

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ**

20. YÜZYILDA ANTALYA'DA YAPI KOOPERATİFÇİLİĞİ

Seray COŞKUN

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK

ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EYLÜL 2024

ANTALYA

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ**

20. YÜZYILDA ANTALYA'DA YAPI KOOPERATİFÇİLİĞİ

Seray COŞKUN

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK

ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EYLÜL 2024

ANTALYA

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

20. YÜZYILDA ANTALYA'DA YAPI KOOPERATİFÇİLİĞİ

Seray COŞKUN
MİMARLIK
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez 11/09/2024 tarihinde jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hilal Tuğba ÖRMECİOĞLU

Prof. Dr. M. Elif ÇELEBİ KARAKÖK

Dr. Öğr. Üyesi Esin BÖLÜKBAŞ DAYI

ÖZET

20. YÜZYILDA ANTALYA'DA YAPI KOOPERATİFÇİLİĞİ

Seray COŞKUN

Yüksek Lisans, Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Hilal Tuğba ÖRMECİOĞLU

Eylül 2024; 201 sayfa

Sanayi Devrimi, 18. yüzyılın ortalarında küresel ölçekte etkisini göstermeye başlamış ve Türkiye’de 19. yüzyılın sonlarına doğru birçok alanda yaşanacak gelişmeleri tetiklemiştir. Sanayi Devrimi’nin mimarlık üzerindeki etkileri, özellikle barınma anlayışını derinden değiştirmiş; işlevsellik, modernlik ve sadelik gibi kavramlar mimarlık gündeminin odağına yerleşmiştir. 20. yüzyılda bu gelişmelerin etkisi sürerken, dünya genelinde yaşanan savaşların getirdiği zorluklar ve nüfus hareketlilikleri, toplumları başta mimarlık olmak üzere çeşitli alanlarda pratik çözümlere yöneltmiştir. Türkiye bağlamında ise, modernlik ve millilik idealleri mimarlık pratiğinde belirleyici bir rol oynamış, modern bir ulus inşa etme çabası çerçevesinde farklı aşamalardan geçilmiş ve pek çok kentte yeni kamusal mekan modelleri ortaya konmuştur. Sanayileşmenin ilerlemesi, yeni endüstri dallarının doğmasına yol neden olmuş ve bunun sonucu olarak kırsal kesimden büyük şehirlere yoğun bir göç yaşanmıştır. İç göç, beraberinde ciddi bir “mesken meselesi” doğurmuş ve bu durum, farklı yapılaşma modellerinin denendiği bir dönemi başlatmıştır. Bu modellerden biri, konut sorununu yoğunlaştırarak çözmeyi hedefleyen "apartmanlaşma" olgusu iken diğeri, finansman ve inşaat sorunlarını aşmayı amaçlayan "kooperatifleşme"dir.

Antalya, coğrafi konumu nedeniyle, Türkiye’nin genel modernleşme sürecini ve bu sürecin mekânsal yansımalarını, diğer şehirlere kıyasla gecikmeli olarak deneyimlemiştir. Cumhuriyet Dönemi ile birlikte Antalya, giderek artan şekilde hinterlandındaki kentlerden göç almaya başlamış ve bu göç dalgası, kenti dönemin dinamiklerine uyum sağlamak zorunda bırakmıştır. Bu durum, kentin dönüşüm sürecini hızlandırmış ve çeşitli kentleşme sorunları yaşanmasına neden olmuştur.

Bu tez çalışması, 20. yüzyılın ilk yarısında Antalya’da ortaya çıkan konut sorununu ve bu soruna çözüm getirme amacı güden konut kooperatiflerinin nasıl evrildiğini incelemeyi hedeflemektedir. Bu dönemde ortaya çıkan erken dönem yapı kooperatifleri, geleneksel değerlerin modern kültürle iç içe geçtiği ve yeni bir kimlik oluşturulmaya çalışıldığı önemli örneklerdir. Bu örneklerin ayrıntılı bir biçimde incelenmesi, kentteki modern konut anlayışının nasıl yayıldığını ve farklı konut tiplerinin nasıl ortaya çıktığını anlamamıza yardımcı olacak ve aynı zamanda literatürdeki eksiklikleri gidermeye katkı sağlayacaktır. Bu çalışma, Antalya’nın tarihine ve kent hafızasına önemli bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

ANAHTAR KELİMELE: Antalya, Apartmanlaşma, Konut Tipolojisi, Modernleşme, Yapı Kooperatifi

JÜRİ: Prof. Dr. Hilal Tuğba ÖRMECİOĞLU

Prof. Dr. M. Elif ÇELEBİ KARAKÖK

Dr. Öğr. Üyesi Esin BÖLÜKBAŞ DAYI

ABSTRACT

20TH CENTURY HOUSING COOPERATIVES IN ANTALYA

Seray COŞKUN

MSc Thesis in Architecture

Supervisor: Prof. Dr. Hilal Tuğba ÖRMECİOĞLU

September 2024; 201 pages

The Industrial Revolution began to show its impact in the world in the mid-18th century. The developments that had their impact in Turkey at the end of the 1800s triggered developments in many areas. One of the areas where the Industrial Revolution had an impact was architecture. The perspective on the concept of housing in architecture has changed, and the concepts of functionality, modernity and simplicity have come to the fore. While these developments continued their impact in the 20th century, the difficult conditions and population changes created by the wars in the world led societies to practical solutions on many issues. Architecture, one of the fields where practical solutions are targeted, has come to the fore in Turkey with the coexistence of the concepts of modernity and nationality throughout the period. In line with the aim of building a national and modern nation, various architectural stages have been passed and new public space models have been created in many cities. The progress of industrialization has led to the emergence of different branches of industry. For this reason, there has been an intense migration from rural areas to big cities for job opportunities. With internal migration, the need to solve the housing problem arose and this started a period in which different construction models were tried. One of these models is "apartment building", which aims to solve the housing problem by intensifying it, while the other is "cooperative", which aims to overcome financing and construction problems.

Due to its geographical location, the city of Antalya experienced the country's general modernization process and the spatial effects of this process a little later than other cities. With the Republican Era, Antalya became one of the cities that received intense immigration from its surroundings. This wave of migration forced the city to adapt to the dynamics of the period and caused urban transformation to accelerate.

This thesis study aims to examine the housing problem that emerged in Antalya in the first half of the 20th century and how the housing cooperatives that aimed to solve this problem evolved. The early building cooperatives that emerged in this period are important examples where traditional values were intertwined with modern culture and a new identity was tried to be created. Examining these examples in detail will help us understand how the concept of modern housing spread in the city and how different housing types emerged, and will also contribute to eliminating the deficiencies in the literature. This study aims to make a significant contribution to the history and city memory of Antalya.

KEYWORDS: Antalya, Apartment Building, Housing Coop, Housing Typology, Modernization

COMMITTEE: Prof. Dr. Hilal Tuğba ÖRMECİOĞLU

Prof. Dr. M. Elif ÇELEBİ KARAKÖK

Asst. Prof. Dr. Esin BÖLÜKBAŞ DAYI

ÖNSÖZ

Bu çalışmada konuyu belirlerken çıkış noktayı oluşturan, her zaman eski dönem yapılarının günümüz yapılarına örnek teşkil edecek değerler barındırdığını düşünmem oldu. Günümüz yapılarında çoğunlukla olmayan; yerel değerlere saygı ve uzun yıllar sonucunda meydana getirilmiş pratik çözümlerin yapı kullanımına dahil edilmesi gerektiğini düşünerek, Antalya özelinde belirli dönem yapıları ve bunların zamanla geçirdiği evrime odaklanmak istedim.

Gerek saha çalışması, gerekse sözlü tarih görüşmeleri yaparak çalışmamın alt yapısını oluşturdum. Bu süreçte tanışmış olduğum ve konu kapsamında bildiklerini benden esirgemeyen Antalya'nın değerli kent tarihçisi Hüseyin Çimrin'e, Antalya Barınak Yapı Kooperatifi sakinleri Deniz Ağva, Mesut Cenci ve Ayşe Cephaneçi'ye, kent tarihi araştırmalarında derlenen bilgileri benimle paylaşan Antalya Büyükşehir Belediyesi Kent Belleği Arşivi çalışanlarına, Antkoop çalışanlarına, kıymetli yönlendirmeleriyle katkısı büyük olan saygıdeğer danışmanım Prof. Dr. Hilal Tuğba Örmecioğlu'na, tez sürecimde her zaman yanımda olan Mehmet Emre Akyol'a ve beni bugünlere getirip yetiştiren, sevgisini ve desteğini benden asla esirgemeyen aileme çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ	v
AKADEMİK BEYAN	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x
1. GİRİŞ	1
1.1.Amaç	5
1.2.Kapsam	5
1.3. Yöntem	6
2. KAYNAK TARAMASI.....	8
2.1. Literatür Taraması	8
3. MATERYAL VE METOT	10
3.1.Tezin Temel Kavramları	13
3.1.1. Barınma kültürü kavramı.....	13
3.1.2. Mesken problemi kavramı	17
3.1.3. Yapı kooperatifçiliği kavramı.....	20
3.1.3.1. Kooperatifçilik kavramının ortaya çıkışı ve gelişmesi.....	25
3.1.3.2. Türkiye'de kooperatifleşme adımları	31
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	46
4.1. Antalya'da İmar Faaliyetleri	46
4.2.1. Antalya bahçelievler yapı kooperatifi.....	50
4.2.2. Antalya bahçeli memur evleri yapı kooperatifi	56
4.2.3. Yeşil antalya memur evleri yapı kooperatifi	56
4.2.4. Antalya öğretmen evleri yapı kooperatifi	58
4.2.5. Gümrük ve tekelleştirme vekâleti çalışma vekâleti antalya teşekkülleri memur ve ilgilileri ev yapı kooperatifi	59
4.2.6. Antalya işçi evleri yapma kooperatifi.....	61
4.2.7. Antalya şoför evleri yapı kooperatifi	61

4.2.8. Antalya güzel evler yapı kooperatifi.....	62
4.2.9. Antalya şirin evler yapı kooperatifi	63
4.2.10. Antalya adalet evleri yapı kooperatifi.....	63
4.2.11. Antalya barınak yapı kooperatifi	64
4.2.12. Antalya sucular yapı kooperatifi.....	87
4.2.13. Antalya tekstil işçileri yapı kooperatifi	91
4.2.14. Elbirlik kooperatifi	100
4.2.15. Sosyal sigortalar yalı yapı kooperatifi	103
4.2.16. Saklıkent kooperatif.....	105
4.2.17. Antkoop	108
4.3.Değerlendirme	125
5. SONUÇLAR	128
6. KAYNAKLAR	133
7.EKLER.....	142
ÖZGEÇMİŞ	

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “20. Yüzyılda Antalya’da Yapı Kooperatifçiliğı” adlı bu çalışmanın, akademik kurallar ve etik değere uygun olarak yazıldığını belirtir, bu tez çalışmasında bana ait olmayan tüm bilgilerin kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

11/09/2024

Seray COŞKUN

SİMGELER VE KISALTMALAR

Simgeler

cm : Santimetre

km : Kilometre

m : Metre

m² : Metrekare

Kısaltmalar

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

Antkoop : S.S. Antalya Yeni Yerleşmeler Konut Yapı Kooperatifleri Birliği

ATSO : Antalya Ticaret ve Sanayi Odası

BCA : Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

CHP : Cumhuriyet Halk Partisi

DP : Demokrat Parti

İTÜ : İstanbul Teknik Üniversitesi

SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

SSK : Sosyal Sigortalar Kurumu

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Çalışmanın yöntem Şeması Yöntem Şeması.....	10
Şekil 3.2. a) Ankara Bahçelievler Yapı Kooperatifi vaziyet planı (Bakır Doğru 2020); b) B4 tip planı, Dilek Dalat evi (Bakır Doğru 2020); c) Kooperatiften bir ev (Bakır Doğru 2020).....	36
Şekil 3.3. a) Ankara Tasarruf Evleri; b) Ankara Tasarruf Evleri Tip II (Mortaş 1948).....	37
Şekil 3.4. a) Ankara Tasarruf Evleri Tip IIa; b) Ankara Tasarruf Evleri Tip III (Mortaş 1948).....	37
Şekil 3.5. Ankara Tasarruf Evleri IV (Mortaş 1948).....	38
Şekil 3.6. a) Ankara Tasarruf Evleri Tip I, Dairesel cephe çıkmaları; b) Ankara Tasarruf Evleri Tip I, zemin kat planı; c) Ankara Tasarruf Evleri Tip I, 1. kat planı (Mortaş 1948).....	38
Şekil 3.7. a) Ankara Tasarruf Evleri Tip II a, dairesele cephe çıkması; b) Ankara Tasarruf Evleri Tip II a, Zemin kat planı (Mortaş 1948).....	39
Şekil 4.1. Resmi Antalya Gazetesi'nde halkı tasarrufa özendiren haber (Resmi Antalya 20 Aralık 1929).....	48
Şekil 4.2. Kooperatif arsası satın alım haberi (Antalya 21 Mart 1944).....	51
Şekil 4.3. Kooperatif temel atma haberi (Antalya 14 Nisan 1944).....	53
Şekil 4.4. 1952 senesinde Antalya Bahçelievler Yapı Kooperatifi önünde çekilmiş bir fotoğraf (Kozan 2004).....	54
Şekil 4.5. a) Yeşil Antalya Memur Evleri Yapı Kooperatifi'ne ait bir gazete haberi (İleri 28 Ağustos 1958); b) Yeşil Antalya Memur Evleri Yapı Kooperatifi'ne ait bir gazete haberi (İleri 29 Ağustos 1958).....	58
Şekil 4.6. Antalya Öğretmen Evleri Yapı Kooperatifi'ne ait bir gazete haberi (İleri 26 Kasım 1958).....	59
Şekil 4.7. a) Gümrük ve Tekel Vekâletiyle Çalışma Vekâleti Antalya Teşekkülleri Memur ve İlgilileri Ev Yapı Kooperatifi'ne ait bir gazete haberi (İleri 10 Aralık 1958); b) Gümrük ve Tekel Vekâletiyle Çalışma Vekâleti Antalya Teşekkülleri Memur ve İlgilileri Ev Yapı Kooperatifi'ne ait bir gazete haberi (İleri 11 Aralık 1958).....	60
Şekil 4.8. a) Gümrük ve Tekel Vekâletiyle Çalışma Vekâleti Antalya Teşekkülleri Memur ve İlgilileri Ev Yapı Kooperatifi'ne ait bir gazete haberi (İleri 12 Aralık 1958); b) Gümrük ve Tekel Vekâletiyle Çalışma Vekâleti Antalya Teşekkülleri Memur ve İlgilileri Ev Yapı Kooperatifi'ne ait bir gazete haberinin devamı (İleri 12 Aralık 1958).....	61

Şekil 4.9. a) Şoför Evleri Kooperatifi'ne ait bir gazete ilanı (İleri 27 Aralık 1958); b) Şoför Evleri Kooperatifi'ne ait gazete ilanının devamı (İleri 30 Aralık 1958).....	62
Şekil 4.10. Şirin Evler Yapı Kooperatifi'ne ait bir gazete ilanı (İleri 16 Eylül 1958)...	63
Şekil 4.11. Antalya Adalet Evleri Yapı Kooperatifi'ne ait bir gazete ilanı (İleri 12 Eylül 1958).....	64
Şekil 4.12. a) Antalya Barınak Yapı Kooperatifi'ne ait bir gazete haberi birinci kısım (İleri 24 Aralık 1958a); b) Antalya Barınak Yapı Kooperatifi'ne ait bir gazete haberi ikinci kısım (İleri 25 Aralık 1958); c) Antalya Barınak Yapı Kooperatifi'ne ait bir gazete haberi üçüncü kısım (İleri 26 Aralık 1958).....	65
Şekil 4.13. Antalya Barınak Yapı Kooperatifi'ne ait bir gazete ilanı (İleri 24 Aralık 1958b).....	66
Şekil 4.14. a) Antalya'da kooperatifleşmenin yaygınlaşmasına dair girişimler hakkında bir gazete haberi (İleri 25 Temmuz 1958); b) Haberin devamı (İleri 25 Temmuz 1958).....	67
Şekil 4.15. Antalya Barınak Yapı Kooperatifi yerleşim alanı (Antalya Barınak Yapı Kooperatifi sakini Mesut Cenci kişisel arşivi).....	67
Şekil 4.16. Antalya Barınak Yapı Kooperatifi, 2024 yılı ocak ayında yerinde tespit edilen yapıların ada/parselleri (Anonim 8).....	68
Şekil 4.17. a) 664 ada/5 parselde bulunan konut, giriş cephesi; b) 664 ada/5 parselde bulunan konut.....	69
Şekil 4.18. a) 664 ada/10 parselde bulunan konut, giriş cephesi; b) 664 ada/10 parselde bulunan metruk konut	69
Şekil 4.19. a) Antalya Barınak Yapı Kooperatifi (663 ada/1 parsel) Deniz Ağva'nın evi, terasa bakan cephe; b) Antalya Barınak Yapı Kooperatifi (663 ada/1 parsel) Deniz Ağva'nın evi, giriş cephesi	70
Şekil 4.20. Antalya Barınak Yapı Kooperatifi'ne gelen tek otobüs ve Deniz Ağva'nın evi (Antalya Barınak Yapı Kooperatifi sakini Deniz Ağva kişisel arşivi).....	71
Şekil 4.21. a) Deniz Ağva (sağdaki), Kayınpederi (Eski Antalya Milletvekili İbrahim Ethem Ağva) ve Kayınvalidesi; b) Sedir ağacından pencere kepenkleri (Antalya Barınak Yapı Kooperatifi sakini Deniz Ağva kişisel arşivi).....	72
Şekil 4.22. Tipoloji 2: 3 odalı konut, Deniz Ağva'nın evi, güncel mekan işlevlerine göre plan şeması.....	74
Şekil 4.23. a) Deniz Ağva'nın evi giriş holü; b) Deniz Ağva'nın evi giriş holü.....	74
Şekil 4.24. a) Deniz Ağva'nın evi, yemek odası; b) Deniz Ağva'nın evi, salon.....	75

Şekil 4.25. a) Barınak Yapı Kooperatifi'nde alafranga tipi klozet bulunan banyo; b) Barınak Yapı Kooperatifi'nde eskiden alaturka tuvalet bulunan alan.....	76
Şekil 4.26. a) Mesut Cenci ve eşinin Meram Apart olarak kullanılan evi, eşi ve yabancı bir turist; b) Mesut Cenci, eşi ve yabancı turistler (Barınak Yapı Kooperatifi sakini Mesut Cenci kişisel arşivi).....	78
Şekil 4.27. Tipoloji 3: 2 odalı konut, Mesut Cenci'nin evi, güncel mekan işlevlerine göre plan şeması.....	79
Şekil 4.28. a) Mesut Cenci'nin evi, arka bahçeye bakan cephe; b) Mesut Cenci'nin evi, ön bahçeye bakan cephe.....	79
Şekil 4.29. a) Mesut Cenci'nin evi, yemek odası ve karşı oda; b) İki oda arasındaki kanatlı kapının kaldırıldığı alan.....	80
Şekil 4.30. a) Orijinal kapı detayı; b) Orijinal pencere detayı; c) Orijinal pencere detayı.....	80
Şekil 4.31. a) Orijinal bahçe kapısı; b) Orijinal araç park yeri kapısı.....	81
Şekil 4.32. a) Deniz Ağva'nın evinde bulunan bina altı havalandırma borusu; b) Mesut Cenci'nin evinde bulunan bina altına açılan havalandırma kapağı.....	81
Şekil 4.33. a) Bina altı sirkülasyon ağı; b) Bina altı hava sirkülasyonu için yerleştirilen beton boruların kaldırılarak boşluğun genişletildiği alan.....	81
Şekil 4.34. Zemin altında odaların birbiriyle olan hava bağlantısını sağlayan beton boru.....	82
Şekil 4.35. a) İç çapı (kırmızı ile gösterilen) 14.5 cm, dış çapı (siyah ile gösterilen) 21 cm ve boyu 50 cm olan havalandırma borusu; b) Havalandırma borusu.....	82
Şekil 4.36. Barınak Yapı Kooperatifi'nde duvarlarda kullanılan çimento harçlı briket boyu ölçümü (40 cm).....	83
Şekil 4.37. Barınak Yapı Kooperatifi'nde duvarlarda kullanılan çimento harçlı briket eni ölçümü (21 cm).....	83
Şekil 4.38. a) Barınak Yapı Kooperatifi'nde duvarlarda kullanılan çimento harçlı briket derinliği ölçümü (20.5 cm); b) Briket içi boşluklu yapı.....	83
Şekil 4.39. a) Bina giriş ve banyo zemininde kullanılan Yahudi Seramiği motifli karo ve terasta kullanılan süpürgelik; b) Teras zemin kaplaması; c) Teras zemin-süpürgelik-duvar detayı.....	84
Şekil 4.40. Yukarıdan aşağıya soldan sağa a) Ayşe Cephaneçi'nin evi, sahil yoluna bakan cephe; b) Bahçedeki balık formlu havuz; c) Yatak odalarının bulunduğu cephe.....	85

Şekil 4.41. Yukarıdan aşağıya soldan sağa a) Sedir pencere kepenkleri; b) Arka bahçeye bakan cephe; c) Araç park alanı.....	85
Şekil 4.42. Tipoloji 2: 3 odalı konut, Ayşe Cephaneçi'nin evi, güncel mekan işlevlerine göre plan şeması.....	86
Şekil 4.43. a) Ayşe Cephaneçi'nin evi, kapatılan kapı boşluğu; b) Kooperatif evlerinde ortak olarak bulunan niş.....	87
Şekil 4.44. Antalya Sucular Yapı Kooperatifi'ne ait bir ilan (Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi 12 Aralık 1957).....	88
Şekil 4.45. Bülent Baykal kişisel arşivinde yer alan Yalı Apartmanı iskan raporu (Bölükbaş Dayı, Alyanak Kaya 2024).....	89
Şekil 4.46. a) Yalı Apartmanı (Google Earth 2024a); b) Yalı Apartmanı cephe düzeni (Google Earth 2024a).....	90
Şekil 4.47. Yalı Apartmanı plan şeması (Bölükbaş Dayı, Alyanak Kaya 2024).....	91
Şekil 4.48. Mahdut Mesuliyetli Antalya Tekstil İşçileri Yapı Kooperatifi'ne ait bir ilan (Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi 19 Aralık 1961).....	92
Şekil 4.49. Anafartalar Caddesi ve Güç Apartmanı (Google Earth 2024b).....	93
Şekil 4.50. Güç Apartmanı bodrum kat planı.....	93
Şekil 4.51. Güç Apartmanı zemin kat planı (Hilal Tuğba Örmecioğlu kişisel arşivi)...	94
Şekil 4.52. Güç Apartmanı beşinci ve normal katlar planı.....	94
Şekil 4.53. Güç Apartmanı batı cephesi (Hilal Tuğba Örmecioğlu kişisel arşivi).....	95
Şekil 4.54. Güç Apartmanı kesit ve doğu cephesi (Hilal Tuğba Örmecioğlu kişisel arşivi).....	95
Şekil 4.55. Güç Apartmanı cepheler (Google Earth 2024b).....	96
Şekil 4.56. Güç, Özgür ve Huzur apartmanları ada/parsel bilgileri ve cadde üzerinde konumu (Anonim 8).....	97
Şekil 4.57. Özgür Apartmanı vaziyet planı ve a-a kesit (Hilal Tuğba Örmecioğlu kişisel arşivi).....	98
Şekil 4.58. Özgür Apartmanı bodrum kat planı (Hilal Tuğba Örmecioğlu kişisel arşivi).....	98
Şekil 4.59. Özgür Apartmanı zemin ve normal kat planı (Hilal Tuğba Örmecioğlu kişisel arşivi).....	99

Şekil 4.60. a) Özgür Apartmanı güney cephe görünüşü (Hilal Tuğba Örmecioğlu kişisel arşivi); b) Özgür Apartmanı doğu cephe görünüşü (Hilal Tuğba Örmecioğlu kişisel arşivi).....	99
Şekil 4.61. a) Özgür Apartmanı kuzey cephesi (Google Earth 2024d); b) Özgür Apartmanı doğu cephesi ((Google Earth 2024d).....	100
Şekil 4.62. Özcan Kırmızıoğlu tarafından çizilen Elbirlik Apartmanı eskizi (Hilal Tuğba Örmecioğlu kişisel arşivi).....	101
Şekil 4.63. a) Elbirlik Apartmanı konumu (Anonim 8); b) Elbirlik Apartmanı (Google Earth 2024c).....	102
Şekil 4.64. a) Elbirlik Apartmanı kat planı (Şanlı 2020); b) Elbirlik Apartmanı kesit (Şanlı 2020).....	102
Şekil 4.65. Yalı Apartmanı konumu (Anonim 8).....	103
Şekil 4.66. Yalı Apartmanı güney cephesi görünüş (Google Earth 2024e); b) Yalı Apartmanı güneybatı görünüş (Google Earth 2024e).....	104
Şekil 4.67. a) Yalı Apartmanı kat planı (Şanlı 2020); b) Yalı apartmanı kesit (Şanlı 2020).....	104
Şekil 4.68. Saklıkent’te bulunan kooperatif yerleşkesi (Google Earth 2024ç).....	106
Şekil 4.69. Saklıkent dağ oteli ve kooperatif konutları (Google Earth 2024ç).....	106
Şekil 4.70. a) Saklıkent kooperatif konutları (Anonim 10); b) Saklıkent kooperatif konutlarından örnek (Anonim 10).....	107
Şekil 4.71. Saklıkent kooperatif konutları (Anonim 10).....	107
Şekil 4.72. a) Saklıkent kooperatif konutları (Anonim 10); b) Saklıkent kooperatif konutlarından örnek (Anonim 10).....	108
Şekil 4.73. Antkoop’un Meltem Mahallesi’nde inşa ettiği 6 kooperatifin yerleşimi (Anonim 8).....	111
Şekil 4.74. a) Özlem Sitesi, cephe boyu kullanılan dikey pencerelerin yer aldığı cephe görünüşü; b) Özlem Sitesi bünyesindeki sosyal alan (sinema); c) Özlem Sitesi cephe görünüşü.....	111
Şekil 4.75. a) Özgün Sitesi, cephe görünüşü; b) Özgün Sitesi, cephe görünüşü; c) Özgün Sitesi, cephe boyu kullanılan dikey pencerelerin yer aldığı cephe görünüşü...112	112
Şekil 4.76. a) Palmiye Sitesi cephe görünüşü; b) Palmiye Sitesi cephe görünüşü.....	112
Şekil 4.77. a) Onur Sitesi cephe görünüşü; b) Onur Sitesi cephe görünüşü.....	113
Şekil 4.78. Şahin Sitesi, çocuk oyun alanı.....	113

Şekil 4.79. Anıl Sitesi cephe görünüşleri.....	114
Şekil 4.80. Anıl Sitesi Yerleşim Planı (Anıl Sitesi yönetimi arşivi).....	115
Şekil 4.81. a) Anıl Sitesi B blok, bodrum kat planı (Anıl Sitesi yönetimi arşivi); b) Anıl Sitesi, B blok zemin kat planı (Anıl Sitesi yönetimi arşivi); c) Anıl Sitesi, B blok kat planı (Anıl Sitesi yönetimi arşivi); d) Anıl Sitesi, B blok çatı katı planı (Anıl Sitesi yönetimi arşivi).....	116
Şekil 4.82. a) Anıl Sitesi B blok, a-a kesit; b) Anıl Sitesi B blok, b-b kesit (Anıl Sitesi yönetimi arşivi).....	117
Şekil 4.83. a) Anıl Sitesi B blok, sağ yan görünüş (Anıl Sitesi yönetimi arşivi); b) Anıl Sitesi B blok, sol yan görünüş (Anıl Sitesi yönetimi arşivi); c) Anıl Sitesi B blok, arka görünüş (Anıl Sitesi yönetimi arşivi); d) Anıl Sitesi B blok, giriş cephesi görünüş (Anıl Sitesi yönetimi arşivi).....	117
Şekil 4.84. a) Anıl Sitesi C blok, bodrum kat planı (Anıl Sitesi yönetimi arşivi); b) Anıl Sitesi C blok, zemin kat planı (Anıl Sitesi yönetimi arşivi).....	118
Şekil 4.85. a) Anıl Sitesi C blok, kat planı (Anıl Sitesi yönetimi arşivi); b) Anıl Sitesi C blok, çatı katı planı (Anıl Sitesi yönetimi arşivi).....	119
Şekil 4.86. a) Anıl Sitesi C blok, a-a ve b-b kesitler (Anıl Sitesi yönetimi arşivi); b) Anıl Sitesi C blok, c-c kesit (Anıl Sitesi yönetimi arşivi).....	119
Şekil 4.87. a) Anıl Sitesi C blok, sol yan ve sağ yan görünüş (Anıl Sitesi yönetimi arşivi); b) Anıl Sitesi C blok, arka görünüş (Anıl Sitesi yönetimi arşivi); c) Anıl Sitesi C blok, ön görünüş (Anıl Sitesi yönetimi arşivi).....	120
Şekil 4.88. a) Antalya Genel Yerleşim Şeması, Antkoop Masadağı projesi için yapılmış çalışma (Antkoop arşivi); b) Masadağı parselasyon planı (Antkoop arşivi).....	120
Şekil 4.89. a) 7330 nolu ada hariç uygulanan kat planı (Antkoop arşivi); b) 7330 adada uygulanan kat planı (Antkoop arşivi); c) Çok maksatlı salon ve dükkanların yer aldığı kütlenin planları (Antkoop arşivi).....	121
Şekil 4.90. a) Masadağı projesi, 7323 ada vaziyet planı (Antkoop arşivi); b) Masadağı projesi, 7324 ada vaziyet planı (Antkoop arşivi); c) Masadağı projesi, 7327 ada vaziyet planı (Antkoop arşivi); d) Masadağı projesi, 7330 ada vaziyet planı (Antkoop arşivi).....	122
Şekil 4.91. a) Masadağı projesi, 7354 ada vaziyet planı (Antkoop arşivi); b) Masadağı projesi, 7372 ada vaziyet planı (Antkoop arşivi); c) Masadağı projesi, 7373 ada vaziyet planı (Antkoop arşivi); d) Masadağı projesi, 7384 ada vaziyet planı (Antkoop arşivi).....	122
Şekil 4.92. Antkoop Masadağı projesi inşaat aşaması (Antkoop arşivi).....	123

Şekil 4.93. Antkoop Çiftlik Evleri projesi konut tiplerinin maketleri (Antkoop arşivi).....123

Şekil 4.94. a) Antkoop Çiftlik Evleri B tipi konutlar üst kat planı (Antkoop arşivi); **b)** Antkoop Çiftlik Evleri B tipi konutlar zemin kat planı (Antkoop arşivi); **c)** Antkoop Çiftlik Evleri C tipi konutlar üst kat planı (Antkoop arşivi).....124

Şekil 4.95. a) Antkoop Çiftlik Evleri C tipi konutlar zemin kat planı (Antkoop arşivi); **b)** Antkoop Çiftlik Evleri D tipi konutlar üst kat planı (Antkoop arşivi); **c)** Antkoop Çiftlik Evleri D tipi konutlar zemin kat planı (Antkoop arşivi).....124

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 4.1. Antalya Gazetesi'nin 29 Ekim 1943 tarihli haberinde belirtilen Antalya Bahçelievler Yapı Kooperatifi'ndeki dört konut tipi (Ertaş 2024).....	52
Çizelge 4.2. Yalı Apartmanı ve Güç Apartmanı planı (Hilal Tuğba Örmecioğlu kişisel arşivi).....	96
Çizelge 4.3. Antalya Kooperatifler Tablosu.....	127

1. GİRİŞ

1700'lerin ortalarında Sanayi Devrimi'yle birlikte ortaya çıkan modernleşme kavramı, dünya genelinde birbiriyle bağlantılı birçok süreci doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemiştir. Sanayi devrimi ile Avrupa'da başlayıp tüm dünyayı etkisi altına alan bu modernleşme anlayışı 20. yüzyıl boyunca özellikle mimarlık alanında belirgin şekilde kendini göstermiş ve dönemin "Modern Mimarlık" çağı olarak adlandırılmasını sağlamıştır (Dağaltı 2010).

Türkiye'nin etkilerini 1800'lerin sonunda hissetmeye başladığı bu kavramla ülkede sadece mimari değişimler değil birtakım toplumsal ve ekonomik değişimler de yaşanmıştır. Ülkede kurumsal düzen ve gündelik yaşam batıdan alınma anlayış ve işleyişlerle şekil değiştirmeye başlamış, geleneksel değerler ise terk edilmeye çalışılmıştır (Zeylan 2009). İnsanların çevresine olan bakış açısının değiştiği ve yeniliği kabullenme anlayışının gündeme geldiği bu süreçte üretim kavramı hem çeşitli sektörleri hem de toplumların yaşayışını etkileyecek düzeyde gelişim göstermiştir.

Sanayi Devrimi ve etkilerinin dolaylı bir sonucu olarak toplumsal birtakım alışkanlık ve beklentilerin değişmesi ile insanların barınma kültürüne ait değerleri de farklılaşmıştır. Sürecin mimari etkilerinin bir alt çerçevesinde değerlendirilebilecek sivil mimarlıktaki değişimler ile barınma kültürüne dair bakış açısındaki dönüşümlerin barınmanın temelini oluşturan konut kavramını da şekillendirdiği söylenebilir. Barınma kültürünün değişiminde konuta atfedilen niteliklerin değişmesi bu iki kavramı birbirine bağlayan önemli bir etken olmuştur. Konutun içinde yaşanan kapalı bir mekân anlayışının ötesine geçilmesi, bu değişimin insan psikolojisi üzerindeki etkilerini derinlemesine anlamayı gerektirmiştir. Bu gelişmeler, kavramın günümüzdeki tanımının daha karmaşık bir hal almasına neden olmuştur.

Birleşmiş Milletler tarafından 10 Aralık 1948 tarihinde yayınlanan İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 25. maddesinin de tüm insanların giyinmek, beslenmek ve sağlık hizmeti almak gibi barınma hakkına da sahip olduğunu belirtmesi (Anonim 2) konut kavramının temel bir ihtiyaç olacak kadar önem arz ettiğini kanıtlar niteliktedir.

Bu süreçte, farklı malzemelerin ve teknolojilerin keşfi, üretim alanlarında yaşanan artış gibi gelişmeler yeni iş kollarının ortaya çıkmasına ve çalışan nüfusunun bu iş imkanlarının bulunduğu bölgelere yönelmesine yol açmıştır. Maddi kazancı artırma ve daha konforlu yaşam koşulları sağlama hedefi, iş imkanlarının bulunduğu bölgelere göçü doğal bir sonuç olarak ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle, barınma kavramı birçok yönden bu değişimlerin etkisi altında kalmış ve değişim geçirmiştir.

Sanayi Devrimi ve sonrasında modernleşme sürecinde yeni iş kollarının ve yaşam koşullarını iyileştiren fırsatların ortaya çıkması kırdan kente göçü teşvik etmiş ve kentler, göç nedeniyle nüfusun ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmıştır. Sonuç olarak kentlerde başta barınma sorunu olmak üzere çeşitli sorunlar ortaya çıkmıştır. Kırdan kente nüfus göçü ve İkinci Dünya Savaşı'nın etkisiyle, hem şehirlerde hem de kırsal bölgelerde barınma sorunlarına çözüm olarak 'kooperatifçilik' modeli benimsenmiştir. Ticaret Bakanlığı resmi sitesinde yer alan Uluslararası Kooperatifler Birliği tanımına göre kooperatif "ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaç ve istekleri, müşterek sahip olunan ve demokratik olarak kontrol edilen bir işletme yoluyla karşılamak üzere, gönüllü olarak

bir araya gelen insanların oluşturduğu özerk bir teşkilattır.” (T.C. Ticaret Bakanlığı 2013; Anonim 1). Öztürk (1969) ise bu kavramı “Dünya’da ve Türkiye’de Devletle Kooperatif Münasebetleri” kitabında “yoğaltım, üretim, kredi gibi başlıca ihtiyaçlarını karşılıklı yardım esasları dahilinde gidermek için sosyal ve ekonomik amaçlarla serbestçe bir araya gelen kimselerin bu birleşmeden elde ettikleri fiyat farkını işlemleri oranında dağıtmak üzere kurdukları bir ortaklık” olarak tanımlamıştır. Her ne kadar kooperatif kavramı birçok alanda kişilere destek olan bir oluşumsa da mimarlık alanında yapılan bu çalışmada yapı kooperatifleri özelinde bu oluşumun yapı çevreye etkileri incelenmiş ve özellikle "konut kooperatifçiliği" kavramına odaklanılmıştır.

Gelişmiş Avrupa ülkeleri, konut kooperatifçiliğini erken bir çözüm olarak benimseyerek, sadece işçi sınıfına değil, toplumun gelir düzeyi daha düşük olan kesimlerine de uygulamıştır. Gelişmekte olan ülkeler ise konut kooperatifçiliğini, nüfusa karşı yetersiz kalan barınma ihtiyacına yönelik bir çözüm olarak benimsemiştir. Sanayi devrimiyle başlayan üretim sürecinin getirdiği konut kooperatifçiliği, işçilere sunulan imkânlar ve konfor ile işçilerden alınacak verimin artırılmasını hedeflemiştir (Koç 1989). Koç’un (1989) doktora tezine göre konut kooperatifçiliği, toplum içinde ekonomik düzey ve sosyal yaşantı dengelerini biraz olsun standardize edebilme amacını taşıyan bir iş birliği örneği olarak ele alınmıştır. Kooperatifçilik uygulamaları, devletin kalkınma planlarında ve çeşitli ekonomi politikalarında farklı dönemlerde kendine yer bulmuştur.

Literatürde Türkiye’deki kooperatif oluşumu ve desteklediği nitelikler üzerine yapılan çalışmalarda kooperatifçiliğin Osmanlı dönemine kadar uzandığı belirtilse de, gerçek anlamda ilk konut kooperatiflerinin Cumhuriyet sonrası dönemde devlet eliyle kurularak ortaya çıktığı görülmektedir. Bazı dönemlerde kooperatifçilik hareketleri duraklasa da ihtiyaçlar doğrultusunda tekrar gündeme gelmiştir. Cumhuriyetin ilanı Türk Kooperatifçiliği açısından bir dönüm noktasıdır. 20. yy’ın başlarında hız kazanan kooperatifçilik girişimleri, Atatürk’ün farklı şehirlere yaptığı gezilerde konunun önemine vurgu yapmasıyla desteklenmiştir (Anonim 1). 1929’da dünya çapında yaşanan ekonomik kriz, devletin çeşitli kalkınma hamleleri yapmasına neden olmuştur. Bu kalkınma politikaları çerçevesinde, ülke genelinde modernite projesinin adaptasyonu için birçok sosyal ve mekânsal değişimler gerçekleştirilmiştir (Asiliskender ve Özsoy 2010). Modernleşme sürecinde öncelik devlet eliyle hayata geçirilen kamu yapılarına verilmiş, ardından özel girişimle hayata geçirilen piyasa kurumları ve konut kavramı ele alınmıştır (Bilgin 1998).

Kooperatifçilik bu süreçte Türk Ticaret Kanunu, Ziraî Kredi Kooperatifleri Kanunu (Anonim 1) gibi girişimlerle yasal bir alt yapıya oturtulmuş ve sonrasında 1934 yılında Türkiye’de ilk konut kooperatifi olan “Ankara Bahçelievler Yapı Kooperatifi” kurulmuştur. Cumhuriyet sonrası bu dönemde Ankara’nın başkent olması sonrası nüfus artışı dolayısıyla gecekondulaşmayla karşı karşıya kaldığı belirtilmiştir (Sayar 1956). Gecekondulaşma sorununu ortadan kaldırabilmek amacıyla hayata geçirilen bu ilk konut kooperatifi girişimi, alışlagelmiş işçi kooperatiflerinin aksine memur kesime yönelik yapılmış bir kooperatiftir. Sekiz farklı planlama tipine sahip kooperatif zaman içinde konut sahiplerince yapılarda yapılan değişiklikler dolayısıyla sosyal konut niteliğini kaybetmiş ve yüksek gelirli kesime hitap eder bir hale dönüşmüştür (Özkan 2011). Türkiye’de hayata geçen bu ilk konut kooperatifini ülkenin birçok yerinde kurulan kooperatif girişimleri takip etmiştir. Ankara gibi kimi şehirler bu süreçte memurlara ya da işçilere yönelik konutlar inşa ederken Aydın gibi kimi şehirler ise Kurtuluş Savaşı’nın

yarattığı hasar sonrası barınma ihtiyacını karşılayabilmek amacıyla kooperatif inşa etme çalışmalarına başlamıştır (Şimşek 2015). Ancak yapılan çalışmalara bakıldığında bütün şehirlerin süreci aynı hızda takip etmediği ve aynı şekilde uygulayamadığı görülmüştür. Dolayısıyla her kentin barınma kavramına yaklaşımı her ne kadar dönemler itibariyle aynı dil yakalanmaya çalışılsa da farklıdır denilebilir.

Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet'in ilanı, farklı kentler üzerinde çeşitli etkiler meydana getirerek, barınma kültürü ve dolayısıyla konut kavramına bakış açısının çeşitlenmesine neden olmuştur. Şehirlerin savaş sonrası büyük bir yıkım yaşaması dolayısıyla toplumun toparlanma sürecinde barınma ihtiyacını karşılamak ve dönem itibariyle dünyadaki modernleşme adımlarını mimariye yansıtmak amacıyla hayata geçirilen kooperatif girişimleri, aslında bir iş birliği temeline dayanmaktadır denilebilir. Toplumun Cumhuriyet'in ilk senelerinde yaşadığı zorluklar, ekonomik problemler ve evsiz kalan birçok insan için yapılan yardımlar kooperatifçilik kavramının özünü oluşturmuştur. Böylece kooperatifçilik politikası aynı kesimden insanları ev sahibi yapan, onları ekonomik olarak destek görebilecekleri bir oluşuma davet eden bir barınma kültürü ögesi haline gelmiştir.

Cumhuriyet sonrası, özellikle İstanbul ve Ankara gibi öne çıkan şehirlerde hızlı bir toparlanma sürecine girilmiş ve buralarda inşa faaliyetleri artmıştır. Bu şehirlerde, Türkiye geneline göre daha erken dönemde kent planlanması çalışmaları ve modern mimari akım etkisinde işlevsel ve estetik yapıların inşası gerçekleşmiştir. Bu öncü kentler dışındaki şehirler ise bu süreci daha sonra takip etmiştir.

Örneğin, Muğla'da Cumhuriyet sonrası birçok yenilik meydana gelmiş olmasına rağmen, süreci öncü kentlerden sonra takip edebilmiştir. Cumhuriyet'in kuruluşundan 1950'li yıllara kadar her ne kadar kentin toplam nüfusu artmış olsa da Rum kesimin göçü sebebiyle kent merkezinde nüfus artışı yaşanmamıştır (Aktüre 2006). Ancak turizmin gelişmesi, kentin ulaşım ağlarında ve eğitim alanında yaşanan gelişmeler, sanayi vb alanlarda atılan modernleşme adımları kente göçü artırmış ve yapılaşmayı da beraberinde hızlandırmıştır (Babacan Güngör 2018). Bu sebeple Türkiye'de konut kooperatifçiliği adımlarının atılmaya başladığı tarihlerde Muğla için aniden ortaya çıkan bir konut ihtiyacı söz konusu değildir.

Literatüre bakıldığında yine merkezi kentler dışında kalan Aydın kenti ise Kurtuluş Savaşı sonrası ciddi oranda yıkıma uğramış kentlerden biridir. Savaş sonrası nüfus oldukça az olmasına rağmen konutların barınma ihtiyacını karşılayacak düzeyde olmayışı başlarda modernleşmeden ziyade insanların başını sokacağı bir mekân yaratma gayesiyle kentte imar çalışmalarının başladığını göstermektedir. Rum, Ermeni ya da İtalyan olan nüfusun göçüyle boşta kalan konutların mesken ihtiyacını karşılaması (Muğla örneğindeki gibi) Aydın için geçerli değildir. Hızlıca imar çalışmalarına başlanan Aydın kentinde halkın mesken ihtiyacını karşılamak amacıyla barakalar yapılmış hatta kent bir süre 'Baraka Şehir' olarak anılmıştır (Şimşek 2015). Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere her kentin savaştan etkilenme düzeyi, savaş sonrası toparlanma süreci, imar çalışmalarının hız kazandığı dönemleri ve barınma kültürünün değişiklik göstermeye başladığı dönemler birbirinden farklı olabilmektedir.

Antalya da süreci öncü şehirlerin ardından takip eden kentlerden biridir. 20. yy başlarında Antalya, henüz kentsel altyapısı bile kurulmamışken dışardan ciddi oranda göç

almıştır. Bu göçler dolayısıyla Antalya’da konut yetersizliği sorunu baş göstermiştir. Kurtuluş savaşının sonucuyla birlikte Rumların kentten ayrılmasına rağmen konut sorunu artmaya devam etmiştir. Özetle, Cumhuriyet’in ilan edildiği tarihlerde Antalya, ekonomik sorunlar ve mesken buhranı ile uğraşmakta olan bir kettir (Dayar 2021). Sonraki dönemlerde, ülkenin birçok yerinde olduğu gibi, modernleşme ve farklı birçok statüden insanın ev sahibi olabilmesi adına imar ve kooperatifçilik çalışmalarına öncelik verilmiştir. Kentin ekonomisinin toparlanabilmesi amacıyla turizm teşvik edilmiş, farklı alanlarda ihracat üretimi adına girişimlerde bulunulmuş, Antalya kenti hem sanayisiyle hem de park ve bahçeleriyle modern bir çehreye kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Halkı konut sahibi yapabilmek adına atılan adımlardan ilki, 1944 yılında Antalya’nın Konyaaltı Caddesi’nin batısında kalan bölgenin imar çalışmaları kapsamında parselasyonunun yapılarak üzerine tek katlı evler inşa edilmesidir (Çimrin 2012a). Antalya Bahçelievler Yapı Kooperatifi olarak adlandırılan bu girişim Antalya’nın ilk konut kooperatifi projesidir. Antalya Bahçelievler Yapı Kooperatifi’ni kimi zaman toplumun gelir düzeyi yüksek kesimine hitap eden kimi zaman ise orta veya kısmen geliri daha düşük olan kesime hitap eden başka konut kooperatifleri takip etmiştir. Antalya’daki ilk konut kooperatifinin 1934 yılında Ankara’da inşa edilen Türkiye’nin ilk konut kooperatifinden ancak 10 yıl sonra Antalya’da kurulması şehrin, öncü kentleri modernleşme ve imar adımları adına geriden takip ettiğini göstermektedir.

Her kentin geçirdiği süreçler ve dönemsel olarak yaşadığı zorluklar farklıdır. Coğrafya, kültürel etkenler, yaşam biçimi ve bu çalışma kapsamında barınma kültürünün değişimi kentlerde farklı aşamalardan geçmektedir. Antalya’daki barınma kültürünün değişimini ve kent adına konutun ifadesinde önemli bir yer arz eden kooperatifçilik sürecini anlayabilmek için kentin farklı dönemlerdeki ekonomik ve sosyolojik değişimleri incelenmeli, bu değişimin neticesinde ortaya konulan çalışmalardan örnekler birbiriyle karşılaştırılmalıdır. Bu karşılaştırma kooperatifçilik kapsamında oluşturulan konut kavramının ilk ortaya çıktığı hali ile sonraki dönemlerde geçirdiği dönüşümü ifade etmekte faydalı olacaktır.

Bu çalışma yedi bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm olan girişte dünyada kooperatifçilik kavramının temelini oluşturan modernleşme, sanayi devrimi, nüfus göçü ve konut ihtiyacına değinilmekte ve tezin amacı, kapsamı ile kullanılan yöntem belirlenerek çalışmanın diğer bölümlerine bir altlık hazırlanmıştır. İkinci bölüm olan kaynak taramasında konuyla ilgili olarak ele alınan kavramları inceleyen çalışmalar, yoğunlaştığı konular ve işledikleri dönem ile yapılar üzerinden değerlendirilmiştir. Bu sayede araştırılan tezler ile makaleler ortak noktaları, ayrıldıkları hususlar ve literatürdeki etkin rolleriyle karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmalar neticesinde çalışma konusunun ve niteliğinin özgünlüğü ortaya koyulmuştur. Özellikle kooperatif ve barınma kültürü kavramlarını farklı kaynaklar ve farklı dönemlere yoğunlaşan çalışmalar üzerinden tartışmak kavramların dönüşümünü ifade etmeyi kolaylaştırmıştır. Konut kooperatifçiliğinin dünyadaki, Türkiye’deki ve sonrasında da Antalya’daki oluşum sürecinin anlatıldığı çalışmalar incelenmiştir. Yapılan kaynak taramasıyla Türkiye’de konut üzerine yapılan tez çalışmalarının genellikle öncü kentler olan İstanbul, Ankara ve İzmir gibi kentlere yoğunlaştığı ve bu kentlerde yaşanan modernleşme süreci ve imar çalışmalarının literatürde sıklıkla incelendiği ortaya konulmuştur. Tezin üçüncü bölümü olan “Materyal ve Metot” kısmında tezin temel kavramları olan “Barınma Kültürü (wohnkultur)”, “Mesken Problemi” ve “Yapı Kooperatifçiliği” kavramları açıklanmıştır.

Kooperatifçilik alanında dünyada ve Türkiye’de atılan ilk adımlar da bu başlıkta yer almaktadır. Bu bölümde farklı kentlerle ilgili yapılan çalışmaların da değerlendirmeye alınması, Dünyadaki ve Türkiye’deki ilk kooperatif örnekleri, Antalya kentinin konumunun sorgulanmasını sağlamıştır. Periferide kalan kentlerin yaşadığı süreçlerin anlaşılması adına, Antalya kentinin incelenmesi de diğer çeper kentler adına bir örnek oluşturmuştur. Çalışmanın dördüncü bölümü olan “Bulgular ve Tartışma”da Antalya’nın Cumhuriyet sonrası mevcut durumu, Antalya’daki öncül konut yapı kooperatifi örnekleri ve sonraki dönemlerde kooperatifçiliğin değişimini ifade eden örnekler ele alınmıştır. Kooperatifçilik kavramının Antalya’daki tarihsel sürecine değinilmesi günümüz kooperatifleşme olgusunun nedeni üzerinden bir karşılaştırma imkânı sunmuştur. Antalya’daki ilk kooperatif örnekleri sırasıyla incelenerek Antalya’nın bu kapsamda süreci nasıl yaşadığı ele alınmıştır. Kentteki ilk örnekler ile kooperatifçilik adına önemli girişimlere bu başlık altında yer verilmiştir. İlk örneklerle göre büyük çaplı kooperatif çalışmalarının kente kattığı değer irdelenmiştir. Ayrıca bu başlık altında konuyla ilgili kişilerle yapılan röportajlar konuya ve sözlü tarih literatürüne katkıda bulunması amacıyla yazıya dökülmüştür. Kentteki konut yapı kooperatiflerinin kuruluşları ve toplumda hangi gelir düzeyine hitap ettikleri çalışma kapsamında incelenmiştir. Tezin beşinci bölümünü oluşturan “Sonuçlar” bölümünde ise elde edilen bulgular ile ulaşılan veriler değerlendirilmiştir. Altıncı bölümde faydalanan kaynaklara yer verilmiş, son bölümde ise ele alınan kooperatifler ve yapıları tablolar halinde incelenmiştir.

1.1.Amaç

Cumhuriyetin ilk yıllarında coğrafi konumu nedeniyle Antalya, modernleşme çalışmalarına daha geç başlamış ve bu nedenle ülke genelindeki mimari gelişmelerde öncü şehirler arasında yer almamıştır. Bu durum, apartmanlaşma ve konut mimarisi alanındaki gelişmelerin hem şehrin önemine hem de merkezden uzaklığına bağlı olarak daha geç ve sınırlı ölçekte gerçekleşmesine yol açmıştır.

Mimarlık tarihi literatüründe, modern mimari anlamında öncü olan İstanbul, Ankara ve İzmir gibi şehirlere daha fazla vurgu yapılırken, Antalya gibi çeperde yer alan şehirlerin, merkezdeki gelişmeleri kendi özgün yerel koşullarına nasıl uyarladığına dair yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu tez çalışması, literatürdeki bu eksikliği gidermeyi ve daha önce yeterince detaylı incelenmemiş olan Antalya şehri ve çevresindeki modernleşme çabalarına ışık tutmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda, merkezden uzak şehirlerdeki modernleşme çabalarının artması, şimdiye kadar sadece büyük şehirler ve tanınmış mimarlar üzerine odaklanan modern Türk mimarlığının gelişimine dair literatüre daha fazla derinlik kazandıracaktır. Tüm bu nedenlerle bu tez çalışması ile Antalya’daki konut kooperatiflerinin gelişimini incelenmesi amaçlanmaktadır ve bu inceleme aracılığıyla Cumhuriyet Dönemi’nde Antalya’daki mesken problemi, şehirde modern konut anlayışının yayılması ve farklı konut tiplerinin ortaya çıkışına dair literatürdeki eksikliklerin giderilmesi umulmaktadır.

1.2.Kapsam

Çalışmanın kapsamını Antalya’nın kentleşme ve apartmanlaşma kültürüne önemli katkıları olduğu düşünülen konut kooperatifleri oluşturmaktadır. Bu amaçla kentin modern konut kültürünün oluşmaya başladığı Cumhuriyet sonrasından başlanarak, yüzyıl ortası ve kentsel büyümenin yaşandığı 1980 sonrası dönemlere kadarki dönemde kent

merkezinde ve bazı ilçelerinde kurulan konut kooperatifleri araştırılmıştır. Devlet Arşivleri yanı sıra gazete ve dergilerden taranan bu geniş dönem içerisinde kuruluş bilgilerine ulaşılabilen kooperatiflerden sahada ve belediye arşivlerinde bilgilerine ulaşılabilenler hakkında daha kapsamlı bir tarama yapılmıştır.

Bu tez çalışmasında Antalya'nın Cumhuriyet sonrası mimari anlamda modernleşme süreci ve yaşanan gelişmelerin kentin konut tipolojisini nasıl etkilediği üzerinde durulmuştur. Tekil yapılardan apartmanlaşma sürecine geçişi etkileyen gelişmeler, yapı kooperatiflerinin ortaya çıkış amacı ve kentsel ölçekte modern yaşama adapte olmada nasıl çözümler sunduğu tezin kapsamı dahilinde incelenmiştir. Dönemi daha iyi anlayabilmek adına Türkiye'nin modernleşme akımından farklı dönemlerde nasıl etkilendiği, yaşanan mimari gelişmelerin yeni bir ulus inşa etmede nasıl rol oynadığı irdelenmiştir. Bu tez çalışmasında Antalya kenti ve Cumhuriyet ile birlikte geçirdiği mimari dönüşüm kooperatifçilik kavramıyla ele alınmıştır. Kentteki öncül kooperatif örneklerinin ve toplumda hitap ettiği kitlenin özellikleri ile dönemin içinde bulunduğu şartlar çalışma konusunun temelini oluşturmaktadır.

Tez oluşturulurken öncelikle çalışma konusu ve başlık belirlenmiş, sonrasında tezin temel kavramları araştırılmıştır. Kooperatif, yapı kooperatifi, konut yapı kooperatifi ve barınma kültürü gibi anahtar kelimeler araştırılarak çalışma kapsamı belirlenmiştir. Antalya'da kooperatif kavramının öncü değerleri olan örneklerden bazıları ile Antalya'da kooperatifçilik alanında önem arz eden Antkoop'un bazı çalışmaları değerlendirilmiştir. Geçmiş örnekler ile günümüze daha yakın çalışmaların birlikte ele alınması, barınma kültürünün ve konut sahibi olabilmeye şartların ne denli değiştiğini ifade etmede kullanılmak adına önem taşımaktadır. İncelenen örnekler inşa edildiği dönem kapsamında ekonomik yönden ve kullanıcı profilleri de göz önüne alınarak çalışmada kullanılmıştır.

1.3. Yöntem

Bu tez hem saha çalışmasında elde edilen veriler, hem farklı kurumlardan elde edilen bilgiler, hem tez konusu kapsamında yardımcı olabilecek kişilerle yapılan sözlü görüşmeler, hem de literatürdeki ilgili kaynaklardan ulaşılan verilerin ortaya koyduğu süreç kapsamında oluşturulmuştur.

Çalışmada araştırma yöntemi olarak ilk basamakta literatür taraması yapılmış ve dünya ve ülkemizdeki erken dönem modern konut mimarisine dair nitelikler araştırılmıştır. Böylece farklı şartlardaki ülkelerde modern konut ve modern gündelik hayat kavramlarının farklı şekillerde hayata geçirilmesinin ardındaki nedenler ve ülkemizde modern konut kavramına yüklenen misyonların, dönemin şartlarına göre kavranmasına çalışılmıştır. Bu bağlamda iç göç olgusu ve dolayısıyla ortaya çıkan mesken sorunu da mesken sorununun çözümünde farklı ülkelerin izlediği politikalar bağlamında analiz edilmiştir.

İkinci aşamada ise arşiv taraması ve sözlü tarih çalışmaları yapılmıştır. Antalya Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı Kent Araştırmaları Merkezi'nde daha önceden yapılan çalışmaların oluşturduğu arşiv, bu çalışmanın en önemli araştırma olanaklarını oluşturmaktadır. Bunlara ek olarak incelenen döneme ait öncül yapılarla ilgili teknik ve görsel verilerle birlikte çalışma dönemini ifade eden tarihsel bilgilere, ilgili kaynaklar ve ilgili ilçe belediyelerinden ulaşılmıştır. Son aşamada ilgili kurumların arşivlerinden ve literatürden elde edilen bilgiler doğrultusunda saha çalışması yapılmış ve belirlenen

yapıların durumu saha çalışmaları ile yerinde incelenmiştir. Saha çalışmaları sırasında tespit edilen mevcut yapılarda belgeleme yapılmış ve kooperatifleşme dönemine ait öncül konut tipolojileri ortaya konulmuştur. Bu aşamada elde edilen tipolojiler ile literatürde yayınlanan diğer kentlerdeki benzer konut tipolojileri karşılaştırılarak Antalya örneklerinin benzer ve farklı karakteristikleri ortaya çıkarılmıştır. Böylelikle Antalya'daki kooperatifleşme dönemi konutlarının özgün nitelikleri ve korumaya değer özellikleri belirlenmiştir

2. KAYNAK TARAMASI

2.1. Literatür Taraması

Kooperatif ve kooperatifçilik kavramları ile ilgili literatür taraması yapılırken öncelikle endüstrileşme ve kentleşme sonrası ortaya çıkan bir kavram olarak toplu konut ve kooperatif kavramlarının kökenine ve dünyadaki ilk örneklerine dair çalışmalara ulaşılmıştır. Bu çalışmalardan bazıları Türkiye'ye kıyasla kooperatif kavramının daha erken ortaya çıktığı çalışmalardır. İncelenen çalışmaların genel olarak modern konut mimarisinin gelişimi üzerine ele alındığı ve kooperatif ile ilgili nispeten daha az çalışma olduğu görülmüştür.

Öncelikle kooperatifleşme sürecinin gelişimini anlayabilmek için literatürde modern konut mimarlığı kavramı üzerine aramalar yapılmıştır. Arkitekt Dergisi makaleleri, güncel makaleler ve tezler taranmıştır. Arkitekt Dergisi makaleleri, derginin yayın hayatına başlama tarihi itibarıyla Erken Cumhuriyet Dönemi'ne tanıklık etmesi nedeniyle özellikle incelenmiştir. Dönemin ekonomik, siyasi ve sosyal koşullarını kaleme alan Zeki Sayar, Abidin Mortaş, Ernest Reuter ve Bernard Wagner gibi isimler Cumhuriyet Dönemi'nin başlıca sorunlarından biri olan mesken sorunu ve kooperatifçilik kavramları üzerinde durmuşlardır. Arkitekt veri tabanı kapsamında yapılan aramalarda “mesken sorunu, kooperatifleşme, yapı kooperatifi, Ankara Tasarruf Evleri, Türkiye’de kooperatif, modernleşme” anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Bu kavramlar kooperatifleşme sürecinin Türkiye’deki koşullarını anlayabilmek ve Antalya’daki durumunu değerlendirebilmek açısından önem arz etmektedir.

Arkitekt’te yayınlanan makaleler, yayınlandığı dönemin siyasi, ekonomik ve toplumsal durumunu gözler önüne sermesi açısından önemli bir belge değeri taşımaktadır. Bu makalelerde Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde ülkenin içinde bulunduğu bir buhran dönemi tasvir edilmiştir. Mevcut ekonomik sıkıntılardan dolayı az miktarda para ile nasıl ev sahibi olunabileceği ve devletin bu konu üzerine kurması gereken sistem tartışılmıştır. Dönemin şartlarını ifade eden birtakım raporlar ve denetlemeler mesken sorununun açıklanmasını ve soruna yönelik üretilebilecek çözüm yollarını gözler önüne sermeyi kolaylaştırmak amacıyla irdelenmiştir. “Mesken Davası” (Sayar 1946) kavramı bu makaleler ile çarpıcı bir şekilde literatürde yerini almıştır. Bina inşa etmenin mecburi oluşu ve aynı zamanda da şartlar dolayısıyla ekonomik olması zorunluluğu (Sayar 1939; Mortaş 1944) inşa edilen kooperatiflerin ortaya çıkış sebebinin ve konutların niteliğini ifade etmesi açısından da önem arz etmektedir. Sayar’ın (1946) “Mesken Davası” başlıklı makalesi dönemin ev inşa etme maliyetinin ne kadar yüksek olduğuna değinmektedir. Çalışma aynı zamanda ucuz mesken sahibi olabilmek için hangi koşulların sağlanması gerektiği üzerinde durarak, yapı sektörü ile ilgili yapılacak sanayi girişimlerinin ülkenin durumunu rahatlatacağını ve mesken sorununun çözümüne katkıda bulunacağını ifade etmiştir. Yine Sayar’ın (1956) “Şu Mesken Dâvamız!” başlıklı makalesi ise ülkede hala mevcut olan mesken sorununun çözümünde ayrıca detaylı incelenmesi gereken faktörlere değinmiş ve aynı zamanda ortaya çıkan gecekondu problemine odaklanmıştır. Bernard Wagner (1956b) ise aynı yıl kaleme aldığı “Türkiye’de Mesken Meselesi II” başlıklı makalesinde mesken idaresinin nasıl olması gerektiğine ve bu idarede yabancı ülkelerin dikkat edilmesi gereken hususlar olarak gördüğü değerlere yoğunlaşmıştır.

Literatürdeki güncel makalelere bakıldığında Hüma Bakır Doğru'nun (2020) "Cumhuriyet Dönemi Konut Mimarisinde İdeal Bir Mekân (Okuması) Örneği: Yapı Kooperatifleri" başlıklı makalesi de yine Kurtuluş Savaşı sonrası ülkede yaşanan konut yetersizliği problemine değinmekle birlikte köyden kente yaşanan göçleri, şehirlerdeki kooperatif artışlarını ve Ankara üzerinden konut kooperatifinin ilk örneklerini ele almıştır. Kooperatif yapılarının kentsel hafızadan silinmesi üzerine çalışmalar da literatürde mevcuttur. Buna örnek olarak Hülya Koç'un (2022) "Kentsel Konut Sunumunda Giderek Unutulan Bir Organizasyon: Konut Yapı Kooperatifleri" başlıklı makalesi ile Yeşim Uysal'ın (2013) Bellek ve Kültür Sempozyumu'nda sunulmuş "Tarihin İktidarının Yok Saydıkları: Yapılar ve Mimarlar/Kooperatif Evleri" başlıklı bildirisi verilebilir. Literatürde konut yapı kooperatifinin geçirdiği değişimleri ele alan çalışmalara da (Şengün 2017; Yaroğlu 2006) rastlanmıştır.

Literatür taramasında karşılaşılan tezler genellikle Cumhuriyet Dönemi mimarlığını hem kentler ölçeğinde hem de ülke genelinde ele alırken güncel makalelerin (çoğunlukla 2000 yılı sonrası yayınlanmış olan) daha çok modernleşme sürecini belirli kentler üzerinden irdelediği görülmüştür. Aynı zamanda tezlerin belirli bir dönem aralığını başlıklarına yansıttığı (1923-1950, 1920-1980, 1950-1960, 1950-1970, 1950-1980, 1950-2000, ... gibi), buna karşılık güncel makalelerin tezlere oranla daha az tarih aralığına yoğunlaştığı ve mimari süreci daha genel hatlarıyla ve değişimleriyle ele aldıkları görülmüştür. 1923-1950 yılları arasının asıl odaklandığı konu modernleşme kavramının mevcut düzen içerisinde kendine yer bulma çabasıdır. Bu dönem, temel ideolojisi olan milliyetçilik ile millileştirme kavramlarına odaklanmaktadır. Ersin Altın'ın (2003) "Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığında "Öteki" Sorunu (1923-1950)" başlıklı tezi bu dönemi ifade eden bir örnek olarak incelenmiştir. 1950-1970 yılları arasına bakıldığında bu dönemin toplumda belirli kesimleri ev sahibi edindirme gayesi ile kooperatifleşmeye odaklanılan bir dönem olduğu görülmüştür. 1970'lerden 2000'li yıllara doğru gelindikçe ise bireysellik, tüketim toplumu, turizm patlaması ve kontrolsüz yapılaşma gibi kavramlar dönemi yansıtan kavramlar olarak öne çıkmaktadır.

Dünyadaki modernleşme adımlarının Türkiye üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar tezin temelini oluşturan ve Cumhuriyet sonrası döneme ışık tutan çalışmalar olmuştur. Literatürde yer alan çalışmaların yoğunlaştığı İstanbul, Ankara ve İzmir gibi kentler dışında modernleşmenin mimari izlerini yansıtan başka yerel çalışmalara da ulaşılmıştır. Emine Eda Babacan Güngör (2018) tarafından yazılan "Muğla Kentinde Erken Cumhuriyet Dönemi Modernleşme Sürecinin Kent ve Mimarlık Ölçeğinde Araştırılması" başlıklı yüksek lisans tezi modernleşmenin mimari izlerini Muğla üzerinden ele alırken, Ayşegül Saka (2021) "Cumhuriyet Dönemi Modern Mimarlık Pratiklerinin Antakya'da Konut Üzerinden Okunması (1950-1970)" başlıklı tezinde belirli bir döneme ait mimari nitelikleri Antakya kentini inceleyerek ortaya koymuştur. 2022 yılında yayınlanmış olan "Kırklareli Merkez Burhanettin ve Mustafa İnci Evi İncelemesi: Cumhuriyet Dönemi Konut Mimarisi" (Azsöz 2022) başlıklı makale bir konut yapısı üzerinden Kırklareli kentinde Cumhuriyet Dönemi mimarisini irdelemiş, Timur Kaprol (2002) Bursa'nın mimari gelişimini "Cumhuriyet Sonrası 1930-1950 Yılları Arasında Bursa'da Mimari Gelişim" başlıklı makalesinde Bursa'nın yıllara göre kırsal-kentsel nüfus değişimine ve mimari akım ile stillerin Bursa mimarisine etkisine değinmiştir. Aydın kenti de Cumhuriyet Dönemi konutları üzerine makale çalışması yapılan bir diğer kent olmakla birlikte "Aydın'da Mimarlık Mirası Olarak Cumhuriyet

Dönemi Konutları” (Şimşek, 2015) başlıklı makalede kentin Kurtuluş Savaşı sonrası durumu baz alınarak bu durumun kent planlarına, modernleşme ve yapılaşma tipine etkisi incelenmiştir. Erken Cumhuriyet Dönemi konutlarını niteliklerine göre sınıflandırmak çalışmayı incelenen diğer yerel çalışmalardan ayıran yöntemdir. “Cumhuriyet Sonrası Kayseri’de Modernleşme: Mekansal ve Toplumsal Değişim” (Asiliskender ve Özsoy 2010) başlıklı makale ise Cumhuriyet sonrası yapılan kalkınma girişimleri neticesinde kentte kurulan fabrikaların kentin yapılaşmasını nasıl etkilediğini incelemiştir. Kurulan fabrika yapılarının çevresine konumlanan konut yerleşkelerinin kent merkeziyle kurduğu ilişki, kentteki mekânsal ve sosyal dinamiklerin dönüşümü ile inşa edilen konut yapılarının tipolojileri çalışmanın temelini oluşturmuştur.

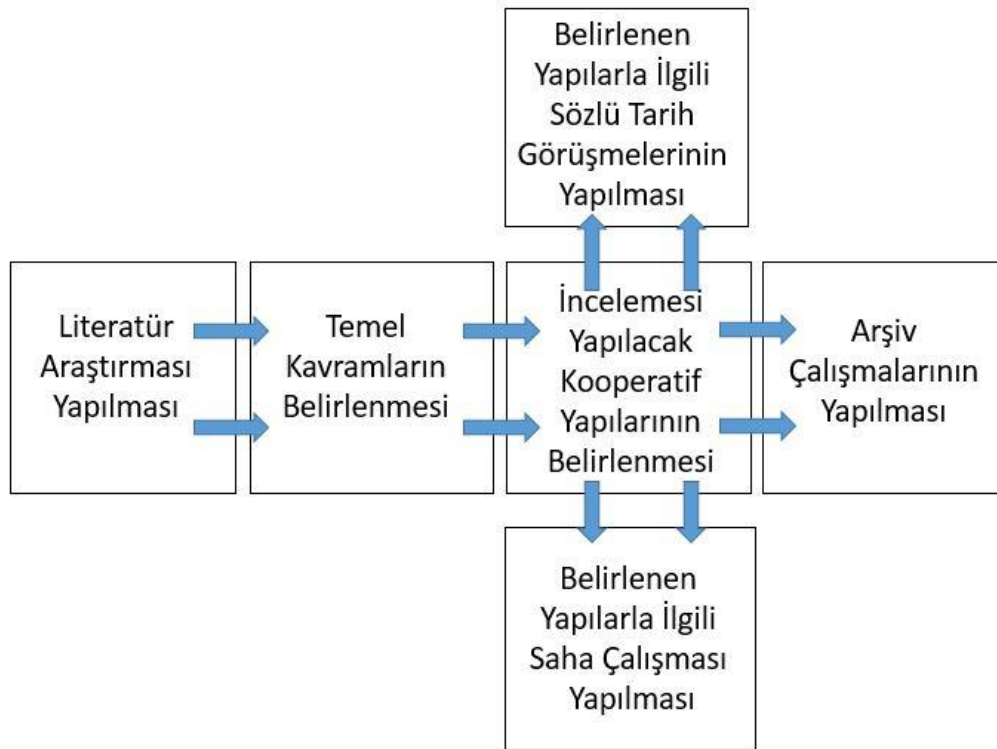
Bu çalışmaların yanı sıra kimi örneklerin ise belirli bir konut ya da tek bir kentten yola çıkmak yerine modernleşme sürecinin mimariye etkisini dönemin sosyolojik, ekonomik ve siyasal değişimleri üzerinden analiz ettiği görülmüştür. Literatürde bu değişimleri analiz ettiği görülen çalışmalara örnek olarak Eylül Ayda Türker ve Ahmet Mete Tapan (2022) tarafından yazılmış olan “20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı’nın Ulusal ve Uluslararası Düzeydeki Politik Değişimler Bağlamında İncelenmesi” başlıklı makale, Burak Asiliskender ve Ahsen Özsoy’un (2010) “Cumhuriyet Sonrası Kayseri’de Modernleşme: Mekansal ve Toplumsal Değişim” başlıklı makalesi, Derya Özakbaşı’nın (2014) “Cumhuriyet Dönemi Mimarlığının Siyasal, Ekonomik ve Sosyal Gelişmeler Paralelinde Modernleşme Süreci 1950–2000” başlıklı doktora tezi, Pınar Kezban Zeylan’ın (2009) “19. Yüzyıl Sonrası Türkiye’de Toplumsal Değişimlerin Konut Mekanına Etkisi” başlıklı yüksek lisans tezi, Hayriye Orhan’ın (2019) “Apartmanlaşma Süreci ve Gündelik Hayatta Yeni Sosyallikler: Antalya İli Yenidoğan ve Ahatlı Mahalleleri Örneği” başlıklı yüksek lisans tezi ve Hakan Sağlam’ın (1995) “Cumhuriyet Dönemi Mimarlık-Politika İlişkisi: Turizm Konaklama Yapıları Aracılığı İle İrdelenmesi” başlıklı doktora tezi verilebilir. Literatürde mimari modernleşme üzerine yurt dışı temelli teknik bilgi ve uygulamaların, Türkiye’deki ilgili dönem uygulamaları ile kıyaslamasının yapıldığı görülen çalışmalar ise Aslı Dağaltı’nın (2010) “Modern Konut Mimarlığında Mekân Anlayışı, Avrupa ve Türkiye İlk Dönem Örnekleri” başlıklı yüksek lisans tezi ile Aylin Fidan’ın (2002) “Cumhuriyet Sonrası Türk Mimarlığı ve Yabancı Mimarların Etkileri” başlıklı yüksek lisans tezidir.

Literatür taraması sonucunda mevcut çalışmaların daha çok merkez kentlerdeki mimari dönüşüme odaklandığı, periferide kalan kentlerin bu literatürde kendine son dönemlerde kısmen yer bulmaya başladığı, buna rağmen literatürde Antalya şehrine dair kapsamlı verinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda ilgili döneme ait kooperatif gelişiminin Türkiye’deki öncül kooperatif örneklerini barındıran kentlere kıyasla Antalya’daki niteliklerinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Şehirlerin bulundukları konum, siyasal, toplumsal ve ekonomik şartlarının farkları çalışmanın çıkış noktasını oluşturmuştur.

Literatürdeki tez ve makalelere bakıldığında kent ölçeğinde konutların ve konut tipolojilerinin değişiminin daha az çalışıldığı görülmüştür. Bu sebeple özellikle literatürde kendine daha az yer bulan perifer kent Antalya’nın çalışılmasıyla, mevcut literatüre katkıda bulunmak, çalışılan döneme ait yapıların korunması gerekliliğini ifade etmek ve seçilen konu itibarıyla literatürde çokça çalışılmış kavram ve kapsamın dışına çıkılarak özgün bir çalışma ortaya koymak hedeflenmiştir:

3. MATERYAL VE METOT

Bir şehri anlamak için o şehrin kültürünü, ekonomik durumunu ve kentte yaşanan gelişmelere verilen tepkiler ile bu gelişmelerin kente nasıl adapte edildiğini anlamak gerekir. Bunun için öncelikle o kentteki bir takım öncül girişimler ele alınmalıdır. Kentlerin farklı tarihlerde, özellikle mimari anlamda ortaya koyduğu değerleri incelemek o kentler hakkında derin bir analiz imkânı sunmaktadır. Aynı zamanda bir kavramla ilgili fikir sahibi olabilmek için de o kavramın ifade ediliş şekillerine ve öncül örneklerine bakmak gerekir. Temel tanımların ve öncül örneklerin inceleme konusuyla ilgili bir başlangıç noktası oluşturması, süreçte yaşanan gelişim ile değişimleri ifade etmeyi kolaylaştırmaktadır.

Şekil 3.1. Çalışmanın yöntem şeması

Bu sebeple Şekil 3.1.'de görüldüğü üzere bu çalışma kapsamında öncelikle literatür araştırması sonrası ele alınan kooperatif kavramı ve bu kavramla ilgili temel terimler araştırılmış, kavramsal bir analiz ortaya konulmuştur. Kavramsal analiz sonrası tezin temel kavramları 'Barınma Kültürü' ve 'Kooperatif' olarak belirlenmiş, kooperatif başlığı altında ise 'Konut Yapı Kooperatifi' kavramı ele alınmıştır. Sonrasında tezin temel kavramlarından olan kooperatif, inceleme konusu olan Antalya'dan önce dünyada bu kavramın ifade edildiği ilk örnekleriyle araştırılmıştır. Dünyadaki ilk örneklerin incelenmesi, sonrasında Türkiye'de ve Antalya'da gerçekleşen benzer oluşumlarla ilgili karşılaştırma imkânı sunmuş ve konuya bütüncül bir bakış açısı katmıştır. İlk kooperatif örneklerinin ortaya çıkış sebeplerinin günümüzdeki kooperatif oluşumlarıyla nasıl benzerlik gösterdiği ve öte yandan nasıl dönüşümler geçirdiği süreci anlamaya katkıda bulunmuştur. Ayrıca bu oluşumların üyelerine sağladığı imkânlar konusunda nelere odaklandığı bir diğer üzerinde durulan konu olmuştur.

Bir sonraki aşamada barınma kültürünün Türkiye’de Cumhuriyet sonrası değişimine odaklanan çalışmalar ve kooperatifçilik anlamında mimarlık tarihine geçen öncül konut kooperatifi çalışmaları incelenmiştir. Bu dönem kooperatiflerinin genellikle İstanbul, Ankara gibi kentlere yoğunlaştığı, çalışma konusu olan Antalya’nın ise mimarlık tarihi adına yeterince çalışılmadığı görülmüştür. Türkiye’deki ilk kooperatifleşme adımları, ilk konut kooperatifi özellikleri ve bu kooperatifin hitap ettiği kullanıcı kitlesi çalışmanın Antalya örnekleriyle kıyaslanması adına önemli bir alt yapı oluşturmaktadır. Literatürde Antalya’nın Cumhuriyet sonrası adına özellikle spesifik yapılara odaklanan çalışmalar mevcut olmakla birlikte kentte kooperatifleşme süreci ve başlıca konut kooperatifleri adına bir çalışmaya rastlanmamıştır. Analizi yapılacak kaynakların sınırlılığı dolayısıyla ilk kooperatif örnekleri ile ilgili saha araştırması çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

Antalya’daki ilk konut kooperatifi örneği olarak bilinen “Bahçelievler Yapı Kooperatifi”, sonraki yıllarda hayata geçen “Barınak Yapı Kooperatifi” öncül örnekler olarak ele alınırken, Antalya’da kooperatifçilik eylemleri adına sürece 80’li yıllarda dahil olan Antkoop’un başlıca çalışmaları günümüze daha yakın dönem örnekleri olarak incelenmiştir. İncelenen örneklerden 1940 ve 1950’li yıllara dayananların verilerine, söz konusu dönemlerde düzenli tutulamayan ve korunamayan arşivler nedeniyle yeterli düzeyde ulaşılamamıştır. Bununla birlikte; saha araştırmaları ve ilgili kişi/kurumlarla yapılan sözlü tarih çalışmaları bu örnekler için dönemin şartlarına ışık tutmuştur.

İncelenen kooperatif örnekleri yerinde araştırılarak ayakta kalan yapıların bazılarının kullanıcıları ile görüşmeler sağlanmış ve bu kullanıcılardan hem yapı, hem yapının bulunduğu bölge, hem de kooperatifin inşa edildiği döneme ait bilgiler alınmıştır. Kooperatiflerin inşa edildiği tarihlerdeki ekonomik şartlar, bölgenin yerleşim yeri olarak değeri, bölgeye sağlanan ulaşım imkânları, inşaat maliyeti ve kullanıcılara sunulan satış fiyatı sözlü görüşmelerde üzerinde durulan noktalar olmuştur. Öte yandan kooperatif sakinlerinin o dönemde ne işle uğraştıkları, toplumun hangi gelir düzeyinin ilgili kooperatiflerde ev sahibi olabildiği yani kullanıcı profilleri de sözlü görüşmelerde irdelenmiştir. Yapıların inşa edildiği dönemde kullanılan malzeme, teknik yöntemler ve mekân kullanımları yine üzerinde durulan konulardandır.

Yapıların anlam kazanmasını sağlayan asıl değer yapıların kullanım şekli ve amacı olduğu bu çalışmada ifade edilmek istenmiştir. Kimi yapıların kullanılmayarak ve yeri dolayısıyla eleştirilerek yıkılmaya terk edilmesi, kimi yapıların farklı kullanıcılara konaklama amacıyla hizmet vermesi, kimilerinin ise korunarak günümüze adapte edilmesi her bir yapının ayrı bir anlam ifade etmesini sağlamıştır. Mimari olarak yapıların niteliği kadar bu yapılardaki yaşanmışlığın yapıya kattığı değer bu çalışma ile tekrar öne çıkmıştır. Bu değer kullanıcılardan elde edilen eski fotoğraflarla belgelenmiştir. Kullanıcıların kooperatifin ilk yıllarındaki komşuluk ilişkilerini ifade edişi, birlikte düzenledikleri etkinlikler ve misafir ağırlama kültürü gibi değerlerle günümüzdeki apartmanlaşma kültürü ve komşuluk ilişkilerinin eskisi gibi olmayışı bir kez daha gözler önüne serilmiştir.

Dönemin genel durumunu ifade etmede oldukça önemli olan bir diğer kaynak olarak yerel gazeteler de Antalya Kent Araştırmaları Merkezi bünyesinde araştırılmıştır. 1940’lı tarihlerden itibaren 1980’lere kadar gazete haberleri taranmış ve kooperatiflerle ilgili önemli gelişmelere yer verilen haberler derlenmiştir. Çalışmanın gazete haberlerine

değinen kısmı özellikle “Antalya Gazetesi” ne odaklanmıştır. Uzun süreli yayın tarihiyle birçok konuda habere yer veren gazetede kooperatifçilik ve konut kooperatifleri üzerine haberler bulunmuş, bu sayede kooperatifçiliğin Antalya’daki gelişim ve değişim sürecinin daha net anlaşılması sağlanmıştır. Bunun yanı sıra Antalya kenti üzerine yayın yapan “Türk Akdeniz Dergisi”, “Antalyalılar Dergisi” gibi dergiler ve valilik yayınları da faydalanılan diğer yerel kaynaklardır.

Bununla birlikte Antkoop çalışanları da sürece oldukça katkıda bulunmuştur. Antkoop’ta yapılan görüşmelerde çalışanların Antalya’nın kooperatif gelişimi üzerine yaptıkları değerlendirmeler ve kendi deneyimleri müşteri-kooperatif birliği ilişkisini ifade etmeyi kolaylaştırmıştır. Antkoop’un yapılan kooperatif çalışmalarıyla ilgili müşterilere projeleri tanıtmak ve Antkoop’un çalışma misyonunu ifade etmek amacıyla bastıkları yayınlar da dönemin ekonomisini ve çalışmaların niteliğini anlamayı kolaylaştırmıştır. Antkoop projelerinin maliyetleri, proje alanını belirlerken dikkat edilen hususlar ve kooperatif üyelerine sağlanan krediler hem Antalya’nın hem de Türkiye’nin ilgili dönemdeki ekonomisine ışık tutmuş ve konut sahibi olabilme sürecinde kooperatif birliklerinin katkısını gözler önüne sermiştir. Antalya’da yerleşim alanlarının gelişiminin anlaşılması adına Antkoop’un yaptığı büyük çaplı işlerin mevcut hali ve izleri önem arz etmektedir. Antkoop’un kooperatif kapsamında yapmış olduğu Meltem Mahallesi, Dokuma bölgesi, Masa Dağı projesi ve Serik’te hayata geçen çalışmalar gibi örnekler kooperatifler tamamlandıktan sonra site bünyesinde varlığını sürdürmektedir. Antkoop’un kuruluş dönemlerine denk gelen Meltem ve Dokuma bölgelerine ait basılmış bir kitapçığa ulaşılamasa da Antkoop’ta gerçekleştirilen sözlü görüşmeler süreci bir bütün olarak algılamayı sağlamıştır.

Bu araştırma ve görüşmelere ek olarak bir kent tarihçisi olan ve zamanında Antalya’da turizm sektöründe de faaliyet göstermiş olan Hüseyin Çimrin ile yapılan sözlü tarih görüşmelerinde Antalya’nın modernleşme, yapılaşma ve turizmde kendini gösterme sürecine değinilmiştir. Çalışma konusu kapsamındaki geçmiş dönemlerde Antalya’nın adının bir kaynakta geçmesi ve tanınması adına şehrin oldukça çaba gösterdiği bu görüşmeler ve bulunan dönemin gazete haberleri neticesinde bir kez daha kanıtlanmıştır. Özellikle 1980’ler sonrası kentte gelişen turizm, yerli-yabancı nüfus artışı ve yapılaşmanın hız kazanması ile kentin çehresi değişmiş ve Antalya daha tanınan bir hale gelmiştir. Elde edilen verilere göre nüfusun yerleştirilebilmesi adına ve barınma kültürünün toplumda değişimiyle apartmanlara gösterilen rağbetin arttığı görülmüştür.

Bu perspektifte değerlendirildiğinde çalışmanın Antalya’da kooperatifleşme adımlarının atıldığı dönemin ve inşa edilen konut kooperatiflerinin nitelikleri kadar kentteki apartmanlaşmanın, nüfusun artışının ve kentin bu göç eden nüfusu nasıl yerleştirdiğinin anlaşılmasına kaynak oluşturması beklenmektedir. Ayrıca çalışmanın özellikle sözlü görüşmeler, kooperatif sakinlerinin geçmiş yıllara yönelik sakladıkları fotoğraflar ile kişisel olarak çeşitli belgeleri elinde tutmuş kişilerin arşivi ve yerel kurum ile kuruluşların bastığı yazılı kaynaklarla şekillenmesi kentte kurumsal arşivleme sistemlerinin yetersizliğini göstermektedir. Antalya’da Büyükşehir Belediyesi dönemine geçilmesiyle birlikte veriler Cumhuriyet Dönemi tarihinin başlarına kadar inememiş, daha geç tarihler bilgisayar ortamına aktarılabilmektedir. Dolayısıyla 1940’lardan itibaren ele alınan Antalya ve öncül kooperatif örnekleri ile ilgili arşivde özellikle teknik bir bulguya ulaşılamamıştır. Fakat şehirde modernleşme, kooperatifleşme ve apartmanlaşma adına farklı kişi ve kurumlardan toplanan veriler, kentteki öncül girişimler ile

modernleşme adına atılan adımları incelemenin önemini bu çalışmayla yerel kapsamda ortaya koymuştur.

Sonuç olarak literatür araştırmalarıyla birlikte, ayakta kalmış olan ve konu kapsamına giren Antalya'daki toplumun gelir düzeyi yüksek, orta ve kısmen daha düşük kesimine yönelik öncül konut kooperatif yapıları, dönemin gazete haberleri, Antalya'nın kentsel gelişimine değinen yerel dergiler, fotoğraf arşivleri, ilgili kişi ve kurumlardan elde edilen bilgi ve belgeler ile sözlü tarih görüşmeleri tezin ana kaynaklarını oluşturmaktadır. Bu kaynaklar doğrultusunda elde edilen veriler bir araya getirilerek bu tez çalışması oluşturulmuştur. Bu sayede hem literatüre Antalya kenti ile ilgili çalışmalar kapsamında üzerine çalışılmamış bir konu daha eklenmiş, hem de Antalya kent tarihine katkıda bulunulmuştur.

3.1. Tezin Temel Kavramları

Bu tez çalışması bazı temel kavramlar üzerine kurgulanmıştır. Bu kavramlar konunun alt yapısını algılamayı kolaylaştırmaktadır. Yaşayış biçimi ve yaşanılan mekânın belirli bir süre zarfında kültürel bir değer üstlenmesi dolayısıyla kooperatif kavramı özünde barınma kültürüyle ilişkilidir. En temel ihtiyaçlarımızdan olan barınma ihtiyacını anlamak ve bunun bir kültürel kavrama dönüşümünü incelemek, temelinde barınma olgusunu taşıyan kooperatif oluşumunu da daha net tanımlamayı sağlamıştır.

Modernleşme sürecinde barınma kültürü ve kooperatif kavramları sürecin doğal bir getirisi olarak değişime uğramıştır. Rapoport (1969), ilkel toplumlarda bireylerin kendi barınma alanlarını inşa edebilecek bilgi ve donanıma sahip olup, gerekli malzeme ile aletleri doğal bir şekilde temin edebildiğini ifade etmiştir. Ancak, zamanla insanların yeni buluşlarla tanışması ve barınak inşa edilmesinde araya farklı teknik mesleklerin girmesi sürecin işleyişini değiştirmiştir. Dolayısıyla ortaya çıkan barınak formu da kullanıcının elinden çıkan yapıyla bağını kaybetmiş ve dönüşüme uğramıştır (Gülmez Ünsal 2008). Konut kooperatifliğinin temelini oluşturan barınma kültüründe yaşanan bu değişimler neticesinde konut kavramına olan bakış açısı ve bir konuttan beklentiler de değişmiştir. Dolayısıyla konut kooperatifliğini baz alan bu tez çalışmasının temel kavramları “Barınma Kültürü”, “Mesken Problemi” ve “Yapı Kooperatifliği” olarak belirlenmiştir.

3.1.1. Barınma kültürü kavramı

Barınma kavramı insanlık tarihi boyunca var olan en temel olgulardan biridir. İnsanoğlu hava şartları ve yırtıcı canlılar gibi çevresel etkenlerden her zaman kendini korumak zorunda kalmış ve bunun için de kendini güvence altına alabileceği bir mekân yaratma ihtiyacı duymuştur (Kayserili ve Kocaman 2014). Özellikle ilk çağlarda insanlar çevreyi keşfederken ve hayatta kalmak için avlanırken oldukça zor şartlarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Zorluklarla mücadele edip yakaladığı avı ailesiyle güvenli bir alanda tüketmek ve dışarıdan gelebilecek tehlikelerden korunabilmek amacıyla insanlar yemek-içmek kadar doğal bir ihtiyaç olan barınma ihtiyacı doğrultusunda kendine korunaklı bir alan inşa etmiştir. Süreç içerisinde yaşamaya elverişli bölgelerde barınaklar artış göstermiş ve toplu bir yaşam kurgulanmıştır. Bununla birlikte artan ve yayılan nüfus yerleşim birimlerini ve kentleri oluşturmuştur. Uzun süre kentlerdeki yapılaşmalar kültürel değerlerle bütünleşik olarak gerçekleştirilmiş fakat 1900'lerde kentleşmenin

kültürel değerlerden soyutlanma süreci başlamış ve farklı bölgelerdeki yapılaşmaların benzer nitelikler taşımaya başladığı görülmüştür (Kayserili ve Kocaman 2014). Bu durum farklı dönemlerde barınma kültürünün ve konuttan beklentilerin değiştiğini göstermektedir. Saegert (1985:288)'e göre çevre ile kişi arasında meydana gelecek birincil ilişki türü olduğunu ifade ettiği barınma kavramı “kişinin, yaşamını sürdürmesini, yaşamını başkaları ile birleştirmesini, yeni yaşamlar ve sosyal kategoriler yaratmasını ve süreçleri anlamlandırmasını dolayısıyla dünya üzerinde bir kimlik ve yer edinmesini sağlayan fiziksel, sosyal ve psikolojik etkileşimi tanımlar”. Başlangıçta insanlar mağara gibi korunaklı bir alan içerisinde doğayla bağ kurarak kendini korurken sonraki dönemlerde çevrelerinde bulunan doğaya ait birtakım parçaları şekil vererek bir araya getirme yetisi kazanmıştır. Doğal bir harç olan çamur, sert ve dayanıklı bir malzeme olan kaya gibi etraflarında bulunan doğal malzemeler ilk insanların kendilerine bir barınak inşa edebilmesinde kullanılmıştır. Sonrasında tarıma dayalı bir yaşam biçiminin ve üretimin başlamasıyla toplu yaşamın temelini oluşturan konut kavramı meydana gelmiştir (Bingöl 2001). Bu üretim döneminde aile kalabalıktır ve bir aradadır. Fakat Sanayi Devrimi sonrasında aile kavramında yaşanan değişiklikler konut tipolojisini ve dolayısıyla barınma kültürünü de etkilemiştir.

Aynı zamanda barınma kültürü aidiyet kavramını da ifade etmektedir. Yaşanılan yer ile bağ kurma, belirli bir alanı sahiplenme, o alanda üretim-tüketim faaliyetlerini gerçekleştirme ve soy olarak çoğalma aslında barınma kültürünün oluşumunu tanımlayan etkenler olarak değerlendirilebilir. Bunlarla birlikte bir yerleşim alanında yaşayan insan sayısının artışı toplu bir yaşamı ve bir yerleşke alanını meydana getirdiğinden dolayı toplumsal bir kültürel birikimin oluşmasında barınmanın yeri oldukça önemlidir. Bireyden meydana gelen toplumun değerlerinin oluşumu, gündelik yaşama ait birtakım alışkanlıklar, bu toplumun ne ile geçindiği ve aile kavramına olan bakış açısı temelinde barınma kültürüne dayanmaktadır denilebilir. İnsanı temel alan barınma kültürü ele alınacak konuya göre daha birçok alanda incelenebilir. Örneğin Günenç (2014) barınma kültürünü “aidiyet, kimlik, ünsiyet bağlamında barınma, yer- mekân üretimi bağlamında barınma, felsefi düşüncede barınma, teolojik düşünce çerçevesinde barınma, hermeneutik analiz nesnesi olarak barınma, bürokratik-hukuksal pratiklerde barınma..., antropolojik bir sorunsal olarak barınma, modern yaşama uygunluk/uygunsuzluk, gündelik yaşam pratiği olarak barınma, üretilen, pazarlanan bir imge olarak barınma” şeklinde ele almıştır.

Barınma kavramının somut bir yansıması olarak değerlendirilebilen konut, hem mimari olarak geçirdiği değişimlerle hem de toplumun benimsediği değerlerin değişimiyle dönüşüme uğramıştır. Dolayısıyla barınma kavramı ve konut da dönem dönem değişik ifadelerle tanımlanmıştır. Örneğin Bilgin (1997), 1800'lerde konut kavramını ifade eden modelleri “kira konutları, mülk konutları, kent dışı yerleşmeler, kent içi istisnai örnekler, ütopycıların deneysel yerleşmeleri” olarak ele almıştır.

Özellikle 20. yüzyıl başlarında kendini gösteren, dünyada birçok ülkeyi etkisi altına alan, 1960'lı yıllar sonrasında da postmodernizm olarak ifade edilen modernizm kavramı birçok sektörde kendine yer bulmuştur. Sanayi Devrimi sonrası yaşanan gelişmeler, teknolojik buluşların yaşanması ve üretim sektöründeki kolaylıklar neticesinde kırsaldan kente göçler yaşanmış ve kentleşme süreci başlamıştır. Birçok insan geçmiş yaşam alışkanlıklarını terk etmiş ve kentlerde kendine yer bulma çabasına

girişmiştir. Bu göçler ile birlikte yer değiştiren toplum sınıfsal bir çaba sürecini meydana getirmiştir (Bingöl 2001).

Modernleşme süreciyle birlikte değişime uğrayan fikirler, konut ve dolayısıyla barınma kavramına yüklenen anlam da dünyayı etkisi altına alan modernizmden etkilenmiştir. 20. yüzyıl ile benzer niteliklerde, dönemin modern tanımına uyan konutlar ve diğer türde yapılar farklı ülkelerde hızla inşa edilmiştir. Yeni teknolojilerin yarattığı üretken nüfus yerleşkeleri de birçok yerde oluşmaya başlamıştır. Bu dönemin etkileri ülkelerin geçmişiyle, içinde bulundukları ekonomik, siyasi ve toplumsal durumla da ilişkili bir biçimde kendini göstermiştir. Dolayısıyla ülkeler dünyada yaşanan gelişmeleri kendi ekonomik gücü ve kültürel değerlerince bünyelerine adapte edebilmişlerdir. Türkiye’de de durum bu şekilde gerçekleşmiştir. Ekonomik yetersizlikler ve siyasi karışıklıkların olduğu Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde dünyadaki gelişmeler eldeki imkânların el verdiği ölçüde ülkeye uyarlanmaya çalışılmıştır. Yaşayış tarzını modern sisteme adapte etmeyi seçen aileler, eski Türk aile yaşayış tarzındaki toplu yaşamayı terk etmiş ve geleneksel konut tipolojisinden kopuş başlamıştır. Gelenekçi aile yaşantısını benimseyenler ise öncesinde olduğu gibi yaşam tarzına devam etmiş ve yenilikleri gündelik hayatlarına adapte etmiştir (Artıkoğlu 2006). Küçülen aile yapısıyla birlikte barınma alanındaki mekânlara yeni işlevler yüklenmiştir. Geleneksel Türk Evi’ndeki sofa olarak adlandırılan mekânın yeni konut tiplerinde oturma odası, salon ve hol mekânlarına dönüşmesi ve işlevlerin bölünmesi buna kanıt olarak değerlendirilebilir (Ceyhan 2002:63).

Bununla birlikte sanayileşmeden önceki dönemlerde konaklanan alan ile üretimin gerçekleştiği alan farklı yerler olarak görülmemiştir. Bu dönemde nüfusun çoğunluğu kırsal yerleşimde tarımla uğraşan kesimken, şehirlerde yaşayan ve çalışan azınlık nüfus da çalışmak için ya bir iş yerine gitmeyi evden çalışmış ya da gidiyorlarsa da çalıştıkları yere yakın bir yerde oturmuşlardır (Kıray 1998). Günümüzde de benzer şekilde evden çalışmak veya zamandan kazanmak için iş yerine yakın ikamet etmek tercih edilse de ev ve iş yeri mekânları eski dönemlere göre net bir şekilde ayrılmıştır. Bu durum da barınma kültürünün değişimine ve konut ile diğer mekânların ilişkisindeki dönüşüme bir diğer örnek olarak verilebilir. Aynı zamanda Kıray (1998) sınıfsal ayrımın sonucu olarak da konuta bakış açısının değiştiğini ve bu sebeple apartman konut tipolojilerinin meydana geldiğini belirtmiştir. Toplumsal yapılaşma ve sınıfsal düzenle doğrudan ilişkisi olan barınma kültürünün Türkiye’deki değişimine bakıldığında Osmanlı’nın son dönemlerinde Müslüman olmayan kesimin ticaret ile uğraşanları ile çeşitli iş örgütleri bünyesinde görev alanlar toplumda orta tabakayı meydana getiren ilk kesim olmuştur. Zamanla sayısı artan bu kesim için de yine farklı konu tipolojileri denenmiş ve apartmanlaşmanın önü açılmıştır (Kıray 1998). Bununla birlikte Kıran (1998:140), apartmanlaşma yaygın olsa da bununla birlikte toplumun maddi gücüne yönelik kooperatif oluşumlarından destek alındığını ve bankaların kullanıcılara destek amaçlı krediler verdiğini belirtmiştir. Burada da görüldüğü üzere çeşitli avantajlar kullanıcılara sunularak yeni bir barınma kültürünün benimsenmesi sağlanmıştır.

Mimarların konut tasarımı üzerine yoğunlaşması da yine apartmanlaşmanın da önünün açılmasına neden olan nüfus artışı olmuştur. Önceki dönemlerde kullanıcı kendi barınma alanını inşa ediyorken modernleşme etkilerinin görüldüğü dönemde artık düzenli bir yapılaşma ve konut inşası ihtiyacı meydana gelmiştir. Mimarların konut tasarımı üzerine çalışmalar yapması da dolayısıyla Sanayi Devrimi sonrası modernleşme

çabalarının ve göçlerin bir sonucu olarak değerlendirilebilir (Bingöl 2001). Türkiye’de de modernleşme sürecinde başta mimarlar kamu yapılarına yönelik çalışmalar yaparken sonrasında tekil ve toplu konut örneklerinin tasarımlarına da ağırlık vermeye başlamışlardır. Geleneksel Türk Evi modeli tasarımlarda yavaş yavaş terk edilmeye başlanmıştır. Özellikle planlarda mekânların temel bileşenlerinde değişikliğe gidilmiş ve mekânların çoklu işlevselliği yok olmaya başlamıştır. Modern konutta her mekânın kendine ait bir özelliği bulunmaktadır (Sönmez 2012). Örneğin yemek yapılıp yenilen mekân ayrı, oturlan mekân ayrı, uyunulan mekân planda ayrı konumlanmıştır. Değişen yaşam koşulları neticesinde eskiden kandillerle yapının bahçesindeki tuvalete ulaşım sağlanırken sonraki zamanlarda elektriğin yaygın kullanımıyla kendinden aydınlatmalı tuvaletlere yine bahçeden ulaşılmıştır. Daha sonrasında tuvaletin yapı içine dahil edilmesiyle bu ihtiyacı karşılamak için dışarıya çıkma zorunluluğu ortadan kalkmıştır. Bunun gibi bir takım barınmaya dair mekânsal ve eylemsel değişikliklerle modern düzene ayak uydurulmaya çalışılmıştır. Teknolojik gelişmeler ve hayatı kolaylaştıran bir takım ev aletlerinin üretimiyle de barınma kültürü her çağa uyum sağlamıştır. Eski evlerde bilindiği üzere gusülhane denilen özel bir alanın olması kendine ait ekipmanları da gerektirmektedir. Fakat modern dönem konutunda değişen ekipmanlar eskilerin kullanımına olan gereksinimi ortadan kaldırmıştır. Aynı durum mutfak ekipmanlarında da geçerlidir. Sofra elemanlarının ve pişirme aletlerinin değişmesi, yemeğin pişirildiği alanın niteliklerindeki değişimler benzer şekilde yeni mekân kurgusuna uyarlanmıştır.

Barınma kültürünün değişiminde etkili olan bir diğer etken de ülkelerin yaşadığı ekonomik zorluklardır. Eski dönemlerde insanlar toplumda hangi ekonomik sınıfa ait olurlarsa olsunlar kendi evlerini inşa edebilmişlerdir. Fakat günümüzde yapılan işlerin spesifik meslek gruplarına ayrılması ve mimarların kamu yapılarıyla birlikte artık konut inşasında da etkin olmasıyla halkın kendi kendine barınacak bir mekân inşa ettiği dönem sona ermiştir. Ev inşa etmede ekonomik anlamda sıkıntı yaşayan kişilere bir fırsat sunan konut yapı kooperatifleri bu noktada bir ihtiyaç doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Bu kooperatiflerde de geleneksel değerler birebir devam ettirilmeyerek evrensel olarak uygulanan barınma kültürü benimsenmeye başlamıştır (Ungan 1962). Ev sahibi olmak isteyenlere verilen ekonomik destekler (banka kredileri gibi) kooperatif konut sunumunun da yaygınlaşmasında etkili olmuştur. Bu uygulama da dolayısıyla ekonomi piyasası ile gayrimenkulü bir arayan getiren ve devamlılığın bu şekilde sağlandığı bir sistem olmuştur (Harvey 2013). Bu sistemin getirilerine bakıldığında kullanıcıların ve konutları tasarlayanların konut kavramına dair fikirlerinin nasıl değiştiği görülmektedir. Öncesinde herkes içinde bulunduğu çevreye ve kendi isteklerine hitap edebilecek konutları kendi imkânları doğrultusunda inşa edebilirken zamanla insanlar maddi yetersizliklerle karşı karşıya kalmış ve sistemin dayattığı zorluklara karşı kolaylık sağlayan alternatif çözümlere yönelmiştir. Konut kooperatifi oluşumu da bu alternatiflerden biridir. Sunduğu imkânlar ve getirdiği ödeme kolaylıkları sayesinde birçok kişi kooperatiflere üye olmuş ve ev sahibi olabilmıştır. Bir konuttan beklentiler değişmiş, tasarlanan evrensel modellere yönelik tipolojiler kabul görmeye başlamıştır. Konutların kaç oda ve kaç salon olduğu, mekânların başka hangi işlevlerde kullanılabileceği tartışılmıştır. Bununla birlikte geçmişe yönelik birtakım değerler de aslında tam anlamıyla ortadan kaldırılmamıştır. Bazı konutlar bahçeyle ve bulunduğu yakın çevreyle bağını koparmayan örnekler olarak hayata geçmiştir. Bu örnekler dışında kontrolsüz yapılaşma ve apartmanlaşmalar da mevcuttur. Birbirine benzeyen kütleler ve plan çözümleri, verimli kullanılamayan alanların ortaya çıkması ve çevreden kopuk

yapılaşma da nüfusa karşı yetersiz kalan konutların ortaya çıkardığı sorunlu çözümlerden olmuştur.

Barınma kültürü bu gibi sebeplerden dolayı var olanı tekrar eden, özünde yatan değerleri taşımayan, doğal çevreden sağlanmayan malzeme ve ekipmanların kullanıldığı, uzun vadede ise ekonomik olmayan yöntemlerle inşa edilen yapılarla meydana gelmiştir. Bir an önce inşa edilip kullanıma sunulan bu karma tipteki yapılar kentsel anlamda yıllar içerisinde oluşan kent-toplum kültürünü yok eden bir oluşum teşkil etmektedir (Keleş 2004: 438). Bu durumun Türkiye’deki bir diğer sebebi olarak tasarımcının batı değerlerince yetişmiş kişiler olduğu fakat yapıyı inşa edenin doğu kültürüne ait değerlere sahip olduğu çelişkisi de öne sürülmektedir (Kayserili ve Kocaman 2014).

Öte yandan gündelik hayatta yaşanan olaylar, insanların tahammül seviyelerindeki değişiklikler ve dolayısıyla komşuluk ilişkilerine de yansıtıkları duygu durum değişimleri de barınma kültürünü etkilemektedir denilebilir. Bu sebeple başta apartman daireleri ilgi çekiyorken son dönemlerde müstakil evlerin ön plana çıkması da bunu göstermektedir. Konut sakinleri yoğun günlük temponun üzerine sakinlik ve çevreden izole bir alan arayışına girmiştir. İnsanların kendi manzarasını kapatan çeşitli yapılarla çevrili bir alanda yaşamak ve etraflarındaki insanlarla mecburi iletişimde bulunmak istememeleri, kentlerde barınma kültürüne dair değerleri etkileyen etmenlerden sayılabilir. Bu sebeple barınma kültürü farklı dönemlerde çevresindeki birçok değişkene göre şekil alan, değişen ve dönüşen bir kavramdır.

3.1.2. Mesken problemi kavramı

Son birkaç yüzyıllık süreçte öne çıkan kentleşme olgusu Sanayi Devrimi ile gelişmiş ülkeleri, İkinci Dünya Savaşı ile ise gelişmekte olan ülkeleri etkilemiştir. Türkiye de gelişmekte olan bir ülke olarak İkinci Dünya Savaşı ile kırsaldan kentlere yaşanan göçün yarattığı sorunlara çözüm aramak durumunda kalmıştır. Kentlere yaşanan göçün dışında doğal nüfus artışı da kentleri zorlayan unsurlardan olmuştur (Tutan 1995).

Dış ülkelerdeki mesken inşaatı incelendiğinde 1800 yılı ve sonrasındaki yüz yıllık süre zarfında İngiltere nüfusunun yirmi yedi milyon kadar artış gösterdiği görülmüştür. Sanayi Devrimi ile kentlere akın eden halk kontrolü gerçekleşmeyen ve hijyen koşullarını sağlamayan yerlerde yaşamıştır. Çalıştığı işlerden düşük ücretler alan kesim bütçelerinin yettiği ölçüde ucuz kira evleri tutmak durumunda kalmıştır. Hükûmetin bu konuda bir girişim yapmasını tetikleyen ise pis koşullarda yaşayan halkın lağım ve su tesisatı olmayan konutlarda salgın hastalıklara yakalanmasıdır. Bu süreçle birlikte yaşamaya elverişli olmayan alanlarda iyileştirmelere gidilmiş, on binden fazla nüfusa sahip kentlerde mesken inşası kredi teşvikiyle desteklenmiştir. Kanunlarda minimum ideal yaşam koşullarını belirleyebilmek adına alınan kararlar belirtilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sürecinde mevcutta var olan mesken problemi daha da belirgin hale gelmiştir. Bu süreçte mesken probleminin altında yatan başlıca sebepler inşaat sektöründe yaşanan durgunluk ve meskenlerin kullanılamayacak duruma gelmesidir. İngiltere’nin kanalizasyon gibi tesisatlar bakımından dünyadan ileride oluşu ve şatolarında, manastırlarında ileri derecede bir sistem kullanmış olması gibi durumlar diğer ülkelerdeki mesken inşaatları için iyi bir örnek teşkil etmiştir (Chitty 1947).

Mesken probleminde mevcut durumun tespit edilmesi için uzman bir ekip tarafından toplumsal incelemelerde bulunulması da savaş döneminde süreci kolaylaştırmıştır. İnsanların ne şekilde yaşamını sürdürdüğü ve ne şekilde sürdürmek istediği ile ilgili veriler bu incelemeler sonucunda ulaşılanlardan olmuştur. İnceleme verileri mesken ihtiyacının tespitinde kullanılmıştır. Bununla birlikte mesken probleminin çözümü için hızlı ve ekonomik mesken inşaatı ile ilgili otomatik cihazların ve yeni malzemenin kullanımı yeterli olmamakla birlikte asıl önemli olanın iyi ve planlı bir örgütlenme ile çalışmak olduğu belirtilmiştir. ABD iyi bir örgütlenme ile hızlı ve modern şekilde inşai teknikleri kullanmakta iyi olduğu gibi savaş döneminde çelik malzemenin kısıtlı oluşunu ahşap inşaatın gelişimine fırsat olarak değerlendirmiştir. Mesken problemi yaşayan ülkelerden bir diğeri olan İsveç'te kiracıların işbirliği içinde olarak kiralarını daha ucuza mal etmesi de önemli bir örnektir. Türkiye'deki mesken problemi ile ilgili olarak ev inşaatında finansman usullerinin, en az işçi kullanarak inşa edilebilecek bina inşa tarzlarının ve betonla ilgili savaş döneminde geliştirilmiş yöntemlerin incelenmesi gerektiği belirtilmiştir (Chitty 1947).

Gelişmiş ülkelerde mesken inşaatı üzerine süreç bu şekilde ilerlerken Asya, Afrika, Güney Amerika gibi gelişmiş olmayan ülkelere yasal olmayan yapılaşmalar 1940 sonrası dönemde hız kazanmıştır. Sanayi alanında yaşanan gelişmeler büyük kentlere nüfusun göç etmesinde etkili olmuş ve kentlerdeki mevcut dengelerde bozulmaya yol açmıştır. Benzer şekilde gelişmiş ülkelere de sanayileşmenin bir sonucu olarak Fransa, İngiltere ve ABD'nin sanayi kentlerinde nüfusun yoğunlaştığı ve insanların ideal sağlık koşullarını ve fenni koşulları sağlamayan konut benzeri yapılarda yaşadığı görülmüştür. Türkiye'de yasal olmayan konut inşası 1930'larda başlamış olup, 1940'lı yıllarda büyük kentlerde öne çıkmış ve 1950'li yıllarda ise toplumsal bir sorun haline dönüşmüştür. Toplumdaki işsiz olan kesim kentlere göç ederek geçici, güvensiz ve düşük ücretli işlerde çalışmaya başlamıştır. Kentlerde yeterli konut olmaması sebebiyle kötü koşullarda yaşamak durumunda kalan bu kesim için ciddi bir mesken problemi meydana gelmiştir (Tutan 1995).

Mesken probleminin sebeplerini anlayabilmek için problemin her boyuttan ele alınarak incelenmesi gerekmektedir. Kentlerdeki yeni iş kolları ve konut yetersizliği dışında mesken problemini tetikleyen kırsal faktörler de mevcuttur. Bunlar nüfus göçünde "itici faktörler" olarak değerlendirilmektedir. Kırsal bölgelerde nüfusun artışı, tarımda insan gücünden makine gücüne geçiş ile daha az insana ihtiyaç duyulması, toprakların bölünerek küçülmesi, aktif kullanılan toprakların en üst seviyeye çıkması sonucu toprakta elde edilecek verimin doyum noktasına ulaşması, işsizlik, ekonomik şartların iyi olmayışı, sosyal, kültürel imkanların kısıtlı oluşu, iklimsel koşullar ve güvenliğin kırsal bölgelerde az oluşu gibi sebepler halkın büyük kentlere göç etmesine neden olmuştur. Dolayısıyla bu faktörler de mesken probleminin kırsal açıdan değerlendirilmesi sonucu ulaşılan nedenlerdendir (Tutan 1995).

Göçü ve dolaylı yoldan mesken problemini de tetikleyen unsurlardan bir diğeri "iletici faktörler" olarak ifade edilen sebeplerdir. Bu sebepler doğrudan göçü etkilemese de nüfusun bir yerden başka bir yere hareketini tetiklemektedir (Tutan 1995).

Zeki Sayar (1946), 1930 ile 1939 yılları arasındaki dönemi mesken probleminin çözümü adına "altın bir devir" olarak nitelendirmiş, fakat Türkiye'nin bu dönemde dünyada olup biten gelişmeleri takip etmediğini belirtmiştir. Sadece büyük şehirlerin

değil küçük şehirlerin de mesken problemiyle karşı karşıya kalması bu probleme en kısa sürede çözüm bulunmaya çalışılmasını zorunlu kılmıştır. Ankara, İstanbul gibi büyük kentlerde ve hatta doğu illerinde ev sıkıntısına çözüm bulabilmek amacıyla hızlı bir girişim başlatılmıştır (Sayar 1946). Fakat Sayar (1946), devletin yaptırdığı ev ve mahalleler ile Ankara'daki yapı kooperatifçiliği çalışmalarının ucuz mesken örneği olmadığını ifade etmiştir. Yapı kooperatiflerinde üyeler yüksek miktardaki borç ve faizleri ödeyebilmek için evlerini ikiye bölerek kiraya vermek durumunda kalmışlardır. Başka ülkelerde mesken problemi mali ve teknik olarak ele alınırken, Türkiye'de bu ön çalışma yapılmamış ve dolayısıyla mesken inşasında yüksek paralarla az verim elde edilmiştir (Sayar 1946).

Bazı ülkeler mesken problemini çözebilmek adına ya bu alanla ilgili çalışmalar yapacak bir teşkilat kurmuş ya da bir bankayı veya sermayesi büyük bir inşaat şirketini mesken problemini çözmede görevlendirmiştir. Benzer bir sistem mesken probleminin çözümünde Türkiye'de de uygulanmıştır. Sümerbank, Etibank, Emlak Kredi Bankası ve Yapı Kredi Bankası Türkiye'de yapı kooperatifçiliği alanında mesken probleminin çözümüne katkıda bulunan kurumlar olmuştur. Buna rağmen mesken problemi net bir sonuca ulaştırılamamıştır. Ev sahibi olmak için alınan banka borçlarının kooperatif ortaklarını oldukça yıprattığı ve bu sebeple sahip oldukları yerleri gelir düzeyi daha yüksek kimselere sattıkları görülmüştür. Dolayısıyla insanları ucuz yoldan mesken sahibi yapmak dönem itibarıyla kolay olmamıştır. Mesken probleminde tek sıkıntı finansman işi olmamıştır. Yapı inşası için malzemelerin temin edilmesinde de zorluklar yaşanmıştır (Mortaş 1944). Bu sebeple kaynak yetersizliği Türkiye'nin mesken problemini aşmasını zorlaştıran bir diğer unsur olmuştur.

Mortaş (1944), mesken sorununun çözümüne yönelik kaynak temininde, yerel malzemelerin (taş, kum, çakıl, tuğla, kireç ve kereste gibi) belediyeler ve çeşitli işletmelerin imkânları doğrultusunda sağlanmasının önemini vurgulamıştır. Ayrıca, ince demir, cam, boru, fayans ve sıhhi tesisat ürünleri gibi ithal malzemelere uygulanan gümrük vergilerinin düşürülmesinin de konut açığının giderilmesine katkı sağlayacak önlemler arasında olduğunu belirtmiştir.

Bu sırada, dış ülkeler, 1929 Büyük Buhranı'nın yarattığı ekonomik sorunlara ve Birinci Dünya Savaşı ardından ortaya çıkan konut sorununa çözüm bulmak amacıyla yeni konut politikaları geliştirmiştir. Hollanda gibi ülkeler, özellikle Amsterdam'da, kentsel ölçekte planlama çalışmalarını hayata geçirerek çeşitli bölgeleri konut alanlarına dönüştürmüştür. Kendilerine has yerleşim kuralları olan bu bölgeler belirli kuralları çerçevesinde kullanıcıya da sahip olduğu konutla ilgili özgür karar verebilme imkanı tanımaktadır (Bingöl 2001). Bu sayede ortak nitelikler çerçevesinde yerleşim alanları oluşturularak kentte bir düzen ortamı yaratmak ve kullanıcıların sahip olduklarıyla modern çözümleri nasıl yaşayabileceğini göstermek hedeflenmektedir. Dolayısıyla her ülke kendine uygun çözüm yöntemlerini uygulayarak mesken problemini çözmeye çalışmıştır.

Mesken probleminin çözümü için Türkiye ile irtibat kuran ülkelerden biri Finlandiya'dır. Ülkenin ahşap inşaat şirketleri birliğinin ihracat müdürü Torsten Sundman, hazır konut üretme konusunda sanayilerinin gelişmiş olduğunu belirtmiştir. Bu sanayi Finlandiya'da 1937 yılında deneme amaçlı başlamış olsa bile gösterdiği gelişim ile alanında kırka yakın fabrikayla hizmet verir hale gelmiştir. Üretilen konutlarda

kullanım alanının iklim şartları da gözetilmektedir (Sayar 1948). Bu sanayi dalı ile sadece ülke içi değil dış ülkelere de üretim yapılması mesken problemine çözüm üretmekle birlikte halka ekonomik olarak da bir iş kapısı sunmaktadır. Fakat Finlandiya için uygun olan bu yöntem ülkemiz için oldukça maliyetli bir yöntem olarak görülmüştür (Sayar 1948). Sayar (1948)’e göre mesken probleminin temelinde yatan sebep yapı sanayisidir. Yapı sanayisine sahip olmayan ülkelerde ithalat kaçınılmazdır. Finlandiya’da üretilen söz konusu hazır evlerin ithal edilmesi gibi eylemler de ülkenin hem ekonomik açıdan hem de mimari açıdan zarar görmesine neden olacaktır. Bu sebeple yurt dışında uygulanan bu sistemleri hazır şekilde ithal etmek yerine yeni inşaat tekniklerinin uygulanabilmesini sağlayan malzemelerin ithal edilmesi Türkiye’deki mesken problemine çözümüne katkı sağlayacaktır.

3.1.3. Yapı kooperatifçiliği kavramı

Kökeni Latinceye dayanan “kooperatif (co-operative)” kelimesinin anlamına bakıldığında “iş birliği” tanımını ifade ettiği görülmektedir. İnsanların bir oluşum bünyesinde çeşitli hizmet ve desteği aldığı, yardımlaştığı, tüm olumlu ve olumsuz durumların üyeleri eşit şekilde etkilediği ve isteğe bağlı katılım esasına dayalı bir kuruluştur (Koç 1989).

Öztürk (1969) bu kavramı “yoğaltım, üretim, kredi gibi başlıca ihtiyaçlarını karşılıklı yardım esasları dahilinde gidermek için sosyal ve ekonomik amaçlarla serbestçe bir araya gelen kimselerin bu birleşmeden elde ettikleri fiyat farkını işlemleri oranında dağıtmak üzere kurdukları bir ortaklık” olarak ifade etmiştir.

Erçin (2002:77) “kooperatifçilik veya kooperasyon, aynı amaç doğrultusunda bir sonuca ulaşmak için ortaklaşa gösterilen çaba ve mevcut olanakları birleştirerek, bunların koordineli şekilde çalışmasını sağlamaktır” şeklinde belirttiği kooperatif kavramını “aynı ekonomik menfaate sahip ve belirli bir amaca ulaşmak için bir araya gelen kişilerin oluşturdukları bir örgütlenme modeli” olarak da tanımlamıştır.

Kooperatif çatısı altında toplanan kişilerin amaçları çok çeşitli olabilir. Erçin (2002:77)’e göre bu amaçlar; “konut ihtiyacını karşılamak, tüketim maddelerine ilk elden ve ucuza ulaşmak, yetiştirilen ürünleri doğrudan pazarlayabilmek, kendi ihtiyaçları için araçlar almak, ortakların kefaletleriyle kredi kuruluşlarından para almak şeklinde karşımıza çıkan birlikteliklerdir” olarak da ifade edilmiştir.

Kooperatifle ilgili bir diğer tanım da İtalyan bir iktisatçı olan Ghino Valenti’ye ait olan “dağılımdan zarar görenlerin, bu zararı ortadan kaldırmak ve dağılımda bir denge yaratmak amacıyla kendi istekleri üzerine birleşip meydana getirdikleri kolektif bir işletme” tanımıdır (Üner 1992:26).

Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı’nın internet sitesinde yer alan ve Uluslararası Kooperatifler Birliği tarafından belirlenen kooperatif tanımına göre “Kooperatifler ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaç ve istekleri müşterek sahip olunan ve demokratik olarak kontrol edilen bir işletme yoluyla karşılamak üzere gönüllü olarak bir araya gelen insanların oluşturduğu özerk bir teşkilattır”. Aynı zamanda kooperatifler toplumun refah seviyesini yükselten, üyelerine hizmet sağlayan, gönüllülük esasına dayalı, demokrasi ve eşitliği benimsemiş bir kuruluş olarak tanımlanmıştır.

Kooperatiflerin benimsediği temel ilkeler de “gönüllü ve açık üyelik, ortakların demokratik kontrolü, ortakların ekonomik katılımı, özerklik ve bağımsızlık, eğitim, öğretim ve bilgilendirme, kooperatifler arası iş birliği ve topluma karşı sorumluluk” olarak yedi maddede ifade edilmiştir (Anonim 3).

Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına bağlı İzmir Valiliği Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü’nün internet sitesinde ise kooperatif kavramı “Kooperatif, insan ihtiyaçlarını karşılıklı yardımlaşma yoluyla giderilmesini sağlamak ve ortakların çıkarlarını korumak amacıyla oluşturulan ekonomik kuruluştur. Kooperatifler insanların ihtiyaçlarını karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle ve en az maliyetle karşılamak amacıyla kurulan tüzel kişilerdir” şeklinde tanımlanmıştır. Bununla birlikte kooperatifler üyelerine en az maddi kayıpla ihtiyaçlarını karşılama teminatı sunmaktadır. Kooperatife ne kadar kişi üye olursa kooperatifin sermayesi de o oranda artış göstermektedir (Anonim 4).

Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise kooperatifin tanımına “ortaklarının gereksinimlerini uygun şartlarda elde etmelerini sağlamak amacıyla kurulan birlik” ve “üreticilerin, aracıyı ortadan çıkararak ürünlerini daha iyi şartlarda pazarlamak için kurdukları ortaklık” şeklinde yer verilmiştir (Anonim 5).

Kooperatif kavramının evrensel olarak kabul gören tanımına göre, 1995 yılında Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) Kongresi kapsamında alınan karar doğrultusunda kooperatif üyelerinin hem kültürel hem sosyal olarak hem de maddi anlamda gereksinimlerini sağlayabilen, katılımın isteğe bağlı gerçekleştiği ve üyeleriyle demokratik kararlar alarak sistemi kendi kendine yöneten bir oluşum ifade edilmektedir (Mülayim 2006:29; Üner 1992:27).

Bu tanımlarda da verildiği üzere hepsinde ortak olarak kooperatifin bir ihtiyaç karşılama gayesi güttüğü, ekonomik bir birlik ve destek kuruluşu olduğu, tüm üyelerinin eşit haklara sahip olduğu ve demokrasi esasına dayalı bir iş birliğini ifade ettiği belirtilmektedir.

Sanayi Devrimi sonrasında işçi kesiminin ortaya çıkardığı kooperatifleşme oluşumunun, işçi haklarını güvenceye alan ve yaşam standartlarını yükselten bir iş birliği organizasyonu olduğu tahmin edilebilir. Sanayi Devriminin sonuçlarından biri olan makineleşmeyle insan gücüne ihtiyacın azalması ve buna dayanan işletmelerin kapanmasıyla ekonomik kazancından olan insanlar yeni üretim merkezlerinde yani fabrikalarda iş bulmak durumunda kalmışlardır. Fakat bu fabrikalarda çalışmak isteyen işçilerin sadece bir kısmı işe alınmıştır. Alınan işçilerin de maaşları da olması gerekenin altında bir değerle ödenerek fabrikaların daha yüksek kar etmesi sağlanmıştır. Bununla birlikte çocukların ve kadınların da işçi olarak alınma süreci başlamıştır. Her durumda fabrikalar düşük ücretle çalışacak bir işçi kitlesine ulaşmayı başarmıştır. Öte yandan çalışma şartlarının daha da kötüleşmesi işçi kesimi oldukça zora sokmuştur. Dolayısıyla işçiler de halkın gelir seviyesi düşük kesimini de yanına alarak kendi sorunlarına çözüm bulabilmek için bir araya gelmiştir. Bu durum günümüzdeki kooperatif oluşumlarının temelini oluşturmaktadır denilebilir (Yaroğlu 2006). Sonrasında birçok ülkede buna benzer örgütlenmelerin oluşması kooperatifçiliğin gelişimini de hızlandırmıştır.

Edik (1990) ise Türkiye’de kooperatifçilik adına ilk adımın 1863 senesinde “Memleket Sandıkları” ile atıldığını belirtmiştir. Cumhuriyet Dönemi’nde çıkarılan yasalarla kooperatif oluşumları resmi olarak çalışmalarına devam etmiştir. 1961 Anayasası’nda kooperatif oluşumları ilk kez bir devlet politikası çerçevesinde ele alınmıştır. Farklı yıllarda uygulamaya geçirilen yasalarla toplumun değişen düzenine ayak uydurulmaya çalışılmış ve yaşanan toplumsal gelişmelerle birlikte tekrar üzerinde çalışılan ve topluma hizmet etmeye devam eden kooperatif oluşumlarında değişikliklere gidilmiştir. Dolayısıyla işleyen sistemin yetersiz görüldüğü durumlarda ilgili mevzuatta yeniden düzenlemeler yapılmıştır. Kooperatiflerde sistemin daha düzenli işleyebilmesi için tüm üyeler adına bir genel kurul ve yönetim kurulu oluşturulmuştur. Üyeleri ilgilendiren kararlar bu kurullarca belirlenmiştir. Bunun gibi çalışmalar toplumun bir parçası olan kitlelerin sistemin sağladığı imkânlardan verim almasını kolaylaştırmıştır. Bunlarla birlikte kooperatif kavramının toplumun gelir düzeyi düşük kesimin güçlendirilmesi, toplumdaki gelir seviyelerindeki farklılıkların dengeye getirilmesi, maddi birikimin yapılması, kültürel paylaşım ve üyelerin kendi kurdukları sistemde yine etkin olanın kendileri olması hususlarında faydaları olduğu da belirtilmiştir (Edik 1990).

Kooperatifler çeşitli niteliklerine göre farklı gruplarda değerlendirilmiş ve diğer kooperatiflerden ayrılmıştır. Bunlar üye profillerine göre ayrılma, elde edilen geliri dağıtıp dağıtmamasına göre ayrılma, kooperatif üye sayısına göre ayrılma ve tek ile çok amacı olan kooperatifler olarak ayrılma şeklinde gruplandırılmıştır. Muhittin Alam’a göre kooperatifler yaptıkları eylemlere göre mal ya da hizmet alanındaki kooperatifler olarak sınıflandırılmıştır. Kooperatiflerin çalışma yaptığı alana göre ise üretim-tüketim veya üretim-tüketim-kredi gruplarında değerlendirildiği belirtilmiştir (Koç 1989).

Bu nedenle bir işçi hareketi olarak başlayan kooperatifleşmenin, farklı ülkelerde benzer çalışma koşullarının yaşanması dolayısıyla etki alanını genişleten bir hareket olduğu görülmektedir. Kooperatifleşme hareketi ülkelerde artış göstermeye başladıkça etkilenen sektörlerde de değişimler yaşanmıştır. Bu sektörlerden biri de yapı inşa sektörüdür. Yapı kooperatifçiliği kavramı, kooperatif tanımı altında gerçekleşen gelişmeler içinde önemli bir paya sahiptir.

Yapı kooperatifleri dört başlık altında ele alınmaktadır. Bunlar “Konut Yapı Kooperatifi, Toplu İşyeri Yapı Kooperatifi, Karma Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi ve İhtisas Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi” dir (Anonim 6).

Yapı kooperatifinin alt kavramı olarak ele alınan “Konut Yapı Kooperatifi” kavramı kooperatifin genel özelliklerini taşımaktadır. Konut yapı kooperatifi, bireyselliği ve rekabeti geri plana iten ve iş birliği doğrultusunda üyelerinin konut sahibi olmalarını sağlayan sosyal bir kuruluş olarak ifade edilmiştir (Keleş 1982:22).

Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte Türkiye bir değişim sürecine girmiştir. Nüfus hızla artış göstermiş, kentlere iş göçü yaşanmış ve dolayısıyla kentlerde mesken sorunu ortaya çıkmıştır. Gelişmiş kabul edilen ülkelerin konut yetersizliğine karşı sergilediği tutum ve izledikleri politikalar sebebiyle ülkemizde de konut yapı kooperatifçiliğini teşvik eden bir politika belirlenmiştir. İzlenen bu politikalar doğrultusunda konut yetersizliğini ortadan kaldırabilmek için kanunlarda çeşitli düzenlemelere gidilmiştir. Cumhuriyet’in ilk yıllarında çıkarılan kanun doğrultusunda (1925 tarih ve 586 sayılı kanun) Ankara’da memur kesime maaşlarının iki katına kadar çıkabilen bir ön ödeme yapılacağı belirtilerek

konut yapı kooperatifi kurmaları teşvik edilmiştir. 1961 Anayasası'nda kooperatifçilik adına kararlar alınması da konut yapı kooperatifliğinin yaygınlaşması adına önemli bir adım olmuştur. 1960'lara kadar konut ve kooperatifçilik adına planlama çalışmalarının olmaması gecekondulaşma sorununu ortaya çıkarmıştır (Yaroğlu 2006). Nüfus artışı, kentlere göç ve sonrasında ortaya çıkan gecekondulaşma problemlerine çözüm olarak konut yapı kooperatifliği önem arz etmektedir.

Yapı kooperatiflerinin diğer kooperatiflerden bir takım farkları bulunmaktadır. Bir araya gelen kooperatif üyeleri hem konutlar inşa edilirken hem de konutların kullanım aşamasında bir aradalardır. Bu sebeple üyeler diğer kooperatif oluşumlarına göre daha samimi bir etkileşim içindelerdir. Aile, komşuluk gibi kavramların ön plana çıkması ve bu küçük topluluğun sosyal anlamda kente mal olması konut kooperatiflerini diğer kooperatiflerden ayıran bir diğer husus olmuştur. Konutların inşa edileceği alanla ilgili olarak yetkili birimlerle görüşmelerin gerçekleşmesi bölgedeki yerel yönetimle olan ilişkileri de güçlü kılmıştır. Konutların kullanım ve dayanımının uzun vadeli oluşu sebebiyle diğer kooperatiflere nazaran daha uzun süreli bir planlamayı gerektirmektedir (Koç 1989).

Bununla birlikte yapı kooperatiflerinin faaliyet alanının taşınabilir olmayışı da diğer kooperatiflerden bu oluşumu ayırmaktadır. Kooperatif ilgili yapıları üretir ve bu yapılar inşa edildikleri alan sınırları içerisinde kullanılmak durumundadır. Bu sebeple konut inşa eden yapı kooperatifliği kavramı kentle ve kente ait birimlerle iç içedir. Ayrıca konut inşa eden yapı kooperatifliğinde ekonomiklik kavramı yapının uzun ömürlü oluşuyla doğrudan ilgilidir. Yapı ve sahip olduğu elemanlar ne derece sağlam olursa ve bu sağlamlık süreç içerisinde gerekli bakımlarla ne kadar korunabilirse konut yapı kooperatifi o kadar ekonomik hale gelir (Koç 1989).

Konut inşasında yapı kooperatifleri kompleks bileşenlere sahip bir oluşum olarak nitelendirilmiştir. Konutların konumu, konumunun coğrafi niteliği, çevre yapılara ve sosyal çevreye mesafesi, mimari özellikleri ve yapının bulunduğu alandaki yapılaşma durumu gibi etkenler kooperatifin niteliğini belirlemektedir. Konut kooperatifinin tercih edilebilmesi de bu etkenlere bağlıdır. Kullanıcılar/üyelerin konutları ne kadar konforlu bulduğu, yapıların estetikliği ve kentteki sosyal vb. birimlere olan ulaşılabilirlik durumu kullanıcı-yapı ilişkisi hususunda önem arz etmektedir (Koç 1989). Dolayısıyla konutların kullanım alanlarındaki (m²) çeşitliliğin tercih edilirliliği, kullanıcı profiline göre değişiklik göstermektedir. Üyelerin kaç kişilik aileye sahip olduğu ve gelir düzeyleri de konut kooperatiflerinde farklılıkları ortaya koymaktadır.

Konut yapı kooperatifleri kooperatif ilkeleri gereği “kendine yardım” esasına dayanmaktadır. Bununla birlikte üyeler kooperatif için dışarıdan da destek alabilmektedir. Devlet eliyle gerçekleşen destekler ve çeşitli kuruluşların katkıları kooperatifin hızlı bir şekilde kullanıma geçmesine katkı sağlamaktadır. Öte yandan konut yapı kooperatiflerinde üretici ile müşterinin aynı kişiler olması sebebiyle her ne kadar kararların alınıp uygulamaya koyulması hızlı olsa da ortaya çıkan üründen sadece üyelerin faydalanabiliyor olması toplumda ulaşılan kitlenin kısıtlı olmasına neden olmaktadır (Koç 1989).

Öte yandan üyelerini konut sahibi yapma amacı taşıyan yapı kooperatiflerinin mülkiyetiyle ilgili farklı sınıflandırmalar mevcuttur. Bunlardan biri kooperatif tasfiye

edilerek, mülkiyetin konut sahiplerine geçtiği konut yapı kooperatifleridir. İkinci tür sınıflandırmaya göre konutlarda mülkiyet üyelere geçmez, kooperatifte kalır ve bununla birlikte ev sahipleri konutu bir başkasına devredebilme hakkına sahiptir. Üçüncü tür sınıflandırmada ise mülkiyet yine kooperatifte kalmaya devam eder fakat üyeler sadece konut yönetimine dahil olma hakkıyla birlikte kiracı durumundadır (Koç 1989).

Yapı kooperatifçiliğinin hızlı bir şekilde farklı toplumlara yayılmasında ülkelerin gelişmişlik seviyeleri de etkili olmuştur. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için sanayileşme önem arz etmektedir. Sanayisi ve dolayısıyla ekonomisi gelişmiş ülkelerde iş imkânları dolayısıyla işçiler için konut ihtiyacı oluşmaktadır. Konut yapı kooperatifleri bu ihtiyacı gidermede gelişmiş ülkeler tarafından benimsenmiştir. Ekonomik gücün ve yasal düzenlemelerin etkisiyle yapılan konut yapı kooperatiflerinden elde edilmesi hedeflenen başarıya ulaşılmıştır. Benzer şekilde gelişmekte olan ülkeler de sanayi ve ekonomi anlamında gelişmeyi hedeflediği için konut yapı kooperatiflerinden faydalanmıştır. Toplumda gelişmiş ülkelerden farklı olarak bürokrasi üyeleri ve memur kesimin konut ihtiyacının karşılanması hedeflenmiştir. Gelişmemiş ülkelerdeki işçi kesim ise gecekondulu gibi yapılaşmalarla kendine çözüm üretmeye çalışmıştır (Koç 1989). Dolayısıyla farklı gelişmişlik düzeylerindeki ülkelerin toplumun farklı kesimlerini ev sahibi yapabilmek için konut yapı kooperatifi oluşumlarından faydalandığı görülmektedir.

Ülkemizde ilk konut yapı kooperatifi olarak 1934'te Ankara'da Bahçelievler Yapı Kooperatifi kurulmuş ve hedef müşteri kitlesi ev sahibi olamayan memur kesim olmuştur. Sonrasında devletten kredi desteği gören halkın farklı kesimleri de ev sahibi olabilmek için kooperatifler kurmuş ya da kooperatiflere üye olmuştur. Bu kooperatifleşme adımları diğer kentlere de örnek teşkil etmiş ve ülkede kooperatifçilik yaygınlaşmıştır. Genellikle kooperatif oluşumu tamamlandıktan sonra kuruluş feshedilerek konut mülkiyeti kooperatif üyelerine devredilmektedir (Koç 2022). Bu sayede toplumun farklı kesiminden birçok insan ev sahibi olabilmiştir.

Özellikle 1930'lardan 1940'lı yıllara kadarki süreç "devletçilik" kapsamında kendi kendine yeten ve devlet eliyle kalkınmayı hedefleyen bir süreç olarak nitelendirilmiştir. Ülkede bu dönemde savaştan yeni çıkmış olması dolayısıyla mimari olarak da bir yıpranma söz konusudur. Bu durum sonraki süreçte konut ihtiyacının artmasını etkileyen faktörlerden biri olmuştur (Koç 1989). Bununla birlikte sonraki yıllarda artış gösteren göçle konut problemi iyice artış göstermiştir. Konut yapı kooperatiflerindeki artış da bu probleme paralel olarak gerçekleşmiştir. Devletin imkânlarının bazı dönemlerde yetersiz kalması konut yapı kooperatiflerinin kurulması teşvik eden faktörlerden olmuştur. 1970'lere gelindiğinde konut yapı kooperatifçiliği gerekli desteği görememiş ve kentlerde nüfus artışı ciddi boyutlara ulaşmıştır. Önceki dönemlerde yasalara aykırı bir yapılaşma örneği olarak karşımıza çıkan gecekondulaşma bu dönemde yine artış göstermiştir (Şengün 2017). Bu durum kent silüetlerini de olumsuz etkileyen bir durumdur. Konut yapı kooperatifleri bu anlamda gecekondulaşmanın da önüne geçtiği için planlı yapısıyla kentsel yerleşimi de düzene sokmaktadır.

3.1.3.1. Kooperatifçilik kavramının ortaya çıkışı ve gelişmesi

Dünyada kooperatifçilik kavramının ortaya çıkışını Sanayi Devrimi'nin tetiklediği bilinmektedir. 19. yüzyılın ortalarında ortaya çıktığı bilinen bu oluşum işçi sınıfının ortaya çıkardığı bir işbirliği organizasyonudur. Dünyada kooperatif oluşumlarla ilgili olarak milattan 3000 yıl kadar önce Babilonya'da ve milattan 44 yıl öncesinde de Ostia'da duvarcılar tarafından bir kooperatif hareketi gözlenmiş (Mülayim 1967: 9) olsa da modern anlamda değerlendirildiğinde kooperatifçilik tanımına uyan ilk oluşumun 21 Aralık 1844'te İngiltere'de kurulduğu yaygın olarak kabul edilmektedir. Kimi tarihçilere göre ise ilk kooperatifçilik girişimi İngiltere'deki girişimden önce 14 Mart 1761 yılında İskoçya'da ortaya çıkmıştır. Fakat bu tarihlerden önce de bir kooperatif oluşumu fikrinin tarihte kayıtlara geçtiği gözlemlenmiştir. Robert Owen (1771-1858) isimli dokuma üreticisi, dokuma işçilerinin yaşam standartlarını yükseltecek bir oluşumun ve birlik beraberliğin temelini atmıştır. Uygulamaya geçememiş olan bu girişim ortaya koyduğu fikirler itibarıyla günümüzdeki kooperatifçilik kavramının temelini oluşturmaktadır (Köne 2023).

1761 tarihli İskoçya'da kurulan kooperatifin adı Fenwick Dokumacılar Kooperatifi'dir. Bu kooperatif dokuma sektörü ile ilgili bir takım malzeme ve ekipmanları toptan alarak indirimli bir şekilde satmıştır. Bu alışverişten elde edilen gelir kooperatif üyelerinde arasında pay edilerek bir iş birliği örneği sergilenmiştir. Kooperatif aynı zamanda üyelere gerektiğinde yardımda da bulunmuş, kredi vermiştir. Bu sebeplerden ötürü de Fenwick Dokumacılar Kooperatifi dünyadaki ilk kredi birliği olarak da kabul edilmektedir (Köne 2023). 1844 tarihli Rochdale Haksever Öncüleri Kooperatifi de benzer sebeplerle kurulmuştur. İşçilerin zorluklara karşı verdikleri mücadeleye yaptıkları bir grevin başarısızlıkla sonuçlanması, Rochdale Haksever Öncüleri Kooperatifi'nin kurulmasını sağlamıştır. Kooperatif, öncelikle işçi problemlerinin neler olduğuna odaklanmış ve işçilerin o dönemki ekonomik sıkıntılarına çare olmaya çalışmıştır (Çıkın 2016).

Bu örneklerde görüldüğü gibi kooperatif girişimlerinin, işçi sınıfından ve işçilerin lehine olacak şekilde ortaya çıktığı görülmüştür. Bu durum sonraki dönemlerde kurulmuş olan kooperatif oluşumlarıyla kooperatiflerin ortaya çıkış amacını kıyaslama imkânı sunmaktadır.

Rochdale'ın hedeflediği şey; zorunlu tüketim maddelerinden kaynaklı ihtiyaçlara çözüm bulabilmek, barınma ihtiyacının giderilmesini sağlamak, kooperatif üyelerinin çocuklarının eğitimiyle ilgili sorunları çözmeye çalışmak, ihtiyaç duyulan tüketim ürünlerinin üretim durumunu incelemek, üyelerin işsiz kalması durumunda onlara iş bulabilmek ve kooperatif üyelerinin bireysel faaliyetleri adına arazi alınması ve bunun işletilmesi olarak ifade edilmiştir (Şengün 2017).

1800'lü yılların başlarında Fransa'da "Flanj" denilen bir sistemin kooperatifin temel nitelikleriyle uyduğu belirtilmektedir. Buna benzer bir örgütlenme olan İsrail'deki "Kibbutz" oluşumu da aynı şekilde kooperatifleşme özelliklerini barındıran bir sistemdir (Mülayim 1967:14). Topluluk anlamına gelen Kibbutz'da yapılacak yaşam ve çalışma toplu bir şekilde örgütlenir. Tarım temeline dayanan bir köy olan Kibbutz'da çocuklar ailelerden ayrı kabul kabul edilir ve farklı sürelerde aileleriyle yaşarlar. Bütün Kibbutz üyeleri alınacak kararlarda söz hakkına sahiptir. Çocukların nerede okuyacağı

tartışmasına kadar tüm konular toplulukça ortak verilir. Zamanla tarımsal gelirden sanayileşmeyle farklı alanlarda para kazanmaya yönelmişlerdir. Ekonomik olarak varlıklarını sürdürebilmek ve üretimin devam edebilmesi adına kadınların çocuk bakarak yapılacak işlerden uzak kalmaması adına toplu bir çocuk bakım sistemi geliştirmişler ve üretime kadın-erkek devam ederek para kazanmaları sağlanmıştır. İsrail’de çocukların orta dereceli olarak ifade edilen eğitimi almalarında bu oluşumun çocuklarının güvencesi vardır. Ülke ekonomik olarak gelişmiş bir ülke değildir ve oluşuma üye olmayan ailelerin çocukları özel okula gitmekte durumunda kalmaktadır (Yasa 1972). Bu durum aileleri zorlayabilecek bir durum teşkil etmektedir. Kibbutz’un özelliklerine bakıldığında kooperatif kavramıyla benzer bir takım niteliklere sahip olduğu açıkça görülmektedir. Rahat bir yaşam için para kazanabilmek ve bu misyon doğrultusunda üretime engel olabilecek faktörlere çözümler üretmek, çocukların eğitimine destek olmak, işbirliği yapmak, herkesin fikrini oluşum bünyesinde özgürce dile getirebildiği bir ortam meydana getirmek kooperatif kavramıyla benzerliği ortaya koyan unsurlardandır.

Dünyadaki ilk kooperatifleşme hareketlerinden bu yana birlik, beraberlik ve yardımlaşmanın devam etmesi, bu alanda hep bir sonraki çalışmada da aynı hedef doğrultusunda korunabilmiştir.

Kooperatif kavramının farklı alanları olmakla birlikte bunlardan biri konut kooperatifidir. Sanayi Devrimi ve fabrikalaşmanın etkisiyle ortaya çıkan yeni iş kolları ve yaşanan işçi göçleri nedeniyle ortaya çıkan konut ihtiyacının giderilmesinde dünyanın birçok ülkesinde konut kooperatiflerinden faydalanılmıştır. Mimari ve toplumsal anlamda barınma kültürünün de değişim gösterdiği dönemlerde konut yapı kooperatifleri, bu değişimi yansıtan önemli bir konut biçimi olarak yer almıştır.

Tüketim kooperatiflerinin bir alt dalı olarak ele alınan konut kooperatifçiliğinin gelişim göstermesinde İskandinav halkının bir başkaldırısının etkili olduğu belirtilmektedir. Kiracı olanların ev sahipleriyle olan bağını koparmak istemeleri ve bu doğrultuda gösterdikleri girişimler konut kooperatifçiliğinin gelişiminde etkili olmuştur (Keleş 1979:32).

Toplu konut inşasını barındıran konut yapı kooperatifçiliğinden tarihte birçok ülkede faydalandığı bilinmektedir. Eski Mısır’da bulunan “Kahun” gibi işçilere yönelik inşa edilen kentler, genellikle büyük çaplı yapı işi olarak ifade edilen işlerde çalışacak işçilerin barınabilecekleri bir alan yaratabilmek içindir. Fakat sanayi devrimi ve yarattığı iş potansiyeli dolayısıyla toplu konut ihtiyacı oldukça artmıştır (Koç 1981). Batur (1978)’a göre konut ihtiyacı sorunu sanayi devrimiyle birlikte hem ihtiyacın boyutu olarak hem nitelik olarak farklılığı bakımından önceki dönemlere ait konut ihtiyacı sorunundan farklı bir hal almıştır. İşçilerin çalıştıkları bölgelere yakın yerlere bu dönemde yerleştikleri görülmüştür. Fakat sanayi sektörünün öncüleri bu işçilerin konut ihtiyacını karşılamak için bir girişimde bulunmamış ve toplumun gelir düzeyi düşük kesimi ciddi oranda konut ihtiyacıyla karşı karşıya kalmıştır. İşçiler birçok insanın bir araya yerleştiği yerlerde, sağlıksız ve konut anlamında düşük yaşam standartlarına sahip alanlarda yaşamak durumunda kalmıştır (Batur 1978).

Toplumda henüz sınıflaşmanın görülmediği ilkel yaşam formlarında mülkiyet kavramı da ortaktır. İnsanlar birlikte yaşar, birlikte beslenir ve gündelik işlerini de birlikte hallederler. Fakat toplum sınıflara ayrılmaya başladığında işçiler kentlerin belirli

alanlarında birlikte yaşamaya başlamışlardır. Eski Mısır'da işçilerin yerleştiği bölgelere ait buluntular olduğu bilinmektedir. Orta Çağ'da katedraller inşa edilirken bu katedrallerin inşasında çalışan işçiler kiliseye yakın bir mevkiye yerleştirilmiştir. Bu örnekte görüldüğü üzere işçilerin çalıştığı bölgede ayrı bir yerleşim alanı oluşturmaları geçmişten günümüze devam eden bir sistemin varlığını kanıtlar niteliktedir. Her ne kadar konut sorununun Sanayi Devrimiyle birlikte ortaya çıktığı düşünülse de geçmiş dönemlerde de konut, yerleşim ve bunlarla ilgili sorunların çözümü üzerine düşünülmüştür. Toplumda yeni sınıfların ortaya çıkışı ile konut sorunu sadece daha belirgin hale gelmiştir. Kentsel yerleşim algılarının değişimiyle bu sorun gündelik bir probleme dönüşmüştür (Batur 1978).

Antik dönemde benimsenen işçilerin çalıştıkları alana yakın yerleşim bölgelerini tercih etmeleri Sanayi Devrimi etkisiyle yaşanan kırdan kente iş göçünde de görülmüştür. Başta kentin çevresinde konumlanan ve evlerde kalabalık şekilde yaşayan işçi nüfusu çalıştıkları sektörün büyümesiyle kentlere kadar gelebilmiştir. İngiltere ve Fransa gibi ülkelerde sanayileşmenin erken bir döneminde eski evlerde odaların işçiler tarafından kullanıldığı hatta bazı yerlerde aynı odayı dahi kullandıkları görülmüştür. 19. yüzyılda Avrupa'da tehlike arz eden bir kesim olarak görülen işçi sınıfına aile ve ev sahibi olmanın nasıl olduğu anlatılmaya çalışılarak tehlike ihtimali ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda yöneticiler işçilerin küçük ölçekte mülk sahibi olması gibi önerilerde bulunmuştur. Bununla birlikte toplumun alt kesiminden sıyrılan diğer sınıflardan insanlar toplu mülkiyet temelli öneriler de ortaya koymuştur (Batur 1978).

Buna öneriler doğrultusunda bir takım toplu yaşam alanları kurgulanmıştır. Dökme demir kullanarak soba üreten “Jean-Baptiste Andre Godin (1817-1888)” isimli tekniker çalıştığı ve gittiği yerlerde elde ettiği deneyimle ve okuduklarıyla kendisi gibi zor şartlarda yaşamış işçi sınıfının barınma problemine çözüm üretmek istemiştir. Bir iş kurup onu geliştirdikten sonra bir arazi satın almış ve orada bir yerleşim alanı kurmak için tasarım oluşturmuştur. 1859 yılında “Familistere veya Palais Social” olarak da ifade edilen “Guise Sitesi” isimli bu projede tasarlanan ilk binalar yerini almıştır. Godin hedeflediği şeyin işçilere en az burjuva kesiminin hakettiği kadar imkânlarla sahip bir yaşam alanı sunmak olduğunu açıklamıştır. Bu proje sayesinde işçilerin yaşam standartları yükseltilmeye çalışılmıştır. Sosyal bir konut anlayışını ifade eden bu proje hem fabrikanın yanında konumlanmış hem de burada yaşayacak işçiler ve ailelerine bahçeyle iç içe yaşam kurgusu sunmuştur. Proje bünyesinde konutlar ve banyo bölümleri dışında sağlık hizmeti veren bölümler, alışveriş alanları, eğitim üzerine birimler, eğlenceye yönelik merkezler (oyun, tiyatro gibi) gibi hizmetler de yer almaktadır. İşçilerin çocukları için kooperatif bünyesinde kurulan eğitim biriminde fabrikada çalışacak işçilerin yetiştirilmesine katkıda bulunulmuştur. Proje toplu konuta ve işçi kesimin iyi yaşam şartlarında hayatını sürdürebilmesi için yapılan çalışmalardan öncül bir örnektir, “Sermaye ve Emek Birliği Kooperatifi” bünyesinde faaliyet göstermiştir (Batur 1978).

Konut sorununu çözmeye yönelik bir diğer örnek olarak “Napolyon Sitesi” verilebilir. Bir “İş Parlamentosu” kapsamında alınan kararlar doğrultusunda inşa edilen bu site de Guise Sitesi gibi işçilere birtakım hakları olduğunu gösterebilmek amacı da taşımaktadır. Ülkenin birçok yerinde ideal toplu konutu (falanster) inşa edebilmek amacıyla 1848'de “Paris İşçi Siteleri Şirketi” kurularak faaliyete geçilmiş hedeflenen toplu konut sayısına ulaşılamamıştır. Marie Gabriel Veuxny'in tasarladığı dört binalık

işçi lojmanının siteye yerleşen işçiler tarafından sevilmediği ve yöneticilerin bu konutları tehlikeli bir ideolojiye hizmet etmesinden korktukları belirtilmiştir (Batur 1978).

Bir arada yaşamın konut problemine bir çözüm sunacağına düşünülmesi bu sistem üzerine fikirler ortaya atılmasını sağlamıştır. 1800'lerin başlarında komün kavramı üzerine düşünölmeye başlanmış, 1900'lerin başlarında da Sovyetler ortaya atılan komün fikrini sosyo-ekonomik bir çözüm olabileceği gerekçesiyle kullanmıştır. Komün kavramının 1920'li yıllarda değişim geçirmesi ve evrensel bir yaşam standardını ifade etmesiyle gelişmiş bir toplu konut fikrinin temelini oluşturmaktadır. Bu sebeple komün kavramı toplu konutun öncül bir tipi olarak değerlendirilmektedir. Ortaya atılan yaşam kurgularında ekonomik bir endişe yaşanmadan insanların bir arada ve mutlu bir şekilde komşuluk ilişkilerini deneyimleyebildiği fikirlerle sosyal ütöplast bir yaklaşım olarak öne çıkmıştır. Bu yaklaşımlar neticesinde ortaya çıkan komün yaşam tipi iki temele dayanmaktadır. Bunlar; insanların bulundukları el değmemiş çevreyle olan bağııı koruyabilmek ve kentlerde yaşanan düzensiz yerleşim ve yaşam koşullarının etkilerinden izole olabilmektir. Bu komün önerilerinden biri de Robert Owen'a aittir. Owen'ın ideal yaşam tanımını ifade eden komüne göre konut dışında alanda "kamu mutfağı ve yemekhane, çocuk yuvası, konferans salonu, ibadethane, okul, toplantı salonu, kitaplık ve cimmastik salonları" olacağı ifade edilmiştir. Bununla birlikte komünde tam zamanlı konaklayacaklar dışında gelen misafirler için bir otel de kurgulanmıştır. Tarım ve hayvancılık üzerine bölümler de komün kapsamında yer alacak birimlerdenir. Hedeflenen şeylerden biri de işçinin gelirine katkıda bulunacak bir "iç pazar" oluşturmaktır. Totaliyle bir kentin sahip olduğı tüm fonksiyonları barındıracak bu birlikte yaşam formunu Owen "Lanark" olarak isimlendirmiştir (Pekin Çelik 1978).

Bu dönemlerde sosyal ütöplast olarak öne çıkan bir diğerk kişi Charles Fourier'dir. Fourier'in ütopyasındaki Owen'dan farklı olarak büyük kütlelerden oluşmaktadır. Fakat Owen'la ortak olan görüş her iki toplu yaşam alanının bir kentmiş gibi davranması ve kentin karmaşık fonksiyonlarını bir araya getirebilmesidir (Pekin Çelik 1978).

Konut ihtiyacına yönelik tüm bu girişimlerin benzeri birçok ölkede yaşanmış, ekonomik, siyasi ve sosyal değişimlerden etkilenilmiştir. Savaşlar, devrimler, ekonomik krizler ve sosyal yaşantı anlayışlarının değişimiyle barınma kültürü değişmiş ve bu alanda yapılan icraatlar da yeni düzene adapte edilmeye çalışılmıştır.

Örneğin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğı (SSCB)'nde yaşanan siyasi değişimler ve savaş sonrası dönem için kişi başına 3-5.6 m²'ye düştüğü görölmüştür. Dolayısıyla kırdan kente yaşanan yoğun göçün de etkisiyle barınma sorununun burada da meydana geldiğı söylenebilir. Bu durum neticesinde devlet bu problemin çözümünü üstlenmiş ve 1921'den sonra değişen ekonomik işleyişlerle, işçi kesimde kişi başı alanın 7.3 m² olması için çalışmalar yapmıştır. Fakat hedeflenen m²'ye ulaşılammış olsa da barınma sorunu gündemdeki yerini korumaya devam etmiş ve bu soruna yönelik çalışmalar öncelikli hale getirilmiştir. Bu sebeple birçok bina inşa edilmiş, bu inşa faaliyetleri yine de barınma problemini ortadan kaldırmaya yetmemiştir. Her binaya tek bir ailenin yerleştirilmesi üzerine kurulu sistem, ihtiyaçlara yanıt veremediğı için binalara daha fazla aileyi yerleştirme politikası izlenmiştir. Bununla birlikte gelenekselleşmiş plan tipleri, birden fazla ailenin barınma ihtiyacını tek bir çatı altında karşılayabilmek adına, olması gerekenden daha büyük ölçülerde hayata geçirilmiştir (Pekin Çelik 1978).

Barınma sorununun ülkeler için ekonomik, sosyal ve kentsel yerleşim düzeni açısından ciddi bir hal aldığını gösteren bu çalışmalar, ülkelerin sanayi olarak gelişiminin ve toplumdaki sınıfsal farklılıklara ait yaşam standartlarını bir nebze olsun normal düzeye getirebilmenin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Ülkeler arası ekonomik olarak bir yarışın mevcut olduğu dönemlerde sanayi anlamında gelişmişlik düzeyine erişebilmek ve ekonomik olarak güçlü bir toplum elde edebilmek için sanayi sektöründe çalışanlardan ne düzeyde verim alındığına dikkat edilmelidir. Çalışanların verimli bir şekilde iş yapabilmeleri için su ve beslenme kadar öncelikli ihtiyaçlardan olan barınma ihtiyacının karşılanabilmesi gereklidir. Ekonomik bir yarış içinde olan toplumların içsel olarak bir denge ve refah seviyesine ulaşabilmesi, toplumda var olan sınıfsal ayrım düzeyinin azaltılması ve ülke ekonomisine katkıda bulunan çalışan nüfusun konforunun sağlanabilmesiyle mümkündür. Bu sebeple toplumlar, barınma gibi temel bir ihtiyacını dahi karşılamakta zorlanan ciddi bir nüfusa sahip kesimin bu sorununa çözüm olabilecek birçok alternatif üzerinde denemelerde bulunmuştur. Bunlar ülkelerin gelişmişlik seviyelerine bağlı olarak ihtiyacı karşılayabileceği düşünülen farklı önerilerdir. Bu öneriler içerisinde Godin'in projelerine benzer nitelikte belirli bir süre sonra sonlanan kompleks girişimler olduğu gibi, SSCB örneğindeki tek bir yaşam biriminde birden çok ailenin konaklayabilmesine ve eldeki imkânları değerlendirmeye yönelik oluşturulan çözümlerin de mevcut olduğu görülmektedir. Her toplum kendi içinde bulunduğu şartlar doğrultusunda politikalar izlemeye çalışmıştır.

Birçok ülkede olduğu üzere kısa sürede ve ekonomik olarak konut inşa etme çabası SSCB'de hedeflenenler arasında yerini almıştır. Tıpkı Kibbutz örneğinde kadınların çocukla uğraşma yükümlülüğünün ortadan kaldırılarak ekonomiye katkıda bulunabilmesinin önünün açılması gibi SSCB'de de benzer amaç doğrultusunda kararlar alınmıştır.

Bir amacın başka alanlarda bir takım gelişmeler doğurduğuna örnek olabilecek nitelik taşıyan bu duruma göre; kadınların da üretime ve dolayısıyla ekonomiye katkıda bulunması gerekmektedir. Kadınlar üretime katılabilmek için öncelikle bir takım hak ve özgürlüklere sahip olmalıdır. Bu konu Rus İşçileri 4. Konferansı'nda Lenin tarafından "Model kuruluşlar, kantinler ve kreşlerle, kadını ev işlerinden kurtaracağız." şeklinde ifade edilmiştir. Kadınların ekonomiye katkısıyla işçi nüfusu artacak, dolayısıyla üretim ve gelişmişlik artacaktır. Bu sebeple kadınlar kendileriyle özdeşleştirilen birtakım işlerden sıyrılmalı ve bir işçi olarak sisteme dahil edilmelidir. Bu sistemin uygulanması ile konutlar için üretimde kullanılacak yeni teknik gelişmeler hız kazanacaktır. Hızlı bir gelişim ile ucuz ve kısa sürede konut üretimi de bu sistemin bir parçası olarak görülmüştür (Pekin Çelik 1978).

SSCB'de toplu bir yaşamı ifade eden komün kavramı 1920'li yıllarda ortaya çıkmış ve bununla ilgili düzenlenen bir yarışmada belirlenen şartların sosyal ütöistlerin bakış açısını yansıttığı ifade edilmiştir. Bu koşullara göre konutla birlikte ortak kullanım alanları (mutfak gibi), eğitim ve alışveriş alanları ile kadınların da endüstride yerini alması amacıyla çocuk yuvaları gibi farklı birçok kentsel mekanın da olması gerektiği belirtilmiştir. Önerilen konut tipolojilerinde bu dönem dikkat edilmesi gereken hususlarda konutların ekonomik olması, konfor ve kaliteye özen gösterilmesi ve kullanılacak olan yapı elemanlarının bir standart dahilinde oluşturulması gerekliliği vurgulanmıştır. Komün fikrinin zamanla etkisini yitirmesine ise işçilerin yaşayacakları konutlar için fikirlerini

fazlasıyla önemseyen uç görüşlerin de etkili olduğu ifade edilmektedir (Pekin Çelik 1978).

Uç fikirler olarak değerlendirilen önerilerin de sonraları tehlikeli görülmesinin sebebi her şeyin fazla planlı ve spontane-doğal bir yaşantıdan uzak oluşu olmuştur. Konforlu ve özgürlüğü temel alan bir düşünce anlayışıyla bu fikirlerin örtüşmediği görülmektedir. İnsanların içinde yaşadığı konut ve konutun bulunduğu sosyal imkânlar belirli bir kurala ve sınırlamalara tabi olmamalı ve kullanıcının konutu paylaştığı ailesi ile birlikte çevreyi deneyimleme özgürlüğü elinden alınmamalıdır. Ütopik ve robotlaştıran sistemlerin bu sebeple belirli bir vadede geçerliliğini, popülerliğini yitirdiği söylenebilir. İnsanoğlunun yaratılışı gereği özgürlüğüne düşkün olması ve konfor anlayışına göre zamanını özgürce planlayabilmek istemesi, konutlarda ve konutun bulunduğu sosyal çevrede kendini açıkça göstermiştir.

Almanya’da ise toplu bir yaşamı temel alan konut fikri 1920-1930 yılları arasında ortaya çıkmıştır. Bauhaus, Bruno Taut, Walter Gropius, Le Corbusier, Martin Wagner, Ernst May ve Guinzbourg gibi isimler bu dönemde konut üzerine çalışmalarıyla öne çıkan isimler olmuştur. Bu isimler arasında toplu bir yaşam kurgusu içinde ailenin mahremiyetine ayrıca bir değer biçen Corbusier, ailenin konut içerisindeyken komşu ve yakın çevreyle ilişkisini kesmiştir. Bununla birlikte konut dışında sosyal bir yaşam vadeden bakış açısı doğrultusunda parklar, eğitim birimleri, spor sahaları, oyun alanları, çatı için düşünülen yüzme havuzları, alışveriş alanları vs. gibi farklı aktivitelere yönelik çözümlerle projesini zenginleştirmiştir. Dolayısıyla Corbusier toplu yaşam fikrini daha çok kullanıcıların mahremiyet ve rahatına, doğallığa ve manzaralarla görsel estetiğe yönelik kurgularken, SSCB toplu konut yapıları birimlerde küçülmeye giderek gerçekçi niteliğini kaybetmiştir. Almanya’da ise vurgulanan asıl fikir prefabrikasyon yapılaşma olmuştur. Bunların hepsinde ortak hedeflenen de; nüfusa yetebilen konforlu konutlar üretmek, sanayileşme sürecinin toplumun yaşamına adapte edilmesi, üretilen konutlarda tasarruf sağlayabilmek, sanayileşmenin getirileri olan yeni teknik ve ürünlerin kullanımından faydalanabilmek, belirli bir standart dahilinde yaşamın kurgulanması, prefabrike üretimin öne çıkarılması ve kadınların ev ortamından uzaklaştırılarak sanayileşme sürecinde üretime dahil edilebilmesidir (Pekin Çelik 1978).

Sanayileşmenin farklı ülkeleri farklı şekillerde etkilediği açıktır. Sanayileşmenin ülkelerdeki gelişme seviyesi ve ülkelerin yerleşmiş değer yargıları da sürecin farklı bölgeleri farklı etkilediğinin sebeplerinden sayılabilir.

Avrupa toplu konut kavramına ağırlık gösterirken, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tek başına konut üzerine yoğunlaşmıştır. Ayrıca Avrupa’da gelişmeler temel olarak toplu konutlar kadar yerleşimsel düzenlemeleri de barındırmakta ve dolayısıyla ABD’deki konut üretimi fikrinden de ayrışmaktadır (Adam 1978).

Yerleşim düzenleri toplu konutları doğrudan etkilemektedir ve bu sebeple ne kadar büyük ölçekte alan olursa o kadar çok konut üretileceği fikri benimsenmiştir. Fakat sonrasında ülkelerin birbirini etkilediği (savaş, üretim piyasası vs.) süreçte konut üretimi adına çalışmaların bir sınırının olacağı fikri anlaşılmış ve bu sınırın da daima daha fazlasını talep eden kapitalist sermaye için ilgi çekici bir alan olmadığı sonucuna varılmıştır. Öte yandan gayrimenkul fiyatlarında yaşanan artış konut sahibi olmayı gelir seviyesi yüksek kesime ait kılmış ve işçi kesimin ev sahibi ya da kiracı olmasının da

devlet eliyle çözülebileceği düşünülmüştür. Başta İngiltere, Almanya, İskandinavya olmak üzere sonrasında Fransa’da da benimsenen “konut üretim sanayii” zamanla beklentilere yanıt verememeye başlamış ve 1960’larda kullanıcı kitle tarafından toplu konutlara ciddi oranda tepkiler gösterilmiştir. Bu tepkiler neticesinde Fransa’da ve İngiltere’de toplu konutlar terk edilmiştir. Bu konutlar ile hedeflenen ekonomiklik ve sosyal anlamda verimli bir çevrenin inşa edilmesi iken bu hedefler bekleneni karşılayamamıştır (Adam 1978).

Sanayileşmenin öncüsü olan İngiltere’nin konut üretimi üzerine faaliyetleri ayrıca incelendiğinde de farklı ülkelerin sanayileşmeden farklı etkilendiği ve benzer çözümlerin aynı sonucu getirmeyeceği anlaşılmıştır. Sanayileşme adımlarının atıldığı İngiltere, konut üretimi anlamında bütün üretimin sanayileştirilmesini beklemiştir. Bu sebeple çevre ülkelerin sistemlerini benimsemeye çalışan İngiltere, bu ülkelerin yüzölçümleri ve nüfus yoğunluklarının farklı olması sebebiyle bu ülkelerden kendi ihtiyacına yönelik bir kaynak bulamamıştır. Kendi konut üretimlerinde yüksek oranda devlet desteğini kullanan İngiltere bu sebeple, farklı alternatif yollara başvurarak konut problemlerine çözüm bulabilmeyi hedeflemiştir (Adam 1978).

Daha az gelişmiş olan ülkelerdeki barınma sorununa karşı şehirlere göç eden nüfus, kendi imkânları doğrultusunda gecekondular inşa etmeye başlamıştır (Adam 1978). Gecekonduların inşası birçok ülkede baş göstermiş bir toplumsal problem haline gelmiştir. Özellikle az gelişmiş ülkelerde görülen gecekondular tipi konutların inşası, kentleşme hızıyla paralellik göstermiştir. Köyden kente göçenler konut ve konforlu bir yaşam adına belirli imkânlarla sahip olamadığı için gecekondular inşa etmek durumunda kalmışlardır (Özkan 2011). Bunun gibi yasal bir alt yapıya sahip olmayan eylemler neticesinde yönetimler hem yabancı ülkelerde hem de ülkemizde gecekondular artışını önlemek adına ekonomik yöntemler uygulamaya çalışmıştır. Bu ekonomik yöntemlerle kentleşme sürecinde yaşanan barınma problemine çözüm oluşturmak hedeflenmiştir. Sanayileşme ve bu doğrultuda ortaya çıkan barınma problemine çözüm olarak düşünülen fikirlerden biri de yapı kooperatifçiliğidir.

3.1.3.2. Türkiye’de kooperatifleşme adımları

Türkiye’de kooperatifleşme ve konut tipolojisinin değişimini anlamak için öncelikle Türkiye’nin Cumhuriyet sonrası yaşadığı toplumsal ve ekonomik olayları anlayabilmek gerekir. Ülkenin savaş sonrası içinde bulunduğu durum birçok sektörü etkilemiştir. Değişimlerden kaçınılmaz olarak etkilenen sektörlerden biri de inşaat sektörüdür.

Cumhuriyet’in kurulmasıyla birlikte ülke ekonomik ve toplumsal anlamda zor bir süreç yaşamıştır. Ülkenin hem sanayisi hem de tarımsal sektörü bu dönemde oldukça yetersiz düzeyde üretim gerçekleştirmiştir. Milli sermaye dolayısıyla bu dönemde geri planda kalmıştır. Devlet, ülkenin içinde bulunduğu durumdan kurtulabilmesi için yabancı hakimiyetinden sıyrılmış, hem sanayi hem de tarımsal anlamda yerli bir üretim ağı oluşturmayı hedeflemiştir. Kendi yatırım ve projeleri dışında devlet, bu dönemde özel sektörün yaygınlaşması adına da bir çaba göstermiştir. Dünya genelinde gerçekleşen ekonomik kriz, Cumhuriyet’in ilk yıllarında Türkiye’yi de etkilemiş ve desteklenen özel sektör girişimleri de hedeflenen seviyeye ulaşamamıştır. Bu sebeple devlet ülke ekonomisinde daha aktif olmak durumunda kalmıştır (Koç 1989).

1920'lerin sonuna gelindiğinde Atatürk ilkeleri doğrultusunda devletçilik, uygulanan eylemlere yansıtılmıştır. 1930'lu yıllara gelindiğinde devletin ideolojisini mimarlığın yansıttığı görülmüştür. Mimarlık bu dönemde batıyı örnek alarak modernleşme adına adımlar atmıştır (Batur 2007). Çeşitli ülkeler birçok alanda kendine uygun sistemi oturtmuş ve uygulamaya geçmişken, Türkiye bu aşamaya gelememiş ve yapı alanındaki ürünler dış ülkelere ithal edilmiştir. Ülkede dünyadaki gelişmelerin seyrini takip etme ve uygulayabilme çabası bu dönemde ön plana çıkmıştır (Sözen 1984).

1930 yılı itibarıyla 10 yıllık süreç Tansı Şenyapılı (1985) tarafından tarımla geçimini sağlayan ülkemizin endüstriyel gelişiminin istenen hızda ilerleyemediği bir süreç olarak ifade edilmiştir. Şenyapılı aynı zamanda hem kırsalda hem de kentlerde büyük ölçekli yatırımların gerçekleştirilemediğini ve kent dışı yerleşmelerde teknolojik iyileşmeler görülmendiği için tarımsal üretimin de bu durumdan olumsuz etkilendiğini belirtmiştir. Aynı zamanda Şenyapılı bu süreci kentlere yoğun talebin olduğu bir dönem olarak değil, kentlerin beklenen potansiyeli karşılayamadığı bir dönem olarak nitelendirmiştir (Şenyapılı 1985).

Ülkenin kalkınabilmesi ve modernleşebilmesi adına birçok alanda yapılacak değişimler bir zorunluluk haline gelmiştir. Savaşın çıkmış ve yeni bir düzene alışmaya çalışan yorgun halkın sorunları, kırsaldaki üretimin yetersiz oluşu, şehirlere göçen nüfusun ise kentlerde aradığı konforu bulamayışı devletin farklı alanlarda gerekli çözümleri sunması için uygun bir zemin hazırlamıştır. Modernleşen çağa ayak uydurma isteği de atılacak adımları hızlandıran unsurlardan olmuştur.

Halkın çoğu bu dönemde tarımsal üretim gerçekleştirdiği için kalkınma adına öncelikle çiftçi birlikleri oluşturulmuş ve sonrasında tarım ile sanayileşme birbirine entegre edilerek tarımsal ürünlere dayalı fabrikalar kurmak hedeflenmiştir. Bu girişimler ülkedeki hakim mimari düzeni de sonraki süreçte mekan tasarımlarının modernleşmesinin önüne açarak değiştirmiştir. Osman Murat Koçtürk, Cumhuriyet ile belirlenen ekonomi politikalarının İzmir İktisat Kongresi'nde belirlendiğini belirtmiş ve bu kongrede işçiler alanlarına göre ayrı değerlendirmeye alınarak tarımda sanayileşmeye, bilinçlenmeye ve üreticiye destek amaçlı kredilerle ilgili kooperatifçilik kararlarının alındığından bahsetmiştir (Salbacak ve Demirkan 2018:63).

Ankara'nın başkent oluşuyla kent yoğun bir göç almaya başlamıştır. En çok bürokrat kesim içinde yaşanan konut yetersizliği bu konuyla ilgili yasal bir takım alt yapının oluşturulmasının önünü açmıştır. Cumhuriyet'in kurulmasıyla ilk senelerde yönetici kesim konut inşası için gerekli olan girdileri temin etmek ve üretimin tamamının özel sektör sistemiyle işlemesinin önüne geçmeyi hedeflemiştir. Bu sayede devlet konut üretimine başlamıştır. Halkın kooperatifi benimsemesi ile ilgili teşvik amaçlı eylemler hakkında Ruşen Keleş, 1925'te çıkarılmış olan 586 sayılı yasanın Ankara'da memurlara yönelik bir kooperatif kurmak için kentteki memur kesime aldıkları aylık ücretin yarısı kadar bir avans verilmesini sağladığından bahsetmiştir (Koç 1989).

1920'lerin sonlarında kentlerde, alanında uzman teknik kişilerin müdahaleleriyle alışılmışın dışında form ve dokular etkisini göstermiştir (Sey 1998). Cumhuriyet ile birlikte öncesinde bakımsız ve yetersiz olan konutlara nicel ve nitel yatırımlar da yapılmaya başlanmıştır. Tamamen özel sektörün işleyişine bırakılmayan konut üretimi devletin de sürece dahil olmasıyla hızlanmıştır. Mimarlıkta da yabancıların hakim olduğu

bir düzen söz konusuyken, Türk mimarlar da bu süreçte mimarlık alanında daha aktif hale gelmeye başlamıştır.

Cumhuriyet sonrası mimari anlamda yaşanan değişimlerin temelinde, Türkiye’de mekânsal farklılaşmanın başlıca üç olay etrafında şekillendiği ifade edilmiştir. Bu olaylar Kurtuluş Savaşı’yla ortaya çıkan milli bütünlük ve mekânsal etkileri, kentleşme ve konut tipolojisi ile barınma kültüründe yaşanan değişimler şeklinde ele alınmıştır. Yaşanan değişimler ile ilgili üzerinde durulan asıl konular ise kentleşmeyle birlikte konutun biçimi, üstlendiği görev ve yapılacak inşa faaliyetleri olmuştur (Asiliskender ve Özsoy 2010).

1930’da yaşanan uluslararası boyutta ekonomik kriz gerçekleştirilecek yapısal stratejilerde köklü bir değişime neden olmuştur. Ülkenin kalkınma yöntemleri modernleşme olarak benimsenen sanayileşme, sosyal ve mekânsal ideolojileri bir arada değerlendirmiştir. Bu sistem yapı sektörüne birçok sosyal donatıyı bir arada kurgulayan bir bakış açısı kazandırmıştır. Anadolu’da modernleşme adına atılan adımlar bu sistemle şekillendirilmiş ve topluma iş ortamı sağlayan birçok sanayi işletmesi, konaklama alanlarıyla beraber eğitim, spor, kültür ve alışveriş birimlerini bünyesine katmıştır (Asiliskender ve Özsoy 2010).

1930’lu yıllarda konut hususunda devletin daha aktif rol almaya başlamasıyla işçi-köy konutlarına yönelik çalışmalarda artış görülmüştür. Yapı malzemelerinin de yerli imkânlarla üretilip sürekliliğinin sağlanabilmesi için fabrikalar inşa edilmiştir. 1939 sonrası ise savaşın etkileri ekonomiyi de etkilemiş ve konut çalışmalarında duraklama dönemi yaşanmıştır. 1940’lı yıllar ise inşaat sektöründeki yatırımların ve dış ülkelerden alınan yapı malzemeleriyle gerçekleşen üretimin ekonomik yetersizlikler sebebiyle oldukça azaldığı bir dönem olarak nitelendirildiği kadar, aynı zamanda konut inşasında işçilere yönelik girişimler de söz konusudur. Konut kavramının toplum tarafından anlaşılabilmesi, insanların ekonomik yoldan konut sahibi olabilmesi ve buna bağlı olarak kooperatifçilik adına faaliyetler bu dönemde ön plana çıkmış ve çalışmaların yasal bir alt yapıya oturtulması için gayret gösterilmiştir (Sey 1998).

1930’dan 1939’a kadarki süreç ucuz konut anlamında dünyada önemli bir dönem olarak ifade edilmiştir. Bu dönemde ülkeler dünya genelinde ortaya çıkan mesken problemini ortadan kaldırabilmek için çeşitli girişimlerde bulunurken Türkiye bu süreci geriden takip etmiştir (Sayar 1946). Yaroğlu (2006) da, Türkiye’deki kooperatifçilik geçmişinin Almanya ve İskandinav ülkelerinden bazılarından oldukça az olduğunu ifade etmiştir.

II. Dünya Savaşı birçok ülkeyi etkilemiş, etkiler uzun süre telafi edilmeye çalışılmıştır. Kentler bu savaş neticesinde büyük bir yıkıma uğramış ve bu yıkım, modern kent tasarımı anlayışına göre kentlerin tekrar strateji oluşturmalarını sağlamıştır (Alsaç 1973). Böylece belirlenen hamleler doğrultusunda hasarın etkisinin azaltılması hedeflenmiştir.

II. Dünya Savaşı aynı zamanda mesken problemini daha da artıran bir faktör olmakla birlikte bu problemde sadece ülkenin önde gelen şehirleri (İstanbul, Ankara gibi) değil, küçük şehirler ve hatta küçük ilçeler bile etkilenmiştir. Bu sebeple devlet bir an önce mesken probleminin çözülmesi adına çalışmalara başlamıştır. Fakat ilk zamanlar

ucuz konut inşası maliyeti, bununla ilgili mevcut bir ön çalışma olmaması sebebiyle pahalıya mal olmuştur. Bu durum her kesimden insanı konut sahibi yapabilme ideolojisinin önünde bir engel oluşturmıştır (Sayar 1946).

Edik (1990), Türkiye’de kooperatifçilik adına ilk adımın 1863 yılında Memleket Sandıkları ile atıldığını belirtmiştir. Fakat kooperatifleşme adına ilk ciddi adımlar Atatürk liderliğinde başlamıştır (Bakır Doğru 2020). Cumhuriyet’in ilanından 1950’ye kadarki süreç konut kooperatifleşmesi adına durgun bir dönem olarak kabul edilse de bu dönem kooperatif tarihçiliği için oldukça önemlidir (Sey 1998). Öncelikle tarım kooperatifleri kurulmuş ve 1930’larda ise bu kooperatifler yasal bir alt yapıya oturtulmuştur (Bakır Doğru 2020).

Yerleşim alanlarıyla ilgili atılan adımlara bakıldığında 1925 yılında çıkarılan 583 sayılı Kamulaştırma Kanunu ile ilk olarak Ankara Yenışehir’in bulunduğu alan kamulaştırılmıştır. Aynı yıl çıkarılan 586 sayılı Kanun ile ise Ankara’daki tüm memur kesimin aldığı maaşın 2’şer katına kadar avans alması kararı verilmiştir. Bu dönemde çıkarılan konutla ilgili kanunlar genellikle devlet memurlarını ev sahibi yapma amacı taşımaktadır (Yaroğlu 2006).

1961 yılında “Çatı” isimli yayında belirtildiği üzere, toplumdaki inşaa girişimlerinin önünü açabilmek ve halkın ekonomik yoldan konut sahibi olabilmelerini sağlayabilmek için 3 Haziran 1926 tarihinde “Emlak ve Eytam Bankası” kurulmuştur. Bu dönemlerde konutun Türkiye piyasasındaki yeri daha küçük ölçekli proje boyutundadır. Küçük kooperatifleşmeler ve şahsi inşaat faaliyetleri konutun piyasa sınırlarını oluşturmaktadır. Bu dönemde büyük çapta inşaatların gerçekleşebilmesi için yerleşime açılacak mevcutta bir arsa, yeterli bilgi ve teknolojik alt yapı ile ekonomik yönden güçlü bir finans kaynağı yoktur (Özorhon 2009). Topluma maddi anlamda destek olarak atılan adımlardan bir diğeri de “Muvakkat Tazminat” tır. 1929 tarihli ve 1452 sayılı kanun sayesinde memur kesim bu sayede kira yardımından faydalanabilmiştir. Bu yardım sayesinde alınan tazminat miktarı kişinin memurluk derecesine göre farklılık göstermiştir (Koç 1989).

1930 tarihli ve 1580 sayılı Belediye Kanunu ile ise belediyeler konutlarla ilgili görevleri hususunda konut inşaatı ile ilgili kısıtlamalara tabi tutulmuştur (Yaroğlu 2006). Belediyeye ait ekonomik alanlar yaratmak, belediye adına yapılan inşaatların kiralanmasını sağlamak, gelişim gösteren mahallelerde yer satın alarak yeni planlama kararlarına göre düzenlemeler yapmak ve inşaa faaliyetinde bulunmak isteyenlere yer satışı yaparak karaborsacılığın önüne geçmek gibi kararlar bu kanun ile alınarak belediyelerin görev sınırı belirlenmiştir. Bununla birlikte bu kararlar başka bir maddede belirtildiği üzere belediyelerin mecburi görevleri arasında kabul edilmemiştir. Dolayısıyla konut inşası belediyelerin başlıca görevleri arasında sayılmamış, konutlara yeterli kaynak sağlanamamış, belediyelerin öncelikli görevlerini gerçekleştirmeleri istenmiştir (Koç 1989). Sonraki yıllarda yaşanan gelişmelerle ise kiracıların lehine Kanun ve kararlar alınarak kooperatifçiliğin yasal temeli daha da güçlendirilmeye çalışılmıştır (Yaroğlu 2006). 1930’lar kooperatifçiliğin gelişim göstermesi adına çalışmalara yoğunlaşıldığı bir dönem olarak öne çıkmıştır. Kooperatifçiliğin temelinde devletçilik kavramının olması sebebiyle bu oluşum devlet tarafından da kabul gören ve desteklenen bir yöntem olmuştur. Bu doğrultuda 20 Mayıs 1931 tarihinde “Türk Kooperatifçilik

Cemiyeti” kurulmuştur (Uysal 2013). Bu cemiyet kooperatifçiliğin toplum tarafından benimsenmesini hedeflemiş ve bunun üzerine faaliyetlerde bulunmuştur.

Cemiyet, siyasi temeli sebebiyle çalışma sisteminin Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) prensiplerine uygun olacak şekilde kurgulanacağını cemiyet tüzüğünde ifade etmiştir. Kurulduktan 2 yıl sonra (1933) cemiyet İstanbul’dan Ankara’ya taşınmış ve 1934’te de “Karıncı Dergisi” isimli yayını hazırlamaya başlamıştır. Bu dönemde dergi yayını dışında “Hakimiyet-i Milliye” gazetesinde de kooperatifçiliği yaygınlaştırmayı amaçlayan yazılar yazılmıştır. 1948’de cemiyet “Türk Kooperatifçilik Kurumu” adını alarak toplumda kooperatifçilik kavramının benimsenmesine yönelik çalışmalarına devam etmiştir (Uysal 2013).

Türkiye’deki ilk konut yapı kooperatifçiliği projesi Emlak Bankası tarafından hazırlanmıştır. Proje 4000 memurun barınma ihtiyacını karşılayacak şekilde tasarlanmıştır. Konutlar 3-6 oda aralığında farklı plan tipleriyle hazırlanarak, toplumdaki farklı gelir düzeyindeki insanları ev sahibi yapmak hedeflenmiştir.

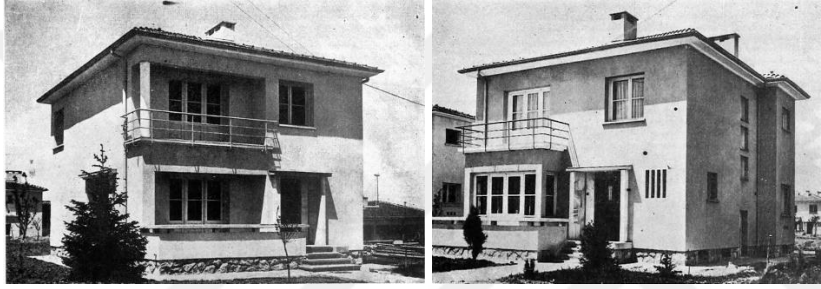
Türkiye’de kurulmuş olan ilk konut kooperatifi her ne kadar 1887’de, kooperatife sadece İngilizlerin alınması fikriyle kurulan, İstanbul’da ikamet eden İngilizlerin kooperatifi olsa da (Erçin 2004:26), mesken problemine çözüm olarak benimsenen konut kooperatifçiliğinin Türkiye’deki ilk yerli örneği 1935’te Ankara’da kurulan Ankara Bahçelievler Yapı Kooperatifi’dir (Sey 1998). Bir şehir plancısı olan Hermann Jansen tarafından tasarlanan Ankara Bahçelievler Yapı Kooperatifi, hem başkent Ankara’da yaşanan konut yetersizliğine çözüm olabilmek hem de o dönemin bürokratlarına doğayla iç içe, konforlu bir yaşam alanı sunabilmek için hayata geçirilmiştir bir projedir. Kooperatif tek katlı ve iki katlı evlerden oluşmaktadır. Aynı zamanda yerleşimi tek, ikiz veya sıra evler olarak düzenlenmiştir (Bakır Doğru 2020). Devlet ve belediye kooperatife gerekli desteği vermiş ve 150 adet konut çok geçmeden inşa edilmiştir (Yaroğlu 2006).

Prof. Dr. Aykut Kansu kooperatifçiliğin gündeme geldiği o dönemlerle ilgili olarak Jansen’in, Avrupa’da insanların yüksek katlı ve doğadan kopuk bir şekilde yaşadıklarından bahsettiğini belirtmiştir. Aynı zamanda Jansen’in bu kira yerleşkelerini mesken olarak değil, bir sığınak olarak değerlendirdiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte Jansen, Bahçelievler Yapı Kooperatifi’nde olduğu gibi ideal mesken olarak evlerin tek veya en fazla iki katlı, bitişik sıralı konutlar şeklinde kurgulanmasının daha doğru olacağını da vurgulamıştır (Sökmensüer 2014).

Dönemin Bahçelievler müstakil konutları, büyük arka bahçelere sahip konut kurgusuyla ifade edilmiştir. Arka bahçelerde birçok meyve ağaçları ve çiçekler olduğundan, çocukların sokaktaki ağaçlarda yetişen meyvelerden ve bitkilerden yediklerinden bahsedilmiştir (Sökmensüer 2014). Bu betimleme özlenilen, doğayla iç içe ve samimi bir yaşam ortamını tanımlamaktadır. Kooperatiflerin bu niteliklere paralel tasarlanması da insanoğlunun özünde yatan konfor koşullarını ifade etmektedir.

yılları içerisinde gerçekleşen bu girişim dönem şartları nedeniyle bir başarı örneği olarak tanımlanmıştır (Mortaş 1948).

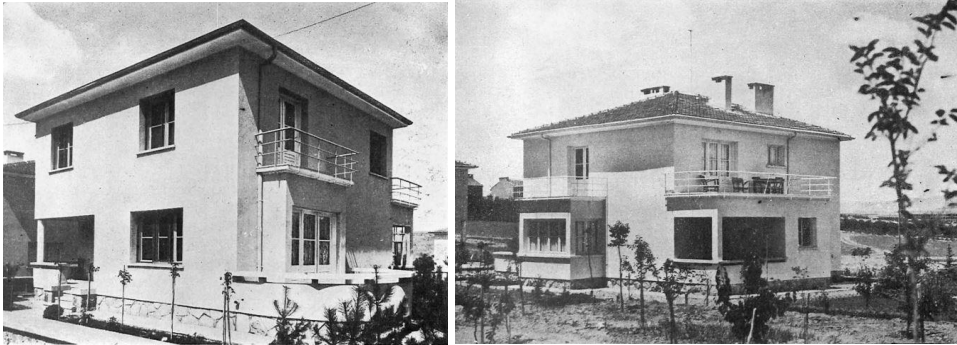
Kooperatif 7 konut tipinden oluşmaktadır. 1. tip konutlar; kısmi bodrum kat, 2 kat ve 5 odası olacak şekilde tasarlanmıştır. 2. tip ve 2. tipin a modeli konutlar 2 kat ve 6 odalı, 3. tip yine 2 katlı olmakla birlikte 7 odadan oluşmaktadır. Kooperatifteki 4, 5 ve 6. tip konutlar ise tek kat ve 5-6 odalıdır. Konutlarda sadelik ön planda tutulmaya çalışılmış, planda işlevsiz alanlar yaratmamaya dikkat edilmiştir. Konutlarda tek hareketli bölüm mermer antreler olarak düşünülmüştür. Farklı renklerde antrelere sahip konutlarıyla Ankara Tasarruf Evleri'nin bodrum katları taş olarak inşa edilmiştir. Normal katları betonarme tasarlanan konutların doğramalarında ve çatısında ahşap malzeme kullanılmış, çatı kiremit ile kaplanmıştır (Mortaş 1948). Her bodrum katında bir çamaşırlığın, bir kömürlüğün ve bir de depo alanının düşünülmüş olması da kooperatifi özel kılan niteliklerdendir (Mortaş 1943).

(a)

(b)

Şekil 3.3. a) Ankara Tasarruf Evleri; b) Ankara Tasarruf Evleri Tip II (Mortaş 1948)

(a)

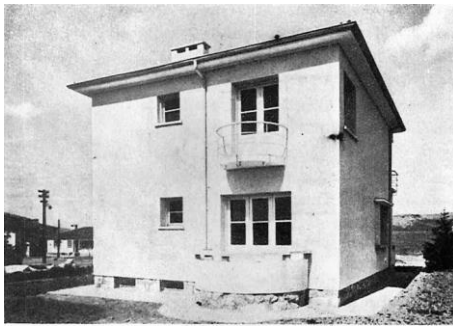
(b)

Şekil 3.4. a) Ankara Tasarruf Evleri Tip IIa; b) Ankara Tasarruf Evleri Tip III (Mortaş 1948)

Şekil 3.5. Ankara Tasarruf Evleri IV (Mortaş 1948)

Şekil 3.5'te görüldüğü üzere Ankara Tasarruf Evlerinin Bahçelievler Kooperatifi'nde olduğu gibi bahçeyle kuvvetli bir ilişki içinde olduğu görülmektedir. Zemin kat bahçe seviyesinden birkaç basamak kadar yukarıda çözümlenmiş, bu sayede şekillerde de görüldüğü üzere taş olarak inşa edilen bodrum katlar için ışık alabileceği kuranglez benzeri havalandırma alanları açılmıştır. Planlarda ve cephelerde sadelik ön plandadır. Cephe anlamında tek hareketlilik Tip I ve Tip II a plan tiplerinde dairesel çıkımların kullanılması ile Şekil 3.3.b'de yer alan Tip II çözümündeki ardışık dikey pencerelerdir.

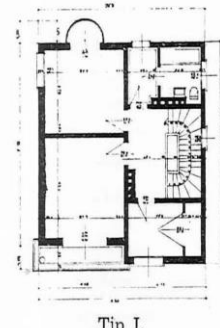

(a)

Tip I.

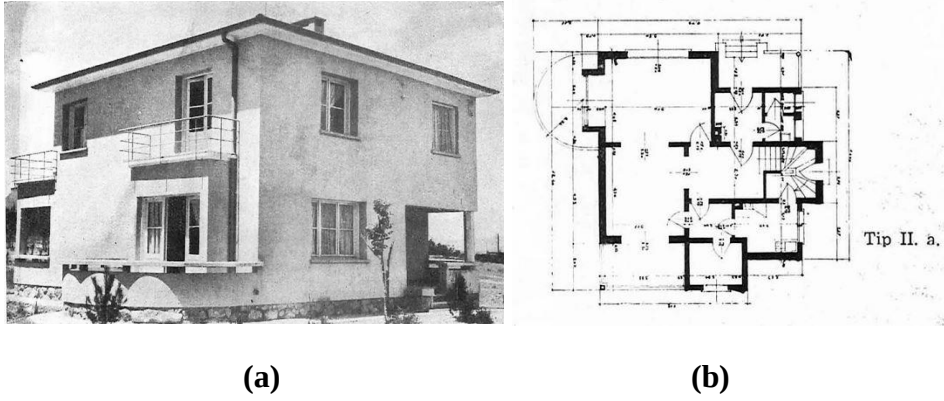
(b)

Tip I.

(c)

Şekil 3.6. a) Ankara Tasarruf Evleri Tip I, Dairesel cephe çıkımları; **b)** Ankara Tasarruf Evleri Tip I, zemin kat planı; **c)** Ankara Tasarruf Evleri Tip I, 1. kat planı (Mortaş 1948)

Şekil 3.7. a) Ankara Tasarruf Evleri Tip II a, dairesel cephe çıkması; **b)** Ankara Tasarruf Evleri Tip II a, Zemin kat planı (Mortaş 1948)

Şekil 3.6'da ve Şekil 3.7'de görüldüğü üzere Ankara Tasarruf Evleri'nde plan ve cephede dairesel formlarla yapıya hareketlilik katılan plan tipleri Tip I ve Tip II a'dır. Tip I'de hem zemin katta hem de dikine aynı cephe hattında 1. katta dairesel formun devam ettirildiği görülmektedir. Fakat Şekil 3.7.a'ya bakıldığında Tip II a'da zemin katta yer alan dairesel formun aynı hizada üst katta devam etmediği, onun yerine dört köşe bir balkon formunun tercih edildiği görülmektedir.

Ankara Tasarruf Evleri inşa edilirken malzemede tasarruf gözetilmiş ve maliyet minimum tutulmaya çalışılmıştır. Döşemeler zemin katta mozaik olarak yapılırken 1. Katların döşemesi ksilolit yapılmıştır. Kooperatif vesilesiyle mahallede bir kanalizasyon alt yapısı oluşturulmuştur. Bununla birlikte su, elektrik ve havagazı bağlantıları kurulmuş ve bunların maliyetinin yarısı kooperatif tarafından ödenmiştir (Mortaş 1948). Mortaş (1948)'in belirttiği üzere kooperatif bünyesindeki tüm konutlar 1.500.000 liraya mal olurken, bir evin ortalama total bedeli 23.500 lira, m² maliyeti ise 105 lira olarak belirlenmiştir. Kooperatif içerisinde konut inşa edilmeyip boş kalan arsalar maliyeti ölçüsünde kooperatif ortaklarına pay edilmiştir. Bu sayede kooperatifte bir konutun bedeli 15 ile 20 bin lira dolaylarına denk gelmiştir (Mortaş 1948). Bireysel olarak ekonomik yoldan konut sahibi olmayı vadeden Ankara Tasarruf Evleri Kooperatifi, şehrin içinde bulunduğu barınma probleminin bir miktar azaltılmasını ve doğayla iç içe bir yaşam kurgusunu da hedeflediğinden topluma daha konforlu nasıl yaşanılabileceğini gösteren iyi bir örnek teşkil etmektedir. Buna benzer hedefleri benimseyen kooperatif oluşumları dönem itibarıyla ön plana çıkan konut tipolojilerini meydana getirmiştir.

1946 tarihli ve 4649 sayılı Kanun ile toplumun ucuz yoldan ev sahibi olabilmesi için topluma kredi sağlamayı ve ülkenin inşaat alanında ilerlemesini hedefleyen Emlak ve Kredi Bankası kurularak faaliyete geçirilmiştir. Aynı sene çok partili döneme geçişle birlikte yönetime gelen hükümetin ekonomik alanda özgürlükçü bir politika izlemesi, tarım ile sanayi alanında yaşanan gelişmelerin hızlanmasını sağlamıştır. Gelişen birçok iş sektörü ülke genelinde nüfus hareketliliğine neden olmuştur. Çalışma amaçlı kırdan kente yaşanan göçün yarattığı nüfus hareketliliği dolayısıyla şehirlerde nüfus artmıştır. Dolayısıyla göç eden kesimin barınma ihtiyacını karşılayamayan şehirlerde kaçak yapılaşmalarda artış görülmüştür. Her ne kadar devlet bu konuyla ilgili önlemler almaya çalışsa da uygulamaya geçirilen düzenlemeler kalıcı bir etkiye sahip olamamıştır. Hayata geçirilen düzenlemelerin kalıcı olabilmesi için 1958'de İmar ve İskân Bakanlığı

kurulmuştur. Aynı zamanda 1950'lerde Sosyal Sigortalar Kurumu da konut yapı kooperatiflerine kredi imkânı sağlamıştır. Konut yapı kooperatiflerinde bu dönemde artış gözlenmiş olsa da kooperatiflerle ilgili bir denetim alt yapısı oturtulamamış, ve kooperatif teşvikinde halk tarafından güven problemi yaşanmıştır (Yaroğlu 2006).

1950'lerde Demokrat Parti (DP) iktidarı ile imar çalışmalarında da gelişmeler yaşanmıştır. Doğan Kuban bu dönem için Adnan Menderes'in, imar çalışmalarına önem verdiğinden ve 1956'da başlattığı imar çalışmaları kapsamında büyük çapta meydanlara ve yollara yatırım yaptığından bahsetmektedir. Ayrıca bu dönemle ilgili olarak Kuban, İstanbul'da gerçekleştirilen imar ve kamulaştırma çalışmalarına harcanan bütçenin ülke genelinde belediyelere verilen bütçeden fazla olduğunu belirtmiştir. Bu dönemde imar alanında birtakım yasal alt yapı çalışmaları gerçekleştirildiğinden ve gecekondu kavramının ortaya çıkışından bahseden Kuban, kent planlaması ile ilgili çalışmaların da ilgili yetkililerce daha çok ciddiye alınmaya başlandığını belirtmiştir. Fakat İlhan Tekeli'nin belirttiğine göre Demokrat Parti döneminde (1950-1960) barınma probleminin çözümüne yönelik bir politika izlenmemiştir. 1958 yılında kurulan İmar ve İskân Bakanlığı ile konut kavramı ele alınmaya başlanmıştır. Tekeli, Celal Bayar'ın Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nin açılış konuşmalarında halkın meskene ihtiyacı olduğunu ve Emekli Sandığı ortaklığı ile Türkiye Emlak ve Kredi Bankası'nın 1951'de yeni mesken inşaatı için 52 milyon lira borç para verdiğini belirttiği ifadelerden bahsetmiştir (Özorhon 2009).

1950'li yıllarda Amerika Yardım Heyeti'nden Türkiye'de yaşanan mesken problemini incelemek üzere gelen Bernard Wagner (1956a), Türkiye'de köy ve şehirlerde olmak üzere iki tür mesken problemi olduğunu belirtmiştir. Wagner, köylerde konutların muhtemelen o konutlarda oturan ailelerce inşa edildiğini ve ailedeki birey sayısının bu konutlarda sıkışık bir yaşantıya sebebiyet verdiğini belirtmiştir. Aynı zamanda bu basit konutlarda su, elektrik ve kanalizasyon gibi hizmetlerin olmayışı da konutların standardını düşüren hususlardan olmuştur. Bu dönemde bir köy evinin inşa maliyeti 3.000 Türk Lirası veya şehirde inşa edilecek bir evin maliyetinin %2 ilâ %5'i olduğu da belirtilmiştir. 1950'den itibaren köylerden kentlere yaşanan göçün etkisi ve inşaat malzemesi üretim sanayisinin kısıtlı oluşu da sürecin şehirlerde çözümünün önem kazanmasına neden olmuştur (Wagner 1956a). Wagner (1956a) raporunda o dönem özellikle cam, fayans, ısıtma tesisatı boruları, elektrik tesisatı ile ilgili ekipmanların tamamının dış ülkelerden alındığını belirtmiştir. Bununla birlikte şahsi inşaatlara ve kooperatif inşaatlarına ucuz arsa ve inşaat bitiminden itibaren 10 yıl süre vergiden muaf tutulma avantajı sağlamak, düşük faizli kredi imkânı hususlarıyla ilgili kanunlarla bir çalışma alt yapısı kurulmaya çalışılsa da bunun bir mesken politikası olmadığını ve mevcut ekonomiye uyarlatabilen bir hazırlığı ifade etmediğini söylemiştir. Ayrıca raporda şehirlerde gerçekleştirilen inşa faaliyetlerinin birçoğunun da bu dönemde resmi ve yarı resmi kuruluşlar dışında gerçekleştirildiği de belirtilmiştir. Bununla birlikte bir mesken politikası oluşturularak bununla alakalı uygulamaları geliştirmek zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Sistemin oturtulması ve idealin denetiminin yapılabilmesi için de bu raporda Milli İskân Müdürlüğü'nün kurulmasının en doğru çözüm olduğu ileri sürülmüştür (Wagner 1956a).

Dönemin ülke genel nüfusu ve köy ile şehirlerde yaşayan nüfus irdelendiğinde 1950 yılı nüfus sayımına göre Türkiye nüfusunun 20.873.693 olduğu ve bu nüfusun 15.629.356'sının köyde, 5.247.337'sinin şehirde yaşadığı belirlenmiştir. Ayrıca raporda

ülke genelindeki konut sayısına bakıldığında 2.75 milyon köyde ve 1 milyon şehirde olmak üzere toplamda 2.75 milyon ev olduğu ifade edilmiştir. Köy ve şehirlerdeki evlerin kalitelerine göre de ciddi farklar olduğu raporda üzerinde durulan hususlardan olmuştur (Wagner 1956a).

Bazı inşaat ürün ve malzemelerinin (cam, kontrplak ve dökme boru) Türkiye’de üretimi sağlanıyor olsa da gerekli ekipmanların çoğu (galvanize borular, lavabo ve tuvalet ekipmanları, radyatörler, kazanlar vb.) dış ülkelerden ithal edilmiştir (Wagner 1956a). Raporda da belirtildiği üzere dönem şartlarında ülke ekonomisinin toparlanabilmesi için önemli olan yerli üretimin gerçekleştirilmesi, ithalatın azaltılarak ihracatın artırılması gerekli görülmüştür. Bununla birlikte yeni konut inşaat maliyetlerinin düşürülmesi ve yüksek maliyetli konut inşaatlarının azaltılmasıyla, mevcutta kısıtlı miktarda bulunan inşaat ekipmanlarının idareli kullanılarak ekonominin düzeltilmesine katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Konut inşaatlarının ucuz şekilde ve sistemli üretiminin sağlanması için kurulması önerilen mesken idaresinin bir kontrol, koordinasyon, teknik yardım ve gerekli işlevlerin teminini sağlayacak şekilde hazırlanması gerekli görülmüştür. Mesken inşası hususunda aynı zamanda minimum ihtiyaçları karşılayacak, yapı malzemesinin kontrolünü sağlayacak ve düşük standart kategorisindeki meskenlerin inşasına engel olmayacak şekilde bir tasarruf sisteminin geliştirilmesi gerektiği de ayrıca belirtilmiştir (Wagner 1956b).

Türkiye’deki mesken probleminin çözümü adına atılacak adımların, ülke sanayisinin gelişmesinde büyük önem arz ettiği dış ülkelerin geçmiş deneyimlerinden anlaşılmıştır. Dolayısıyla bir ülkenin sanayi alanında gelişmek için öncelikle mesken problemini ortadan kaldırması gerekmektedir (Wagner 1956b). Bu durum işçi kesimin mesken probleminin çözümünün ayrıca önemli olduğunu göstermektedir. Sanayinin gelişmesinde, yerli üretimin teşviki, işçilerin konforlu bir yaşam standardına sahip olması ve dolayısıyla üretimden alınacak verimin yükseltilmesi süreci tamamen etkilemektedir. Çalışanların ihtiyaçlarının ne denli karşılanabildiği, üretim potansiyeliyle doğrudan bağlantılıdır.

Mesken probleminin çözümünü kolaylaştıracak şeylerden biri olarak standardize kavramının üzerinde durulmuştur. Standardize kavramı ile bu konuda minimum ölçülerde ve minimum miktarda malzeme kullanarak, bir mesken üzerinden maksimum verim elde etmek amaçlanmıştır. Aynı zamanda ülke ekonomisine katkıda bulunacak eylemler de (ihracat amaçlı zirai üretim gibi) dolaylı yoldan mesken problemi çözümü için önerilen yöntemler arasında yer almıştır. Wagner (1956b)’in raporunda birçok meslek grubunun fikrinin alınması ve sonrasında bu konuda çalışmaların gerçekleştirilmesi mesken idaresinde işbirliğinin önemini ortaya koyan hususlardan olmuştur. Teknik meslek grupları (mimar, mühendis vb.), belediye çalışanları, ekonomistler, doktorlar, zirai alanda üretim yapanlar ve hatta ev hanımlarının bile meskenle ilgili fikrini belirtmesinin gerekliliği ortaya konulmuştur. Bu sayede meskenle bir bağı olan tüm meslek, sosyal teşkilat ve şahısların bu konuda bir işbirliği yapmasının sorunun çözümünü anlamlı kılacağı ifade edilmiştir Wagner (1956b).

İnşaat sektörünün temelini oluşturan malzeme ve yapım tekniklerine de bu raporda yer verilmiştir. Bu kapsamda ifade edilen şey yerli üretim malzemelerin kullanımının teşvik edilmesi gerektiği ve yapım yöntemleri üzerine araştırma yapacak mesken tetkik programının oluşturulmasıdır. Aynı zamanda belirli bir yere özgü malzeme

ile inşa edilen yapıların da kolay ve ucuz yoldan yüksek konfor standartlarını oluşturabileceği ifade edilmiştir Wagner (1956b). Raporda yer alan bu ifadelerle göre örneğin bir köy evindeki pratik ve işlevli çözümlerin, eldeki imkânlar dahilinde, yerli malzeme ve yapım tekniklerini kullanarak yeni inşa edilecek konutlara örnek teşkil edebileceği ve bununla ilgili bir araştırma programının sürecin işleyişini kolaylaştırabileceği anlaşılmaktadır.

Rapor kapsamında İşçi Sigortaları Kurumu'nun mesken inşasında önem arz ettiği belirtilmekle birlikte şehirlerde inşa edilecek meskenlerle ilgili tavsiyelere de yer verilmiştir. Sürecin hızlı ve ucuz şekilde tamamlanabilmesi için prefabrike konut üretimi de önerilen konut tipleri arasında yer almıştır. Prefabrike konut üretiminde temel niteliğin standardize edilmiş ve önceden hazırlanmış oda elemanları olması, farklı alternatiflerde plan oluşturmaya elverişli bir sistem sunmaktadır. Öte yandan meskenlerin inşa edileceği yerlerle ilgili sanayi yerleşkelerinden çıkan gaz, ses ve rahatsız edici kokulardan uzak bir yer seçilmesi, topoğrafyanın inşaata müsait olması, doğal felaket olabilecek alanların tercih edilmemesi, yapılacak zemin altı alanların, kanalizasyon vb. sistemlerin yapımı ve bakımıyla alakalı normalin üzerinde masrafa neden olmaması gerektiğine dikkat edilmesi önerilmiştir. İnşa edilecek meskenlerin ve bu meskenlerde oturacak kesimin gelecekteki durumu da göz önüne alınarak imar planlarında mesken yoğunluğuna bağlı olarak araç park yerlerinin de göz önünde bulundurulması gerektiği, hatta gerekli görülen projelerde park yerlerinin planlara işlenmesi gerektiği belirtilmiştir Wagner (1956b).

Dönem itibarıyla yaşanan bütün bu yeni sistem arayışlarından ve gelişmelerden en çok İstanbul'un etkilendiğini ifade eden Özorhon (2009), İstanbul'a yaşanan yoğun göç nedeniyle insanların ekonomik olarak daha uyguna mal olacak şekilde barınma ihtiyacı duyduklarını ve bu sebeple gecekondu oluşumlarının kent çevrelerinde yayılarak büyüyen bir sorun haline dönüştüğünü belirtmiştir. Hatta bu sorunun zamanla bir konut ve dolayısıyla barınma sorunu olmaktan çıktığını, sosyolojik, ekonomik, kültürel ve politik boyutlar da kazandığını ifade etmiştir. Bu yapılaşmaların ani ve düzenden yoksun oluşu sebebiyle yerleşimin gerçekleştiği bölgelere yeterince hizmet ulaşamamıştır. Dolayısıyla alt yapı problemlerinin ortaya çıkması, eğitim ve sağlıkla ilgili yeterince hizmet alınamaması kaçınılmaz olmuştur. Bununla birlikte göç eden kesimin kendi geçmişine ait değerleri de beraberinde getirmesi kentlerdeki mevcut kültürel değer dengesini değiştirmiştir (Özorhon 2009).

1963 yılı sonrası Türkiye planlı bir döneme girmiştir. Ülkenin ekonomik olarak gelişebilmesi için bu dönemde kalkınma planları öne çıkmaya başlamıştır. 1960 ve 1970'lerde dışarıdan ithal edilen malların yerine ülke içinde bir üretim mekanizması oluşturmak hedeflenmiştir. Sanayileşme devlet desteği ile gelişim göstermiştir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi, 1963 ile 1967 yılları arasını kapsamakla birlikte, bu dönem maliyet düzenlemesi sınırlamaları ile daha çok konut inşa etmenin hedeflendiği bir dönem olmuştur. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde maliyeti yüksek konut inşasının kısıtlanması, halk için konutlar inşa edilmesi, gecekonduya yaşayan kesimin alternatif bir mesken bulmadan yaşadıkları alanların yıkılmaması gibi çalışmalar başlıca hedeflenenler arasında yer almıştır. Plan, halk konutları için kamu kaynaklarının ve kredilerin kullanımının önünü açmayı, bölgesel anlamda ayrıca maliyet değerlendirmeleri yapılarak ekonomik ve sağlığa zararlı bir niteliği barındırmayan konut tiplerinin araştırılmasını, konutla ilgili yapılacak çalışmaları düzenleyen bir konut yasasının oluşturulmasını ve bu konutlara inşaat alanı temin edilmesini, bununla birlikte

kooperatif çalışmalarına gerekli önceliklerin tanınmasını da kapsamaktadır (Koç 1989). Bu dönem, mimari terimlere “düşük maliyetli konut” kavramının da girdiği bir dönemdir. Aynı zamanda sanayi alanında yaşanan gelişmelerin inşaat sektörünü de etkilediği bu dönem, yapı üretiminde hareketliliğe neden olmuştur (Sey 1998).

Konut inşasının teşvik edilmesi ile ilgili imar çalışmaları kapsamında yapılaşmaya açılan arsalarda inşa faaliyetine başlanmaması durumunda arsalardan vergi alınması uygun görülmüştür. Bununla birlikte arsalarla ilgili satış işlemleri esnasında fiyat artışı tespiti durumunda artışın vergiye tabi tutulması gibi önlemler alınmıştır (Koç 1989). Bu önlemler ile amaçlanan şey konut inşasının önünü açmak ve desteklemek olmuştur.

Halk konutları için belirli standartların belirlenmesi de Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde gerçekleşmiştir. Normal şartlarda konutlarda 1964’e kadar minimum inşaat alanı 100 m² olarak belirlenmiş ve bu alandan daha düşük alana sahip konutlara kredi verilmemiştir. 1964 yılında Bakanlar Kurulu kararı doğrultusunda minimum niteliklere sahip 63 m² halk konutlarına da kredi verilmesi uygun görülmüştür. Sonrasında belirlenen bu alan zamanla artırılarak kararda güncellemeye gidilmiş ve inşaat alanı değil, faydalı alan kavramı üzerinde durulmaya başlanmıştır. Bu sayede konut için belirlenen alan 1968’de 120 m²’ye yakın bir ölçüye ulaşmıştır (Koç 1989).

Bu değişimler konuta ve dolayısıyla barınma kavramına olan bakış açısının değişimini gösteren gelişmelerden olmuştur. Toplumsal beklentiler ve yönetsel düzeydeki kararlarda asgari kavramı ve lüks anlayışı değişmektedir. Bir konuttan beklentinin değişimi, önce toplumu sonrasında toplumun nabzını tutan devleti ve devletin aldığı kararlari etkilemektedir. Kimi zaman devlet aldığı kararlari doğrultusunda yürüttüğü politikalarla kitlelere kendi ideolojisini benimsetmeye çalışmış olsa da dünyanın birçok yerinde estetik bakış açısı, her zaman bürokrasi kararlariyle paralel ilerlememiştir. Bununla birlikte birçok değişim ve gelişim de yönetsel karar ve politika ile ters düşmüş olan estetik bakış açısı ve yenilikçi düşünce tarzı neticesinde yaşanmıştır.

Tekeli’nin belirttiği üzere Kat Mülkiyeti Yasası’nın çıkması ve Sosyal Sigortalar Kurumu’nun konut için ayırdığı fonları kendi sistemi aracılığıyla ve sadece konut kooperatiflerine vermesi, kooperatifleşme sistemine özenilmesini sağlamıştır. Özellikle Kat Mülkiyeti Yasası, apartmanlaşmanın yaygınlaştığı bu dönemlerde daha az kişi ile konut kooperatifi kurma imkânı sağlamıştır (Koç 1989).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968 ile 1972 yılları arasını kapsamaktadır. Konut için yapılan yatırımlar bu dönemde azaltılmış ve lüks olan konut yatırımlarından kaçınılmıştır. Önceki planda nelerin yanlış yapıldığının sorgulandığı bir kalkınma planı dönemidir. Toplu bir konut inşası söz konusu ise bunun kooperatifleşme yoluyla gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Gecekondulaşmaya yönelik çalışmalar Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminden farklı bir seyrde ilerlememiştir. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1973-1977) ise toplumdaki ekonomik geliri daha düşük olan kesime konut sahibi olabilmeleri için gerekli alt yapı çalışmalarının yapıldığı alanlar açılmış ve bu alanlar haricinde gecekondu inşasına izin verilmemiştir. Yüksek gelir düzeyine sahip kesim için ise toplu konutlarla ilgili standartların belirlenmesi ve sosyal nitelikli konut kooperatifçiliğinin desteklenmesi, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda yer verilen önemli ilkelerdendir (Koç 1989).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı ile uzun vadede konut sorununu çözmek amacıyla kentsel düzeyde arsa üretileceği belirtilmiştir. Kentlerde tekil konut üretiminden ziyade toplu konut üretimi gerçekleştirileceği ve kamunun sağladığı kredilerin de toplu konutta kullanılmasının hedeflendiği ifade edilmiştir. Gelişmiş şehirlerde yaşanan konut yetersizliğindeki artışın gelişmekte olan kentlerde yaşanmaması için gerekli önlemlerin alınacağı, konutlarda gereksiz alan kullanımının ortadan kaldırılarak minimum konfor koşullarını sağlayan sosyal meskenler inşa edileceği, gecekondü bölgelerinde yaşam standartlarının yükseltilmesi amacıyla düzenlemeler yapılacağı, gecekondü yerleşkelerinin önlenmesi adına tehlike arz eden bölgelerde yasal konut üretiminin artırılıp özendirileceği, doğal afet sebebiyle yıkım gerçekleşen bölgelerde yeni yapılacak konutların belirli özel standartlara uygun inşa edilmesi ve o bölgelerdeki mevcut yapıların dayanıklılığının artırılması yönünde çalışmalar yapılacağı gibi hususlarda hedeflenenler açıkça belirtilmiştir (DPT 1979).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985 ile 1989 yılları arasında uygulama geçirilmiş olup konutun ekonomik payda içindeki yeri büyümüştür. Gelişmekte olan bölgelerde üretim sanayisi adına adımlar atılacağı kalkınma politikası kapsamında belirtilmiştir. Şehirlerde öne çıkan eğitim, sanayi ve turizm hizmetleri gibi alanlarda potansiyellere göre bir sınıflandırma yapılacağı ve şehirlerin kendi potansiyelleri kapsamındaki sanayide uzmanlaşmasının sağlanacağı ifade edilmiştir. Artışı öngörülen barınma problemine yönelik konut inşasında da bir yükseliş olacağı beklenmiştir. Toplumun orta ve düşük gelir düzeyli kesimine Toplu Konut Fonu kredileriyle güven verilmesi ve çeşitli avantajlar sağlaması hedeflenmiştir. Bu sayede piyasadaki verimsiz ve konut üretimi dışında kalan yatırımların konut sektörüne yöneleceği düşünülmüştür. Her yıl belirli oranlarda artması beklenen düzenli konut inşasıyla nitelsiz ve kaçak yapı üretiminin önüne geçmek istenmiştir (DPT 1985).

Bu dönemde Toplu Konut Fonu'nun kullanımına dair sınırlandırmalar da getirilmiştir. Konut ilke ve politikaları doğrultusunda bankalar, kaynakları konut sektörüne yönlendirmek amacıyla kullanılmıştır. Ayrıca konut sahibi olmak isteyenlere verilen kredilerin faizlerin de kullanıcıyı zorlamayacak düzeyde tutulması hedeflenmiştir. Bununla birlikte kamu kaynaklarının planlama çalışmalarında, altyapı hizmetinin sağlanmasında ve arsa alımlarında kullanılmasına hedeflenenler arasında yer verilmiştir (DPT 1985). Konut kavramının ve konut sektöründe yapılacak yatırımların öneminin artmasıyla birlikte tüm yatırımlar içinde konut yatırımlarının payı, öngörülenin %5 üzerinde olmuştur (Yaroğlu 2006). Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde konut talebi daha çok gelir düzeyi yüksek kesimden geldiği için konut alanlarında büyüme görülmüştür. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde ise Türk aile yaşantısına uygun, ekonomik ve işlevli bir konut inşa etme politikası öne çıkmıştır (DPT 1985).

Dolayısıyla farklı dönemlerde farklı politikalar izlenerek kooperatifçilik teşvik edilmiş ve ekonomik anlamda kalkınma hedefleri oluşturulmuştur. Türkiye'de Ankara Bahçelievler Yapı Kooperatifi ile başlayan konut yapı kooperatifliği süreci ülke genelinde hayata geçirilen birçok kooperatifçilik örneği ve yasal düzenlemeler ile yaygınlaştırılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı kooperatifçilik için önemli bir dönüm noktası olmuş ve sonrasındaki kitlesel göçlerin neden olduğu düzensiz yapılaşmanın çözümü adına

düşünüldüğünü sağlamıştır. 1960'lı yıllar itibarıyla kalkınma planlarının oluşturulmaya başlanması ve bu planlarda zamanla konut ve barınma kavramlarına daha fazla yer verilmesi, ilk kalkınma planlarının kooperatifçiliğin gelişiminde oldukça önemli olduğunu kanıtlar niteliktedir. Kooperatifçiliğin teşviki adına alınan kararlar ve bankaların süreçte kilit bir rol oynaması, gelir düzeyi düşük olan kesimin konut sahibi olmasını kolaylaştıran unsurlardan olmuştur. Bu sayede konut kooperatifçiliği toplumda tercih edilir bir konut sahibi olma yöntemi haline gelmiştir. Kooperatifçiliğin kuruluşundan itibaren bu alanda gerekli yasal alt yapı temellerinin atılmaya başlandığı süreç bu sebeple daha fazla öne çıkmaktadır. Sonraki yıllarda da kalkınma planları hazırlanmış ve nüfus, yerleşim, konut ve kooperatifçilik adına kararların yürürlüğe girmesine bu planlar kapsamında devam edilmiştir.

Tüm bu süreçlere bakıldığında sanayileşmenin getirdiği ve her dönemde var olan konut ile konut sahibinin statüsü arasındaki ilişki, yere bağlı olarak kent/kır konutları gibi incelendiği kadar toplumun sınıflarıyla da bağlantılı bir şekilde gelişim göstermiştir (Cengizkan 2000). Yapının kim için yapıldığı kooperatiflerin kuruluşundaki temel niteliği belirlemekle birlikte yapısal özelliklerin hedef kitleye göre ayrımını yapmayı sağlamaktadır.

Farklı tüm yaşam tarzlarının, meslek gruplarının, toplumun belirli bir zümresine ait tüm kişilerin kendisine uygun bir konut tipolojisi olduğu fikri konut kooperatifçiliğinin temelini oluşturmuştur. Bu sebeple kooperatiflerin memurlara, işçi kesime ya da nispeten yüksek gelirli insanlara yönelik kurulmuş olması farketmeksizin ayrımcı bir bakış açısının değil, bir bütünün parçası ve eşitlikçi bir bakış açısının ürünü olarak değerlendirilmiştir (Cengizkan 2000).

Türkiye'de de toplumdaki belirli statülere yönelik şekilde adımları atılmaya başlanan konut kooperatifçiliği uygulamaları, Antalya'da da benzeri süreçleri geçirmiştir. Kimi kooperatifler memurlara yönelik tasarlanırken, kimi kooperatifler kentte iş kollarının artışı ve fabrikalaşmanın da etkisiyle işçilere yönelik olacak şekilde tasarlanmıştır. Fakat Antalya'da konut kooperatifçiliği, Türkiye'de atılan ilk kooperatifleşme adımından çok sonra hayata geçirilebilmiştir

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Antalya’da İmar Faaliyetleri

Antalya Türkiye’nin güneyinde, Akdeniz Bölgesi’nde yer alan bir liman kentidir. Kent, konumu itibariyle kendi adıyla anılan körfezin batısında kalan sıra dağları, doğuda Manavgat Nehri, kuzeyinden itibaren ise kenti çevreleyen dağların arasında kalmaktadır (Saraçoğlu 1989). Bu sebeple coğrafi koşulları, Antalya’nın uzun bir dönem yakın yerleşim bölgelerine dahi ulaşmakta zorluk çekmesine neden olmuştur.

Çok eski tarihlerden beri dayanıklı surlar tarafından korunan Antalya, 1400 ve 1500’lerde yavaş yavaş sur dışına taşmaya başlamıştır. 1600’lere gelindiğinde kent nüfusunun hem sur içi hem de sur dışı olmak üzere toplamda 15-20 bin kişiye ulaştığı düşünülmektedir. 1800’lü yılların ilk yarısında kentsel yapıda ciddi oranda değişimler yaşanmadığı, ikinci yarısından itibaren ise ticari faaliyetlerde artış görülmüş olsa da coğrafi konumu sebebiyle çevresiyle yeterince irtibat kuramamıştır. Ulaşım güclüğü üç tarafı dağlarla çevrili Antalya’nın, geçimini tarımsal ürünlerle sağlayan bir kent olarak varlığını sürdürmesine neden olmuştur. Dolayısıyla bu dönemde liman kenti olma hayalleri gerçekleşmemiştir (Manavoğlu 2009).

Cumhuriyet’in ilk yıllarında Antalya’da halk geçimini tarım ve ticaret ile sağlamıştır. Kent sakinleri bu dönemde ağırlıklı olarak Kaleiçi ve yakın çevresinde yaşamıştır. 1900’lerin ortalarına kadar günümüze oranla durgun bir dönem geçirmiş olan kent, sonrasında hem tarımsal üretim sektöründe hem de turizmde yaşanan gelişmelerle göç alan bir yerleşim merkezi haline gelmiş ve kentteki yapılaşma oranı artmıştır (Manavoğlu 2009).

Antalya, ilk çağlardan bu yana birçok medeniyetin yerleştiği bir kent olmuştur. Hititler, Roma, Bizans, Anadolu Beylikleri, Osmanlı Devleti gibi önemli tarihsel süreçlere ev sahipliği yapmıştır (Anonim 7). Cumhuriyet’in ilanı ile başlayan Türkiye Cumhuriyeti Dönemi’ne bakıldığında ise 1950’lere kadarki süreç nispeten daha durgun seyretmiştir. 1950’li yıllar itibariyle ise Antalya ekonomik, politik, sosyolojik ve kültürel anlamda önemli değişimlerin yaşandığı bir yerleşim bölgesi haline gelmeye başlamıştır. Kent ölçeğinde çalışmalar da 1950’li yıllar ile birlikte artış göstermiştir. Kısa sürede ve belirli bir plan dahilinde olmayan kentleşme süreci Antalya’da mevcut düzenin bozulmasına neden olmuştur (Manavoğlu 2009).

Nüfus mübadelesi, 1900’lü yılların başında Türkiye’nin belirli bir kesiminde toplumsal yapıyı etkileyen olayların en önemlilerinden biri olarak kabul edilmiştir. Mübadele anlaşması gereği İstanbul dışındaki Ortodoks Rum kesim ile Batı Trakya harici Yunanistan’daki Müslüman kesimin değişimi hedeflenmiştir. Antalya da bu nüfus hareketinden etkilenen kentlerden biri olmuştur. Savaşların ve işgallerin neticesinde Antalya ciddi oranda göç almaya, bununla birlikte Rum kesim ise kenti terk etmeye başlamıştır. Bu dönemde Antalya’nın yaşadığı en büyük göç hareketi 1924-1929 yılları arasında gerçekleşmiştir. Rumların gidişi ve Müslümanların gelişi arasındaki süreçte öncesinde Rumlara ait olan konutlar, dükkânlar harap edilmiştir. Konutların kullanılamaz duruma gelmesi sebebiyle Antalya’ya göç eden kesimin iskânı ile ilgili de çokça problem yaşanmıştır. Bu problemler sadece Antalya’da değil Anadolu’da birçok kentte de

yaşanmıştır. Mübadillerin geldiği dönemde karşılaşılan her problem kentteki huzur ortamının bozulmasına neden olmuştur (Dayar 2017).

Barınma problemi bu süreçte Antalya'nın başlıca sorunlarından biri haline gelmiştir. Bazı aileler tanımadıkları ailelerle aynı konutu paylaşmış, kalabalık bir nüfusla tek bir evde barınmak durumunda kalmıştır. Rumların terk ettiği evler ise özellikle memurlar tarafından sahiplenilmiştir. Bu yıllarda göç eden Müslüman kesim ekonomik olarak güçsüz bir şekilde Antalya'ya gelmiş ve Antalya'da mülk sahibi olmuştur. Ancak göç devam etmekte ve gelen her aileye eşit mülk ve arazi temin edilememiştir. Kente önce gelen mübadiller daha fazla mülk ve arazi sahibi olurken, sonrasında gelen mübadiller aynı payı alamamıştır. Bu sebeple sonradan göç eden kesim sefalet içinde yaşamını sürdürmeye çalışmıştır (Dayar 2017).

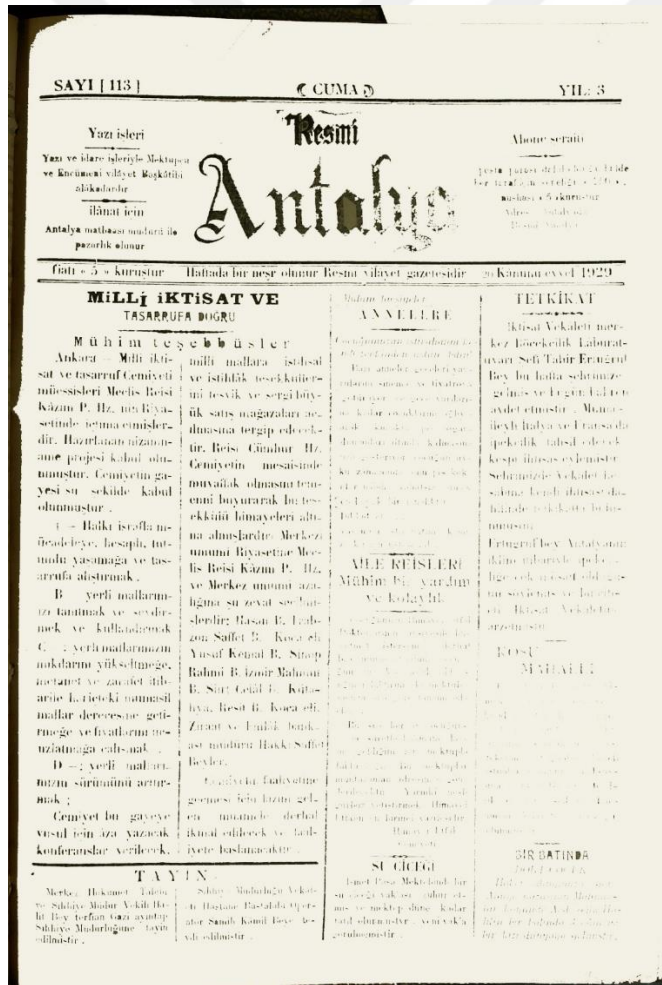
Kentte mübadillerin yerleştirilmesi dışında kentin daha ne kadar göç alacağını belirsiz oluşu ve gelen göçmenlerin etnik kökenleri huzursuzluğa neden olmuştur. Bunun gibi yan etkenler göçmenlerin iskân sürecini daha da zorlaştırmıştır. Birçok göçmen bu kargaşa ve barınma problemi içinde yüksek kiralar ödeyerek yaşamlarını sürdürmek durumunda kalmıştır. Rumlardan kalan sağlam evlerin göç eden kesime tahsis edilmesi halkta kendine ait olanın başkalarına verildiği hissini yaratmış ve Antalya'nın yerlisi ile Antalya'ya göç eden kesim toplumda anlaşamayan kesimler olarak kutuplara ayrılmıştır. Ayrışan bu iki grup arasında sadece Rumlardan kalan konutlar değil kendilerine verileceği vad edilen araziler de sorun haline geldiği için yoksulluk içinde yaşayan ve mülk sahibi olamayan kesimden birçok aile Antalya'dan ayrılmak durumunda kalmıştır. Mülk sahibi kesimin çoğu ise kent merkezinde ikamet ederken kendilerine tahsis edilen araziler merkeze uzak noktalarda kalmıştır. Mübadillerden araziyi işleyip üretim yapmaları bekleniyor olsa da arazilerin hem ikamet ettikleri yere uzak oluşu hem de araziye yakın yerlerde ikamet edecekleri meskenlerin bulunmaması bu beklentinin gerçekleşmesini engelleyen etmenlerden olmuştur (Dayar 2017). Dolayısıyla Antalya'ya göç eden nüfus büyük bir coşku ile karşılanmış olsa da, sonrasında toplumun kutuplaşması, mesken problemi, toplumda etnik köken ayrışması, mülk ve arazi paylaşımında eşit olmayan dağılımların mübadil kesimin sefalet çekmesine neden olması gibi sorunlar meydana gelmiştir.

Çimrin (2012) son 10 yıllık süreçteki savaşların kentin nüfusunu azalttığını fakat Rum kesimin kenti terk etmesiyle Antalya nüfusunun %60 oranında azaldığını belirtmiştir. Bununla birlikte Rumların gidişyle kentte hakim oldukları üretim sanayisinin de durma noktasına geldiğini ifade etmiştir. Eski yapı ustaları Rumların kenti terk etmesiyle Antalya'da ev inşa edecek bir tane usta kalmadığını söylemiştir. Ayrıca giden Rum nüfusunun ağırlıklı meslek sahibi (doktor, hukukçu, tüccar vb.) olmasına karşılık gelen kesimin çoğunun tarımla uğraşıyor olması da kentin nüfus niteliğini yüksek oranda değiştirmiştir (Çimrin 2012a).

Konumu itibarıyla çevresiyle irtibatı ve üretimi kısıtlı olan Antalya kenti, zamanla yerlisine ve mübadillere yetemez duruma gelmiştir. Kentin belirli bir plan dahilinde nüfusunu konut sahibi yapabilmesi ve ekonomik olarak kalkınabilmesi adına çalışmaların gerçekleştirilmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Anadolu'nun birçok kenti benzer sorunlarla karşılaşmış ve bu sorunlara çözüm yolları bulabilmek adına girişimlerde bulunmuştur.

Bu dönemde uluslararası düzeyde birçok kenti etkileyen Dünya Ekonomik Buhranı (1928-1932) yaşanmıştır. Buhran ülkemizde de etkilerini göstermiştir. Antalya'ya yaşanan göç ile çakışan bu dönemin de etkileri dolayısıyla kentte işlenen suç oranlarında da artış gözlemlendiği görülmüştür (Dayar 2017).

Bununla birlikte ülkede Cumhuriyet'in ilanı ile atılan modernleşme adımları ise tüm olumsuzluklara rağmen toplumda umut verici bir etki yaratmıştır. 1950'lere kadarki süreç yeni kurulan devletin milli bir kimlik oluşturmaya ve aynı zamanda çağın beklentilerini karşılayan modernleşme adımlarını atmasını hedeflemektedir. Başta başkent Ankara ve sonrasında Antalya gibi Anadolu'daki diğer kentler de modernleşme ve ülke sanayisinin gelişmesi için yenilikleri takip etmişlerdir. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde öncelikle ele alınan başkent hızlı bir gelişim gösterirken diğer kentler aynı derecede hızla gelişim gösterememiştir. Kentlere göçler her ne kadar devam ediyor olsa da 1950 yılında elde edilen verilere göre son 23 yıldaki kentleşme oranı oldukça düşüktür (Manavoğlu ve Kutlu 2010). Ekonomik anlamda zorlukların yaşandığı ve milli bir kalkınmanın hedeflendiği süreçte toplumun tasarrufa teşvik edilmesi yönünde çıkan haberler Antalya yerel gazetelerinde de kendine yer bulmuştur.

Şekil 4.1. Resmi Antalya Gazetesi'nde halkı tasarrufa özendiren haber (Resmi Antalya 20 Aralık 1929)

Şekil 4.1’de görüldüğü üzere dönemin yerel gazetelerinde ekonomik buhranın etkileri açıkça gözlenmektedir. Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti bünyesinde alınan kararlar halka yerel gazeteler yoluyla iletilmiştir. Yazıda belirtildiğine göre halkın tasarruf etmeye teşvik edilmesinin, yerel üretim ürünlerinin üretiminin ve kullanımının artırılmasının hedeflendiği görülmektedir. Ayrıca milli kavramının bu dönemde yerel gazetelerde de kendine yer bulması sadece Ankara ve İstanbul’da değil Anadolu’nun diğer kentlerinde de bu hususta teşviklerde bulunulduğunu kanıtlar niteliktedir.

Dönem itibarıyla ülkede yaşanan gelişmeler, yenileşme hareketleri ve ekonomik yönden güçlenme politikaları birçok kenti etkilemiş olsa da kentler için bu süreç eş zamanlı ilerlememiştir. Her kent bulunduğu konum ve taşıdığı diğer şartlar dolayısıyla değişimleri farklı zamanlarda yakalayabilmiştir (Barbaros Akay 2020). Buna örnek olarak 28 Mart 1919’da Antalya’nın İtalyanlar tarafından işgali dolayısıyla kentin diğer Anadolu kentleri gibi bir milli mücadele süreci yaşayamamış olması verilebilir. İki yıllık işgal sürecinde kentteki ekonomik faaliyetlerde bir duraksama dönemi yaşanmıştır (Dinç ve Bakırcılar 2012). Fakat imar çalışmaları işgal sürecinde de devam etmiş Muğla’da olduğu gibi Antalya’da da G. Scarpa tarafından kentin ilk haritası çizilmiştir.

Ayrıca Antalya, coğrafi konumunun çeperde kalması sebebiyle de ülkede o dönem yaşanan gelişmeleri geriden takip eden kentlerden olmuştur. Konu kapsamında Antalya’daki imar çalışmalarının gelişim ve biçimine bakıldığında ise diğer Anadolu kentleriyle paralel nitelikte olduğu görülmektedir. İmar alanındaki gelişmeler Antalya’da ulaşım, altyapı ve üstyapı çalışmaları ile başlamıştır (Barbaros Akay 2020). Antalya’nın çevre kentlerle fiziksel bağını kuracak demiryolu altyapısı da bu dönemde uygulamaya geçirilmek istenmiştir. Bu demiryolu projesinin temeli Osmanlı Dönemi’ne dayanıyor olsa da ekonomik bir takım gerekçelerle sonuç alınamamıştır (Önal 2006).

Planlanan demiryolu sayesinde ekonomik faaliyetlerinde (zirai, ticari vb.) artış görülen Antalya’nın çevresiyle bağını güçlendirebilmek ve üretilen malları iç bölgelere ulaştırabilmek hedeflenmiştir. Bununla birlikte proje kapsamında iç bölgeler Antalya Limanı’na bağlanacak ve bölge bu sayede daha kolay kontrol edilebilecektir. Projenin ilk etabı olan (1934-1936) Afyon-Burdur yolu tamamlanmış olsa da Antalya’nın dahil olduğu ikinci etap bitirilememiştir. Sonraki yıllarda İkinci Dünya Savaşı ve kaynakların farklı imalatlara yönlendirilmesiyle proje adına bir çalışma yapılamamıştır (Önal 2006). Dolayısıyla Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Antalya’nın yakın çevresiyle tek ulaşım güzergâhı Burdur üzerinden sağlanmıştır (Dinç ve Bakırcılar 2012). 1950’lerde karayolu inşasına ağırlık verilmeye başlanmasıyla (Önal 2006) kentin çevresiyle bağı güçlendirilmiştir.

Elektrik ve su şebekeleri ile ilgili gelişmeler de Cumhuriyet Dönemi ile birlikte ağırlık verilen çalışmalar sonucunda gerçekleşmiştir. Cumhuriyet ilan edilmeden önceki Antalya’ya bakıldığında su problemi yaşandığı görülmektedir. Zirai sulamanın yeterince yapılamaması, içme suyuna erişim sıkıntısı, bataklık ve su taşkınları yaşanması bu dönemde karşılaşılan başlıca su problemlerindendir. Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte su çalışmalarında düzenlemelere gidilmiş, sulama kanalları hizmete açılmıştır. Bu sayede zirai üretimin kentin bazı bölgelerinde ciddi oranda arttığı gözlenmiştir. Bu gelişmelere ek olarak kamu yapıları, üretim yapıları (fabrika vb.) ve kurumsal merkezler de ön plana çıkmış, Cumhuriyet Dönemi itibarıyla bu alandaki inşaat faaliyetlerine ağırlık verilmiştir (Barbaros Akay 2020).

1930’larda Antalya’da etki bırakan olaylardan biri Kaleiçi Surları’nın yıkılmasıdır. Sıcak iklimi ve kentin kurulduğu konum sebebiyle kent surların arkasında sıkışmış ve bölge rüzgarından faydalanamamıştır. Çimrin (2012a)’e göre bu yıkım her ne kadar Vilayet ve Belediye arasında sorun yaratsa da halkın talebi doğrultusunda gerçekleşmiştir. Dönemin kent sakinleri kale surlarının tüm gün güneşin sıcaklığını üzerine topladığını ve geceye doğru etkisini azalttığı için insanların biraz olsun nefes alabildiğini belirtmişlerdir. Yetkililerce yapılan gerekli incelemeler sonucu yıkılabilecek nitelikte olan kalelerin büyük bir bölümü yıktırılmıştır (Çimrin 2012a). Bu işlemle birlikte kente hava sirkülasyonu kazandırılmış olsa da Antalya açısından önemli bir tarihi yapı yok olmuştur.

4.2. Antalya’da Yapı Kooperatifçiliği

Kentin yapılaşması adına umut vadecici gelişmelerden biri de 1934 yılında Ankara’da meydana gelmiştir. Ekonomik zorlukların ve barınma probleminin ülke genelinde yaygın olduğu bu dönemlerde Ankara’daki bir kooperatif girişimi diğer kentlerdeki yapılaşmayı etkilemiştir. Milli bir mimarlık oluşturma amaçlandığı fakat bununla birlikte modern çağın yeniliklerinin de benimsenmeye başlandığı dönemde barınma kavramına yeni bir bakış açısı getirmek hedeflenmiştir. Böylece hayata geçirilen girişimlerden biri olarak 1934 yılında Ankara’nın ve aynı zamanda Türkiye’nin ilk konut kooperatifi olan “Ankara Bahçelievler Yapı Kooperatifi” kurulmuştur. Kooperatif tek katlı yapılardan oluşmuş ve toplumdaki konut sahibi olamayan memur kesime yönelik inşa edilmiştir.

Türkiye’de 1934 yılında başlatılan konut kooperatifi girişimlerine rağmen, Antalya’da benzer adımlar ancak yaklaşık on yıl sonra atılabilmektedir. Bu gecikme, kentin ekonomik ve sosyal dinamiklerinin yanı sıra coğrafi konumunun da modernleşme süreçlerine entegrasyonunu yavaşlatmasıyla ilişkilendirilebilir. Antalya’da konut kooperatiflerinin kurulması, diğer büyük şehirlerdeki gelişmelerin gerisinde kalsa da, ilerleyen dönemlerde şehrin büyüme ve kentleşme sürecinde önemli bir rol oynamıştır.

Antalya’da önce kurulan yapı kooperatifleri az katlı, bahçeli, kentin yerel değerlerine saygılı yapılar olarak inşa edilmiştir. Yapıların bulunduğu alanla ilişkisi ilk örneklerde oldukça kuvvetlidir. Bahçeli ve iki katı geçmeyen yapılar, nüfus artışı ve kentin gelişimi ile birlikte apartmanlara dönüşmüştür. Apartmanlaşmanın etkisiyle “Marsilya Bloğu” tipinde yapılar inşa edilmiştir. Tekil apartmanlar sonrası Antalya’da Antkoop’un satın aldığı arsalarda toplu kooperatif inşaatı girişimleri, kentte yüksek ve hızlı yapılaşmayı hızlandırıcı girişimlerden olmuştur.

4.2.1. Antalya bahçelievler yapı kooperatifi

Dönemin Valisi Haşim İşcan önderliğinde gerçekleştirilen bu girişim, İşcan’ın kentteki imar faaliyetlerinden biridir. Haşim İşcan, "Antalya'yı Güzelleştirme Derneği"ni kurmuş, parklar yapmış ve kale dibinden geçen suyu yolun ortasına çekerek kente estetik dokunuşlarda bulunmuştur. Ayrıca, bu dönemde Konyaaltı Caddesi düzenlenmiş ve caddenin batısında yer alan arsada parselasyon çalışması yapılmıştır. Parsel çalışması yapılan bu alanda, bir konut kooperatifi kurulmasına karar verilmiştir. Bu konudaki girişimler sonucu Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)’da belirtildiği üzere Ticaret Vekilliği’nin 21.01.1944 tarihli ve 6/398 sayılı yazısı

ile gönderilmiş olan ana sözleşme, İcra Vekilleri Heyeti tarafından 27.01.1944 tarihinde incelenmiştir. Belirtilen tarihli ve sayılı karar ve Ticaret Kanunu'nun 480. Maddesi gereğince yapı kooperatifinin kurulması izni verilmiştir (BCA, 30.18.1.2/104.9.21).

Konyaaltı caddesinin batısındaki alanda faaliyetine başlayan kooperatif için dönemin parasıyla 10-11 bin Türk Lirası karşılığında konutlar inşa edilmiştir. Tek kattan oluşan bu evler, Bahçelievler semtinin temelini atmıştır (Çimrin 2012a). 1944 yılında Antalya'da gerçekleştirilen bu ilk konut kooperatifi girişimi "Antalya Bahçelievler Yapı Kooperatifi" olarak bilinir

Kooperatifin kurulduğu dönem, Antalya'da yüksek oranda mesken sorunu yaşanan bir dönem olmuştur. Dışarıdan göç alan Antalya, bu nüfusu karşılayabilecek kadar konuta sahip olmadığı gibi memur kesim bile kiralari ödeyemeyecek duruma gelmiştir. 1940'ların başında Antalya'da çalışan memur ve öğretmen sayısı 320 olmakla birlikte bu kesimin yıllık geliri yaklaşık olarak 274 bin liradır. O dönemin şartlarında bu miktar konut sahibi olabilmek için yetersiz kalmıştır. Antalya Gazetesi'nin 8 Ekim 1943 tarihli haberine göre Antalya Bahçelievler Yapı Kooperatifi'nde 100 konut hedeflendiği, 29 Ekim 1943 tarihli haberde ise kısa sürede evlere rağbet olduğu ve bir kooperatif kurulması amacıyla toplanıldığı belirtilmiştir. Öncelikle bu toplantıda Parti reisi olan "Tahsin Sezen" ve onunla birlikte ticaretle uğraşan "Hüseyin Ülgen, Hasan Göksoy, Murat Adsız, Ahmet Gürel, Şükrü Başargan ve Adnan Selekler" isimli kişilerden oluşan ekip, kooperatif kuruluşu adına işlemleri gerçekleştirmiştir (Ertaş 2024).

Şekil 4.2. Kooperatif arsası satın alım haberi (Antalya 21 Mart 1944)

Şekil 4.2’de Antalya Bahçelievler Yapı Kooperatifi arsasının bir gün önce kooperatif tarafından satın alındığına dair haber yer almaktadır. Habere göre 503 dekar 100 metrekaare olarak belirtilen arsa alanı 20.125 liraya ihale edilmiştir. Ayrıca idare heyetinin de seçildiğinden bahsedilen haberde belirtilen isimler Ali Oğuz Konuk, Halim Demirağ, Zeki Yantaş, İbrahim Yerebakan, Mehmet Alakavuk ve Mustafa Kasaboğlu şeklinde belirtilmiştir. Yedek listesinde ise Sabiha Orcan, Macid Yetgin Salih Özalp, Şükrü Tezcan, Ömer Melli, Murat Adsız yer almaktadır. Murakıp listesinde yer alarak denetleme görevini üstlenenler Mehmet Ali Gönen ve Nazif Erendağ olurken, murakıp yedeğinde Hüseyin Ülgen ve Sedat Uluç bulunmaktadır (Antalya 21 Mart 1944). Aşağıda yer alan şekilde Antalya Bahçelievler Yapı Kooperatifi için düşünülen dört konut tipinin özellikleri yer almaktadır (Ertaş 2024).

Çizelge 4.1. Antalya Gazetesi’nin 29 Ekim 1943 tarihli haberinde belirtilen Antalya Bahçelievler Yapı Kooperatifi’ndeki dört konut tipi (Ertaş 2024)¹

Bahçelievler Kooperatifi	Fiyat	Kat Adedi	Bodrum Kat	Plan Yerleşimi
TİP I	~ 7.000 lira	1	Yok	Salon, mutfak, misafir odası, yatak odası, yemek salonu, abdesthane, ıslak hacim
TİP II	~ 8.000 lira	1	Yarım bodrum	Salon, mutfak, yatak odası, yemek salonu, ıslak hacim, ofis
TİP III	~ 11.500 lira	1	Yok	Salon, mutfak, misafir odası, oturma odası, yatak odası, yemek salonu, ıslak hacim, ofis
TİP IV	~ 8.500 lira	2	Yarım bodrum	Mutfak, misafir odası, oturma odası, yatak odası, yemek salonu, oturma odasına açılan iki ilave oda, balkon, çamaşırlık, odun deposu

Antalya Gazetesi’nin 29 Ekim 1943 tarihli haberinde Antalya Bahçelievler Yapı Kooperatifi’nde dört konut tipi yer aldığı ve her konut tipinde farklı niteliklerin öne çıkarıldığı belirtilmiştir. Birinci konut tipinde öngörülen fiyat yedi bin lira olarak belirlenmiştir. Bu konut tipinde bina cephesinde pergola kullanılmış ve pergola cephede bir taraftan ortada bulunan kapının üzerine kadar olan bir alan boyunca devam ettirilmiştir. İç mekana girildiğinde geniş bir salon yer almakta ve salonun sokak cephesi cam ayırıcılarla ayrılmıştır. Bu sayede istenildiği takdirde salon alanı büyütülebilmektedir. Konutta ayrıca mutfak, misafirler için bir oda, yatak odası ve yemek salonu bulunmakta ve aynı katta abdest alınacak alan ve banyo gibi ıslak hacimler yer almaktadır (Ertaş 2024).

İkinci konut tipinde fiyatın sekiz bin lira kadar olacağı öngörülmüştür. Birinci konut tipinde de kullanılan cephedeki pergolalar ikinci konut tipinde cephe boyu devam ettirilmiştir. Birinci tip konuttan farklı olarak yarım bodrum yer almaktadır. Birkaç basamak çıkıldığı takdirde cephe boyu devam eden pergolanın altında kalan bölüm köşeden sonra teras alanına dahil olmaktadır. Aynı zamanda teras, salon ile yatak odasının ortak kullandığı bir mekan görevi üstlenmiştir. Yatak odalarından biri, yemek salonu ve

¹ Elde edilen veriler doğrultusunda yazar tarafından oluşturulmuştur.

mutfak salona açılmaktadır. Islak hacimlerin de yine yer aldığı yapıda ayrıca ofis işlevi görecek bir mekan düşünülmüştür (Ertaş 2024).

Üçüncü konut tipinde fiyat on bir bin beş yüz lira olarak düşünülmüştür. Yan cephedeki merdiven kapısından içeri girildiğinde antre ve sonrasında salonun yer aldığı belirtilmiştir. Ön tarafta bulunan salon birinci konut tipinde olduğu gibi cam bölmelidir. Konutta ayrıca misafirler için bir oda, oturma odası, yatak odası, yemek için ayrılmış ayrıca bir oda, servis kapılı mutfak ve ikinci konut tipinde olduğu gibi bir ofis amaçlı mekan tasarlanmıştır (Ertaş 2024).

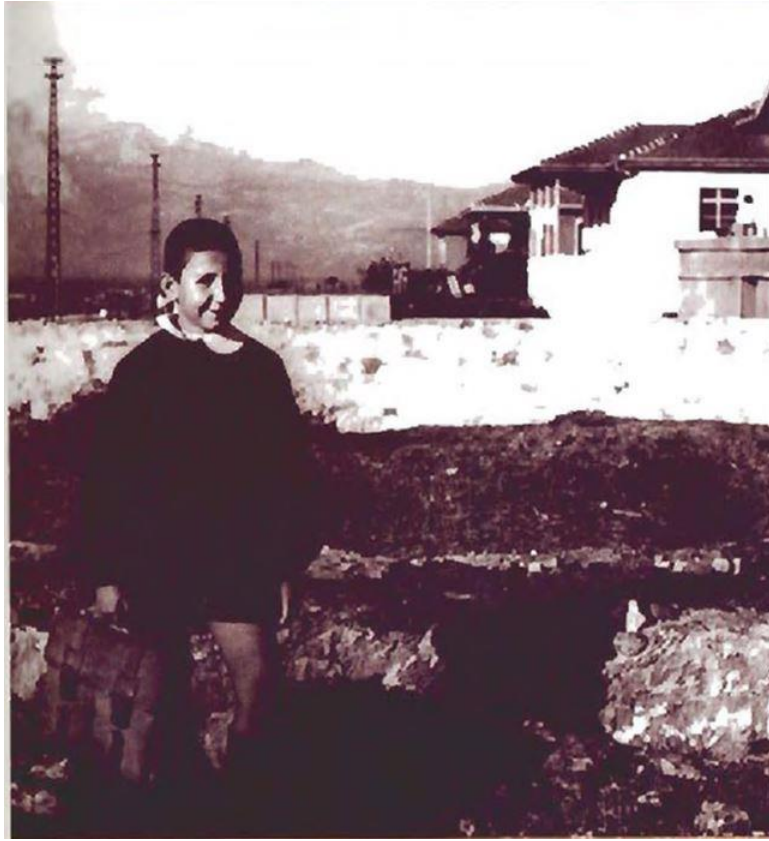
Dördüncü konut tipinin fiyatı ise sekiz bin beş yüz lira olarak düşünülmüştür. Kooperatifteki iki katlı tek konut tipidir. Konut planına göre zemin kat; misafir odası, yemek odası, mutfak ve terastan oluşurken üst kat; bir adet yatak odası ve oturma odasına direkt oda içinden ulaşımı olan iki oda daha yer almaktadır. Üst katta zeminde bulunan teras ile aynı hatta yer alan bir balkon tasarlanmıştır. Burada tüm tipler yarım bodrum ile toprak kotundan yükseltilerek, oluşan bodrum katın çamaşır ve odun deposu olarak kullanımına olanak sağlanmıştır (Ertaş 2024).

Şekil 4.3. Kooperatif temel atma haberi (Antalya 14 Nisan 1944)

Şekil 4.3'te yer alan habere göre 1944 Nisan'ında kooperatifin elli evin inşaatına başladığı belirtilmektedir. İnşaatın gerçekleştiği alanın eskiden taşlık, fundalık bir alan olduğu, fakat inşaat çalışmalarının başlamasıyla birlikte “hoş ve gurur duyulması bir manzara” oluştuğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte yerleşim alanında patlatılmakta olan dinamitlerin “bayram fişeklerini andırır şekilde gümbürdediği” tasvir edilmiştir. Dikkat çeken bir diğer konu ise konut bölgesinin ortasında donatı alanının da planlamaya dahil

edilmesidir. Kooperatif planına göre ortada bir park, okul ve ufak bir çarşı ile alanın iki parçaya ayrıldığı belirtilmiştir. İnşa edilecek evlerin alana şosenin sağ tarafında iki sıra olacak şekilde yerleşeceği ve ev tiplerinin bu yerleşim düzeninde karışık yer alacağı ifade edilmiştir. İkinci inşa aşamasında yapılacak evlerin denizi görmesini engellemek amacıyla ilk aşamada yapılan ev sahipleri yapılması planlanan ev tiplerinden iki katlı olan dördüncü konut tipinin yapılmaması kararı alınmıştır. Bu sayede tüm ev tipleri tek katlı olarak inşa edilmiş ve hiçbir ev diğerinin denizi görmesini engellememiştir. Müteahhitlerle yapılan görüşme ve anlaşmalar sonucunda elektrik tesisatı bunun dışında tutulmak suretiyle evlerin metrekaresi altmış liradan ihale edilmiştir (Antalya 14 Nisan 1944).

Şekil 4.4. 1952 senesinde Antalya Bahçelievler Yapı Kooperatifi önünde çekilmiş bir fotoğraf (Kozan 2004)

Şekil 4.4'te yer alan fotoğraf, 1952 senesinde Antalya Bahçelievler Yapı Kooperatifi önünde çekilmiştir. Fotoğrafta yer alan kişi Antalya'nın önde gelen ailelerinden olan Konuk Ailesi'nin bir ferdi olan Aydın Konuk'tur. Bulunduğu semte adını veren Antalya Bahçelievler Yapı Kooperatifi'ne ait bu fotoğrafta kısmen cephe nitelikleri görülmekte, görselin sağ üstünde yer alan konutun bir balkona sahip olduğu ve balkonda bir kişinin yer aldığı anlaşılmaktadır (Kozan 2004).

Tez çalışması kapsamında sözlü tarih çalışmalarından biri Funda Yörük ile gerçekleştirilmiştir. Antalya Şehir Plancıları Odası Başkanı Funda Yörük ile yapılan sözlü tarih çalışmasında Antalya Bahçelievler Yapı Kooperatifi ile ilgili şu ifadelere yer verilmiştir:

“O ilk sıra yapılaşmalarla ilgili de Hasan Subaşı Dönemlerine denk geliyor. Zaten şu an Bahçelievler'de Antalya'nın kalburüstü birçok kişinin evi yine vardır. O dönem yine öyleydi. Yani bu tarafta kent merkezindeki en önemli yerleşim alanlarından birisiydi Bahçelievler.”²

Ankara'daki ilk konut kooperatifi olan Bahçelievler'de amaç dar gelirli memur kesim için mesken yapmak iken Antalya'da ilk kooperatif girişiminde süreç benzer şekilde işlememiştir. Ekonominin oldukça kötü olduğunu, kentte belirli bir kesim dışında halkın ev sahibi olamayacak kadar fakir olduğunu, o dönem kooperatifleşme ile ilgili bir tanım olarak bile bilincinde olunmadığını ve yabancı bir mimar Ankara'dan getirilerek çizimi hazırlanan Bahçelievler'in kuruluşunda yaşanan zorlukları Hüseyin Çimrin şu sözlerle ifade etmiştir:

“Burada tam aksine zengine. Şöyle zengine; diğerlerinin alacak şeyi yok, yani sıfır. 50'lere kadar bir sinema parasını bulamazdı kimse. Burası Allah'ın unuttuğu bir yerdi. Bakmayın şimdi böyle oldu. O (Haşim İşcan) bir kent yaratacak, maksat o doku bozulmasın diye. Betonlaşmayı belki önlemek istedi ve bunları da devletten gizli yapıyor yani yol yapılmayacak bilmem ne yapılmayacak... Fevzi Çakmak karşı çıkıyor; İtalyanlar gelecek bir daha işgal edecek Antalya'yı diye. Öyle nümayişler de var İtalya'da, Antalya'yı isteriz. Yani o birbiriyle ilişkili şeyler. Hatta gazeteciye demiş Konyaaltı yolunu yapıyorum. Ben bunu devletten gizli yapıyorum, yazma bunu demiş. Ama o yazmış. Ee gazeteciye söylenir mi böyle şeyler. Diyeceğim bu 44'te... öyle bir toplu bir kooperatifleşme belki tanımı da yoktu... Kooperatifleşme olarak... Haşim İşcan olmasaydı belki de o Bahçelievler'den bahsetmeyecektim (kitaplarda) yani. Bahçelievler yapıldı. Ama hangi zorluklarla yapıldı? Haşim İşcan için, onları (halkı) ikna etmeye çalışması... Bu bir tarih benim için... 50'lerden sonra biz turistlerle Konyaaltı'na yayan gidiyorduk. Araba yok, vasıta yok. Yazın oluyordu. Bakıyoruz kimse oturmuyordu, bomboştu oralar. Yani bir tane iki tane. Benim dediğim 58-59-60. Orayı gördüğüm için diyorum. Onun önünden geçiyorum ya. Hala taşınmadılar bu güzel evlere diyorum.”³

Bununla birlikte Antalya Bahçelievler Yapı Kooperatifi'nin benzeri yapılaşmaların önünü açmak için teşviki amaçlanmıştır. Bu sebeple toplumda belirli kişilerden kooperatifleşme yoluyla ev sahibi olmaya ön ayak olması istenmiştir. Antalya'nın zenginlerinden yardım talep edildiği ile ilgili ifadeler hakkında Hüseyin Çimrin şunları söylemiştir:

“Zengin demeyelim. Şu anda biz onlardan daha zenginiz. Şehrin ileri gelenlerine mecbur tutuyor. Siz bu şehri koruyacaksınız yani güzelleştireceksiniz. 1.000'er lira istiyor. O zamanın parasıyla 14.000 liraya mal olduğunu söylüyor. Yani ucuza veriyor, gerisini oradan buradan katkı gibi...”³

Çimrin (2014) Antalya Bahçelievler Yapı Kooperatifi inşa edilmeden önce bu alanın makilik, kayalık bir arazi olduğunu belirtmiş ve ıssız, çakalların uluduğu bir bölge olması dolayısıyla insanların bu bölgede yaşamayı tercih etmediğinden bahsetmiştir. Haşim İşcan'ın katkılarıyla hayata geçen bu konut kooperatifi projesinin ilk olarak 200 konuttan oluşacak şekilde yapılması düşünülmüştür. Proje, konut inşası ile kalmayıp

²Şehir Plancıları Odası Şube Başkanı Funda Yörük ile Sözlü Tarih Görüşmesi, 22.01.2024, Funda Yörük'ün Ofisi, Antalya.

³ Hüseyin Çimrin ile sözlü tarih görüşmesi, 18.01.2024, Antalya Öğretmenevi Işıklar Şubesi, Antalya

yakın çevresindeki gelişmelerle bulunduğu bölgeyi modern bir yerleşim alanına çevirmiştir. Bahçelievler'in yakınında, 15 bin m²'ye sahip bir alanda Antalya'yı Güzelleştirme Cemiyeti tarafından park yapılması düşünülmüştür. Bununla birlikte Antalya'yı Güzelleştirme Cemiyeti Başkanı Muharrem Önal bölgede ilkokul, dükkanlar, fırın ve deniz gazinosu inşa edileceğini de ifade etmiştir. Dükkanlara kazandırılacak farklı işlevlerle de Bahçelievler'in uzakta yer alan çarşıya gereksinim duymaması amaçlanmıştır (Çimrin 2014).

Antalya Bahçelievler Yapı Kooperatifi'nde konutlar adından da anlaşılacağı üzere bahçeli konutlar olarak inşa edilmiştir. Deniz manzarasına karşı yerleştirilen bu kooperatifte iki tip konut bulunmaktadır. Konut tiplerinden biri 15.000 lira, diğeri 14.000 lira maliyetle inşa edilmiştir. 15.000 liraya mal olan konutlar denize ve şu anki Atatürk Parkı'na bakacak şekilde inşa edilmiştir. Atatürk Parkı'nın olduğu alanda sonraki yıllarda bir yapılaşma olmaması amacıyla evlerin önlerinde bulunan 11'er dönümlük arazi yapı sahiplerine verilmiştir. Fakat yapı sahiplerinin hediye olarak verilen bu arazilerde inşaat yapımları yasaklanmıştır. 1977'de Turizm ve Tanıtma Bakanlığı bu bölgede şu an bulunan Atatürk Parkı'nı yapabilmek adına kamulaştırma gerçekleştirmiştir (Çimrin 2014).

4.2.2. Antalya bahçeli memur evleri yapı kooperatifi

Üyelerini ev sahibi yapmayı amaçlayan Antalya'daki bir diğer yapı kooperatifi "Antalya Bahçeli Memur Evleri Yapı Kooperatifi"dir. Kooperatifin hedeflediği konut sayısını tamamlayabilmesi adına üyelerin belirli bir süre zarfı boyunca aidat ödemesi kararlaştırılmıştır. Bu süre on beş yıl olarak belirlenmiş ve ev sahibi olabilmek için minimum sermaye tutarının yüz kırk Türk Lirası olması gerektiği ifade edilmiştir. Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı'nın 18.04.1949 tarih ve 6-2263/9047 sayılı yazısı ile gönderilmiş olan ilişik ana sözleşme, Bakanlar Kurulu tarafından 27.04.1949 tarihinde incelenmiştir. Bu kapsamda kooperatif kurulması adına gerekli onay alınmış olup, konut inşasına başlanmıştır. Bakanlar Kurulu'ndan alınan izin, Ticaret Kanunu'nun 480. Maddesi gereğince verildiği karar yazısında belirtilmektedir (BCA, 30.18.1.2/119.34.1). Kooperatifin kurulmasında öncülük edenler; Hasan Demiray, Hatem Atamer, Orhan Yeşilbük, Baha Devrim, Veysel Güldes, Lütfü Yıldırım, Ömer Mazlumoğlu ve Kutsi Tüsüz olmuştur (Gönüllü 2008).

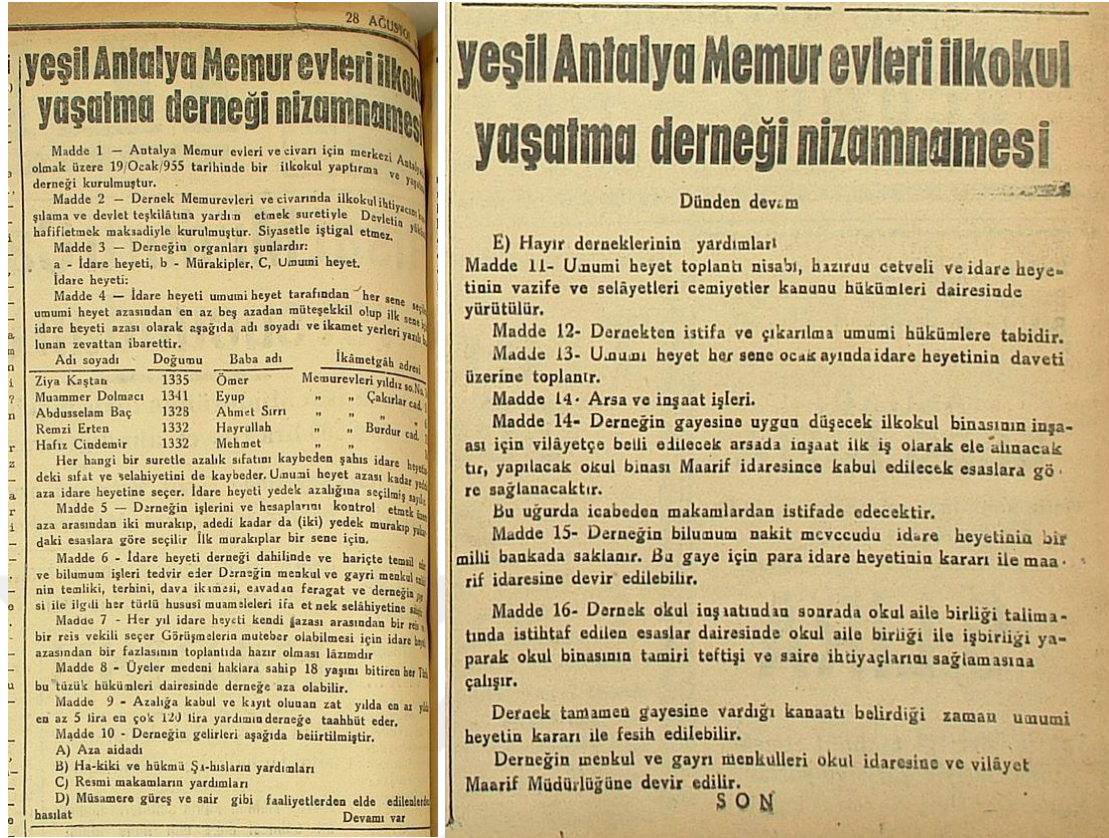
4.2.3. Yeşil antalya memur evleri yapı kooperatifi

Önceki örnekte de belirtildiği üzere "Yeşil Antalya Memur Evleri Yapı Kooperatifi"nde de, kurulan kooperatifin satın aldığı arsada kooperatif ortaklarını ev sahibi yapabilmek amaçlanmaktadır. Hedeflenen konutların inşasının tamamlanabilmesi adına toplanacak aidat süresi yirmi yıl olarak ifade edilmiştir. Ev sahibi olabilmek adına yirmi yıl süre zarfı boyunca ödenecek minimum sermaye ise iki yüz Türk Lirası'dır. Kooperatif, Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı'nın 29.01.1952 tarih ve 6/583/6468 sayılı yazısı ile gönderilmiş olan ana sözleşme, Bakanlar Kurulu tarafından 01.02.1952 tarihinde incelenmiştir. Bakanlar Kurulu'ndan alınmış olan izin, Antalya Bahçeli Memur Evleri Yapı Kooperatifi'nde olduğu gibi Yeşil Antalya Memur Evleri Yapı Kooperatifi'nde de Ticaret Kanunu'nun 480. Maddesi gereğince verilmiştir (BCA, 30.18.1.2/128.8.16). Yeşil Antalya Memur Evleri Yapı Kooperatifi'nin kuruluş tarihi dolayısıyla Antalya Memurevleri Mahallesi'nde aynı dönemlerde kurulmuş bir yapı

kooperatifi olan ve “Memurevleri Kooperatifi” olarak bilinen yapı kooperatifi olabileceği de düşünölmektedir. Fakat Yeşil Antalya Memur Evleri Yapı Kooperatifi’nin kurulduğu bölge ile ilgili bir veriye ulaşılammıştır.

Antalya’nın yerel gazetelerinden olan şelale Gazetesi’nin 26 şubat 1953 tarihli haberine göre 22 şubat 1953 tarihinde Antalya Halkevi Salonu’nda olağanüstü bir genel kurul toplantısı gerçekleştirilmiş ve bu toplantı neticesinde Ramiz Çoşkun Kongre Başkanı seçilmiştir. Bununla birlikte Divan Katibi olarak Kemal Yurtseven ile Nazım Çıkla seçilirken, Tasnif Heyetine ise Mehmet Öztürk ile Remzi Erten seçilmiştir. Kooperatifin Yönetim Kurulu’nda Remzi Çoşkun, şevket Taşkan, Tayyar Gönen, Fahri Gürkan, Mustafa Çakıralp, Kemal Başaran, Veysel Güldez ve İsmail Akdemir yer almıştır. Belirlenen kurul seçimin ertesi günü toplanmış ve kurul üyelerinden şevket Taşkan Başkan olmuştur. İkinci Başkan ise Fahri Gürkan olurken, kooperatifin muhasebe yetkisi Veysel Güldez’e verilmiştir (Gönüllü 2008).

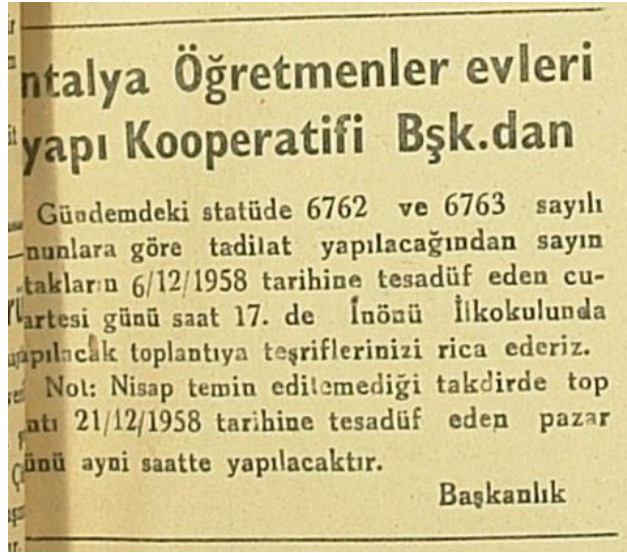
şelale Gazetesi’nin 3 Mart 1953 tarihli haberine göre Yeşil Antalya Memur Evleri Yapı Kooperatifi kapsamında yapılacak konutların temel atma çalışmalarına 1 Mart 1953 tarihinde halkın önünde başlanmıştır. Aynı gazetenin 20 Ocak 1954 tarihli haberinde kooperatifteki konutların müteahhit Nadir Berksoy ve İsmail Küçük tarafından inşa edildiği belirtilmiştir. 2 şubat 1954 tarihli haberde ise inşaat tamamlandıktan sonra kooperatif Genel Kurulu’n 31 Ocak 1954 tarihinde Eski Halkevi Salonu’nda toplanarak evlerle ilgili durum değerlendirmesi yaptığı ifade edilmiştir. Böylece halk, kooperatifin çalışmaları ile ilgili farklı aşamalardaki gelişmelerden haberdar olmuştur. şelale Gazetesi’nin 5 şubat 1954 tarihli haberinde Borsa Salonu’nda ikinci noter eşliğinde konutların sahiplerine verildiğinden bahsedilirken, dört gün sonraki 9 şubat tarihli haberde kooperatifin 76 adet konuttan oluştuğuna ve konut teslimi töreninde dönemin Valisi şefık San ve halk ile memur kesimin bulunduğuna değerilmiştir (Gönüllü 2008).

Şekil 4.5. a) Yeşil Antalya Memur Evleri Yapı Kooperatifi'ne ait bir gazete haberi (İleri 28 Ağustos 1958); **b)** Yeşil Antalya Memur Evleri Yapı Kooperatifi'ne ait bir gazete haberi (İleri 29 Ağustos 1958)

4.2.4. Antalya öğretmen evleri yapı kooperatifi

Antalya'daki 1950'li yıllarda kurulmuş olan bir diğer yapı kooperatifi "Antalya Öğretmen Evleri Yapı Kooperatifi"dir. Kooperatif bünyesinde ev sahibi olabilmek için yirmi yıllık bir süre dahilinde iki yüz Türk Lirası olacak şekilde bir sermaye bedeli belirlenmiştir. Kooperatif, Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı'nın 25.12.1953 tarih ve 6/10225/73874 sayılı yazısı ile gönderilmiş olan ana sözleşme, İcra Vekilleri Heyeti tarafından 18.01.1954 tarihinde incelenmiştir. Belirtilen tarihli ve sayılı karar ve Ticaret Kanunu'nun 480. maddesi gereğince Antalya Öğretmen Evleri Yapı Kooperatifi'nin kurulması izni verilmiştir (BCA, 30.18.1.2/134.106.2).

Şekil 4.6. Antalya Öğretmen Evleri Yapı Kooperatifi'ne ait bir gazete haberi (İleri 26 Kasım 1958)

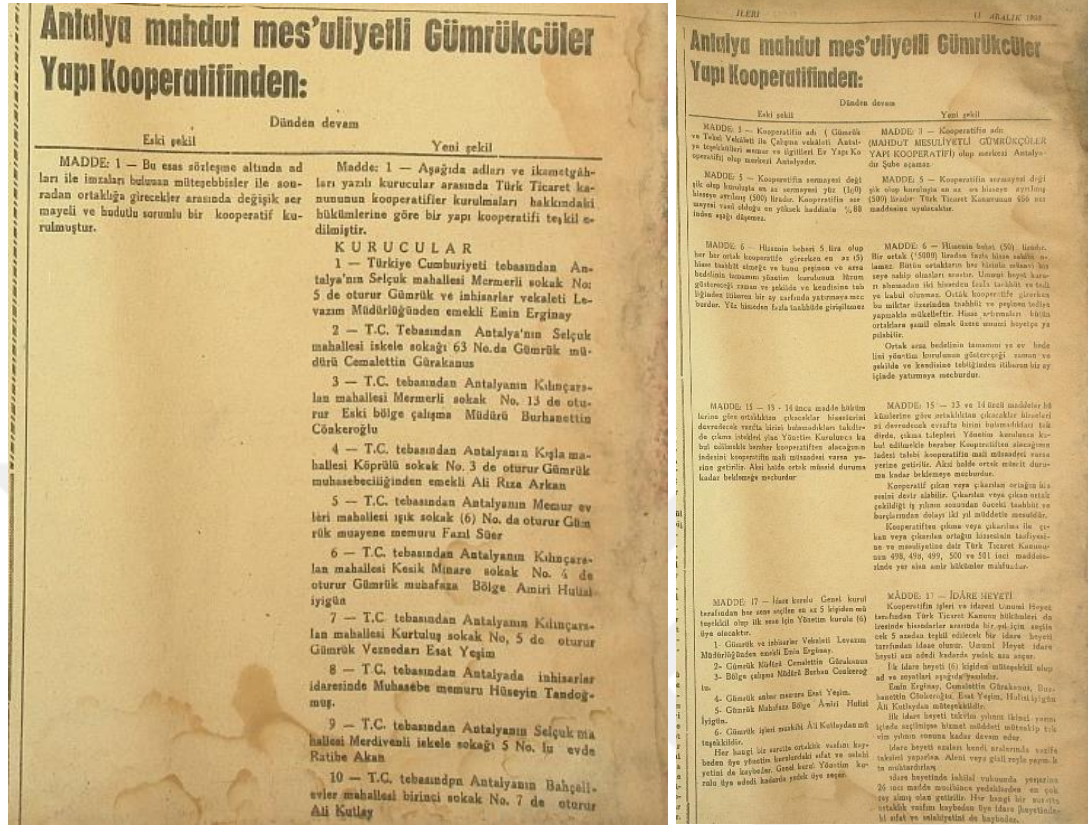
Şekil 4.6'da belirtilen haberde Öğretmen Evleri Yapı Kooperatifi Başkanlığı'ndan üyelere toplantıya katılım çağrısı yapılmaktadır. Dönem itibariyle kent gazetelerinde gündem olarak yapı kooperatiflerine ait ilanlar, kooperatif toplantılarına katılım çağrıları ve kooperatiflerin genel işleyiş kurallarının maddeler halinde paylaşılması gibi konulara değinilmesi, Antalya'da kurulan bir kooperatifin kent ölçeğinde yüksek bilinirliğe sahip olduğunu ve yerel anlamda önemli bir yenilik arz edebildiğini göstermektedir. İlan ve toplantı çağrılarının gazeteler aracılığıyla gerçekleştiriliyor oluşu aynı zamanda gazetelerin en önemli haberleşme araçlarından olduğunu ve hedeflenen kitlelere kolayca ulaşabilmeyi sağladığını kanıtlar niteliktedir.

Antalya'nın yerel gazetelerinden biri olan İleri Gazetesi'nin 27 Şubat 1954 tarihli haberinde kooperatifin alacağı 600 m²'ye sahip arsalarda üyelerini 5228 sayılı bina yapımı ile ilgili teşvik kanununun sağladığı olanaklardan faydalandırarak ev sahibi yapmayı hedeflediği belirtilmiştir. Gazetenin 28 Şubat 1954 tarihli haberinde ise kooperatifin Yönetim Kurulu Üyeleri'nden bahsedilmiştir. Kurul; Burhanettin Katlandur, Refik Tuncer, Vahap Arıkan, Ali Sahip Şengünler, Avni Sungur, Osman Hatipoğlu ve Erdoğan Altay'dan oluşmuştur (Gönüllü 2008).

4.2.5. Gümrük ve tek el vekâletiyle çalışma vekâleti antalya teşekkülleri memur ve ilgilileri ev yapı kooperatifi

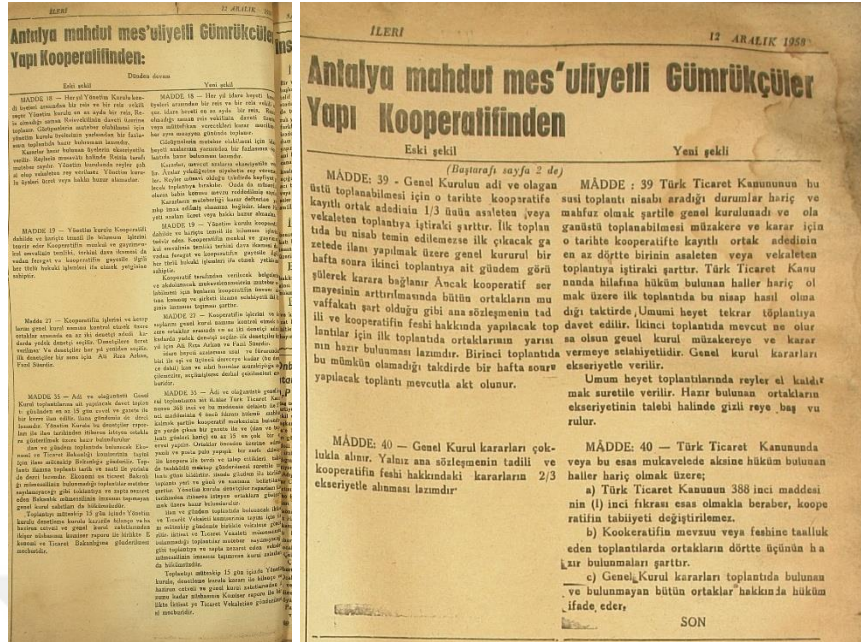
Antalya'da 1954 yılında kurulan bir diğer yapı kooperatifi "Gümrük ve Tekel Vekâletiyle Çalışma Vekâleti Antalya Teşekkülleri Memur ve İlgilileri Ev Yapı Kooperatifi'dir. Yirmi yıl süre aidat ödeyerek ev sahibi olabilme bedeli ise bu kooperatif için minimum beş yüz Türk Lirası olacak şekilde belirlenmiştir. Günümüzdeki Ticaret Bakanlığı'nın o dönemki ifade şekliyle İktisat ve Ticaret Vekâleti'nin 30.03.1954 tarihli ve 6/3175-20526 sayılı yazısı ile gönderilmiş olan ana sözleşme, İcra Vekilleri Heyeti tarafından 10.04.1954 tarihinde incelenmiştir. Belirtilen tarihli ve sayılı karar ve Ticaret Kanunu'nun 480. Maddesi gereğince Gümrük ve Tekel Vekâletiyle Çalışma Vekâleti

Antalya Teşekkülleri Memur ve İlgilileri Ev Yapı Kooperatifi'nin kurulması izni verilmiştir (BCA, 30.18.1.2/135.37.13).

Şekil 4.7. a) Gümrük ve Tekel Vekâletiyle Çalışma Vekâleti Antalya Teşekkülleri Memur ve İlgilileri Ev Yapı Kooperatifi'ne ait bir gazete haberi (İleri 10 Aralık 1958); **b)** Gümrük ve Tekel Vekâletiyle Çalışma Vekâleti Antalya Teşekkülleri Memur ve İlgilileri Ev Yapı Kooperatifi'ne ait bir gazete haberi (İleri 11 Aralık 1958)

Şekil 4.7'de yer alan haberde belirtildiği üzere Gümrük ve Tekel Vekâletiyle Çalışma Vekâleti Antalya Teşekkülleri Memur ve İlgilileri Ev Yapı Kooperatifi'nin kurucuları; dönemin Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti Levazım Müdürlüğü'nden emekli olmuş Emin Erginay, Gümrük Müdürü Cemalettin Gürakanus, Burhanettin Cönkeroğlu, eski gümrük muhasebecisi emekli Ali Rıza Arkan, gümrük muayene memuru Fazıl Süer, Gümrük Muhafaza Bölge Amiri Hulisi İyigün, gümrük veznedarı Esat Yeşim, İnhisarlar İdaresi'nde muhasebe memuru Hüseyin Tandoğmuş, Ratibe Akan ve Ali Kutlay'dır. Kuruculardan altı kişi ise kooperatifi ilk idare heyetine seçilmiştir. Bu heyet; Emin Erginay, Cemalettin Gürakanus, Burhanettin Cönkeroğlu, Esat Yeşim, Hulisi İyigün ve Ali Kutlay'dan oluşmaktadır (İleri 10 Aralık 1958).

Şekil 4.8. a) Gümrük ve Tekel Vekâletiyile Çalışma Vekâleti Antalya Teşekkülleri Memur ve İlgilileri Ev Yapı Kooperatifi'ne ait bir gazete haberi (İleri 12 Aralık 1958);
b) Gümrük ve Tekel Vekâletiyile Çalışma Vekâleti Antalya Teşekkülleri Memur ve İlgilileri Ev Yapı Kooperatifi'ne ait bir gazete haberinin devamı (İleri 12 Aralık 1958)

4.2.6. Antalya işçi evleri yapma kooperatifi

Antalya'da genellikle memur kesimi konut sahibi yapmaya yönelik kooperatifler olsa da işçileri de konut sahibi yapabilmek amacıyla kooperatifler kurulmuştur. Bunlardan biri "Antalya İşçi Evleri Yapma Kooperatifi"dir. Yeşil Antalya Memur Evleri Yapı Kooperatifi ve Antalya Öğretmen Evleri Yapı Kooperatifi'nde olduğu gibi yirmi yıl süre aidat ödenmesi ve minimum sermaye bedelinin iki yüz Türk Lirası olması kararlaştırılmıştır. İktisat ve Ticaret Vekâleti'nin 17.04.1954 tarihli ve 6/3960/23860 sayılı yazısı ile gönderilmiş olan ana sözleşme, İcra Vekilleri Heyeti tarafından 25.04.1954 tarihinde incelenmiştir. Belirtilen tarihli ve sayılı karar ve Ticaret Kanunu'nun 480. Maddesi gereğince Antalya İşçi Evleri Yapma Kooperatifi'nin kurulması izni verilmiştir (BCA, 30.18.1.2/135.43.12).

4.2.7. Antalya şoför evleri yapı kooperatifi

1950'li yılların ortalarında, Antalya'daki belirli meslek grubuna ait kişilerin bir araya gelmesi ile kurulan yapı kooperatiflerinden biri "Antalya Şoför Evleri Yapı Kooperatifi"dir. Antalya'da kooperatifleşme adına benzeri meslek grubu örgütlenmelerine öncülük eden kooperatiflerden biri olan Antalya Şoför Evleri Yapı Kooperatifi, yirmi yıl süre ve minimum iki yüz Türk Lirası'yla kurulması kararlaştırılan kooperatiflerden biridir. İktisat ve Ticaret Vekâleti'nin 15.04.1954 tarihli ve 6/3865/23532 sayılı yazısı ile gönderilmiş olan ana sözleşme, İcra Vekilleri Heyeti tarafından 25.04.1954 tarihinde incelenmiştir. Belirtilen tarihli ve sayılı karar ve Ticaret Kanunu'nun 480. Maddesi gereğince Antalya Şoför Evleri Yapı Kooperatifi'nin kurulması izni verilmiştir (BCA, 30.18.1.2/135.43.10).

Şekil 4.9. a) Şoför Evleri Kooperatifi'ne ait bir gazete ilanı (İleri 27 Aralık 1958); b) Şoför Evleri Kooperatifi'ne ait gazete ilanının devamı (İleri 30 Aralık 1958)

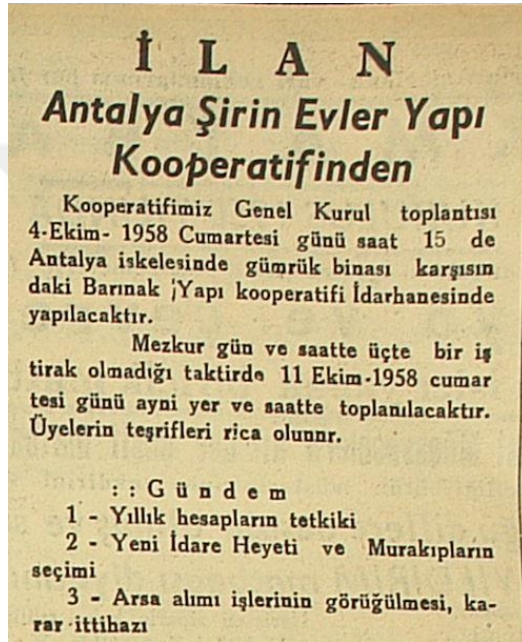
Şekil 4.9'da yer alan habere göre kooperatifin kurucuları avukat Şahap Kervancıoğlu, Antalya Şoförler Derneği Başkanı Mehmet Boyacı, Antalya Şoförler Derneği azası Bekir Okur, Antalya garajında nakliye komisyoncusu olarak görev yapan Hamdi Boru, Antalya Şoförler Derneği saymanı şoför Cemil Morali ve Antalya Şoförler Derneği üyeleri şoför Torun Torunlar ile şoför Mehmet Yağcı'dır. Kooperatif üyeleri, kooperatif sözleşmesinde belirtildiği üzere kooperatife girerken en az dört hisse almak ve bunun dörtte birini peşin, kalanını ise Yönetim Kurulu tarafından belirlenecek olan tarih ve ödeme şekliyle kendisine bildirildiği tarihten itibaren bir ay içinde ödemek durumundadır. Yüz hisseden fazla alım yapılamayacağı da sözleşmede belirtilmiştir (İleri 27 Aralık 1958).

4.2.8. Antalya güzel evler yapı kooperatifi

Üyelerini konut sahibi yapmayı hedefleyen Antalya merkezli bir diğer kooperatif "Antalya Güzel Evler Yapı Kooperatifi"dir. Kooperatif aracılığıyla konut sahibi olabilmek adına yirmi beş yıl süre aidat ödenmesi kararlaştırılmıştır. Ödenecek aidat için minimum sermaye bedeli ise üç bin beş yüz Türk Lirası olarak belirlenmiştir. İktisat ve Ticaret Vekâleti'nin 02.02.1955 tarihli 6/784/8403 sayılı yazısı ile gönderilmiş olan ana sözleşme, İcra Vekilleri Heyeti tarafından 11.02.1955 tarihinde incelenmiştir. Belirtilen tarihli ve sayılı karar ve Ticaret Kanunu'nun 480. maddesi gereğince Antalya Güzel Evler Yapı Kooperatifi'nin kurulması izni verilmiştir (BCA, 30.18.1.2/138.120.16).

4.2.9. Antalya şirin evler yapı kooperatifi

1956 yılının ilk aylarında gerekli izinleri tamamlayarak kurulan ve Antalya’da inşaat faaliyetlerine başlayan kooperatiflerden biri “Antalya Şirin Evler Yapı Kooperatifi”dir. Bu kooperatif de önceki örnek kooperatiflerde belirtildiği gibi üyesi olanlara ev sahibi olabilme avantajı sunmaktadır. Bu kapsamda belirlenen süre ise yirmi yıl ve minimum sermaye tutarı da beş yüz Türk Lirası’dır. İktisat ve Ticaret Vekâleti’nin 13.01.1956 tarihli ve 6/382 sayılı yazısı ile gönderilmiş olan ana sözleşme, İcra Vekilleri Heyeti tarafından 07.02.1956 tarihinde incelenmiştir. Belirtilen tarihli ve sayılı karar ve 865 sayılı Kanunun 480. maddesi gereğince Antalya Şirin Evler Yapı Kooperatifi’nin kurulması izni verilmiştir (BCA, 30.18.1.2/142.10.17).

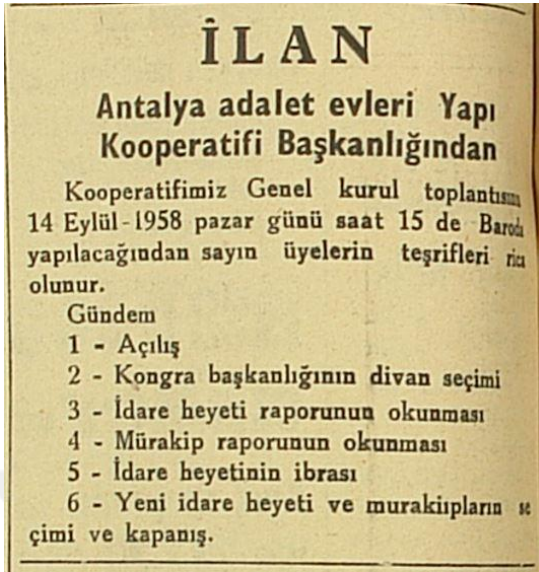
Şekil 4.10. Şirin Evler Yapı Kooperatifi’ne ait bir gazete ilanı (İleri 16 Eylül 1958)

Şekil 4.10’da yer alan Şirin Evler Yapı Kooperatifi’ne ait gazete ilanında kooperatifin kurul toplantısının olacağı ilan edilmektedir. Toplantının yapılacağı yer, zaman ve toplantı gündemi de haberde yer verilenler arasındadır (İleri 16 Eylül 1958). Diğer kooperatif haberlerinde de olduğu üzere üyelerle en etkili iletişim aracı görüldüğü gibi yerel gazeteler olmuştur.

4.2.10. Antalya adalet evleri yapı kooperatifi

Yeşil Antalya Memur Evleri Yapı Kooperatifi, Antalya Öğretmen Evleri Yapı Kooperatifi, Antalya İşçi Evleri Yapma Kooperatifi ve Antalya Şoför Evleri Yapı Kooperatifi’nde olduğu gibi yirmi yıl süre ve iki yüz Türk Lirası ile kurulması kararlaştırılan yapı kooperatiflerinden biri “Antalya Adalet Evleri Yapı Kooperatifi” olmuştur. İktisat ve Ticaret Vekâleti’nin 27.03.1956 tarihli ve 6/2955 sayılı yazısı ile gönderilmiş olan ana sözleşme, İcra Vekilleri Heyeti tarafından 07.04.1956 tarihinde incelenmiştir. Belirtilen tarihli ve sayılı karar ve 865 sayılı Kanunun 480. Maddesi gereğince Antalya Adalet Evleri Yapı Kooperatifi’nin kurulması izni verilmiştir (BCA,

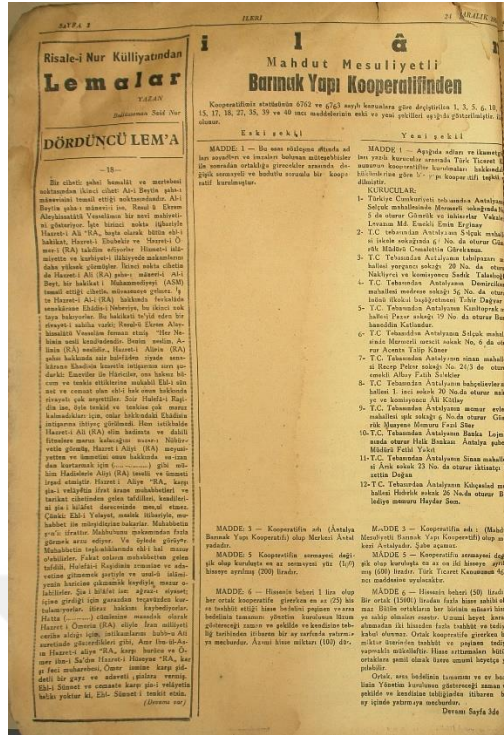
30.18.1.2/142.33.1). Kooperatifin ismi dolayısıyla hukuk alanında çalışanlara yönelik kurulduğu düşünülmektedir.

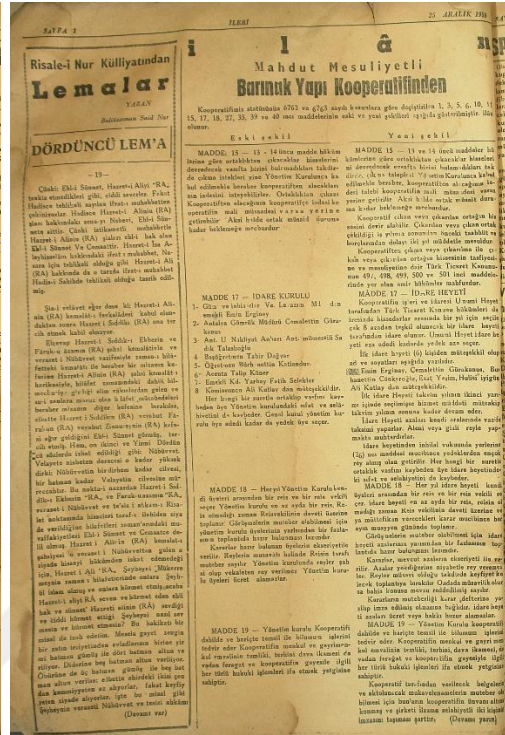
Şekil 4.11. Antalya Adalet Evleri Yapı Kooperatifi’ne ait bir gazete ilanı (İleri 12 Eylül 1958)

4.2.11. Antalya barınak yapı kooperatifi

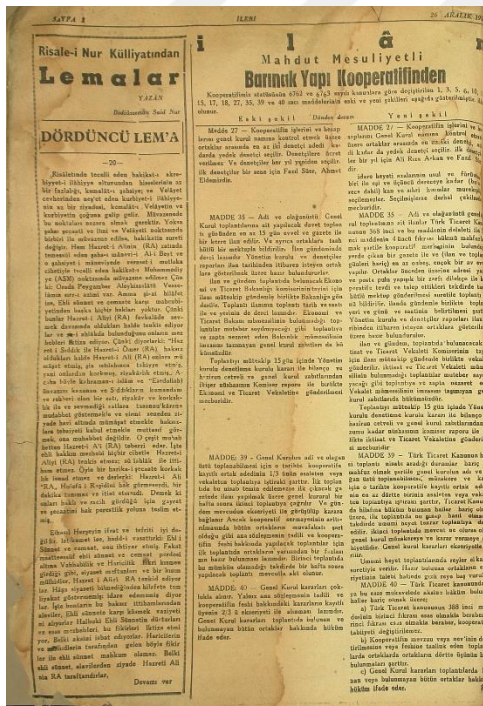
1950’li yılların ortalarında Antalya’da kurulan bir diğer yapı kooperatifi “Antalya Barınak Yapı Kooperatifi”dir. Yirmi yıl süre ile aidat ödeneceği belirlenen kooperatifin minimum sermaye bedeli ise iki yüz Türk Lirası olarak belirlenmiştir. İktisat ve Ticaret Vekâleti’nin 27.03.1956 tarihli ve 6/2944 sayılı yazısı ile gönderilmiş olan ana sözleşme, İcra Vekilleri Heyeti tarafından 07.04.1956 tarihinde incelenmiştir. Belirtilen tarihli ve sayılı karar ve 865 sayılı Kanunun 480. maddesi gereğince “Antalya Barınak Yapı Kooperatifi”nin kurulması izni verilmiştir (BCA, 30.18.1.2/142.33.6).

(a)

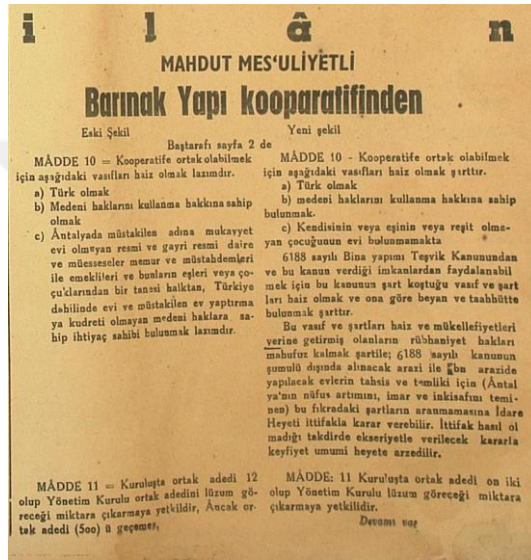
(b)

(c)

Şekil 4.12. a) Antalya Barınak Yapı Kooperatifi'ne ait bir gazete haberi birinci kısım (İleri 24 Aralık 1958a); b) Antalya Barınak Yapı Kooperatifi'ne ait bir gazete haberi ikinci kısım (İleri 25 Aralık 1958); c) Antalya Barınak Yapı Kooperatifi'ne ait bir gazete haberi üçüncü kısım (İleri 26 Aralık 1958)

İleri Gazetesi'nde yer alan habere göre Antalya Barınak Yapı Kooperatifi'nin kurucuları şu şekilde listelenmiştir; dönemin Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti Levazım Müdürü emekli Emin Erginay, Gümrük Müdürü Cemalettin Gürakanus, nakliyecisi ve komisyoncu Sadık Talashioğlu, İnönü İlkokulu Başöğretmeni Tahir Dağyar, Burhaneddin Katlandur, Talip Küner, emekli Albay Fatih Selekler, nakliyecisi ve komisyoncu Ali Kütlay, Gümrük Muayene Memuru Fazıl Süer, Halk Bankası Antalya Şube Müdürü Fethi Yakıt, iktisatçı İzzettin Doğan, Belediye memuru Haydar Som (İleri 24 Aralık 1958a). Ayrıca haberde kooperatif Genel Kurul Kararları'nın oy çokluğuyla alındığı fakat ana sözleşmede yapılacak bir değişiklik veya kooperatifin feshedilmesi gibi önemli konularda üye sayısının üçte ikisi çoğunluğu ile sonuca varılması gerektiği belirtilmiştir (İleri 26 Aralık 1958).

Şekil 4.13. Antalya Barınak Yapı Kooperatifi'ne ait bir gazete ilanı (İleri 24 Aralık 1958b)

Kooperatife üye olmak için belirli kriterler olduğu ifade edilmiştir. Bunlardan ilki Türk olmak, ikincisi medeni haklarını kullanma yetkisine sahip olmak, üçüncüsü ise Antalya'da kendi üzerine, eşinin ve reşit olmayan çocuklarının üzerine ev bulunmaması ve Türkiye'de ev yaptırmaya gücü yetmeyen ihtiyaç sahibi kimse olmak gibi şartlar olarak belirlenmiştir. Kooperatif kuruluş aşamasında her ne kadar on iki ortakla çalışmalarına başlasa da Yönetim Kurulu tarafından alınacak kararlar doğrultusunda bu sayının istenen miktara çıkarılabileceği fakat ortak sayısının beş yüzü geçmeyeceği ifade edilmiştir (İleri 24 Aralık 1958b).

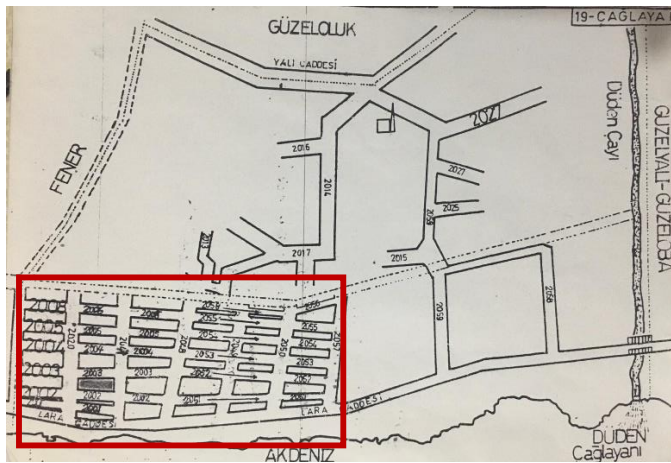
Antalya Barınak Yapı Kooperatifi isimli bu proje, 1956 yılında Lara yolu üzerinde hayata geçirilmiştir (Çimrin 2014). Aradaki süreçte birçok farklı kooperatif girişimi gerçekleşmiş olsa da günümüze kalan birkaç örnek yapısı ve sahip olduğu kendine has teknik özellikleriyle "Antalya Barınak Yapı Kooperatifi" Antalya için oldukça önem taşımaktadır.

Antalya'da yaşanan mesken sorunu dolayısıyla kurulan bu yapı kooperatifleri, Antalyalıları birer ev sahibi yapabilmek adına bir dönem ortak bir girişim kararı almıştır. Birlikte bir inşaat şirketi kurmayı hedefleyen altı yapı kooperatifi, kentte bir nebze de olsa

konut yetersizliğine çözüm bulabilmeyi hedeflemiştir. Antalya Milletvekili Doktor Burhanettin Onat'ın önderliğinde kurulan bu inşaat şirketinin yarım milyon lira sermayesi bulunmaktadır. Şirketin bünyesinde yer alan altı yapı kooperatifi; Antalya Barınak Yapı Kooperatifi, Gümrük ve Tekel Vekâletiyle Çalışma Vekâleti Antalya Teşekkülleri Memur ve İlgilileri Ev Yapı Kooperatifi, Antalya Öğretmen Evleri Yapı Kooperatifi, Antalya Adalet Evleri Yapı Kooperatifi, Antalya Şirin Evler Yapı Kooperatifi ve Antalya Şoför Evleri Yapı Kooperatifi'dir. Bu kapsamda kurulan müteşebbis heyet ise Gümrük Müdürü Cemalettin Gürakanus, Burhanettin Katlandur, Şoförler Cemiyeti Başkanı İbrahim Mut, Talip Küner, Osman Ayanoglu, Sadık Talaslıoğlu, İsmail Toprak ve Suphi Türel'den oluşmaktadır (İleri 25 Temmuz 1958).

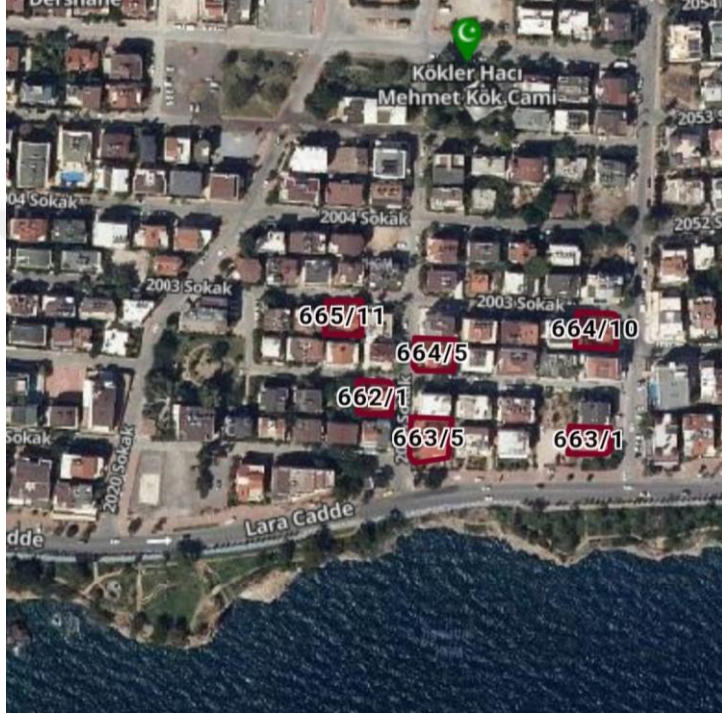

Şekil 4.14. a) Antalya'da kooperatifleşmenin yaygınlaşmasına dair girişimler hakkında bir gazete haberi (İleri 25 Temmuz 1958); b) Haberin devamı (İleri 25 Temmuz 1958)

Şekil 4.15. Antalya Barınak Yapı Kooperatifi yerleşim alanı (Antalya Barınak Yapı Kooperatifi sakini Mesut Cenci kişisel arşivi)

Antalya Lara’da, Çağlayan Mahallesi sınırları içinde, 1956 senesinde kurulan Antalya Barınak Yapı Kooperatifi de Antalya Bahçelievler Yapı Kooperatifi gibi şehrin asıl yerleşim bölgesinden uzakta kurulmuştur. Kent çarşısına uzak oluşu, kentin merkezine giden vasıtaların gün içinde ulaşımı sağlama konusunda yetersiz kalması kooperatifin başlarda tercih edilmesinin önünde engel teşkil etmiştir. Adında da belirtildiği üzere barınma eylemini en basit yoluyla karşılamayı hedefleyen sade fakat işlevli konutlara sahip bu kooperatif, Antalya’nın önemli dönem konutlarından biridir. Kooperatiften geriye günümüzde 5 adet konut kalmıştır. Kooperatif konutlarından bir tanesi de tez çalışmasının yapıldığı zamandan kısa bir süre önce yıkılmıştır.

Şekil 4.16. Antalya Barınak Yapı Kooperatifi, 2024 yılı ocak ayında yerinde tespit edilen yapıların ada/parselleri (Anonim 8)

Antalya Barınak Yapı Kooperatifi’nden 2024 yılına ulaşabilen konut sayısı 6’dır. Fakat ilk saha çalışmasının yapıldığı ocak ayı sonunda 662 ada/1 parselin yıkılmakta olduğu görülmüştür. Aktif kullanılan konut sayısı ise 4’tür. 665 ada/11 parselde Mesut Cenci, 663 ada/5 parselde Ayşe Cephaneçi ve ailesi, 663 ada/1 parselde Deniz Ağva ve Ali Ağva oturmakta olup, 664 ada/5 parselin sahibine ulaşılammıştır. 664 ada/10 parselde bulunan konut ise metruk haldedir.

(a)

(b)

Şekil 4.17. a) 664 ada/5 parselde bulunan konut, giriş cephesi; **b)** 664 ada/5 parselde bulunan konut

Şekil 4.17’de yer alan, kooperatifin en küçük konut tipi olan 664 ada/5 parselde bulunan konut, yenileme işlemine uğramış ve orijinal detaylarının birçoğu değiştirilmiştir. Şekil 4.18’de yer alan, 664 ada/10 parselde bulunan metruk konut ise günümüzde yapı sahipleri tarafından aktif olarak kullanılmamakla birlikte kooperatif sakinleri tarafından yapıyı evsiz kimselerin kullandığı belirtilmiştir. Konutun tipolojisi net olarak ifade edilememekte fakat Tipoloji 1 örneğiyle aynı tapu alanına sahip olduğu görülmüştür (Anonim 8). Dolayısıyla Şekil 4.17’de bulunan Tipoloji 1 örneğindeki yapının yenileme işlemi görmemiş haliyle aynı plan düzeninde olabileceği düşünülmektedir.

(a)

(b)

Şekil 4.18. a) 664 ada/10 parselde bulunan konut, giriş cephesi; **b)** 664 ada/10 parselde bulunan metruk konut

Kooperatif sakinlerinden 663 ada/1 parselde ikamet eden Deniz Ağva ile yapılan sözlü tarih çalışmasında kooperatifin inşaatının tamamlandığı ve kooperatif sakinlerinin evlerine yerleştiği dönemin şartları ve kooperatif yapılarının nitelikleri şöyle ifade edilmiştir:

“Sabah akşam olan bir tane otobüs vardı. Bir sabah, bir akşam vakti geliyordu ve otobüsün son durağı burasıydı. Arada da hiçbir şey yoktu. Yani bina olaraktan şehirle arasında. Işıklar filan bile yoktu. Otobüs işte dediğim gibi geliyordu, en son durak da burasıydı. Sabah ve akşam geliyordu. Burada oturan kişiler okullara gidiyorlardı. Tabi çocuklar vardı, işte otobüslerden istifade ediyorlardı. Memur da vardı, esnaf da vardı. Burası orta halli insanların bulunmuş olduğu... Hatta Konyaaltı diyoruz ama Konyaaltı tarafı o otellerin olduğu yer değil yani Atatürk Parkı’nın olduğu yerler filan Bahçelievler... Eski Bahçelievler’di. Oralar da daha varlıklı olanlar. Zaten burası ilk

yapılan Türkiye'deki belki kooperatiflerden. 1955 yılında yapılmıştır. Benim kayınpederimle kayınpederimin yeri burası. Biz onlar vefat ettikten sonra... Ben yani Ankara'da, eşim de avukat olarak orada çalışıyorduk. Sonra işte emekli filan olunca öylece kaktık, geldik. Burayı da yıkmadık restore ettik. Yani boyadık, restore ettiğimiz şey de o zaten... 3 tipi var. Bizim bu en büyüklerinden. İki yatak odası var, orada banyo, iki yatak odası. Bu L salon dediğimiz bir yapı stilidir. Ve de şu gördüğünüz yerlerde kapılar vardı yani 3 odaymış gibiydi. Ama onları sonra ben çıkarttım... Bundan daha az vardı. Sonra Tek bir oda olarak vardı. Sonra yine bu şekilde L olarak gelip yatak odası tek olan vardı. Şu arka tarafta vardır bir tane yolun sonunda... Çok küçük olarak vardır. Restore edilmiş bir tane vardır. Aşağı yukarı 40 küsur, 50 kadar ev vardı burada..."⁴

(a)

(b)

Şekil 4.19. a) Antalya Barınak Yapı Kooperatifi (663 ada/1 parsel) Deniz Ağva'nın evi, terasa bakan cephe; **b)** Antalya Barınak Yapı Kooperatifi (663 ada/1 parsel) Deniz Ağva'nın evi, giriş cephesi

Deniz Ağva, kayınpederi İbrahim Ethem Ağva'nın Antalya milletvekili olması sonrası Ankara'ya geldiğinden ve eşi Ali Ağva ile bu dönemde tanıştıklarından bahsetmiştir. 1961 yılından itibaren kooperatife gelip gittiğini belirten Ağva, 1955'te kooperatifin yapıldığından ve 1949'da Demokrat Parti'nin iktidara geçmesiyle halka kredi avantajı sağlandığını belirtmiştir. Yaklaşık 20 sene kadar kredi ödenerek Barınak'ta ev sahibi olabildiklerini ifade eden Ağva, kooperatifin konumu dolayısıyla diğer insanların bu kooperatiften ev alanlara üzülmeye baktığını ve o dönem kooperatifteki yaşantıyı şu sözlerle dile getirmiştir:

"Burada oturanlara vah vah zavallılar, burada oturuyorlar denirdi. Yani şimdiki gibi; Vay! Orada mı? Filan Değil. Dediğim gibi bir tek şey yok, araba yok, hiçbir şey gelmez. Dolmuş yok. Hiçbir şey yok burada, park yok filan... Ve de nasıl diyeyim; daha Talya bile yapılmamış o zaman... Koç'un hani yapılmış falan bu kadar şeylerdi. Yani sırf şehir var merkez ve de o dediğim gibi yer var. Onun dışında çok küçük, gelişmemiş bir yerdi zaten Antalya... Burası da 75 yılında kayınpederimi kaybedince kız kardeşi Zeynep ile birlikte annesi burada yaşadılar. Sonra onlar da İstanbul'a gittiler. Burası boş kaldı tabi bakımsız kaldı. Biz her yaz gelirdik... Devamlı oturulan bir yerdi... Gece vakti ışık yok mesela lüks lambası vardı... Burası tam barınak denilen orta halli insanların oturabilmesi için verilmiş bir yer. İşte dediğim gibi orta halli diyorum yani kervan geçmez bir yer burası. O devrin yaşantılarında Antalya'da Bir Lara Plajı denilen yer var, bir de Konyaaltı Plajı denilen yer var eşimin anlattığına göre. Biz diyor Lara Plajı'nın olduğu yerde Belediye'nin veya Valilik'in filan yapmış olduğu düzgün evler. Ev demeyeyim de kumun

⁴ Antalya Barınak Yapı Kooperatifi sakini Deniz Ağva ile sözlü tarih görüşmesi, Deniz Ağva ve eşi Ali Ağva'nın evi, 21.01.2024, Antalya.

üstünde yapılmış yerler... Oradaki yerlere biz yaz olarak gelirdik, oralarda otururduk. Ondan sonra okullar açılırken de tekrardan gelirdik diyerekten. Konyaaltı da o şekildeydi yani tahta barakalardı oralardaki... Bu bahçe yeşil bir şeyler hiç yokken, yani o bahçenin yapılışı filan var. Eskiden bu kepenkleri tahtaydı. Bu yer tabi böyle değildi, altında hala durur ama. Hiç ben yıkmadım onu. Rabita dediğimiz tahta sedir ağaçlarından yani eski tahta olardı... Kapı bile kilitlenmezdi yani. Hiçbir şeyimiz yoktu... Dedik biz burayı adam edelim, damı akıyor. Bu sefer biraz çeki düzen verdik. Ama tabi kepenkleri, kepenk deniyordu o zaman. Attık onları, atmak durumunda kaldık. Böyle kocaman kocaman sedirdi yani. Acıdım ben onlara ama adam olmazdı yani. Bu demirleri bir şeyleri yaptık hani kimse girmesin diyerekten, zamanın değişimine uyarlayarak... O sizin de bilmediğiniz mahalle kültürü, akşam vakti gezmeye yemekten sonra gitmek, oturmak, konuşmak... Mesela birbirimize çiçekse çiçek vermek... Küçük, minicik de olsa herkesin bir bahçesi... Ne bileyim bir aşure zamanı aşure yaparım mesela. Onu Yaşatmaya çalışan Tekin beyin hanımı Ayşe hanımdır mesela. O yapar, çok tatlıdır da. O yapar getirir. Yani artık öyle şeyler yok.”⁵

Şekil 4.20. Antalya Barınak Yapı Kooperatifi’ne gelen tek otobüs ve Deniz Ağva’nın evi (Antalya Barınak Yapı Kooperatifi sakini Deniz Ağva kişisel arşivi)

Ağva’nın ifadelerinde de belirttiği üzere kent merkezinin oldukça dışında kalan Antalya Barınak Yapı Kooperatifi’ne hizmet oldukça geç bir dönemde gelmiştir. Kooperatifte ulaşım, aydınlatma gibi problemlerle karşılaşmış olsa da kooperatif sakinleri komşuluk kavramını yaşatarak bulundukları bölgeyi yaşanır kılmışlardır. Kooperatifi anlamlı kılan bir diğer özellik olarak da yapılarda kullanılan malzemelerin ve tekniklerin özenle seçilmiş olmasıdır. Şekil 4.21’de sedir ağacından kepenkler görülmektedir.

⁵ Ağva, a.g.e., s. 66.

(a)

(b)

Şekil 4.21. a) Deniz Ağva (sağdaki), Kayınpederi (Eski Antalya Milletvekili İbrahim Ethem Ağva) ve Kayınvalidesi; **b)** Sedir ağacından pencere kepenkleri (Antalya Barınak Yapı Kooperatifi sakini Deniz Ağva kişisel arşivi)

3 odalı olarak kooperatif bünyesindeki en büyük ev tipi örneği olan bu evin girişinde hemen sağda bir alafranga tuvalet, sonrasında koridor devamında solda salon ve sağda mutfak, salonla karşılıklı olarak mutfaka ikinci bir bağlantısı olan yemek odası ve koridor sonunda ise iki yatak odası ve banyo bulunmaktadır. Dışarıdan da bodrum kata erişim bulunmaktadır. Evin plan tipolojisiyle ilgili olarak sözlü tarih görüşmesinde ev sahibi Ağva şunları belirtmiştir:

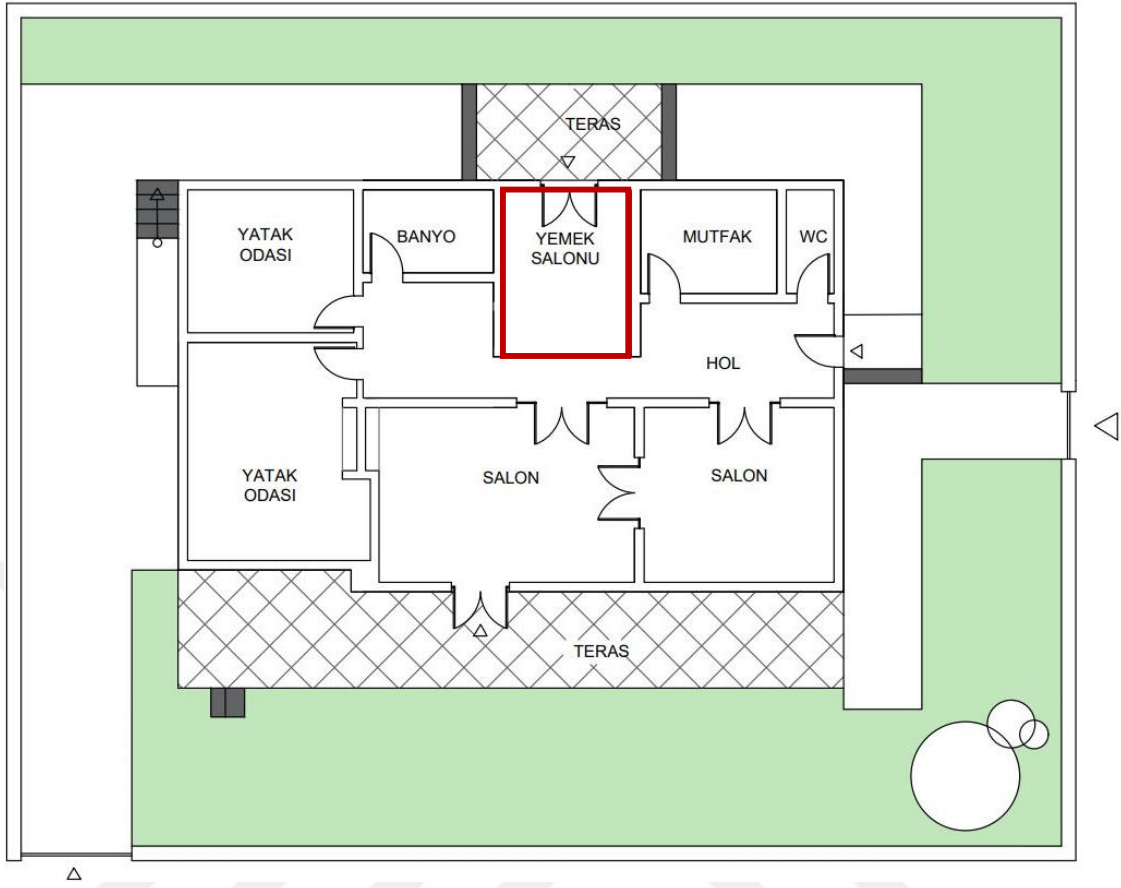
“Bu evlerin planı L salondur. L salon denilir bu şekildeki evlere ve de 1940'larda bulduğunuz evlerde bu tarz yoktur. Onlar daha oda oda olaraktan gider. Ama bu 50'lerin modelidir bu şekilde... 50'lerin bir özelliği de çok kapı olmasıydı. Daha sonra o kapılar 70'lerde, 60'ların evlerinde daha azaltıldı. Hele şimdiki evlerde daha azaltıldı onlar, yok edildi, Çok farklı şekillere girdi ama istenildiği şekliyle koyabilirsiniz kapıdan. Bazen sıkılırdık. Hatta Babam derdi ki; ay şu kapıyı da kaldıralım şunu da bilmem ne yapalım dediğimiz zaman, iyi bir ev yapacağım her tarafını da açık yapacağım, ne kapı ne baca istemiyorum derdi. Ama o kapıları açıp kapayarak o evin sakinleri nasıl isterse kullanıyordu. Şimdi bu evi kullanabilmek için şu odayı bir zaman yemek odası yapmıştım ben geldiğimde. Eğer ördürmeseydim kapıyı, mutfaktan tak diye buraya geliyorsunuz. Ondan sonra orasını oturma odası yap, burasını misafir veya burayı oturma yap, orayı misafir yap. Ortadan giriyorsun, dağılım iki şekilde oluyor. O kadar güzel ve rahattı ki istediğin şekle istediğin anda değiştirebilirsin. Al yemek odasını buraya. Yani evin içinde de sıkılan bir insansan, istediğin değişikliği yapabilirsin, özgürsün evin içinde... Hani 1 oda, 2 oda, 3 oda olmuş oluyor. Artı iki tane de oda orada, yatak odası olaraktan. Yani 5 oda olaraktan düşünülmüş ama o 3 oda o kadar birbirlerine kapılarla bağlantı kurulmuş ki, bu 3 odayı istediğin şekilde kullanabiliyorsun. Buralar boştu. Şuradaki otel motel de olmadığı için ve de çok rahatlıkla kapı, pencere açık oturabildiğimiz için yemek odasını buraya koymuştum. Oradan Lara'yı görüyorsun, manzara şahane. Güneşin doğuşunu görüyorsun. Yemeği de biz burada yiyorduk... O zaman soba buradaydı. Annem mesela öyle kullanıyordu. Yine annem de yemek odasını böyle yapmıştı. Hani büyük masa oradaydı ama kendileri hele kışın bu tarafa kaçıyorlardı. Onlarda kapı da vardı, kapıları da kapıyorlardı bu fırtınalarda. Bir yerde yani sığınma ve ısınma gibi oluyordu. Şurada mesela bir tane soba vardı. Onu misafirleri geldiği zaman yakarlardı burada. Ama biz gelip de kullanmaya kalkınca gördüğümüz gibi hepsini açtık... Mutfak o şekilde

düzenlediğim için ördürüp şeyi açtım. Hatta o açtığım camın önünü hani bu Western filmlerinde açılır kapanır bar kapısı vardır. Öyle bir kapı yapayım filan diye hayal etmiştim. Sonra ondan vazgeçtim oradan da bir yer kazanılsın diyerekten. Çünkü o olsaydı olmuyordu. Öyle yapsaydım burayı da yine yemek odası yapabilirdim yani istediğimde. Dediğim gibi kapı ve kapı ile bölünmüş 3 oda olarktan düşüneceksiniz. Yani bir yerde 40'lara daha dönüşümlü gibi duruyor ama kapıları yapılmış. O esnekliği de kapılarla sağlamış Özcan Kırmızıoğlu. Bunu çok güzel düşünerekten yapmış. Ben birazcık mimari planlar da çok hoşuma gittiği için incelemişimdir. Bu ev Amerikan planlarına yakın demeyeyim de oralardan alınmış bir şekilde düşünülmüş.”⁶

Deniz Ağva'nın “L Salon” olarak ifade ettiği iç mekan yerleşimi, Türkiye’de 1950-1980 arası apartmanlaşmanın ön plana çıktığı dönemde kullanımı yaygınlaşmış bir düzendir. 1950’lerde nüfus artışının ölüm oranlarına nazaran daha yüksek seyretmesi sebebiyle konut inşa hızı yetersiz düzeyde kalmıştır. Kentsel ölçekte düzenli bir plan oluşturulamaması ve altyapı sisteminin kentlerde oturtulamaması bu durumun sonuçlarını meydana getirmiştir. Bu sebeple hızla artan konutlarda kısmen iyi yaşam koşullarının oluşturulabilmesi için birtakım uygulamalar hayata geçirilmiştir (Mutdoğan 2014).

Bu dönemde birçok plan ve mekânsal düzen denenmiş ve uluslararası mimari üslubun etkileri ön plana çıkmıştır. Odalar işlevine göre özelleşip ayrılmış ve ortak kullanım alanı olan sofa kavramı dönüşüme uğramıştır. Yemek yenilen ve sobanın kurulduğu bir mekan haline dönüşen sofa bu sayede farklı işlevler kazanmıştır. Dönemin öne çıkan bir mekânsal değişimi salonda meydana gelmiştir. Salon salomanje olarak ifade edilen bu terim “L Salon” ifadesini karşılayan mimari bir kavram olarak literatürde yerini almıştır (Mutdoğan 2014). Bu kavramın tanımına göre salon ve yemek odası birleşmiş ve kullanıcının mekanı özgür kullanımının önü açılmıştır.

⁶ Ağva, a.g.e., s. 66.

Şekil 4.22. Tipoloji 2: 3 odalı konut, Deniz Ağva'nın evi, güncel mekan işlevlerine göre plan şeması

Şekil 4.22, bu tez çalışması kapsamında Deniz Ağva'nın evindeki mevcut kullanıma göre hazırlanmış olan plan şemasıdır. Yemek salonu olarak kullanılmakta olan mekan, farklı dönemlerde oturma alanı olarak da kullanılırken, kırmızı çerçeve ile gösterilen mekan yemek salonu olarak kullanılmıştır. Yandaki salon ile arasında bulunan kapı bağlantısının da kaldırılmış olması dolayısıyla bu durum 1950'lerde öne çıkan "salon salomanje" örneğini oluşturmaktadır.

(a)

(b)

Şekil 4.23. a) Deniz Ağva'nın evi giriş holü; b) Deniz Ağva'nın evi giriş holü

Şekil 4.23.a ve Şekil 4.23.b'de Deniz Ağva'nın salon, mutfak ve yemek odası mahallerinin kesişimine açılan giriş holü görülmektedir. Sürekli bir koridora takılan

birbiriyle bağlantı odalar sayesinde koridor, uzun ve dar bir etkiden sıyrılarak odalara dahil bütüncül bir mekan hissiyatı yaratmaktadır.

(a)

(b)

Şekil 4.24. a) Deniz Ağva'nın evi, yemek odası; b) Deniz Ağva'nın evi, salon

Şekil 4.24.a'da ayrı bir oda olarak da kullanılabilen, isteğe bağlı olarak salonun bir parçası haline dönüştürülebilen ve ev sahipleri tarafından yemek odası olarak kullanılan mahal yer almaktadır. Bu mahal aynı zamanda Antalya iklim koşullarına bağlı olarak fırtına vb. yaşandığında rüzgar almayan korunaklı bir alan işlevi de görmüştür. Şekil 4.24.b'de ise evin girişinde solda kalan ve eskiden sahip olduğu çok kanatlı kapı özelliği sayesinde diğer mahallerle bağlantı kurarak esnek bir kullanım sunan salon yer almaktadır. 1950'lerde yaygın olarak kullanılan bu L salon sistemi, mekanların kullanımıyla ilgili kullanıcıya ayrıca bir özgürlük tanımaktadır.

Barınak evlerinde yer alan işlevsel özelliklerden biri de eskiden şu anki kaldırımların yerinden geçen ve tüm Antalya Ovası'nda dallara ayrılarak gelen su arıklarından faydalanabilmektir. Kaldırım kotunun olmadığı dönemlerde o doğrultuda ilerleyen su üzerine basmadan geçebilmek için tahtalar çakılmış ve suyun yönü bahçeye çevrilerek, bahçe duvarında yer alan delikteki taşın açılmasıyla bahçe sulaması sağlanabilmiştir. Ayrıca Deniz Ağva, Dedeman'ın karşısında, denizin üst tarafında oturan bir tanıdıklarının eskiden su arıklarından gelen suyu evine çektiğini ve bu sayede tuvaletinde devamlı bir su akışı sağladığını da belirtmiştir. Bahçeye çekilen suyla ayak yıkanabilecek bir oluk sistemi kurulmuş ve sonrasında o su denize dökülmüştür. Bununla birlikte Türkiye'de yaygın kullanımı geç dönemde olan alafranga tipi tuvaletler Antalya Barınak Yapı Kooperatifi'nde kullanılmıştır. Girişe yakın düzenlenen tuvalet alaturka olarak düşünülürken, banyoda alafranga tipi yer almaktadır.⁷ Deniz Ağva ve oğlu Altar Ağva Türkiye'de alafranga tipi tuvalet kullanımı ve eski dönem konutlarındaki estetik algı ile ilgili şunları belirtmiştir:

“Burası alaturka, banyodaki alafrangaydı. 50'de tabii ki vardı biz evimizi yaptığımızda. Yani bir tanesi alaturka olurdu, bir tanesi alafranga olurdu. O kadar vardı ki söyleyeyim size, 30 yıllarında bile vardı. Amcamın evinde, Ankara'da... Ve de o zamankiler bide denir taharet almak için. Ve onlar takım olurdu. Burasında bidesi, oraya oturursun. Oradan su çıkarır, taharet sistemi yok. Bide Avrupa'dan alınmış herhalde. Boru olan bizde, yani ikisini bir araya koymuşuz. Çünkü evler küçülmüş filan. Onların hepsi

⁷Antalya Barınak Yapı Kooperatifi sakini Deniz Ağva ve oğlu Altar Ağva ile sözlü tarih görüşmesi, Deniz Ağva'nın evi, 09.06.2024, Antalya.

kalktı. İşini bitirir, yan tarafa geçersin ve hem sıcak hem soğuktur o dönemde. 30'larda yapılmış bir evdi, güzeldi. Şimdiki gibi değildi birçok şey. Bizdeki taharetteki sıcak su mantığı 2010'lardan sonra 2015'ten sonra başladı. Merdivenlerde akvaryumlar vardı, oraları mis gibi kokardı, kalorifer vardı. Öyle bir evdi, yani öyle evlerdi. O bahçede havuzları, Ankara taşından yapılmış, artı yanında serası... Üç kattan böyle gelir sular, oralardan akar. Yani güzel devirlerdi. Şimdiki gibi kutu kutu, böyle gir içeriye filan değil yani.”⁸

(a)

(b)

Şekil 4.25. a) Barınak Yapı Kooperatifi’nde alafranga tipi klozet bulunan banyo; **b)** Barınak Yapı Kooperatifi’nde eskiden alaturka tuvalet bulunan alan

Türkiye’de alafranga tipi kullanımının başında bide sisteminin yer aldığı görülmüştür. Evlerin alanlarında küçülmeye gidilmesiyle ve işlevsellik adına tuvaletlerde değişikliğe gidilmiştir. Tuvalet ihtiyacını giderme sonrasında bide lavabosu kullanımının bir arada yer aldığı alafranga sistemi tercih edilmiştir. Fakat yurt dışında konutlara ve otellere bakıldığında kendinden musluklu klozetlerden ziyade, bide sisteminin yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir.

Kooperatif bünyesinde ayakta kalan yapılardan bir diğeri ise 665 ada/11 parselde bulunan Mesut Cenci’ye ait konuttur. Yapı, 663 ada/1 parselde bulunan konuttan bir oda eksik olacak şekilde tasarlanan konut tipine örnektir. Yatak odalarından biri sonradan eklenmiş ve kooperatifteki 3 odalı konut tiplerinden biri haline dönüştürülmüştür. Aynı malzemeler ve teknikler ise inşa edildiği dönemde kooperatifteki tüm yapılarda ortak

⁸ Ağva, a.g.e., s. 71.

olarak uygulanmıştır. Ev sahibi Mesut Cenci sözlü tarih görüşmesinde rahmetli eşinden kalan ev ve evin inşa edildiği dönem ile ilgili şunları vurgulamıştır:

“Buradan şu tarafı, bizim evlerin şuradaki caddeden sonrası... Yerebakanlar diye bir sülale vardı burada. Soyadları Yerebakan. Biz buraya 77'de hoca hanımla evim var diye geldiğimiz zaman, yerde şu boyda bir kazık vardı, bir de karton vardı; metrekaresi 2500 lira diye yazmış oraya. Bir sene önce yine o kazık vardı, 1500 liraydı. Şimdi şurada şu sokağın sonunda bakkal var. Ondan sonraki Yerebakanlar'ındı tamamen. Biz vardık, o bakkaldan sonra bir şey yoktu. Bomboş arsaydı. Şu aşağıda Güzeloba yolları diye çift yol var ya. Biz burada otururken yapıldı oralar. Hep oralar domates patlıcan tarlasıydı. Toprak devletin zilliyetten, yani dededen, babadan kalma ama tapu yok. Ondan sonra bu herkes Ecevit de dahil tapu verdi. Ne kadar verdi? Diyelim ki son sınır burası. Bundan sonrasının tapusu yok. 500 metre ilerisine tapu veriyorum... Verdi, sevindirdi, oylarını aldı. Ecevit de yaptı bunu... Hoca hanım anlatırdı; faytonla gider gelirlermiş. Bir tane pikap varmış. O pikabı çalıştıran adam da şuralarda otururdu. Çok sigara içerdi. Hoca hanım da bana anlattı bir gün; pazar kurulurdu caminin oraya. Cami falan yoktu. Cami yaptırdılar oraya... Buranın kuyusu vardı, şehir şebekesi yoktu. Yer altı kuyusundan su çekiliyordu. Halen yer altından su çeken evler var burada. Halen şu karşıki komşununki çekiyor mesela bahçeyi filan sulamak için. Hemen düğmeye basıyorsun, yerin altından suyu çekiyor. Bahçeni filan yolları suluyorsun. Var, halen yeraltı suyu kullanan evler var şu evlerin içinde. Ben almak istemedim... Hoca hanım Serik'te hocalık yaptığı zaman bu evde oturmadı. O zamanlar oturmadı ama gelip gitmek için faytonlarla gelip gidiyorlardı. Oturmak için değil. Serik'te oturuyordu, öğretmenlik yapıyordu. Sonra Konya'ya geldi. Bu ev böyle bomboş kaldı. Konya'da tanıştık. Bu ev bomboş kaldı. Komşumuza demiş ki; işte birilerine ver. Onlar da öğrenci bulmuş. Hoca hanım da vicdanlı. Öğrencilere battaniyeler, çarşaf, yastık yüzleri filan hepsini almış. Somyalar almış, o talebelerin altına vermiş. Sonra 75'te biz talebeleri çıkarttık... Ertesi sene bıraktılar evi. Sonra ben de orayı, burayı tamir ede ede bu hale getirdim. Şu kapıları bile iki defa beyaza ben vurdum. Sonradan öbür tarafa altı bodrum, üstünde bir oda ilave ettik. Çatı akmaya başladı artık, çünkü üstündeki kiremit yok. İlave ettirdiğimiz üstü beton olan bir oda var, o bugünlerde akıtmaya başladı.”⁹

⁹ Antalya Barınak Yapı Kooperatifi sakini Mesut Cenci ile sözlü tarih görüşmesi, Mesut Cenci'nin evi, 21.01.2024, Antalya.

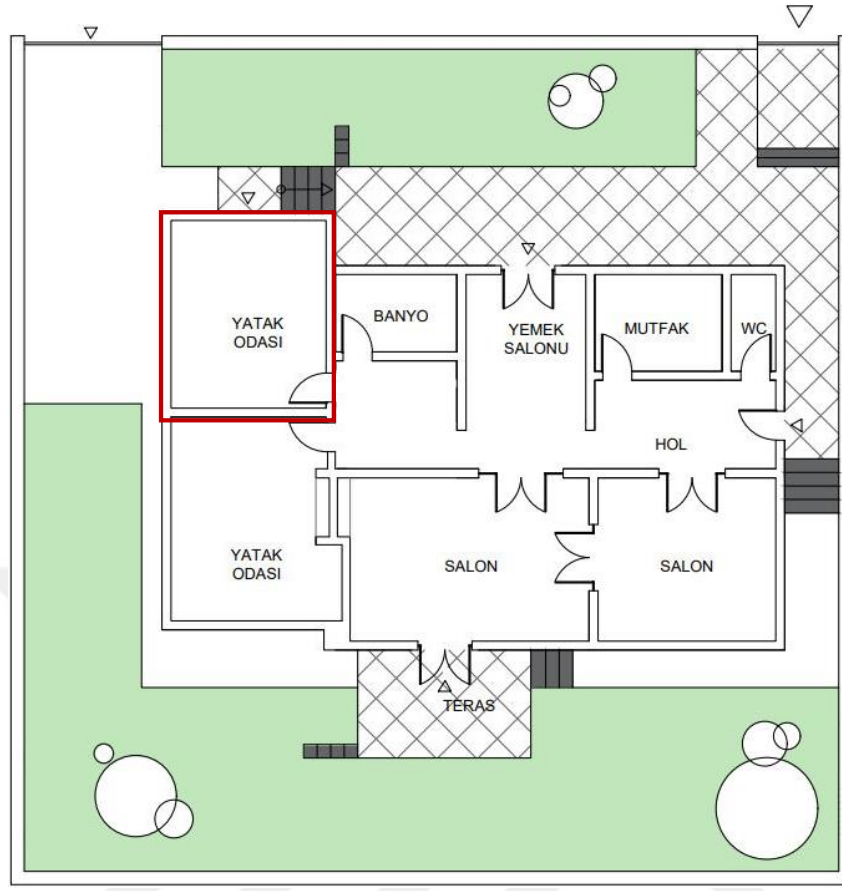
(a)

(b)

Şekil 4.26. a) Mesut Cenci ve eşinin Meram Apart olarak kullanılan evi, eşi ve yabancı bir turist; **b)** Mesut Cenci, eşi ve yabancı turistler (Barınak Yapı Kooperatifi sakini Mesut Cenci kişisel arşivi)

Mesut Cenci'nin de belirttiği üzere kooperatifin inşasından uzun bir süre sonra dahi yakın çevrede yoğun bir yapılaşma olmamıştır. Evler tamamlandığında bulunmayan aydınlatma elemanları ve şehir su şebekesi gibi hizmetler halkın talebi ve büyüyen şehrin ihtiyaçları doğrultusunda sonradan getirilmiştir. Mesut Cenci, eşiyle birlikte bir dönem evi öğrencilere sonra da Antalya'ya gelmeye başlayan yabancı turistlere oda oda kiralamıştır. Meram Apart olarak kullanılan evde konaklayanların kullanımına yönelik terasın genişletilmesi gibi çalışmalar yapılarak bahçe kullanımında değişiklikler yapılmıştır.¹⁰

¹⁰ Cenci, a.g.e., s. 72.

Şekil 4.27. Tipoloji 3: 2 odalı konut, Mesut Cenci'nin evi, güncel mekan işlevlerine göre plan şeması

Şekil 4.27'de yer alan plan şeması, Mesut Cenci'nin evinde yapılan incelemeler neticesinde hazırlanmıştır. Kırmızı ile çerçevelenen oda, Mesut Cenci'nin evindeki sonradan eklenmiş olan odayı ifade etmektedir. Deniz Ağva ve Ayşe Cephaneçi'nin evlerinde ise kırmızı ile çerçevelenen oda, yapının orijinal halinde cephede çıkma yapılmadan, cephe düz devam edecek şekilde yer almaktadır. Çevre düzenlemelerinde farklılıklar olmakla birlikte üç evde de planda benzer iç yerleşim düzeni bulunmaktadır. Çift kanat ile gösterilen bölümler ise eskiden kanatlı kapının olduğu alanlardır. İki salon ve yemek salonu birlikte L salon mantığını oluşturmaktadır.

(a)

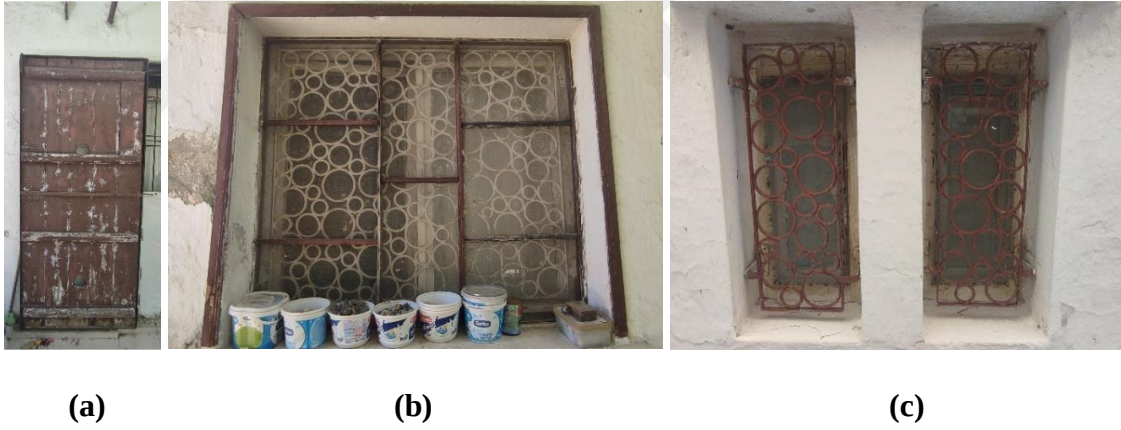
(b)

Şekil 4.28. a) Mesut Cenci'nin evi, arka bahçeye bakan cephe; **b)** Mesut Cenci'nin evi, ön bahçeye bakan cephe

Şekil 4.29. a) Mesut Cenci'nin evi, yemek odası ve karşı oda; **b)** İki oda arasındaki kanatlı kapının kaldırıldığı alan

Mesut Cenci'nin evinde birçok detayın orijinalliğini koruduğu görülmüştür. Kanatlı kapılar hariç iç ve dış kapılar, pencereler ilk haliyle kullanılmaktadır. Kanatlı kapı ile ayrılan ve art arda konumlanan odalar arasındaki kapı kaldırılarak o alan kapatılmıştır. Aynı şekilde yemek odasına bakan kanatlı kapının da kaldırıldığı görülmektedir. Evin bir dönem pansiyon olarak öğrencilere ve yabancı turistlere kiralanması ve sonra tekrar ev olarak yapı sahipleri tarafından kullanılması dolayısıyla, odaları birleştiren ve ayıran elemanlarda değişikliğe gidilmek durumunda kalmıştır.

Şekil 4.30. a) Orijinal kapı detayı; **b)** Orijinal pencere detayı; **c)** Orijinal pencere detayı

Şekil 4.31. a) Orijinal bahçe kapısı; **b)** Orijinal araç park yeri kapısı

Mesut Cenci'nin ve Deniz Ağva'nın evlerinde yapılan incelemeler doğrultusunda kooperatif bünyesindeki evlerin havalandırma sisteminde bölgenin iklimine yönelik

kaygılar güdüldüğü görülmüştür. Şekil 4.32’de belirtildiği üzere dışarıdan bir boru aracılığıyla bina bağlantısı kurulan sistemde odaların zemininde bir kapak yer aldığı ve temelin üzerinde kalan bir boşluk olduğu tespit edilmiştir.

(a)

(b)

Şekil 4.32. a) Deniz Ağva’nın evinde bulunan bina altı havalandırma borusu; **b)** Mesut Cenci’nin evinde bulunan bina altına açılan havalandırma kapağı

Yerinde yapılan incelemeler doğrultusunda Şekil 4.32.b’de yer alan çukurun derinliği yaklaşık 1 m olarak ölçülmüştür. Zemin altından tüm odalara beton borular aracılığıyla ulaşan sirkülasyon ağı, Antalya’nın nemli ve sıcak havalarına karşın hem bina zemin kotu altını hem de evin odalarını havalandırmaktadır. Binanın içinde ve altında fazla nem birikmesini de önüyor oluşu aynı zamanda binanın ömrünü de uzatabilecek bir yöntem olarak kabul edilebilir.

(a)

(b)

Şekil 4.33. a) Bina altı sirkülasyon ağı; **b)** Bina altı hava sirkülasyonu için yerleştirilen beton boruların kaldırılarak boşluğun genişletildiği alan

Şekil 4.34. Zemin altında odaların birbiriyle olan hava bağlantısını sağlayan beton boru

(a)

(b)

Şekil 4.35. a) İç çapı (kırmızı ile gösterilen) 14.5 cm, dış çapı (siyah ile gösterilen) 21 cm ve boyu 50 cm olan havalandırma borusu; **b)** Havalandırma borusu

Kooperatif yapılarında tavan beton döküm, duvarlar Şekil 4.36, Şekil 4.37 ve Şekil 4.38’de yer alan çimento harçlı briketten yapılmıştır. Bununla birlikte zemin kaplama malzemesi ise çam ağacı olarak tercih edilmiştir. Şekil 4.21’deki pencere kepenkleri ise sedir ağacından yapılmıştır. Banyo ve bina dışı giriş alanında kullanılan karolar ile terasta kullanılan zemin karoları ve süpürgelik Şekil 4.39’da belirtilmiştir. Deniz Ağva dış duvar malzemesiyle ilgili şunları belirtmiştir:

“O zamanın sıvasıdır bu. O devirdeki orijinal sıvadır. Çakılla yapılan bir şey, fasarit tarzının kalını. Kalını çimentoyla ve çakılla yapılmış. Bundan daha incisini

istiyorsan, şimdi delikli rulolarla sürüp o damlaları veriyorsun. Fasarit tarzı, çimento ve çakılla yapılan bir şey, içi de briket.”¹¹

Şekil 4.36. Barınak Yapı Kooperatifi'nde duvarlarda kullanılan çimento harçlı briket boyu ölçümü (40 cm)

Şekil 4.37. Barınak Yapı Kooperatifi'nde duvarlarda kullanılan çimento harçlı briket eni ölçümü (21 cm)

Kooperatif yapılarının duvarında kullanılan çimento harçlı briketin eni 21 cm, boyu 40 cm ve derinliği ise 20.5 cm olarak ölçülmüştür. 665 ada/11 parselde bulunan Mesut Cenci'nin evinde yapılan incelemelerde briketlerin toprağa gömülerek bahçe düzenlemesinde geçiş basamakları olarak kullanıldığı görülmüştür.

(a)

(b)

Şekil 4.38. a) Barınak Yapı Kooperatifi'nde duvarlarda kullanılan çimento harçlı briket derinliği ölçümü (20.5 cm); **b)** Briket içi boşluklu yapı

¹¹ Ağva, a.g.e., s. 71.

Şekil 4.39’da yer alan teras, giriş ve banyo karoları Deniz Ağva’nın evinde ilk haliyle korunmuştur. Binanın girişinde ev sahibi tarafından Yahudi Seramiği Modeli olarak bilindiği belirtilen karolar kullanılmıştır. Bununla birlikte yine olduğu gibi korunan bahçe duvarı ve bina cephe sıvalarındaki çakıllı sıva sistemi yerinde incelenmiştir.

(a)

(b)

(c)

Şekil 4.39. a) Bina giriş ve banyo zemininde kullanılan Yahudi Seramiği motifli karo ve terasta kullanılan süpürgelik; **b)** Teras zemin kaplaması; **c)** Teras zemin-süpürgelik-duvar detayı

Kooperatiften geriye kalan ve kullanılabilir durumda olan bir diğer konut 663 ada/5 parselde bulunan Ayşe Cephaneçi’ye ait konuttur. 1968’de kooperatife geldiklerini belirten Ayşe Cephaneçi, çocukların o dönemde okula gittiklerinden ve servisle ilgili problem yaşadıklarından bahsetmiştir. Bu sebeple kooperatiften şehrin merkezine taşındıklarını ve sonra 1980 yılında geri döndüklerini ifade etmiştir. Bölgeye ulaşan tek dolmuş olmasının yanında yolların da o kadar güzel olmadığını belirtmiştir. Ayşe hanımın torunu Çağkan Çakmak, evi aldıkları dönemde yan tarafın 60.000 liraya satılık olduğundan, fakat dedesi Tekin Cephaneçi’nin dağın başında bir evleri daha olsun istemediği için satılık evi almadığını söylemiştir. Ayşe hanımın kızı Sabriye Çakmak, o dönemde kendi evlerini de 45.000 liraya aldıklarını söylemiştir. Antalya Balık Evi’nin arkası, yapılaşma öncesi sera olarak kullanılmıştır. Kız evlatlara deniz kenarları, erkek evlatlara ise arka taraflar pay edilmiştir. Ayşe Cephaneçi, o dönemler kayınpederinin de kooperatife katıldığını, Barınaklar ve Dokuma bölgesi arasından Barınaklar’ın kendisine çıktığını, fakat kayınpederinin bu bölgeyi istemediğini ifade etmiştir.¹²

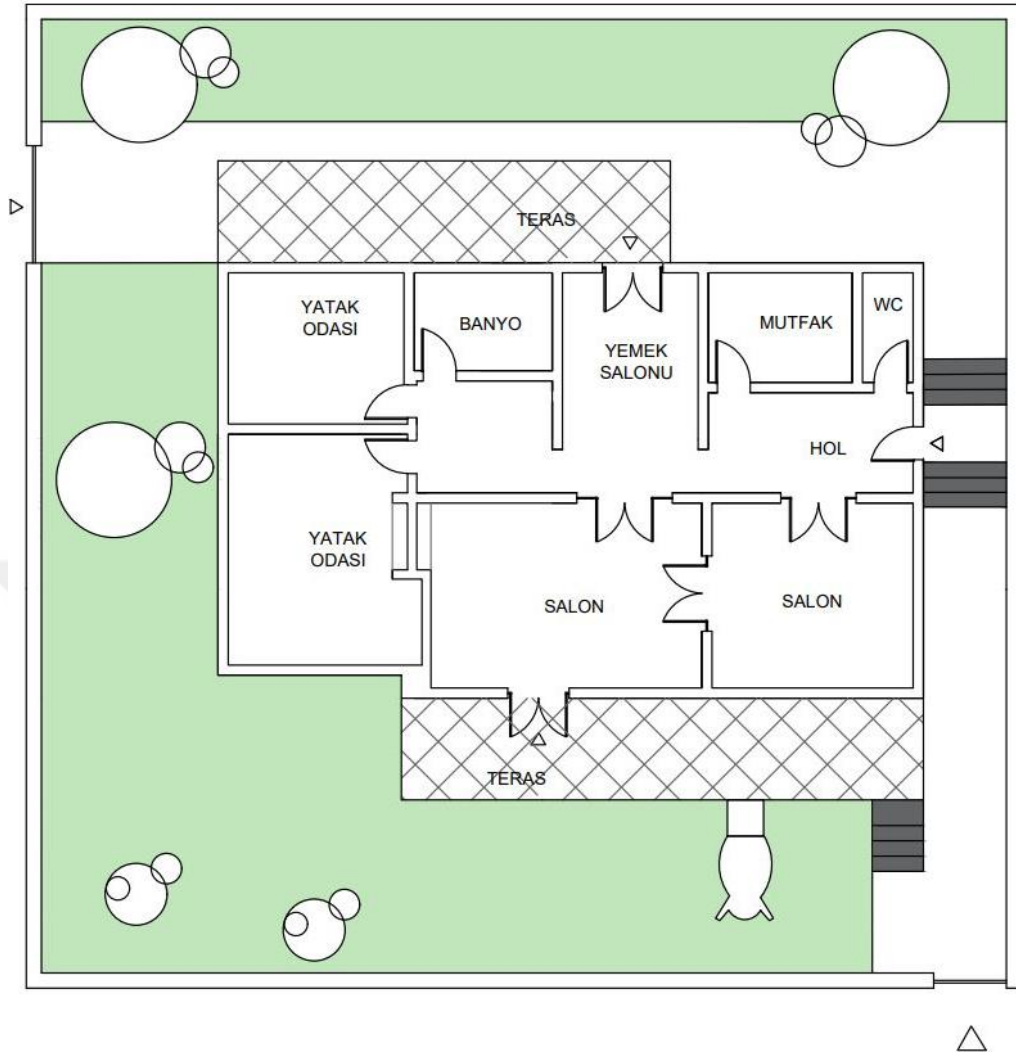
¹² Antalya Barınak Yapı Kooperatifi sakini Ayşe Cephaneçi, kızı Sabriye Çakmak ve torunu Çağkan Çakmak ile sözlü tarih görüşmesi, Ayşe Cephaneçi’nin evi, 21.01.2024, Antalya.

Şekil 4.40. Yukarıdan aşağıya soldan sağa **a)** Ayşe Cephaneçi'nin evi, sahil yoluna bakan cephe; **b)** Bahçedeki balık formu havuz; **c)** Yatak odalarının bulunduğu cephe

Şekil 4.41. Yukarıdan aşağıya soldan sağa **a)** Sedir pencere kepenkleri; **b)** Arka bahçeye bakan cephe; **c)** Araç park alanı

Şekil 4.42. Tipoloji 2: 3 odalı konut, Ayşe Cephaneçi'nin evi, güncel mekan işlevlerine göre plan şeması

Şekil 4.42'de bu tez çalışması kapsamında, Ayşe Cephaneçi'nin güncel mekan işlevlerine göre plan şeması oluşturulan evinde, yapı sahibi tarafından orijinalinde katran ağacından pencere kepenkleri olduğu ifade edilmiş, aynı malzemenin zemin döşemesinde de kullanılmış olabileceğinin düşünüldüğü belirtilmiştir. L salonun bir parçası olup, plan üzerinde art arda iki odayı ayıran kanatlı kapı ve aynı zamanda art arda olan bu iki odanın koridora bakan kanatlı kapıları da diğer konutlarda olduğu gibi kaldırılmıştır. Ayşe Cephaneçi'nin evi de Mesut Cenci'nin evi gibi bir dönem pansiyon olarak kullanılmıştır. Ayşe hanımın kızı Sabriye Çakmak dönemin ulaşım imkanlarıyla ilgili şunları belirtmiştir:

“Ben liseden 82 mezunuyum. 80 yılında buradan liseye gidiyordum. Bir saat başı, bir buçuklarda... Saat başı Lara'dan gidiyordu, buçuk otobüsü Kırcaami'sinden gidiyordu.

Kaçırırsan otobüs yoktu. Hani şimdi şuradan Migros, orada o filan... Şimdi her yer şehir oldu, En basiti Terracity oldu.”¹³

Alışveriş için bölgede bir yer bulunmadığını belirten Sabriye Çakmak, kent merkezine inip geri dönmek durumunda kaldıklarını belirtmiştir. Bir dönem kooperatifteki birçok konut pansiyon olarak kullanılmış, hatta ev sahipleri evde otururken dahi evin odalarını pansiyon olarak kiralamışlardır.¹⁴

(a)

(b)

Şekil 4.43. a) Ayşe Cephaneçi’nin evi, kapatılan kapı boşluğu; **b)** Kooperatif evlerinde ortak olarak bulunan niş

4.2.12. Antalya sucular yapı kooperatifi

Antalya Barınak Yapı Kooperatifi’nin kurulduğu dönemler aynı zamanda Türkiye’de apartman kavramının yaygınlaşmaya başladığı döneme denk gelmektedir. Apartman kavramının oluşması ise, geleneksel konut kültürü ve mekânsal biçimlenişlerine olan bakış açısının değişmesiyle gerçekleşmiştir. Cumhuriyet’in ilk yılları ile başlayan batının ve gelenekselin birlikte kullanımı zamanla geleneksel olanın eski önemini kaybetmesiyle sonuçlanmıştır. Öncelikle deniz ve demiryolu ulaşımının sağlanabildiği kentlerde batının sahip olduğu yeniliklerin etkileri görülürken Anadolu’nun iç kesimleri bu gelişmeleri sonraki dönemlerde takip edebilmiştir. Bu sebeple apartman kavramının hayata geçirildiği kentler ile geleneksel kültürü devam ettiren kentler arasında mimari anlamda farklılaşmalar meydana gelmiştir (Mutdoğan 2014). Türkiye’deki ilk apartman her ne kadar Osmanlı Dönemi’nde inşa edilse de modern anlamda apartmanlar Cumhuriyet sonrası dönemde ortaya çıkmıştır.

Antalya’daki ilk apartman ise halk arasında “Kırk Daireler” olarak da bilinen “Yalı Apartmanı”dır. Bir kooperatif yapısı olan Yalı Apartmanı, o yıllarda Devlet Su İşleri (DSİ)’de Bölge Müdürlüğü görevinde olan Abdürrahim Erdem’in 1957’de kurmuş olduğu “Sucular Yapı Kooperatifi” bünyesinde hayata geçirilen bir projedir (Bölükbaş Dayı, Alyanak Kaya 2024).

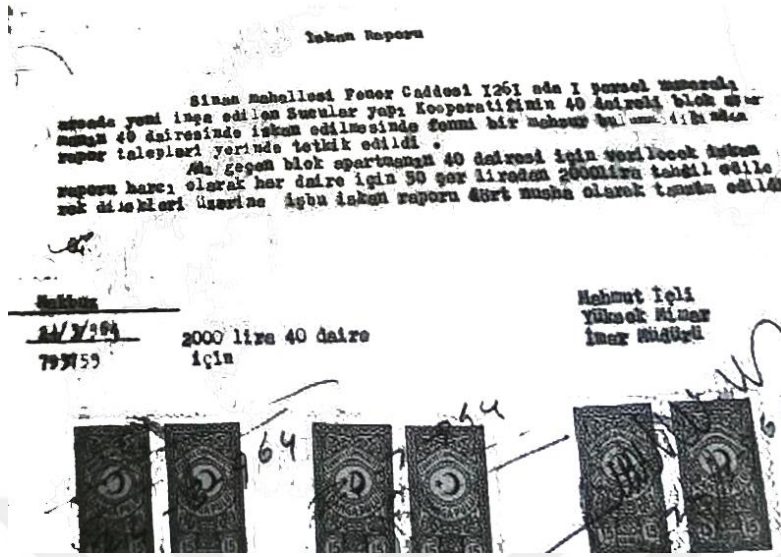
¹³ Cephaneçi, Çakmak ve Çakmak, a.g.e., s. 80.

¹⁴ Cephaneçi, Çakmak ve Çakmak, a.g.e., s. 80.

KOOPERATİFLER ANTALYA Antalya Ticaret ve Sanayi Odasından : Sicil No. 1434 ANTALYA SUCULAR YAPI KOOPERATIFI Antalya'da Elmalı Mahallesi Öğütçü Sokakdaki (4) numarayı ticari ikamet gâh ittihaaz eyleyerek mukavelelerinde yazılı işlerle iştigal eylemek üzere yukarıda unvanı yazılı ortaklık statüsü Ticaret Vekâletinin 18/10/1957 gün ve 9285 numaralı emriyle uygun görüldükçe Antalya Asliye Hukuk Mahkemesinin 8/11/1957 tarih ve 957/5 sayılı kararıyle adı geçen kooperatif kuruluşunun tasdik edildiği ve muvakkat idare heyetinden başkan (Cafer Alp) ın temsile selâhiyetli olduğu, dosyalarında mahfuz muameleli evrakın kanuna uygun şekil de tanzim edildiği anlaşılmakla mezkûr şirketin 8/11/1957 tarihinde tescil edildiği ilân olunur.	Kooperatifin maksat ve amacı : Madde : 3 — Kooperatifin başlıca amacı üyelerini sıhhi ve ucuz birer mesken sahibi yapmaktır. Bu maksatla ortaklık : a) Arsa veya arazi satın alır. Gerekiirse bunları ifraz ettirerek üzerine mesken inşa eder veya ettirir . b) Yapılan meskenleri ortaklarına bu statüde yazılı esaslar dairesinde devir ve temlik eder. c) Ortakların sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayıcı kulüp, gazino, spor alanı, sinema çocuk bahçesi, satış mağazası gibi tesisler kurabilir veya kurdurabilir. Bu tesisleri doğrudan doğruya veya kira veya hahuş ortaklıkla işletir ve bunları gerekirse satar. ç) Bu maksatların elde edilebilmesi için menkul ve gayrimenkul mallara taşınmaz, para, istikraz, ve meskenlerin inşası veya satın alınması için lazım gelen her türlü mali ve ticari işlerin görülmesi ve elindeki gayri menkulleri bildiren maksatlar için ipotek edilebilmesi hususlarında kooperatif her türlü kanuni yetkileri haizdir. Kooperatif bundan başka meskenlerin inşası ortaklara teslimi ve bedellerinin tamamen ödenmesinden sonra da, gerek bu meskenlerin bakım ve gerek ortakların sair sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının aynı birlik havası için de karşılanması maksadıyla devam edebilir.	Ortaklar : Ortak sayısı : Madde : 4 — Kooperatifin üye sayısı sınırsızdır. Ancak ortak sayısını arazi imkânları ile mütenezip olmasına yönetim kurulunca dikkat edilir. Üyelik, nitelik ve şartları : Madde : 5 — Kooperatife üye olmak için aşağıda yazılı nitelik ve şartların mevcudiyeti lazımdır. a) Türk uyruğu olmak, b) Medenî hakları kullanma ehliyetini haiz bulunmak, c) Kooperatifin çalışma bölgesi içinde kendisi veya eşine ait meskeni olmamak, ve kendisi veya eşi aynı amaçla kurulmuş başka bir yapı kooperatifine ortak bulunmamak, ç) 5417 sayılı ihtiyarlık sigortası kanununa tâbi veya müstahdem olmak ve kredi için müracaat ettiği tarihten önceki bir yıl içinde en az 200 gün ve münavebeli işlerde 160 gün ihtiyarlık sigortası primi ödemiş bulunmak.
--	--	---

Şekil 4.44. Antalya Sicular Yapı Kooperatifi'ne ait bir ilan (Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi 12 Aralık 1957)

Kooperatifin resmi ve ticari anlamda kullandığı ikamet adresi Antalya, Elmalı Mahallesi, Öğütçü Sokak, No:4'tür. Kooperatif süresi otuz yıl olarak belirlenmiştir. Kooperatifin çalışma bölgesi Antalya Su İşleri binasıdır. Kuruluş amacı üyeleri ucuz konut sahibi yapabilmek olan Antalya Sicular Yapı Kooperatifi arsa satın alarak, üzerine ev inşa etme veya ettirme, üyelerin sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayacak tesisler kurarak bunların işletilmesi veya satılmasını üstlenme ve mesken inşası sürecinde tüm mali ve ticari işleri çözüme kavuşturma gibi yetkilere sahiptir. Kooperatif için kısıtlı bir üye sayısı belirlenmemekle birlikte arazilerin el verdiği ölçüde paylaşıma imkân verecek olmasına dikkat edilmiştir. Antalya Sicular Yapı Kooperatifi'ne üye olmak için birtakım şartlar belirlenmiştir. Bunlardan ilki Türk olmaktır. Türk uyruğu dışında hiçbir uyruğa mensup kişinin kooperatif bünyesine alınmamasına karar verilmiştir. Bir diğer üyelik şartı medenî haklarını kullanabilme yetisine sahip olmaktır. Üçüncü üyelik şartı ise kooperatife ait çalışma bölgesi sınırlarında üye olacak kişinin veya eşinin mesken sahibi olmaması ve başka bir yapı kooperatifine üye olmaması olarak belirlenmiştir. Dördüncü ve son üyelik şartı da "ihtiyarlık sigortası" kanununa tabi olmak ya da hizmetli olarak çalışmak ve krediye başvuru tarihine kadarki son bir yıllık süre zarfında en az iki yüz günlük, vardiyalı çalışarak yüz altmış günlük ihtiyarlık sigortası priminin ödenmiş olmasıdır (Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi 12 Aralık 1957).

Şekil 4.45. Bülent Baykal kişisel arşivinde yer alan Yalı Apartmanı iskan raporu (Bölükbaş Dayı, Alyanak Kaya 2024)

Yalı Apartmanı Antalya ili, Muratpaşa ilçesi, Sinan Mahallesi, Fener Caddesi, 1261 ada/1 parselde yer almaktadır. 24 Mart 1964'te iskan raporu düzenlenen apartman için daire başı 50 liradan 40 dairede toplam 2000 lira olmak üzere iskan raporu harç tutarı belirlenmiştir. İskan raporunda İmar Müdürü Yüksek Mimar Mahmut İçli'nin imzası bulunmakta ve yapının müteahhiti Nevzat Feyzioğlu'dur (Bölükbaş Dayı, Alyanak Kaya 2024).

Sucular Yapı Kooperatifi'nin Yalı Apartmanı ile ev sahibi yapmak istediği kitle DSİ çalışanlarıdır. Abdürrahim Erdem, süreç içerisinde tüm DSİ personeli ev sahibi yapan kooperatif sayesinde insanların birbirleriyle kaynaştığı bir platform oluşturulduğunu ve aynı zamanda personelin çalıştığı kuruma da güveninin arttığını ifade etmiştir. Yapı, çağın modern gereksinimleri göz ardı edilmeden inşa edilmiştir. Tüm dairelerin mutfağından çöp bacası tasarlanmıştır. Bu sayede çöp bacalarına atılan çöpler yapının zemin kotunda toplanmaktadır (Bölükbaş Dayı, Alyanak Kaya 2024). Bölükbaş Dayı ve Alyanak Kaya (2024), yapıda bulunan koku bacalarının, merdiven korkuluklarının, yapıdaki dekoratif detayların, zemin döşeme niteliklerinin, yapıda bulunan tesisatın işleyen bir bütün sistem ifade etmesinin, kendine özgü elektrik anahtarı ve daire kapı detaylarının yapıda öne çıkmakta olan modern tasarım örnekleri olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte Yalı Apartmanı'ndaki cephe ve plan kurgusuna bakıldığında Le Corbusier'e ait modern mimarlığa dair tasarım fikirlerini barındırdığı ve Unité d'Habitation projesiyle olan benzer yönlerinin fark edilir olduğu ifade edilmiştir (Bölükbaş Dayı, Alyanak Kaya 2024).

O dönemin şartlarında kırk daireli Yalı Apartmanı'nın yerel halk tarafından şaşkınlıkla karşılandığını ve dönem insanının buna benzer farklı ilk girişimleri nasıl ifade ettiğini Hüseyin Çimrin şu sözlerle belirtmiştir:

“Antalya'nın ilk Apartmanı... Hatta yazılarımda bahsettim... Millet ilk defa apartman gördüğü için onu görmeye gidiyor. 40 kişi diyor... Konuşuyorlar aralarında; Bunlar hacetlerini nerede görecekler? Kapıyı nasıl bulacaklar?... 40 aile... Ben de gittim mesela ilk radyo evi açılacağına. Herkes diyor ki; Ses nereden çıkıyor? Radyo demiyorlar, Antalya ses evi diyorlar. Düşünün yani, primitifliği düşünün.”¹⁵

Antalyalılar tarafından şaşkınlıkla karşılanan apartman kentin mimarlık tarihi açısından oldukça önem taşımaktadır. Yapı, modern dönem mimarisinde tekil konuttan sonra toplu bir yaşam şekline adapte olma sürecinin Antalya’da ilk örneği olma özelliğini taşımaktadır. Karabük Demir ve Çelik Fabrikası’nın müşteri isimlerinin yer aldığı listede Sucular Yapı Kooperatifi’nin de bulunması, iskonto ve kredili demir satışı yapan fabrikadan kredi karşılığı inşaat malzemesi alındığını kanıtlar niteliktedir (Bölükbaş Dayı, Alyanak Kaya 2024).

Yalı Apartmanı’nı, Mimar Baykan (Haksal) Tüzger ile eşi Erhan Tüzger’in tasarladığı söylenmektedir. Tasarımcılar bu dönemde DSİ’de çalışmakta olan personellerdir. Yapının tasarım detayları incelendiğinde bünyesinde dört çekirdek bulunan yapının her bir çekirdeğinin katlarda ikişer daire bulunan beş kata hizmet ettiği görülmektedir. Dolayısıyla yapıda toplamda kırk adet daire bulunmaktadır. Kent hafızasında “Kırk Daireler” olarak bilinme sebebi de buradan gelmektedir (Bölükbaş Dayı, Alyanak Kaya 2024).

(a)

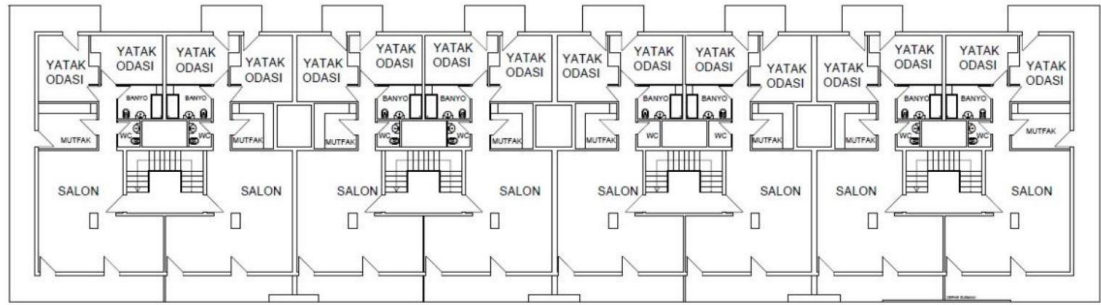
(b)

Şekil 4.46. a) Yalı Apartmanı (Google Earth 2024a); b) Yalı Apartmanı cephe düzeni (Google Earth 2024a)

Şekil 4.46.a’da görüldüğü üzere apartman konum olarak denize oldukça yakındır. Yapı tasarlanırken kırk dairenin tamamının denizi görebilmesi hedeflenmiş ve denizden gelecek hava akımını kesmemek amacıyla apartmanın alana açılı yerleşimde olmasına dikkat edilmiştir. Betonarme yapı, pilotiler aracılığıyla zemin kotundan yükseltilerek zeminde bir sirkülasyon alanı oluşturulmuştur (Bölükbaş Dayı, Alyanak Kaya 2024). Piloti sistemi aynı zamanda Le Corbusier’in modern mimarlığın beş ilkesinden biri olarak yer almaktadır. Bu ilkeler; yapının pilotilerle yerden kaldırılması, serbest plan şeması,

¹⁵ Çimrin, a.g.e., s. 53.

serbest cephe tasarımı, yatay bant pencereler, çatı ve bahçe terasları şeklinde ifade edilmiştir (Le Corbusier 1991). Yalı Apartmanı'nda plan cephe kurgusu oldukça sadedir ve bu sadelik dolayısıyla yapının taşıyıcıları serbest cephe ve serbest plan çözümüne olanak tanımıştır. Dairelere girildiği anda ortak yaşam alanına ulaşmayı sağlayan tasarımda yemek alanı ve salon olarak kullanılan mekanın, taşıyıcı ile şekillenen bölücü duvarlarla kullanımı kısıtlanmamıştır. Bu sayede serbest plan sistemi uygulanabilmiştir. Yalı Apartmanı aynı zamanda çatı terasının kullanımıyla da Le Corbusier'in modern mimarlığın beş ilkesinde belirttiği niteliklerle uyum sağlamaktadır (Bölükbaş Dayı, Alyanak Kaya 2024).

Şekil 4.47. Yalı Apartmanı plan şeması (Bölükbaş Dayı, Alyanak Kaya 2024)

Daireler 2+1 olacak şekilde tasarlanmıştır. Dönemin öne çıkan modern mimari anlayışına uygun olarak cephelerde bant pencerelere de yer verilmiştir (Bölükbaş Dayı, Alyanak Kaya 2024). Bant pencerelerin kullanımı ile Le Corbusier'in mimarlığın beş temel ilkesinden biri olarak değerlendirdiği sistem ön plana çıkarılmış ve modern dönem mimarlığının, geleneksel yapı sistemlerinin önüne geçmeye başladığı, aynı zamanda tasarımda yerelle bütünleşik olacak şekilde yapıya yansıtıldığı kanıtlanmak istenmiştir.

Şekil 4.46.b'de cephenin bir bölümünde dikey hat boyunca devam ettiği görülen güneş kırıcılar dönemin öne çıkan modern mimari anlayışını yansıtmakla birlikte bölgenin iklimi ve yerel niteliklerine yönelik de bir misyon üstlenmiştir. Benzeri güneş kırıcılar; 1961'de tamamlanan İstanbul Manifaturacılar Çarşısı cephesinde ve 1967-1968'de yapılan Antalya Karayolları Bölge Müdürlüğü cephesinde de kullanılmıştır. Farklı yerlerde benzer sistemlerin uygulanıyor oluşu, sistemin farklı iklim ve coğrafyalarda bulunduğu yere göre esnek tasarım imkanı sunabildiğini göstermektedir. Bununla birlikte balkon yerleşimlerinin tek cepheyle sınırlandırılmaması, yapının gün içinde aldığı farklı güneş açılarından faydalanabilme esnekliği sağlamıştır (Bölükbaş Dayı, Alyanak Kaya 2024). Barınak Evleri Kooperatifi'nde olduğu gibi Antalya yerel değerlerine ve coğrafi niteliklere uyum sağlanarak modern bir konut yapısı ortaya koyulmuştur. Yapı günümüzde atıl vaziyettedir.

4.2.13. Antalya tekstil işçileri yapı kooperatifi

Antalya Tekstil İşçileri Yapı Kooperatifi 31 Aralık 1961'de Antalya'da kurulmuş bir yapı kooperatifidir. Antalya Pamuklu Dokuma Fabrikası işçileri için kurulmuş olan kooperatif işçileri konut sahibi yapmayı hedeflemiştir. Fabrikanın kente uzak oluşu kooperatifin kuruluşunda etkili olan asıl unsurlardan biri olmuştur. Bununla birlikte konaklama alanı ve çalışma alanı arasındaki mesafenin fazla olması sebebiyle yapılan

işten alınacak verimin düşmemesi amaçlanmıştır. Fabrikaya yakın bir yerleşim alanı kurulmasının bir diğer sebebi ise kentte konut fiyatlarının yüksek oluşudur (ATSO 2015). Konut sahibi olmak kadar konutun ekonomik olması da önem arz etmektedir.

ANTALYA Antalya Ticaret Sicili Memurluğundan : Sicil No: 2101 MAHDUT MESULİYETLİ ANTALYA TEKSTİL İŞÇİLERİ YAPI KOOPERATİFİ Antalya 1. noterliğince tanzim ettikleri 24.10.961 tarih ve 10132 ve ek 10770/1 numaralı statüleriyle Ticaret Bakanlığı'ndan almış oldukları 27/11/961 tarihli kuruluş izni ile Antalya Asliye Ticaret mahkemesinin 8/12/961 tarihli müteferrik karar 1961/26 sayılı kuruluş kararını memurluğumuza vererek tescil talebinde bulunduklarından kanuna uygun görülerek aşağıda yazılı hususların kayıtlı olduğu ilan olunur. 11/12/961 1 — Esas mukavele tarihi: 24/10/961 2 — Ünyan ve merkezi: Mahdut Mesuliyetli Antalya Tekstil İşçileri Yapı Kooperatifi olup merkezi Antalya ili dahilidir. 3 — Şirketin müddeti: Kuruluşundan itibaren 30 senedir. 4 — Mevzuu: Kooperatifin başlıca amacı üyeleri ni sıhhi ve ucuz birer mesken sahibi yapmaktır. Bu maksatla ortaklık: a) Arsa veya arazi satın alır. Gerekişse bunları parsellere bölölürerek üzerlerine ev yapar veya yaptırır. b) Yapılan meskenleri bu statüde yazılı esaslara göre ortaklarına aktarır. c) Ortakların Sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak üzere, dilerse kulüp, gazino, sinema satış mağazası, çocuk bahçesi spor alanı gibi tesisler kurar veya kurdurur. Bunları doğrudan doğruya veya ortaklarla veya kiraya vererek işletebilir gerekirse satar. ç) a, b, ve c fıkralarında yazılı hususları sağlamak üzere menkul veya gayri menkul mal edinebilir. Gerekirse borç para alabilir ev yaptırılmasını veya yapılmış evleri satın alabilmesi için lüzumlu her türlü mal muamelelere girişebilir. Evler yapıp ilgili illere dağıtıdıktan ve bedelleride tamamen tahsil edildikten sonra, gerek bu evlerin bakım işleriyle uğraşmak ve gerekirse ortakların sair kültürel ihtiyaçlarını karşılamak üzere, kooperatif faaliyetine devam edebilir. 5 — Sermayesi, hisse senedi ve buna mahsuben ödenen meblâğ ve itibari kaymeti : Kooperatifin sermayesi değişik olup ortakların taahhüt ettikleri hisselerden terekklüp eder. Sermayenin en az hadı 3500 TL. dir. Kooperatifin kurulmasında bu sermayenin tamamı taahhüt edilmiş ve yarısı ödenmiş olması lâzım dir. Kooperatifin sermayesi 50 şer hisse hisselerine ayrılmış olup her ortağın 10 hisse alması mecburi olduğundan sermaye tutarı 3.500 TL. nin yarısı olan 1750 TL. Emlâk Kredi bankasına yatırılmıştır. Hisse bedellerinin peşin ödenen yarısından maadasi, idare meclisi kararı ile 10 lirayı geçmemek üzere belli edilecek aylık taksitler halinde tahsil edilebilir. Ancak sermayenin tamamını en geç bir yıl içinde ödenmiş olması icap eder. 6 — Hisse senetlerinin nevlere, haklarına veya nama yazılı oldukları ve muayyen hisse senetlerinin bahsettikleri intiyazlar: Hisseler, kooperatifin maksat ve amaçlarının elde edilmesi için ortaklığın bu statü ile yüklendiği taahhütlere karşılık olarak ortaklığa merhun bulunduğu ortak tarafından bir başkasına rehin edilmeyeceği gibi ortağın alacaklıları tarafından haciz edilemez. Hisselerin ortaklar tarafından başkalarına devri de caiz olmadığından böyle bir muamele yapanlar hakkında ana statünün 10 uncu madde hükümleri uygulanır.	
--	--

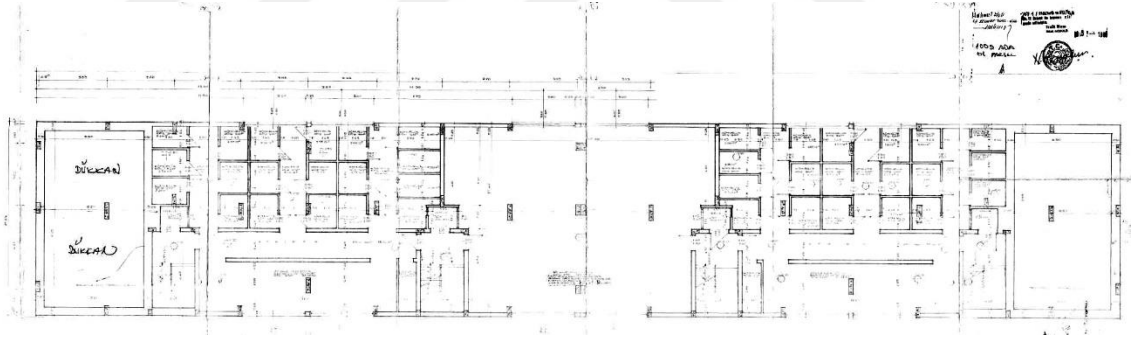
Şekil 4.48. Mahdut Mesuliyetli Antalya Tekstil İşçileri Yapı Kooperatifi'ne ait bir ilan (Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi 19 Aralık 1961)

Şekil 4.48'de yer alan Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi haberinde kooperatifin resmi isminin "Mahdut Mesuliyetli Antalya Tekstil İşçileri Yapı Kooperatifi" olduğu belirtilmektedir. Şirketin süresi otuz sene olarak belirlenmiştir. Kooperatifin amacı üyelerini ucuz yoldan konut sahibi yapabilmektedir. Kooperatifin gerçekleştirebileceği faaliyetler de arsa satın almak, parselasyon işlemi sonrası istenildiği takdirde ev yapmak veya yaptırmak, kooperatif bünyesinde üyelerinin beklenti ve ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çocuk bahçesi, spor alanı, kulüp, gazino, sinema, satış mağazası gibi faaliyet alanları kurarak bunların işletmesini üstlenmek veya satışını yapmaktır. Kooperatifin minimum sermaye bedeli üç bin beş yüz Türk Lirası olarak belirlenmiştir. Sermaye ellışer liralık hisselerine ayrılmış ve her ortağın on hisse alması mecburi tutulmuştur. Konut sahibi olurken hisselerin yarısının peşin ödenmesi, kalanının taksitlendirilebileceği fakat ödemenin tamamının bir sene içinde tamamlanması gerektiği kooperatif şartlarında belirtilmiştir. Kooperatifin ilk müteşebbis heyeti Abdurrahman Ayan, Mustafa Bozkaya, Ergün Temoçin, Besim Yüksel, Asım Bursalıoğlu, Ali İhsan Ak ve Mustafa Balta'dır (Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi 19 Aralık 1961).

Şekil 4.49. Anafartalar Caddesi ve Güç Apartmanı (Google Earth 2024b)

Antalya Tekstil İşçileri Yapı Kooperatifi tarafından üretilen apartman modeli kooperatif yapılarından biri Şekil 4.49’da kırmızı çerçeve ile belirtilen Antalya İli, Muratpaşa İlçesi’nde, halk arasında Güllük Caddesi olarak da bilinen Anafartalar Caddesi üzerindeki “Güç Apartmanı”dır. 1009 ada, 1 parselde yer alan yapının mimari projesi üzerinde Yüksek Mimar Mahmut İçli ismi yer almaktadır. Yapının inşaatına izin verilen resmi ruhsat tarihi ise 15 Ocak 1966’dır.¹⁶

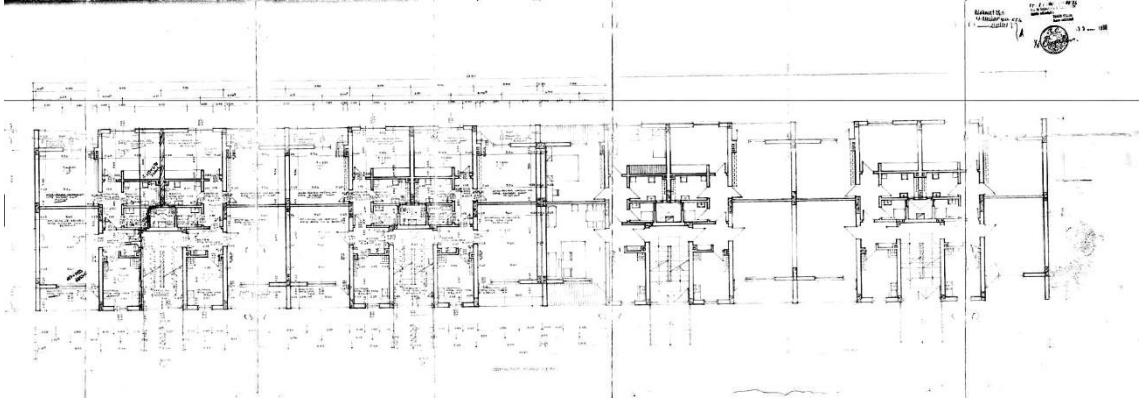
Şekil 4.50. Güç Apartmanı bodrum kat planı (Hilal Tuğba Örmecioğlu kişisel arşivi)¹⁷

Şekil 4.50’de belirtilen Güç Apartmanı bodrum kat planında otuz sekiz mahal kömürlük olarak kullanılmaktadır. Dört bölüm çöp toplama alanı olarak kullanılırken, bodrum katta iki adet de dükkan yer almaktadır. Bununla birlikte katta toplam kırk aile için çocuk arabası ve bisiklet konulacak alan ve yine kırk aileyi alabilecek kadar sığınak tasarlanmıştır.¹⁸

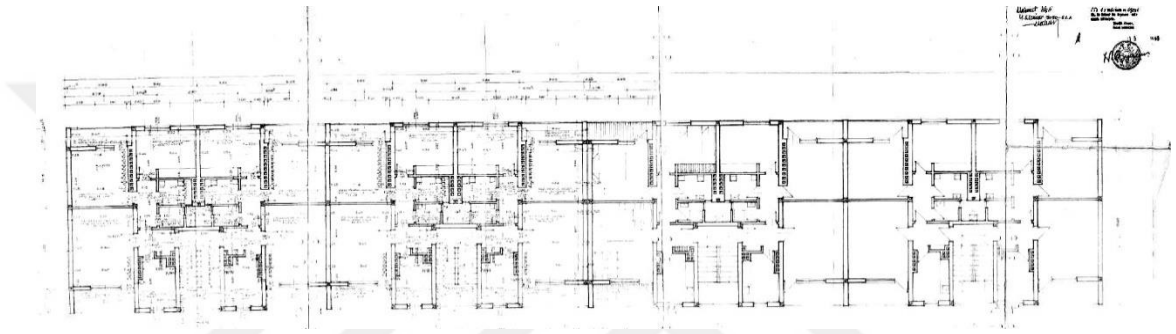
¹⁶ Antalya Muratpaşa Belediyesi’ne ait verilere Prof. Dr. Hilal Tuğba Örmecioğlu kişisel arşivi aracılığıyla ulaşılmıştır.

¹⁷ Örmecioğlu, a.g.e., s. 88.

¹⁸ Örmecioğlu, a.g.e., s. 88.

Şekil 4.51. Güç Apartmanı zemin kat planı (Hilal Tuğba Örmecioğlu kişisel arşivi)¹⁹

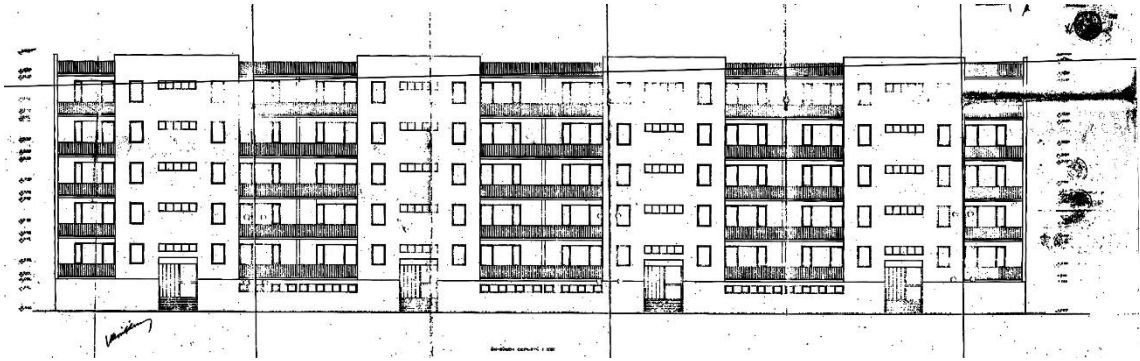
Şekil 4.52. Güç Apartmanı beşinci ve normal katlar planı (Hilal Tuğba Örmecioğlu kişisel arşivi)²⁰

Güç Apartmanı zemin ve diğer katlarda sekizer daire yer almaktadır. Bu daireler 2+1 plan düzenine sahiptir. Dairelerde oturma ve yemek işlevleri için kullanılan bir salon, ebeveyn yatak odası, çocuk odası, mutfak, WC ve banyo yer almaktadır. Her dairenin ebeveyn yatak odasında ve salonunda 3.96 m² balkon bulunmaktadır. Apartman girişinde zeminde dökme mozaik malzeme kullanılmıştır. Her girişte karşılıklı iki daire yer almaktadır. Dairelerde ebeveyn yatak odası ve çocuk odasında zeminde ahşap kaplama kullanılırken, diğer mahallerde dökme mozaik malzeme kullanılmıştır.²¹

¹⁹ Örmecioğlu, a.g.e., s. 88.

²⁰ Örmecioğlu, a.g.e., s. 88.

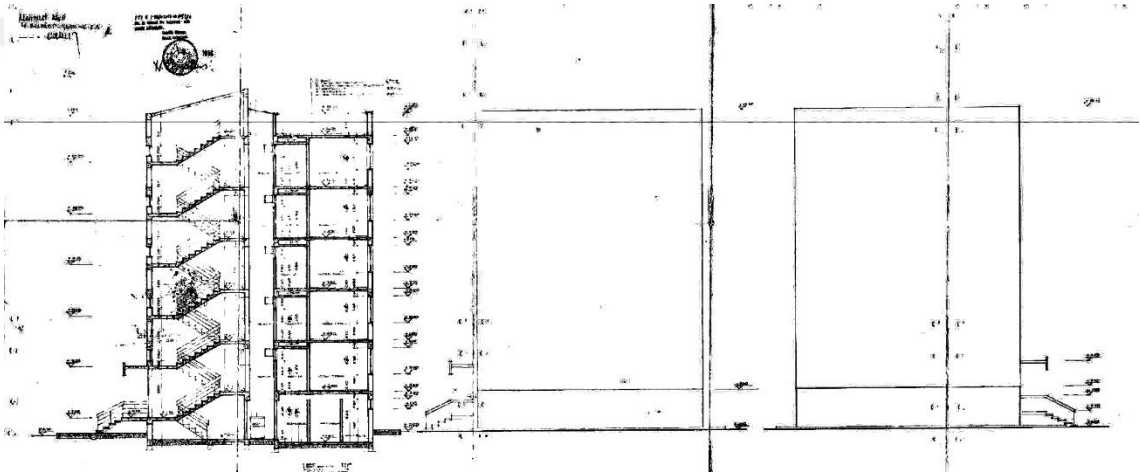
²¹ Örmecioğlu, a.g.e., s. 88.

(a)

(b)

Şekil 4.53. Güç Apartmanı batı cephesi (Hilal Tuğba Örmecioğlu kişisel arşivi)²²

Şekil 4.54. Güç Apartmanı kesit ve doğu cephesi (Hilal Tuğba Örmecioğlu kişisel arşivi)²³

Şekil 4.53'te yer alan batı cephesi görünüşünde apartmana dört farklı giriş olduğu görülmektedir. Balkonlar ile cephede kesintiler yaratılmış, pencerelerdeki dikey ve yatay hatlar ile uzun kütleye modern bir hareket katılmıştır.

²² Örmecioğlu, a.g.e., s. 88.

²³ Örmecioğlu, a.g.e., s. 88.

Şekil 4.55. Güç Apartmanı cepheler (Google Earth 2024b)

Güç Apartmanı, form olarak Antalya'daki ilk apartman örneği olan Yalı Apartmanı'na benzese de, temel tasarım özelliklerine bakıldığında birçok farklı özellik taşıdıkları görülmektedir.

Çizelge 4.2. Yalı Apartmanı ve Güç Apartmanı²⁴

Apartman İsmi	İnşa Eden Kooperatif	Ada/Parsel	Kat Adedi	Balkonlar	Piloti	Güneş Kırıcı	Bant Pencere	Zemin Katta Ticari İşlev	Çatı Terası
Yalı Apartmanı	Sucular Yapı Kooperatifi	1261/1	6	Sürekli Var	Var	Var	Var	Yok	Var
Güç Apartmanı	Antalya Tekstil İşçileri Yapı Kooperatifi	1009/1	6	Sürekli Yok	Yok	Yok	Var	Var	Var

Bu tez çalışması kapsamında elde edilen veriler doğrultusunda hazırlanan Çizelge 4.2'de Yalı Apartmanı ve Güç Apartmanı, yapıyı inşa eden kooperatifler, ada/parselleri, kat adetleri, balkonlarının cephede süreklilik taşıyıp taşımadığı, piloti sistemi, güneş kırıcı ve bant pencere kullanıp kullanmadıkları, zemin katta ticari işleve yer verip vermedikleri ve yapıda çatı terası bulundurma durumuna göre değerlendirilmiştir. Her iki apartman örneği de zemin üzeri beş kattan oluşacak şekilde tasarlanmıştır. Fakat balkonlar, Güç Apartmanı'nda cephe dış konturu içinde kalırken, Yalı Apartmanı'nda üç cephede dış kontur içinde, bir cephede ana kütle konturunun dışında kalmaktadır. Bununla birlikte Yalı Apartmanı'nda balkonlar üç cephede de kesintisiz devam ederken, bir cephede kesintiye uğramaktadır. Güç Apartmanı'nda ise balkonların cephede bir sürekliliği yoktur. Yalı Apartmanı'nda zeminde hem hareket imkanı tanıyan hem de hava sirkülasyonu oluşmasını sağlayan pilotiler yer almaktadır. Güç Apartmanı'na bakıldığında piloti sisteminin mevcut olmadığı görülmektedir.

Yalı Apartmanı cephede güneş kırıcı elemanları ön plana çıkarırken, Güç Apartmanı'nda güneş kırıcı kullanılmamıştır. Güç Apartmanı'nda cephede doluluk

²⁴ Elde edilen veriler doğrultusunda yazar tarafından oluşturulmuştur.

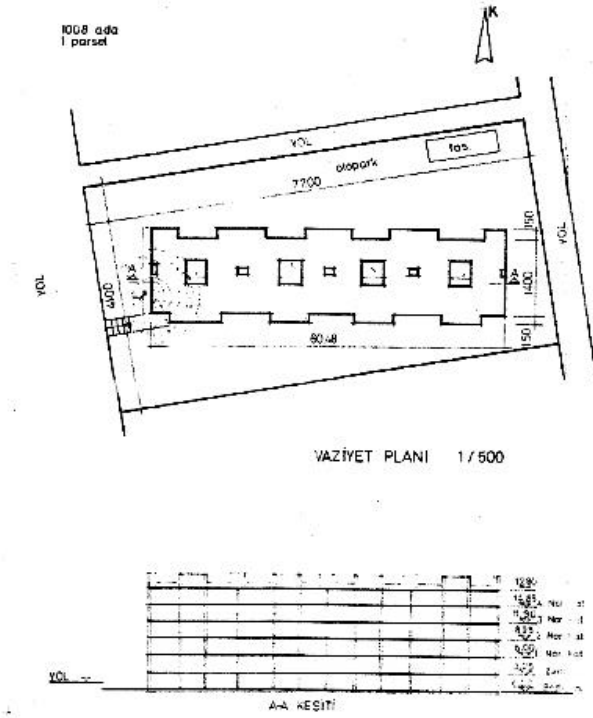
boşluk etkisi balkonlar ve sonrasında gelen dolu cephe hattı ile sağlanmakta, Yalı Apartmanı'nda boşluk etkisi yine balkonlar ile doluluk etkisi ise güneş kırıcılar ve daireleri birbirinden koparan, balkonlardaki beton elemanlar ile sağlanmıştır.

Güç Apartmanı'nda tıpkı Yalı Apartmanı'nda olduğu gibi çatı katından ortak kullanım alanı oluşturulmuştur. Aynı zamanda yapıların Marsilya Bloğu'ndaki gibi yatay büyük bir kütle oluşu dolayısıyla Le Corbusier'in modern mimarlık ilkeleriyle uyumlu özelliklerinin bulunduğu görülmektedir. Yapının cephe özelliklerine bakıldığında modern mimarlık ilkelerinden yatay bant pencere kullanımının sadece bina girişlerinin üzerindeki hatta yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte Antalya'nın ilk apartmanı olan Yalı Apartmanı'ndan farklı olarak zemin katında ticari işleve sahip alanlar yer almaktadır.

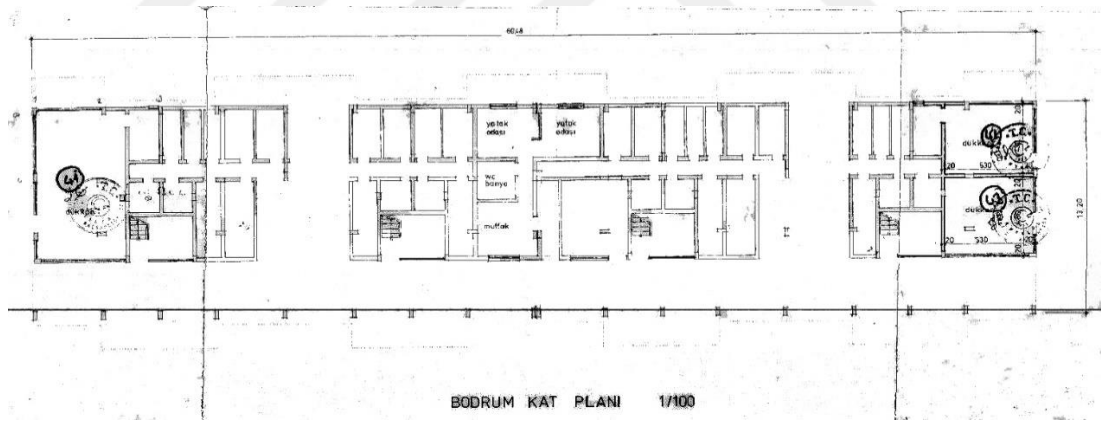

Şekil 4.56. Güç, Özgür ve Huzur apartmanları ada/parsel bilgileri ve cadde üzerinde konumu (Anonim 8)

Aynı dönemde farklı yapısal ve estetik niteliklere sahip kooperatif yapıları olduğu gibi benzer kooperatif yapıları da bulunmaktadır. Yakın bölgelerde aynı dönemde Yol, Su, Elektrik (YSE) işçileri ile Karayolları'nda çalışanların da birer kooperatif kurduğu bilinmektedir. YSE İşçileri Mesken Kooperatifi ve Karayolları'nda çalışanların kurduğu kooperatifler Güç Apartmanı'nın yakınında benzer apartmanlar inşa etmiştir. Bu apartmanlar Özgür Apartmanı ve Huzur Apartmanı'dır (Bölükbaş Dayı, Alyanak Kaya 2024). 1009 ada/1 parselde yer alan Güç Apartmanı'nın yakınındaki 1008 ada/1 parselde Özgür Apartmanı, 1007 ada/1 parselde Huzur Apartmanı bulunmaktadır (Anonim 8). Kırmızı çerçeve ile gösterilen Güç Apartmanı, Özgür Apartmanı ve Huzur Apartmanı'nın caddeye karşı eğik yönlenmelerinin sebebi hakim rüzgar yönü ve güneş ışınları ile ilgilidir. Kentin iklimi dolayısıyla ihtiyaç duyulan, caddeyle arasında hava sirkülasyonu oluşmasını kolaylaştıran doğuya yönelim, yapının doğu güneşinden de faydalanmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla yapılar bulundukları konuma yerleşim şekilleri sebebiyle yerel değerlerle uyum sağlamaktadır.

Şekil 4.57. Özgür Apartmanı vaziyet planı ve a-a kesiti (Hilal Tuğba Örmecioğlu kişisel arşivi)²⁵

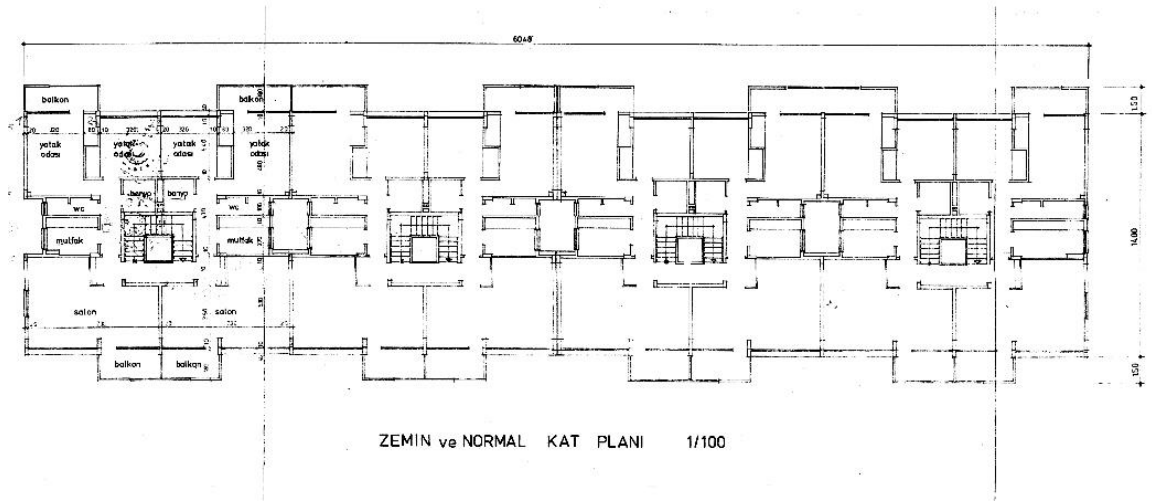

Şekil 4.58. Özgür Apartmanı bodrum kat planı (Hilal Tuğba Örmecioğlu kişisel arşivi)²⁶

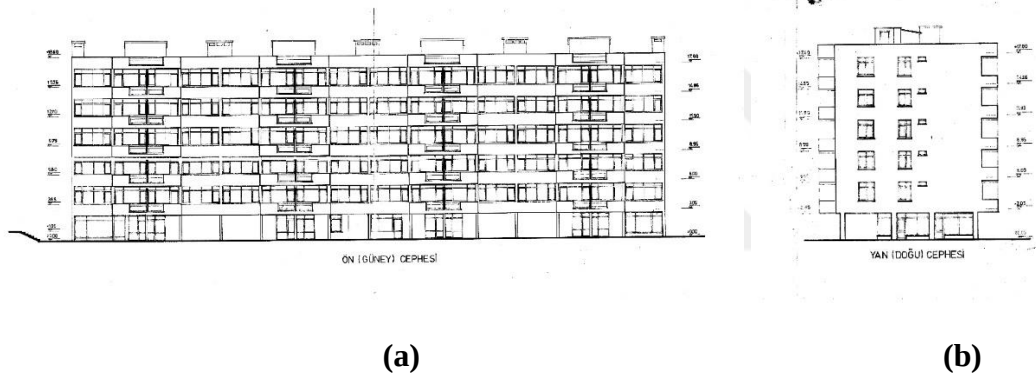
Şekil 4.58’de yer alan Özgür Apartmanı bodrum kat planına bakıldığında Güç Apartmanı’ndan farklı olarak yatak odası, wc-banyo, mutfak gibi mahallerin yer aldığı görülmektedir. Güç Apartmanı’nda ise bodrum kat mahallerinin neredeyse tamamı kömürlük olarak ifade edilmiştir. Dolayısıyla teknik çizim verileri incelendiğinde Özgür Apartmanı’nda daire mahallerinin bodrum katta da bulunması, bu katta bir kapıcı dairesi bulunduğunu düşündürmektedir.

²⁵ Örmecioğlu, a.g.e., s. 88.

²⁶ Örmecioğlu, a.g.e., s. 88.

Şekil 4.59. Özgür Apartmanı zemin ve normal kat planı (Hilal Tuğba Örmecioğlu kişisel arşivi)²⁷

(a)

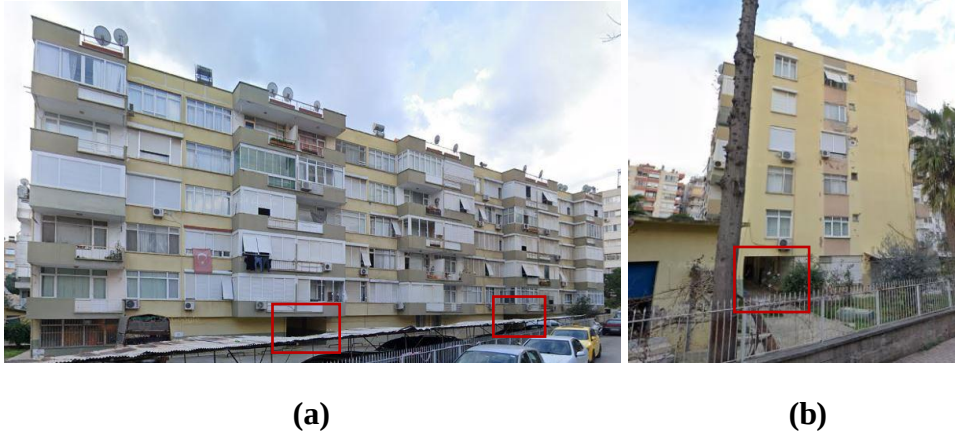
(b)

Şekil 4.60. a) Özgür Apartmanı güney cephe görünüşü (Hilal Tuğba Örmecioğlu kişisel arşivi)²⁸; **b)** Özgür Apartmanı doğu cephe görünüşü (Hilal Tuğba Örmecioğlu kişisel arşivi)²⁸

Antalya’da 1944’te Bahçelievler Yapı Kooperatifi ile başlayan bahçeli ve genellikle tek katlı konut inşası, bu süreçte belirli meslek gruplarını ev sahibi yapmaya odaklanmıştır. Çalışanların kurduğu kooperatifler aracılığıyla inşa edilen bu yapılar, çoğunlukla blok apartman tipolojisi benimsenerek inşa edilmiştir (Bölükbaş Dayı, Alyanak Kaya 2024). Özgür Apartmanı’nda, Güç Apartmanı’nda olduğu gibi her katta toplamda sekiz daire bulunmaktadır. Bu daireler 2+1 plan düzenine sahiptir. Bir blokta toplam dört merdiven bulunmaktadır. Merdivenlerden katlara çıkıldığında karşılıklı iki daire yer almakta ve daireler bir salon, iki yatak odası, mutfak, WC ve banyo ile iki adet balkondan oluşmaktadır. Balkonların birine yatak odalarının birinden ulaşılırken, diğer balkona salondan ulaşılmaktadır.

²⁷ Örmecioğlu, a.g.e., s. 88.

²⁸ Örmecioğlu, a.g.e., s. 88.

Şekil 4.61. a) Özgür Apartmanı kuzey cephesi (Google Earth 2024d); **b)** Özgür Apartmanı doğu cephesi ((Google Earth 2024d)

Şekil 4.61.a’da kırmızı çerçeve ile belirtilen, Özgür Apartmanı kuzey cephesinde zemin kata giriş için kütlede iki boşluk açıldığı görülmektedir. Balkonlar kütle dışına çıkarılarak ve iç hatta kalan bölümlerde ise çokça pencere kullanılarak cephedeki blok kütle ağırlığı hafifletilmiştir. Bununla birlikte cephede cam kullanımının fazlalığı güneş ışığından faydalanmayı artırmaktadır. Ayrıca Yalı Apartmanı ve Güç Apartmanı’nda da olduğu gibi teras kotunda apartman sakinleri için bir ortak alan tasarlanmıştır.

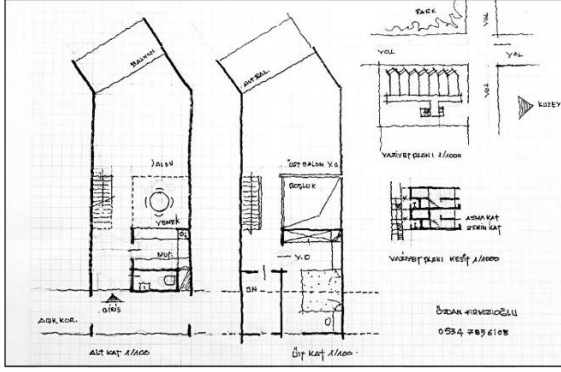
Şekil 4.61.b’de yer alan kırmızı çerçeve ile gösterilen alan ise binanın tüm güney cephesi boyunca devam eden, kütlede pilotiler üzerinde yükseltilmesiyle ortaya çıkarılan zeminde kullanılabilir yarı açık mekanı göstermektedir. Yalı Apartmanı’nda kullanılan bu tarzın Özgür Apartmanı’nda da kullanılması, uygulamanın ilk projeye birlikte işlevli bir kullanım sunduğunu ve olumlu geri dönüşler aldığını kanıtlar niteliktedir. Dolayısıyla dönem itibarıyla kooperatiflerin inşa ettirdiği apartman tipolojileri temelde birbirine benzemektedir fakat kendilerine has nitelikleri de barındırmaktadır.

4.2.14. Elbirlik kooperatifi

Elbirlik Kooperatifi, Antalya’da işçilere yönelik kurulan kooperatiflerden biridir. Antalya Dokuma Fabrikası’nda çalışan işçiler tarafından kurulmuştur.²⁹ Kooperatifin üyeleri arsa alım işlemlerini gerçekleştirip Dokuma Fabrikası ile güçlü bağlantıları olması sebebiyle Özcan Kırmızıoğlu’na proje çizdirmek istemişlerdir. Yapının inşaatını Alke İnşaat’ın kurucularından olan Ayhan Kemaloğlu gerçekleştirmiştir.³⁰ Kooperatif aracılığıyla yapılan 1968 tarihli Elbirlik Apartmanı, kente döneminin mimari üretim bakış açısının ötesinde bir çalışma ürünü sunmuştur. Antalya’nın kent kimliğinin gelişiminde öncü bir çalışma olarak değerlendirilmektedir. Yapı Antalya ili, Muratpaşa ilçesi, Bahçelievler Mahallesi, Pamir Caddesi (Şanlı 2020), 73 ada, 7 parselde (Anonim 8) yer almaktadır. Modern yaşantının getirilerinden olan dubleks daireler ve açık mekan çözümlerini barındıran Elbirlik Apartmanı, benzeri dönem yapılarında da gözlenen ortak kullanım alanlarına da sahiptir (Şanlı 2020).

²⁹ İrem Şanlı ile Avukat Akay Ekim sözlü tarih görüşmesi, 22.02.2020, Akay Ekim’in evi, Antalya.

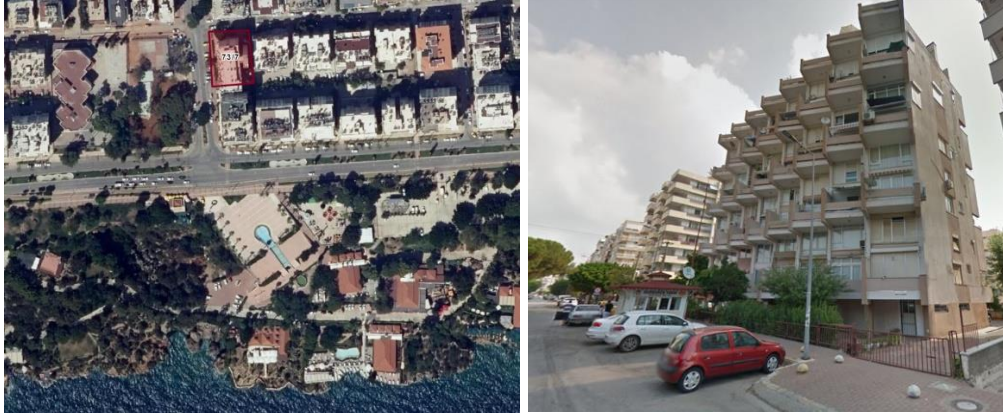
³⁰ İrem Şanlı ile Mustafa Mutlutürk sözlü tarih görüşmesi, 20.02.2020, Elbirlik Apartmanı, Antalya.

Şekil 4.62. Özcan Kırmızıoğlu tarafından çizilen Elbirlik Apartmanı eskizi (Hilal Tuğba Örmecioğlu kişisel arşivi)

Yapının bulunduğu arsaya giriş Pamir Caddesi'nden sağlanmaktadır. Yapıda meskenler ve düşey sirkülasyon alanları bağımsız hacimler olarak düşünülmüş ve yarı açık köprülerle birimler arası bağlantı kurulmuştur. Köprü ile daireler arasında ortak kullanım alanları tasarlanmıştır. Yapı toplamda dokuz kattan oluşmakta ve betonarmedir. Batı cephesinde kütlelerin taşıyıcı aksları ile balkon yerleşim yönlerinin farklı doğrultularda oluşu cephede hareketlilik yaratmıştır (Şanlı 2020). Balkonların 60 derece açı ile güneybatı yönüne döndürülmesi dairelerin manzaradan ve rüzgardan daha iyi faydalanabilmesini sağlamaktadır (Kara Yüksel 2020).

Katlardaki dubleks daireler bir modül etkisi oluşturarak, iç mekanın cephe özelliklerinde kendini göstermesini sağlamaktadır. Özcan Kırmızıoğlu, Elbirlik Apartmanı ve diğer yapılarında bulunduğu alanla bağı olan tasarımlar ortaya koymuştur. Arsanın yerleşim şekli, boyutu, rüzgarın esme yönü ve güneş ışığının yapıyla ilişkisine göre yapılarda bulunduğu alana duyarlı tasarımlar gerçekleştirmiştir. Tasarladığı yapılarda çoğunlukla benzer sistem üzerine planlarını kurgulayan Kırmızıoğlu, merkez konuma çekirdek ile ıslak hacimleri yerleştirirken, cephelere diğer yaşam birimlerini yerleştirmiştir. Bu yerleşim sisteminde ön kısımlar salonlara ayrılırken orta kısımlar mutfaklara, arka kısımlar ise yatak odalarına ayrılmaktadır (Şanlı 2020). Yapı, 1200 m² alana sahip parselde yaklaşık olarak 500 m²'lik alana yerleştirilmiştir. Apartmanda otuz dört daire bulunur ve tüm daireler dublektir. Üst katın doğusunda banyo ve yatak odası mahalleri yer almakta ve yatak odası alt katta bulunan ve kütleleri bağlayan köprünün dairelere ulaşmasını sağlayan açık koridorun üzerinde bir konsol görevi görmektedir (Kara Yüksel 2020).

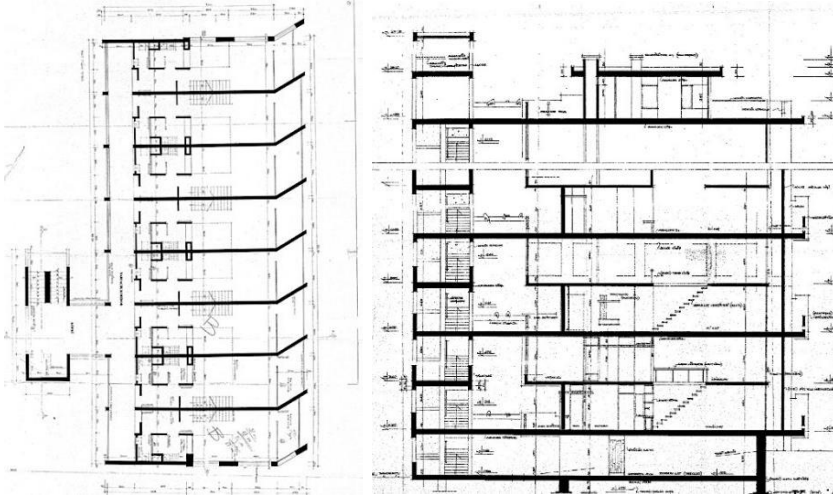

(a)

(b)

Şekil 4.63. a) Elbirlik Apartmanı konumu (Anonim 8); **b)** Elbirlik Apartmanı (Google Earth 2024c)

Elbirlik Apartmanı, Özcan Kırmızıoğlu'nun almış olduğu eğitimin ve kendine has bakış açısının bir bütün halinde sergilendiği bir çalışma ürünü olmuştur. Yapının bulunduğu alanla kurduğu bağ incelendiğinde, kütleleri birleştiren köprünün dairelere bağlandığı yarı açık koridorlar buna iyi bir örnek oluşturmaktadır. Koridorların apartmandaki iç bahçe alanına bakıyor oluşu, kentteki iklim şartlarıyla doğrudan bağlantılıdır. Sıcak ve nemli bir iklime sahip olan Antalya'da iç bahçe kurgusu kullanıcının ve binanın nefes alabilmesini sağlamaktadır. Doğal bir havalandırma sistemi yaratan bu uygulama Elbirlik Apartmanı'nda uygulanmıştır. Bununla birlikte bu iç bahçeler ortak kullanım imkanı sunması dolayısıyla apartman sakinlerince bir toplanma ve sosyalleşme alanı olarak değerlendirilmektedir (Şanlı 2020).

(a)

(b)

Şekil 4.64. a) Elbirlik Apartmanı kat planı³¹ (Şanlı 2020); **b)** Elbirlik Apartmanı kesit³¹ (Şanlı 2020)

³¹ Muratpaşa Belediyesi arşivine ait teknik veriler İrem Şanlı tarafından düzenlenmiştir.

Yapıda cephe öne çıkan bölüm Hızır Reis Caddesi'ne dönük olan batı cephesidir. Yapının doğu cephesinde yer alan asansör ve merdiven ana kütlede ayrı konumlandırıldığı için kütleleri birbirine bağlayan koridor dubleks dairelere iki katta bir bağlantı sağlamaktadır. Dairelerde üst kata çıkışı sağlayan merdivenler için ahşap malzeme tercih edilmiştir. Daire içi bu merdivenler alt kattaki ve üst kattaki salonları birbirine bağlamaktadır. Bu bölümde alt salonu gören bir galeri boşluğu yaratılmıştır. Her katta sekiz daire bulunmakta ve daire olan tüm kat planları birbirinin aynısı olacak şekilde tasarlanmıştır. Yapı, bulunduğu mahallenin mimari anlamda modernleşme sürecinin önemli örneklerinden biridir. Dönem itibarıyla öne çıkan ve mimarlığı önemli ölçüde etkileyen modernizm akımı bu yapıda kendini göstermektedir. Günümüzde Elbirlik Apartmanı ile aynı dönemlerde inşa edilen yakın çevredeki yapıların kentsel dönüşüm ile yıkımı gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla Elbirlik Apartmanı'nın da aynı durum ile karşı karşıya kalma ihtimali olduğu düşünülmektedir (Kara Yüksel 2020).

4.2.15. Sosyal sigortalar yalı yapı kooperatifi

Konyaaltı Caddesi'nin kentleşme sürecinde bir kooperatif yapısı olarak inşa edilen apartmanlardan biri Sosyal Sigortalar Yalı Yapı Kooperatifi tarafından inşa edilen Yalı Apartmanı'dır. Konum olarak Muratpaşa İlçesi, Bahçelievler Mahallesi, Konyaaltı Caddesi, 870 ada, 3 parselde bulunan ve projesini Muğlalı Mimar Özcan Kırmızıoğlu'nun hazırladığı dokuz katlı yapı, Kırmızıoğlu'nun Mimarlar Odası temsilciliğinden ayrılması sonrası 1972'de tasarlanmıştır. Dönem itibarıyla bölgede hızlı bir kentleşme ve yaygın bir yapı kooperatifçiliği söz konusudur (Şanlı 2020).

Şekil 4.65. Yalı Apartmanı konumu (Anonim 8)

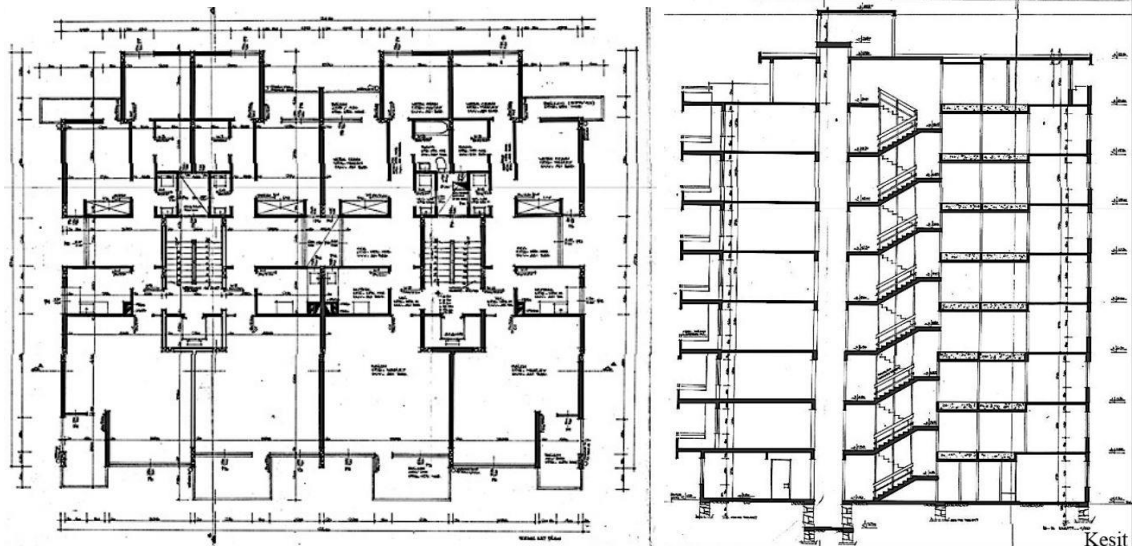

(a)

(b)

Şekil 4.66. Yalı Apartmanı güney cephesi görünüş (Google Earth 2024e); **b)** Yalı Apartmanı güneybatı görünüş (Google Earth 2024e)

Yalı Apartmanı, bitişik nizam ve ikiz blok olarak tasarlanan betonarme, düz çatılı bir yapıdır. Apartmanda her bloğun merkezine konumlandırılan çekirdek, etrafındaki iki daireye ulaşım sağlamaktadır. Dolayısıyla bir katta toplamda dört daire mevcuttur. Projede merdiven boşluklarının dış ortamla bağını sağlamak ve ışık alamayan mekanlara aydınlatma sağlaması amacıyla birçok yerde tavan ışıklıkları kullanılmıştır (Şanlı 2020).

(a)

(b)

Şekil 4.67. a) Yalı Apartmanı kat planı (Şanlı 2020)³²; **b)** Yalı apartmanı kesit (Şanlı 2020)³²

³² Şanlı, a.g.e. s. 98.

Şanlı (2020)'nın belirttiği üzere yapı, bulunduğu cadde ile arasında bir “yüzey etkisi” yaratmaktadır. Cephedeki sadelik, Konyaaltı Caddesi'nin doğrusallığını desteklemekte ve yapının bulunduğu konumla ne kadar uyum içinde olduğunu kanıtlamaktadır. Yapı sade formu, betonarmenin kullanımı ve camın yarattığı etki ile modernizm akımının özelliklerini yansıtmaktadır. Binada cephe boyunca devam eden balkonlar ve parapetler de yatay etkiyi desteklemektedir (Şanlı 2020). Dolayısıyla yapının bulunduğu konum, yapı ve yapının cephe kurgusu birbiri ile uyum içindedir.

Bununla birlikte balkonlarda dairelerin birbirinden ayrıldığı hattı belli eden düşey masif duvarlar genel yatay etkiyle ters bir izlenim yaratarak cadde-yapı-balkon sadeliğine hareket kazandırmaktadır. Bu sayede yatay ve düşey dengesi kurularak yapının mekânsal nitelikleri cephede kendini göstermektedir. Güney cephenin sahip olduğu ritmik yüzey hareketlerinin aksine apartmanın batı ve doğu cephelerinde masif bir etki hakim olmakla birlikte cephede açıklıklar da bulunmaktadır. Doğu-batı cephelerindeki balkon açıklıkları katı bir kütlenin boşaltılması hissiyatı yaratmaktadır. Güney cephesindeki kesintisiz balkon etkisine karşılık kuzey cephede balkonlar, kapalı çıkmalar dolayısıyla kesintisiz değildir. Dolayısıyla ön cephedeki yatay etki arka cephede görülmemektedir. Her ne kadar beton balkon parapeti üzerine yatay doğrultulu küpeşte uygulanmış olsa da balkon korkuluklarının cam korkuluk olarak yapılması (Şanlı 2020), yatay hissiyatı yine kırıncı nitelik taşımaktadır.

4.2.16. Saklıkent kooperatif

Saklıkent Kooperatif, 1972 yılında o dönem Antalya'da Valilik görevinde bulunan Hüseyin Ögütçen'in çeşitli girişimleri sonucunda kurulmuş bir yapı kooperatifidir. Vali Ögütçen Saklıkent gibi, Antalya'nın kent kimliğinin gelişimi adına birçok çalışma yapmıştır (Şanlı 2020).

Kooperatifin yönetiminde Antalya'da mimari anlamda önemli çalışmalar ortaya koymuş olan Muğlalı Yüksek Mimar Özcan Kırmızıoğlu da yer almıştır. Kırmızıoğlu, on beş sene kooperatif yönetiminde bulunarak bu projeye önemli katkılarda bulunmuş, çalışmalara öncülük etmiştir. Proje kapsamında bölgede beş yüz adet konuttan oluşacak bir “dağ köyü” kurmak istenmiştir (Şanlı 2020). Proje Profesör Yüksek Mimar Bayram Nihat Güner'e aittir. 1931, Urfa-Siverek doğumlu Güner 1957 yılı İTÜ Mimarlık Fakültesi mezunudur. Mimar Sinan Üniversitesi'nde otuz beş sene öğretim görevlisi olarak çalışmış ve birçok mimari projede ödül ve mansiyon almıştır. Katıldığı yarışmalardan beşinde de birinciliği bulunmaktadır. Antalya Saklıkent bölgesinde bulunan Saklıkent Kış Sporları Tatil Kenti isimli proje kapsamındaki 1974 tarihli kooperatif konutları da Antalya'da gerçekleştirdiği önemli projelerden biridir (Anonim 9). Saklıkent Kooperatif kapsamında tasarlanan konutların da inşası tamamlanarak 29 Ekim 1983 tarihinde Kenan Evren tarafından açılış gerçekleştirilmiştir (Şanlı 2020).

Kooperatifin inşa edeceği beş yüz konutun alt katlarının pansiyon olarak, üst katlarının ise konut sahipleri tarafından kullanılması düşünülmüş olsa da planlanan düşünce hayata geçirilememiştir. Bu sebeple Saklıkent günümüzde hala yapı kooperatifi olarak tanımlanmaktadır (Şanlı 2020).

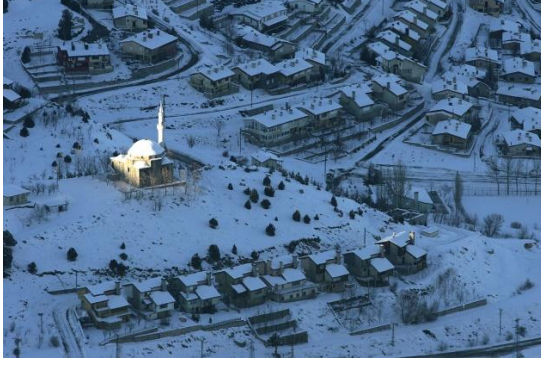
Şekil 4.68. Saklıkent’te bulunan kooperatif yerleşkesi (Google Earth 2024ç)

Şekil 4.69. Saklıkent dağ oteli ve kooperatif konutları (Google Earth 2024ç)

Şekil 4.69’da kırmızı ile gösterilen otel Özcan Kırmızıoğlu’na ait bir projedir. Saklıkent bölgesinde 1973’te çalışmalarına başlanan Tümeektepe Döner Gazino da yer almaktadır (Şanlı 2020). Restoran işlevi gören Döner Gazino, bölgedeki otel ve farklı tasarımıyla öne çıkan dağ evi projeleriyle bölge bir turizm merkezi haline getirilmeye çalışılmıştır. Projelerin gerçekleştirildiği bölge hakkında Hüseyin Çimrin (2012b) şunları ifade etmiştir:

“Çalılara, ağaç dallarına tutunarak, kayalıklara tırmanarak, yorucu bir yolculuktan sonra beş saatte 618 rakımlı tepeye varabildiler. Sivri kayalar, çalılar, dikenler bazı encümen üyelerinin ellerini kanatmıştı. Tepeye vardıklarında hepsi doğanın insanın nefesini kesen sonsuz güzelliği karşısında şaşkına döndüler. Önlerinde uçsuz, bucaksız, masmavi bir Akdeniz, çevrede dünyanın en güzel dağları ve denize kadar inen yemyeşil çam ormanları... Önce Orman Bakanlığı’ndan 49 yıllıkına kullanma hakkı alındı ve yol yapımına başlandı. Büyük güçlüklerden sonra yol 9 ayda tepeye ulaştı... Hatta Döner Gazino inşaatının sürdüğü günlerde İstanbul Teknik Üniversitesi’nden iki profesör ve Koç Holding’den Rahmi Koç, Tümeektepe’yi görmek istemişlerdi. Vali Ögütçen ile birlikte tepeye çıktılar ve hepsi manzara karşısında şaşkına döndüler.”

(a)

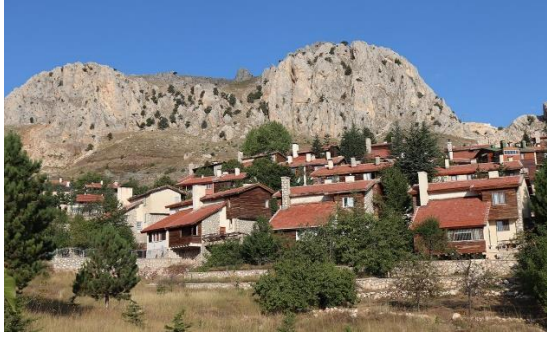

(b)

şekil 4.70. a) Saklıkent kooperatif konutları (Anonim 10); **b)** Saklıkent kooperatif konutlarından örnek (Anonim 10)

şekil 4.71. Saklıkent kooperatif konutları (Anonim 10)

(a)

(b)

Şekil 4.72. a) Saklıkent kooperatif konutları (Anonim 10); **b)** Saklıkent kooperatif konutlarından örnek (Anonim 10)

Şekil 4.70, Şekil 4.71 ve Şekil 4.72’de bulunan kooperatif yerleşimi ve konutlar incelendiğinde eğimli araziye uygun tasarımlar yapıldığı görülmektedir. Bununla birlikte alanın farklı kotlarında farklı konut tipolojileri kullanıldığı tespit edilmiştir. Erişilen görseller dahilinde konutların 2 ve 3 katlı oldukları ve bodrum katlarının bulunduğu düşünülmektedir.

4.2.17. Antkoop

1980’lere değin Antalya’da birçok kooperatif çalışması olmakla birlikte, Antkoop’un kuruluşuna kadar bunların genellikle münferit oluşumlar şeklinde ihtiyaç dahilinde gerçekleşen oluşumlar olduğu görülür. Antkoop’un kuruluşu ile kentte kooperatifçilik anlamında önemli bir dönem başlamıştır. Açılımı “S.S. Antalya Yeni Yerleşmeler Konut Yapı Kooperatifleri Birliği” olan Antkoop, 1979 yılında Antalya Belediyesi önderliğinde hem kentteki konut yetersizliğine çözüm bulmak hem de düzensiz kentleşmenin önüne geçerek sağlıklı kent planları oluşturmanın önünü açmak amacıyla kurulmuştur. Kuruluş yılından 5 sene sonra yani 1984’te projelerine başlayan Antkoop’a müze arkası ve sanayi üstü bölgeler olmak üzere iki alanın tahsisi yapılmıştır. Antkoop’a tahsis edilen adalar o dönemki numaralara göre müze arkası bölgede; 3411, 3412, 3414, 3416, 3424, 3425³³ ve Zafer Mahallesi’nde bulunan sanayi üstü bölgede; 3198, 3200, 3203, 3204, 883/1 adalardır. 1987’ye kadar durgun bir süreç yaşansa da 1987 yılı ağustos ayında temeller atılmaya başlanmıştır. İnşaatların toplu konut kredisinden faydalanmaya başladığı 1989’da gerçekleşmiş ve aynı yılın sonunda tüm Antkoop bünyesindeki tüm kooperatifler krediden faydalanabilmiştir. 20 Temmuz 1991’de ilk anahtar teslimi gerçekleşmiş, müze arkasındaki 1544 konutun sahiplerine tesliminin tamamlanması ise 1992 yılı içinde gerçekleşmiştir. Sanayi üstü bölgedeki kooperatif inşaatları ise 1992’nin ikinci yarısı ile 1993’ün başları arasında gerçekleşmiş ve 2088

³³ Antkoop broşürlerinde Onur Sitesi’ne ait ada/parsel bilgisi verilmemiştir. Fakat Antkoop’tan edinilen bilgiye göre Antkoop tarafından yapılan ve sonrasında siteleşen alanlardan birinin Onur Sitesi olduğu belirtilmiştir. Saha çalışmaları dolayısıyla incelenen diğer sitelerin de kullanıcılar tarafından Antkoop yapıları olduğu ifade edilmiştir. Broşürde bahsi geçen 3411 adanın da benzer tipoloji olması dolayısıyla yine Antkoop tarafından yapıldığı düşünülmektedir.

konut sahiplerine teslim edilmiştir. Tüm bu kooperatif faaliyetleri içinde 3632 konut bulunmakta ve toplam çalışma sahası ise 322.367 m²'ye sahip bir alandan oluşmaktadır.³⁴

Kooperatiflerin bünyesinde ticari alanlar %1'lik dilimle 45.393,43, çocuk oyun alanları %1'lik dilimle 4.577, spor sahası %2'lik dilimle 5.354, yeşil alan %51'lik dilimle 163.872,71, yollar-otoparklar %31'lik dilimle 99.698,50 ve tüm binaların oturma yüzeyleri toplamı ise %14'lük dilimle 45.393,43 m² yer kaplamaktadır.³⁵ Antkoop'tan kooperatife katıldığını belirten Hüseyin Çimrin kendisine kura çekimi sonucu sanayi bölgesinden konut çıktığını belirtmiştir. 17 sene boyunca aylık 200'er lira ödeyerek evi aldığını belirten Çimrin, içlerinin dar olduğunu, hatırladığı kadarıyla 60-80 ve 100 m² olmak üzere üç tip konut olduğunu ifade etmiştir. 80 m²'nin sosyal ev olarak nitelendirildiğini, Sosyal Sigortalar Kurumu'ndan kredi ile alınan sigorta evleri olduğunu söylemiştir.³⁶

Antkoop'un günümüzde Meltem Mahallesi sınırları içerisinde kalan, müze arkası bölgede inşa edilen kooperatifleri şu anki; Özlem Sitesi, Palmiye Sitesi, Onur Sitesi, Şahin Sitesi, Anıl Sitesi ve Özgün Sitesi'dir. Saha çalışmasında yapılan incelemede Anıl Sitesi ile ilgili teknik çizimlere ulaşılmış ve proje müellifi, fenni mesulü ve teknik koordinatörü olan Mimar Erol Özder ile bir görüşme sağlanmıştır. Antkoop'un Meltem bölgesi kooperatifleri ile ilgili Özder şunları söylemiştir:

“Aşağı yukarı 15-20 kişilik bir ekip oluşturduk biz. Teknik ekip olarak mimar, mühendis, makine mühendisi, elektrik mühendisi, teknikerler... Biz projelerimizi çizdik, ruhsatlarımızı aldık, keşiflerini çıkardık. İhalelerde şartnamelerini hazırladık bu ekibimizle. Bize kooperatifçiler sadece yöneticilik yaptılar. Yani bizim hiçbir şeyimize karışmadılar. Biz tamamen teknik ekip olarak işleri organize ettik, ihaleleri yaptık, yöneticilerle birlikte inşaatları başlattık. Başlangıçta dar gelirli için yapıldı ama aidatlar birazcık yükselince... Çünkü zamanla enflasyon da var ya artıyor fiyatlar. El değiştirmeler oldu. Ama fikir dar gelirli konut sahibi yapmaktır... 2 odalı, 3 odalı, 2+1, 3+1 şeklinde küçük daireler, ucuz daireler... Hem metrekaresi olarak küçük, büyük hem fiyat olarak daha ucuz, daha pahalı. Yani vatandaşın kendi bütçesine göre. Çünkü küçük olan dairenin aidatı daha küçüktü, öbürünün birazcık daha büyüktü.”³⁷

Herkesin kendi bütçesi doğrultusunda tercihlerde bulunabileceğini belirten Özder, bu esnada müşterilerden tam olarak nasıl bir daire istediklerini detaylıca öğrenmek gibi olmasa da evlerin bir takım tercih edilebilir standartlara uygun olarak yapıldığını şu sözlerle belirtmiştir:

“Antalya'nın şartlarında nedir? İşte yön olarak güneye bakması lazım, bir balkonunun olması lazım gibi genel kriterler. Ya da merdivenlerin daha havadar olması gibi bir takım şeylere dikkat edildi. 3500 konutluk bir projedir o aşağı yukarı, 220 blok. 220 bloğa ayrı ayrı proje yapmak yerine, 3-4 tip seçildi çeşitli projelerden. Herkes o projelere uymak zorunda kaldı. Her proje birbirinin aynı değil, 12 tane kooperatif vardır

³⁴ Antkoop, üyelerine proje dönemleri tanıtım amaçlı kitapçık ve broşürler dağıtmıştır. Buradaki veriler bir Antkoop çalışması olan Masa Dağı projesi kapsamında oluşturulan ve önceki proje olan Meltem ve sanayi bölgeleriyle ilgili bilgileri de içeren kitapçıktan elde edilmiştir.

³⁵ Antkoop, a.g.e., s. 103.

³⁶ Çimrin, a.g.e., s. 53.

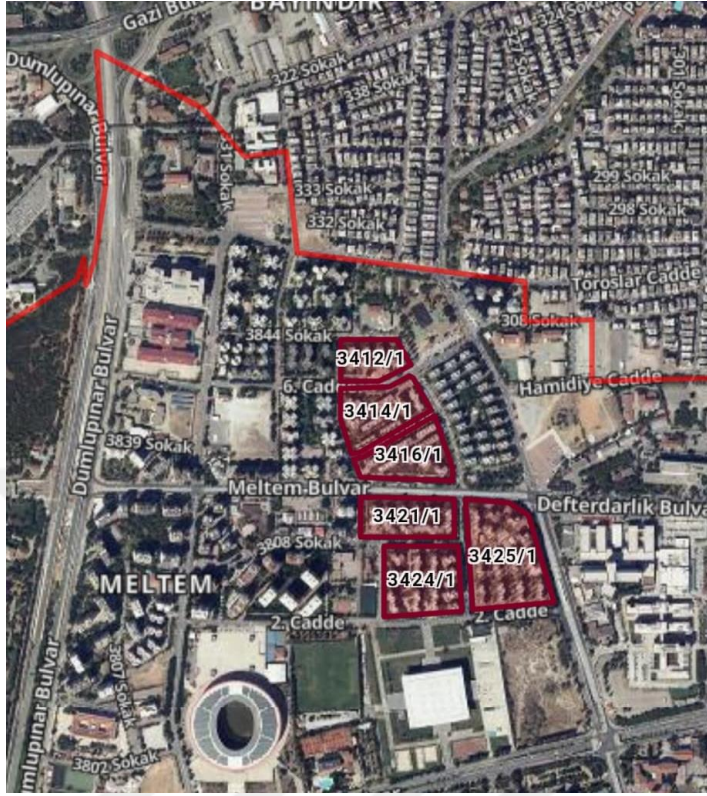
³⁷ Antkoop'un kuruluş itibarıyla Meltem Mahallesi'de inşa ettiği kooperatiflerin fenni mesullüğü, proje müellifliği ve teknik koordinatörlüğünü üstlenen Mimar Erol Özder ile sözlü tarih görüşmesi, Anıl Sitesi, 08.06.2024, Antalya.

Antkoop'ta. 12 kooperatiftir tamamı. Bir kısmı Meltem Mahallesi'nde, bir kısmı yukarıda... Masa Dağı ayrı, ikinci bir projedir. Benim dediğim konutlar bittikten sonra Antkoop yine devam etti. Bu sefer yazlık evler yapmaya başladı daha zenginler için. Ben o zaman yoktum, ayrıldım ben sonradan. Serik tarafında, Çiftlik Evleri falan... Daha zenginlere hitap eden yerler yaptılar, ondan sonra Masa yapıldı. Yani çok çeşitli şeyler yaptılar. Ben ilk projelerin ilk başlangıcını 7 sene takip ettim. Bütün inşaatların kontrolünü biz yaptık. Dediğim gibi ihalelerini yaptık, araziye aplikasyonlarını biz kendi ekiplerimizle yaptık. Kazılarını, her şeyini biz yaptık. O zaman hazır beton falan yoktu. Dere çakılı, deniz çakılı, kumu neyse yani nereden geliyorsa onların yerlerini biz kendimiz tespit ediyorduk. Gelenleri kontrol ediyorduk, yıkattırıyorduk, karot numunelerini alıyorduk. Beton numunelerini İnşaat Mühendisleri Odası'nda ya da Karayolları'nda kırdırıyorduk, denetliyorduk, bakıyorduk. Yani bütün inşaatlar hep kontrollü olarak yapıldı. Betonarme yapılar... Kriterlere uygun olmayan beton dökümleri katlar yıkıldı, yıktırdık... Araziler belediye tarafından toplu konut arazisi olarak imar planlarına kaydedilmişti. İmar planında toplu konut arazisi olarak Meltem Mahallesi... Meltem Mahallesi yoktu o zaman. Oralar tamamen makilik, çalı, çırpı bir alandı. Oraları toplu konut ilan etti belediye ve bunları Antkoop'a parasıyla tahsis etti. Antkoop'a verdi ama Antkoop'tan arazilerin bedelini aldı tabii ki. Belediye buna öncülük ettiği için daha düşük fiyatlar alındı. Önce 7-8 sene arazilerin bedeli toplandı vatandaştan çok düşük fiyatlarla. Yani ilk aidatlar çok düşüktü, Yani ödeyebilirdi. Memur, öğretmen, işçi, aklınıza ne gelirse her türlü insan vardı ama dar gelirli. Orada yüksek geliri olan birileri yoktu ilk zamanlarda. Ama sonradan değişti, çünkü başlangıç dediğim gibi 7-8 sene sürdü. Arazinin satın alınması, inşaat süresi de yine 6 sene sürdü. 79'da kurulur, 91'in sonunda inşaatlar bitti. Ama çok küçük aidatlarla yapıldığı için bu kadar uzun sürdü. Dolayısıyla bu kadar uzun sürede... Memlekette hala o zaman da enflasyon vardı. Şimdiki kadar yüksek değildi ama dolayısıyla da fiyatlar artıyordu. Mecburen artıyordu. Bayındırlık Bakanlığı'nın yani şimdiki Çevre Bakanlığı'nın kriterlerine uygun ihaleler yapılmıştı o zaman. Fiyat artışları vardı. Devletin verdiği fiyat artışları mecburen uygulanıyordu, sabit fiyatlı değildi. Her sene fiyat artışına göre fiyat artışları yapılır, fiyat farklı olarak müteahhite ödenirdi. Yani sistem öyleydi... Hepsi benim fenni mesuliyetim, hepsi benim kontrollüğüm... 12 kooperatif, 220 bloğun... Hepsi aynı anda başladı. Kooperatiflerin ya da üyelerin ödeme güçlerine göre; kimisi birazcık daha erken bitti, kimisi bir sene önce, bir sene sonra bitti... Her kattan 5-6 tane karot numunesi alınmıştır. Her kattan, 9 katlı binaların... 220 tane 9 katlı bina... Karot numunesinin raporlarının saklanması lazım. Bunların hepsi Antkoop'tan kooperatiflere intikal etti, verildi. Kentsel dönüşümle herhangi bir şeye girmeye kalksalar, ellerinde eski raporları ortaya koymazlarsa nasıl ispat edecekler o binaların sağlam veya çürük olduğunu? Ancak yeni karotlar almaları lazım. Eskileri varsa, daha önceden alınmışsa, niye bu binaların iskeletlerini, statiklerini bozacaklar? Niye delik deşik edecekler kolonları?"³⁸

Antkoop tarafından 12 kooperatif olarak hazırlanan projenin 6'sı günümüz Meltem Mahallesi sınırları içinde yer almakta ve kooperatif faaliyetleri tamamlandığından bu yana site olarak kullanımına devam edilmektedir. Şekil 4.73.'te Meltem Mahallesi'ndeki dönemin 6 Antkoop kooperatifinin ada/parsel yerleşimi gösterilmiştir. Şekil 4.74'te 3425 ada/1 parselde bulunan Özlem Sitesi'ne, Şekil 4.75'te 3414 ada/1 parselde bulunan Özgün Sitesi'ne, Şekil 4.76'da 3424 ada/1 parselde bulunan Palmiye Sitesi'ne, Şekil 4.77'de 3421 ada/1 parselde bulunan Onur Sitesi'ne, Şekil

³⁸ Özder, a.g.e., s.104.

4.78’de 3412 ada/1 parselde bulunan Şahin Sitesi’ne ve Şekil 4.79’da 3416 ada/1 parselde bulunan Anıl Sitesi’ne ait fotoğraflar yer almaktadır.

Şekil 4.73. Antkoop’un Meltem Mahallesi’nde inşa ettiği 6 kooperatifin yerleşimi (Anonim 8)

(a)

(b)

(c)

Şekil 4.74. **a)** Özlem Sitesi, cephe boyu kullanılan dikey pencerelerin yer aldığı cephe görünüşü; **b)** Özlem Sitesi bünyesindeki sosyal alan (sinema); **c)** Özlem Sitesi cephe görünüşü

Şekil 4.74’te görüldüğü üzere kooperatif bünyesinde yeşil alanlar, konut alanları ve ticari işlev üstlenen alanlar bir arada kullanılmaktadır. Özlem Sitesi’nde günümüzde sinema olarak kullanılmakta olan alan hem site içi hem de site dışına hizmet veren bir işletme olarak faaliyetine devam etmektedir.

(a)

(b)

(c)

Şekil 4.75. a) Özgün Sitesi, cephe görünüşü; b) Özgün Sitesi, cephe görünüşü; c) Özgün Sitesi, cephe boyu kullanılan dikey pencerelerin yer aldığı cephe görünüşü

Şekil 4.75.a'da cephedeki pencere üstü detay dikkat çekerken Şekil 4.75.b'de girintili, çıkıntılı kütle organizasyonu ön plana çıkmaktadır. Şekil 4.75.c'de ise Özlem Sitesi'nde olduğu gibi cephe boyunca devam eden, iç mekanın aydınlatılmasına katkı sağlayan dikey pencereler görülmektedir.

(a)

(b)

Şekil 4.76. a) Palmiye Sitesi cephe görünüşü; b) Palmiye Sitesi cephe görünüşü

(a)

(b)

Şekil 4.77. a) Onur Sitesi cephe görünüşü; b) Onur Sitesi cephe görünüşü

Şekil 4.77.a ve Şekil 4.77.b şekillerinde Onur Sitesi içinde yer alan ve aynı plana sahip iki farklı bloğun basit tamirat kapsamında farklı renklere boyanmış örnekleri yer almakta ve bu durum aynı site içerisinde, cephe niteliklerindeki dil birliğini bozmaktadır.

Şekil 4.78. Şahin Sitesi, çocuk oyun alanı

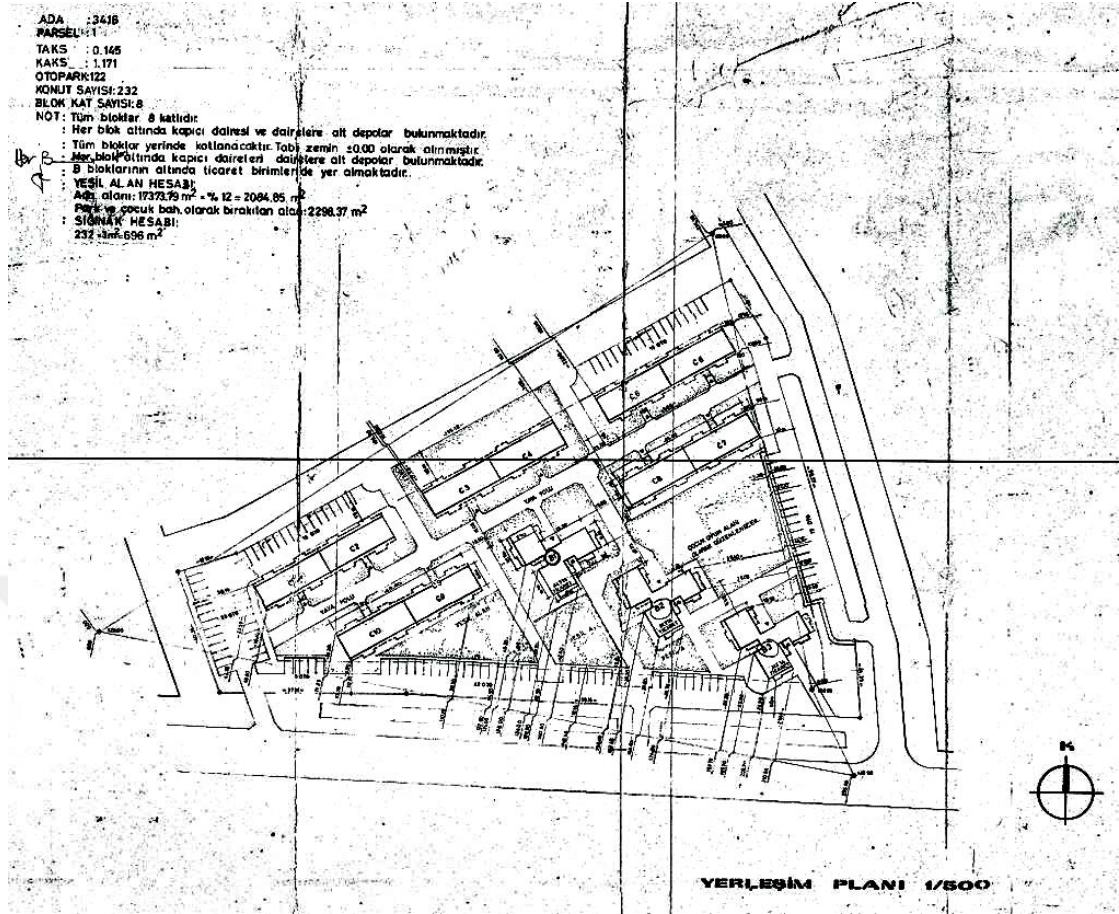
Şekil 4.78’de yer alan çocuk oyun alanı, Antkoop’un aynı dönem çalışmaları içinde toplamda %1’lik dilimle, 4.577 m²’lik yer ayrılan çocuk oyun alanlarından biridir.

Kooperatifçilik kapsamında hem öncül dünya örneklerinde hem de Türkiye’de, barınma dışında birden çok ihtiyaca yönelik birimleri barındıran kooperatif örnekleri olduğu bilinmektedir. Antkoop’un çalışmalarında da kooperatif bünyesinde farklı ihtiyaçlara yönelik alanlara yer verilmesi, başta benimsenen çoklu işlevli kooperatifçilik anlayışının devam ettirildiğini göstermektedir.

Şekil 4.79. Anıl Sitesi cephe görünüşleri

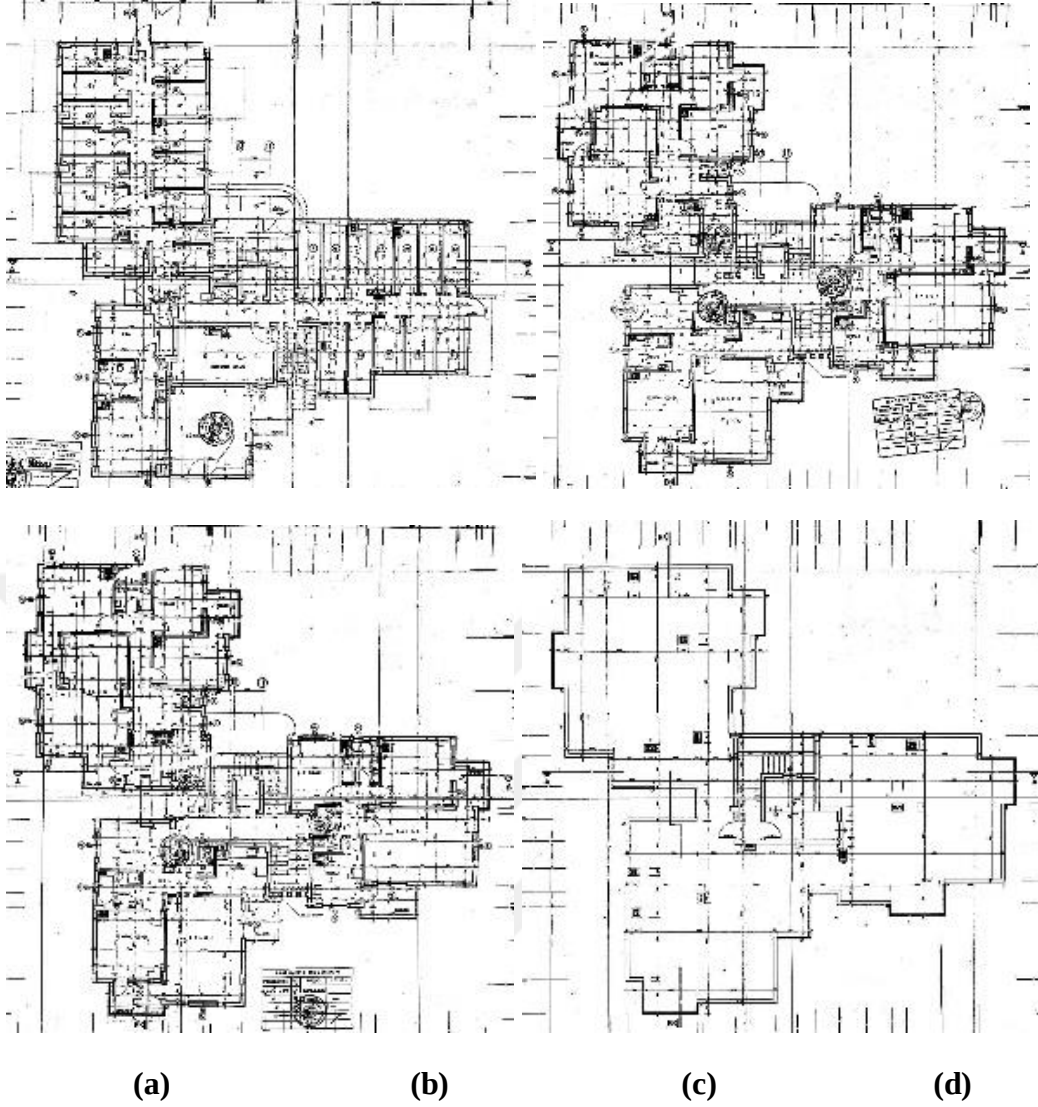
Şekil 4.79’da yer alan Anıl Sitesi’nin yönetiminden sitenin teknik çizim verilerine ulaşılmıştır. Sitede 2 farklı blok tipi yer almakta, bunlardan 3 adeti B blok, 10 adeti ise C blok şeklindedir. Ulaşılan teknik çizimlerin paftası üzerinde projenin 30 Ekim 1991 tarihinde imar planına ve yönetmeliğe uygun olduğu belirtilmiş ve proje ruhsatını almıştır. Şekil 4.80’de Anıl Sitesi’nin yerleşim planı yer almaktadır.

Şekil 4.80. Anıl Sitesi Yerleşim Planı (Anıl Sitesi yönetimi arşivi)³⁹

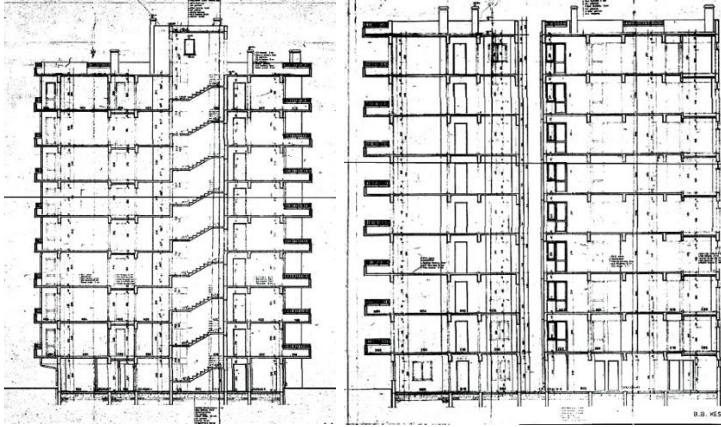
Anıl Sitesi'nde Şekil 4.80'de belirtildiği üzere 232 konut bulunmaktadır. Her blok bodrum harici 8 kattan oluşmaktadır. Bodrum kat planında kapıcı dairesi, odunluk, sığınak, depolar, dükkan, hidrafor odası ve genel tuvalet bulunmaktadır. Ticari birimlere C bloklardan farklı olarak B blokların altında yer verilmiştir. Her bloğa ikişer ana giriş tasarlanmıştır. B blokta her katta 3 daire olması dolayısıyla, 8 katta toplamda kapıcı dairesi hariç 24 daire bulunmaktadır.

³⁹ Anıl Sitesi yönetimi arşivinden elde edilen teknik çizim verileridir.

Şekil 4.81. a) Anıl Sitesi B blok, bodrum kat planı (Anıl Sitesi yönetimi arşivi); **b)** Anıl Sitesi, B blok zemin kat planı (Anıl Sitesi yönetimi arşivi); **c)** Anıl Sitesi, B blok kat planı (Anıl Sitesi yönetimi arşivi); **d)** Anıl Sitesi, B blok çatı katı planı (Anıl Sitesi yönetimi arşivi)

Zemin kat planına bakıldığında bu dairelerden 2'si 2+1 iken 1'inin 3+1 şeklinde olduğu görülmektedir. Diğer mesken bulunan kat planlarında da daire dağılımı aynı şekilde devam ettirilmiştir.

(a)

(b)

Şekil 4.82. a) Anıl Sitesi B blok, a-a kesit (Anıl Sitesi yönetimi arşivi); b) Anıl Sitesi B blok, b-b kesit (Anıl Sitesi yönetimi arşivi)

(a)

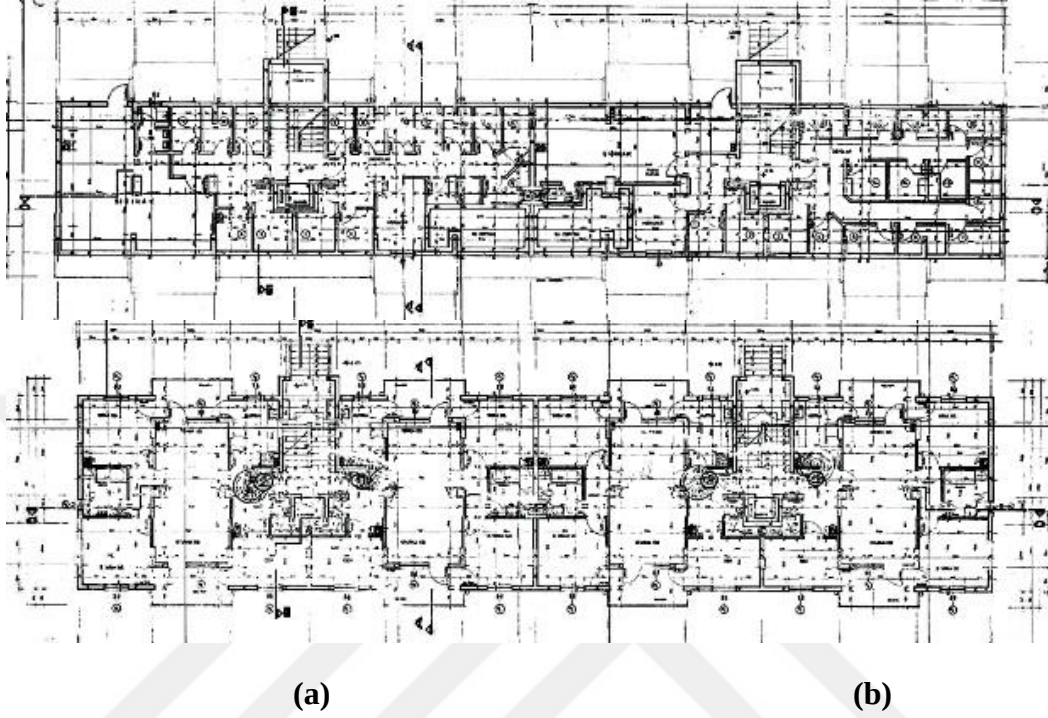
(b)

(c)

(d)

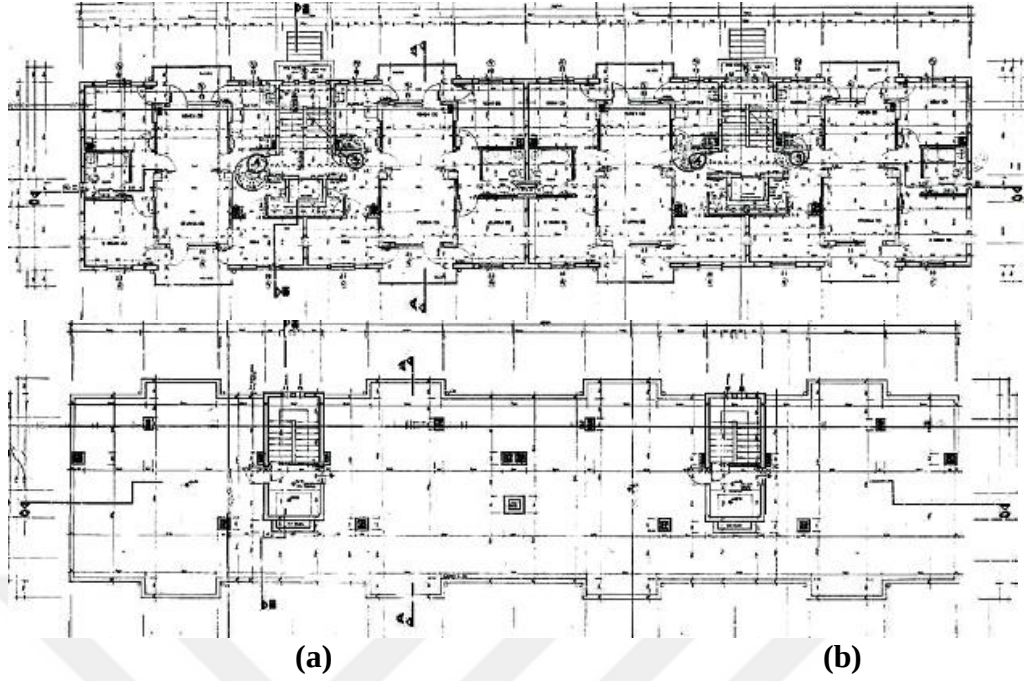
Şekil 4.83. a) Anıl Sitesi B blok, sağ yan görünüş (Anıl Sitesi yönetimi arşivi); b) Anıl Sitesi B blok, sol yan görünüş (Anıl Sitesi yönetimi arşivi); c) Anıl Sitesi B blok, arka görünüş (Anıl Sitesi yönetimi arşivi); d) Anıl Sitesi B blok, giriş cephesi görünüş (Anıl Sitesi yönetimi arşivi)

Şekil 4.83'te B blok cephelerine bakıldığında oldukça fazla pencere yer aldığı görülmektedir. Mekanların aydınlatılmasında önemli rol oynayan pencerelerin yanında balkonlar, girintili, çıkıntılı forma sahip yapıda ritmik bir düzen sağlayacak şekilde yerleştirilmiştir.

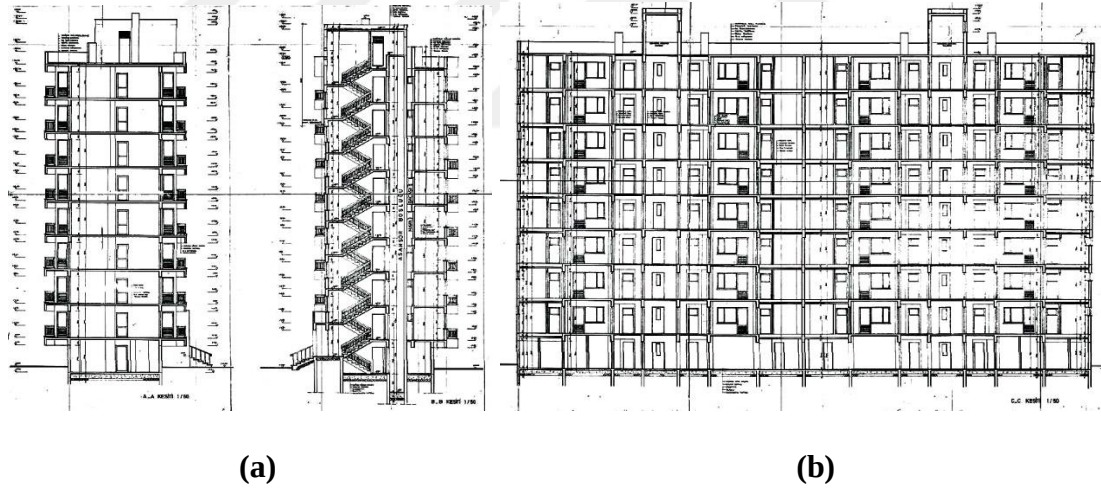

Şekil 4.84. a) Anıl Sitesi C blok, bodrum kat planı (Anıl Sitesi yönetimi arşivi); **b)** Anıl Sitesi C blok, zemin kat planı (Anıl Sitesi yönetimi arşivi)

Şekil 4.84'te yer alan Anıl Sitesi C blok bodrum katında B bloktan farklı olarak ticari birime yer verilmemiştir. Bodrum katta sığınak, depolar, su depoları, hidrofor, genel tuvalet ve kapıcı dairesi bulunmaktadır. C bloklar C1-C2, C3-C4, C5-C6, C7-C8, C9-C10 olarak bitişik tasarlanmıştır. Her bir C blok kütesinde, katlarda 2+2 daire olmak üzere ve kapıcı dairesi hariç toplamda 32 daire yer almaktadır.

Şekil 4.85. a) Anıl Sitesi C blok, kat planı (Anıl Sitesi yönetimi arşivi); **b)** Anıl Sitesi C blok, çatı katı planı (Anıl Sitesi yönetimi arşivi)

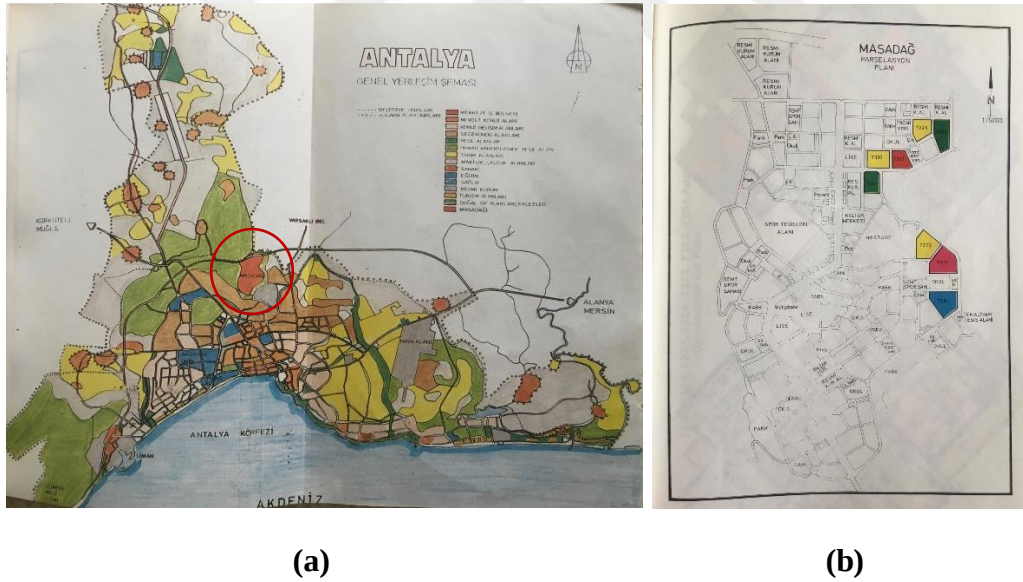

Şekil 4.86. a) Anıl Sitesi C blok, a-a ve b-b kesitler (Anıl Sitesi yönetimi arşivi); **b)** Anıl Sitesi C blok, c-c kesit (Anıl Sitesi yönetimi arşivi)

Şekil 4.87. a) Anıl Sitesi C blok, sol yan ve sağ yan görünüş (Anıl Sitesi yönetimi arşivi); **b)** Anıl Sitesi C blok, arka görünüş (Anıl Sitesi yönetimi arşivi); **c)** Anıl Sitesi C blok, ön görünüş (Anıl Sitesi yönetimi arşivi)

Antkoop'un Meltem Mahallesi dışında gerçekleştirdiği bir başka proje Masadağı projesidir. 1078 konuttan oluşan proje 8 adadan oluşmaktadır. Antkoop çalışanlarından alınan bilgiye göre 7323 ada /1 parsel Mazı Sitesi, 7324 ada/1 parsel Barış Sitesi, 7327 ada/1 parsel Deniz Sitesi, 7330 ada/1 parsel Defne Sitesi, 7354 ada/1 parsel Çağdaş Sitesi, 7372 ada/1 parsel Çankaya Sitesi, 7373 ada/1 parsel Özgür Sitesi, 7384 ada/3 parsel Akdeniz Sitesi ismini almıştır. Masadağı'nda imara açılan 2500 dönüm alan içinde bulunan bu 8 ada, Antkoop tarafından satın alınmıştır.⁴⁰

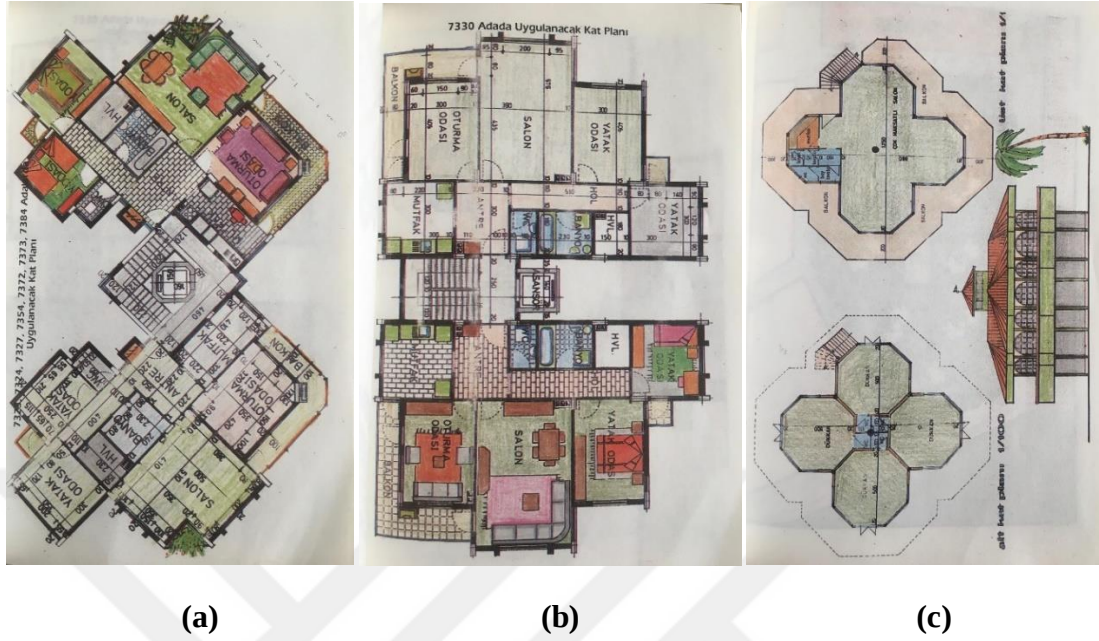
Şekil 4.88. a) Antalya Genel Yerleşim Şeması, Antkoop Masadağı projesi için yapılmış çalışma (Antkoop arşivi)⁴¹; **b)** Masadağı parselasyon planı (Antkoop arşivi)⁴¹

Sitelerin içinde konutların yanı sıra çocuk oyun alanları, sosyal tesisler, yeşil alanlar ve otopark alanları bulunmaktadır. Yerleşim yerinin yakın çevresinde ise spor

⁴⁰ Antkoop, a.g.e., s. 103.

⁴¹ Antkoop, a.g.e., s. 103.

tesisleri, kütüphane, kültür merkezi, hastane, okullar, pazar yerleri, parklar ve resmi kurumlar gibi birimler yer almaktadır.⁴²

Şekil 4.89. a) 7330 nolu ada hariç uygulanan kat planı (Antkoop arşivi); **b)** 7330 adada uygulanan kat planı (Antkoop arşivi); **c)** Çok maksatlı salon ve dükkanların yer aldığı kütlenin planları (Antkoop arşivi)

7330 adada diğer adalarda yer alan konutlardan farklı bir plan şeması uygulanmıştır. Fakat her iki plan tipinde de her katta 2 adet 3+1 plan düzenine sahip daireler yer almaktadır. Zemin katta odunluk, sığınak ve kapıcı dairesi bulunmaktadır. Tek asansörlü olan bu binalarda her katta 2 daireden, 7 katta toplam 14 daire tasarlanmıştır. Bununla birlikte bütün adalarda birer tane olmak üzere zemin katında dükkanların yer aldığı, üst katında ise çok maksatlı salon, lavabo, mutfak ve balkon bulunan birimler düşünülmüştür. 7330 ada haricinde toplamda 910 konut bulunmakta ve konut brüt alanı 104.56 m², konut net alanı balkon dahil olmak üzere 89.52 m²'dir. 7330 adada bulunan kooperatifte ise 140 konut bulunmakta ve konutlarda brüt alan 106.60 m², net alan ise balkon dahil olmak üzere 87.24 m²'dir. Ayrıca kooperatif üye kitlesine bakıldığında, 8 kooperatifte toplu konut kredisinden faydalanacak olan 1078 kooperatif ortağının % 28 oranla 308 kişisi işçi, % 25 oranla 279 kişisi memur, % 18 oranla 187 kişisi öğretmen, % 16 oranla 171 kişisi serbest meslek alanında çalışan, % 8 oranla 87 kişisi küçük esnaf ve % 4 oranla 46 kişisi emeklidir. Kooperatif genel olarak dar gelirli ve sabit aylık gelirli kişilerden oluşmaktadır.⁴³

⁴² Antkoop, a.g.e., s. 103.

⁴³ Antkoop, a.g.e., s. 103.

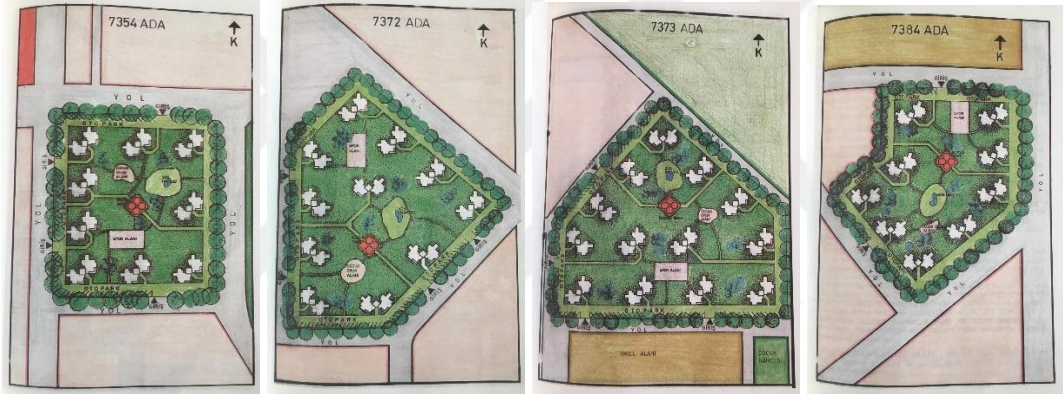
(a)

(b)

(c)

(d)

Şekil 4.90. a) Masadağı projesi, 7323 ada vaziyet planı (Antkoop arşivi); b) Masadağı projesi, 7324 ada vaziyet planı (Antkoop arşivi); c) Masadağı projesi, 7327 ada vaziyet planı (Antkoop arşivi); d) Masadağı projesi, 7330 ada vaziyet planı (Antkoop arşivi)

(a)

(b)

(c)

(d)

Şekil 4.91. a) Masadağı projesi, 7354 ada vaziyet planı (Antkoop arşivi); b) Masadağı projesi, 7372 ada vaziyet planı (Antkoop arşivi); c) Masadağı projesi, 7373 ada vaziyet planı (Antkoop arşivi); d) Masadağı projesi, 7384 ada vaziyet planı (Antkoop arşivi)

Şekil 4.92. Antkoop Masadağı projesi inşaat aşaması (Antkoop arşivi)

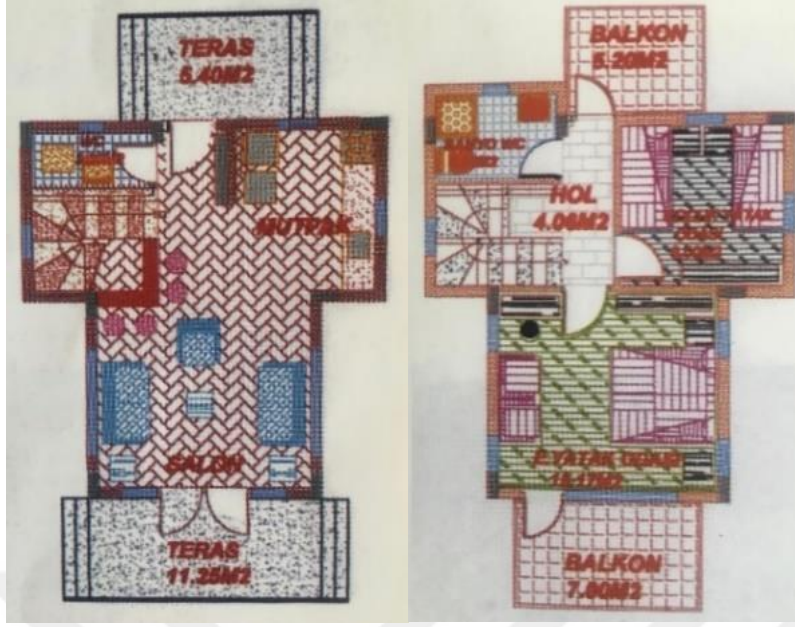
Antkoop'un Meltem ve Masadağı projelerinden farklı olarak hayata geçirdiği bir diğer proje ise Çiftlik Evleri projesidir. Serik Karadayı'da bulunan bu proje yazlık ev niteliğinde, gelir düzeyi daha yüksek kesim için yapılmıştır. Apartman sitelerinden farklı olarak bu proje dubleks ve bahçeli konutlardan oluşmaktadır. Antalya'ya 43 km mesafede bulunan projede arsalar 350 ile 900 m² arasında değişmekte olup, satın almak isteyen kişiler arsaları yerinde görerek tercih yapabilmıştır.⁴⁴

Şekil 4.93. Antkoop Çiftlik Evleri projesi konut tiplerinin maketleri (Antkoop arşivi)⁴⁵

⁴⁴ Antkoop, üyelerine proje dönemleri tanıtım amaçlı kitapçık ve broşürler dağıtmıştır. Buradaki veriler bir Antkoop çalışması olan Serik Karadayı Çiftlik Evleri projesi kapsamında oluşturulan kitapçıktan elde edilmiştir.

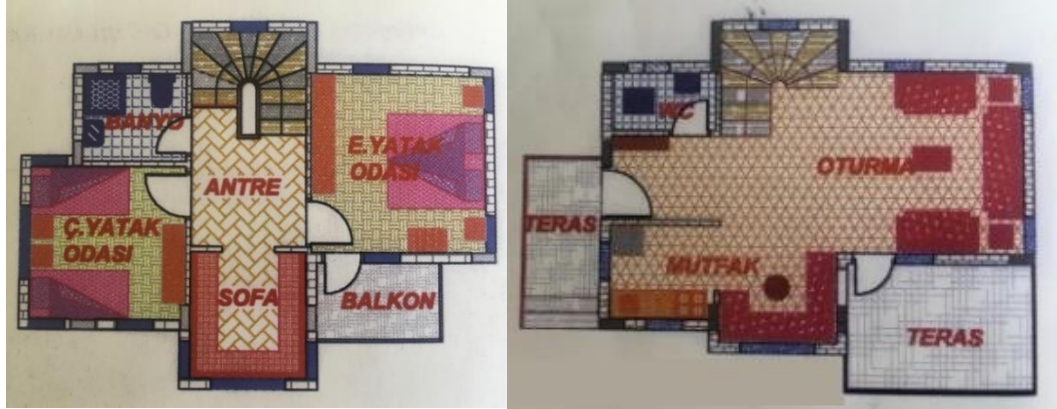
⁴⁵ Antkoop, a.g.e., s. 116.

(a)

(b)

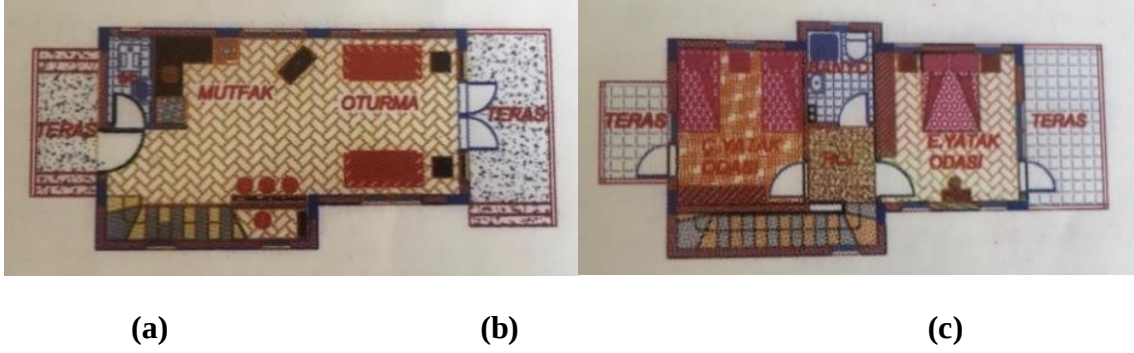
Şekil 4.94. a) Antkoop Çiftlik Evleri B tipi konutlar zemin kat planı (Antkoop arşivi);
b) Antkoop Çiftlik Evleri B tipi konutlar üst planı (Antkoop arşivi)

(a)

(b)

Şekil 4.95. a) Antkoop Çiftlik Evleri C tipi konutlar zemin kat planı (Antkoop arşivi);
b) Antkoop Çiftlik Evleri C tipi konutlar üst kat planı (Antkoop arşivi)

Şekil 4.96. a) Antkoop Çiftlik Evleri D tipi konutlar zemin kat planı (Antkoop arşivi);
b) Antkoop Çiftlik Evleri D tipi konutlar üst kat planı (Antkoop arşivi)

Antkoop arşivinden elde edilen verilere göre 301 konutluk Antkoop Çiftlik Evleri, 2 kattan oluşmakta ve 4 farklı plan tipi bulunmaktadır. Bu dört plan tipolojisinden ilki olan A tipi plan ile ilgili bilgiye ulaşamamıştır. Geri kalan üç tipin planları değerlendirildiğinde bu tiplerin tamamında dikkati çeken zemin kat planında açık mutfaklı serbest bir mekana sahip olmalarıdır. Yaşam alanı ile mutfakın birleştiği bu mekan tipi 90’larda Amerikan mutfak adıyla yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu alanın teras ile bağlantısı da bahçeyle bütünleşik bir zemin kat yaşamı tasarlandığını göstermektedir. A plan tipiyle ilgili bir veri bulunmamakla birlikte görselleri belirtilen tüm plan tiplerinde üst katta 2 yatak odası ile banyo, zemin katta da oturma alanı, mutfak ve tuvalet yer almaktadır. Bununla birlikte tipler arasında bazı küçük tasarım farkları bulunmaktadır. Örneğin; B ve C plan tiplerinde çift kollu klasik bir merdiven tercih edilirken D tipinde tek kollu bir merdiven kullanılmıştır. Ayrıca, B ve D plan tiplerinden farklı olarak C plan tipinde üst katta geleneksel Türk Evi’nin karniyarik plan tipini hatırlatacak şekilde sofa tasarlanmıştır.

4.3.Değerlendirme

Çizelge 4.3’te tez kapsamında incelenen yapı kooperatifleri farklı başlıklar altında bir arada değerlendirilmektedir. Kooperatifler dönemlerine göre ayrılmış ve isimleri, kuruluş izin tarihleri, kooperatiflerin kuruluşunda görev alanlar, kooperatiflerin kurulduğu bölge, ada/parsel bilgileri, yapıların kat sayıları, kooperatif bünyesinde inşa edilen yapılarıdaki tipoloji sayıları ve kooperatif üyeleri belirtilmiştir.

Çizelgeye bakıldığında farklı dönemlerde farklı sıklıkta kooperatifleşme olduğu anlaşılmaktadır. 1940’lı yıllarda daha az kooperatifleşme girişi olduğu görülmektedir. Bu kooperatiflerin de kısmen yerel ihtiyaçları karşılamaya yönelik kurulduğu söylenebilir. 1940’lardan sonra kooperatiflerde ciddi bir artış yaşanmış, bununla birlikte kooperatifler çeşitli türlere ayrılmıştır. Bu durum ülkedeki ekonomik ve sosyal politikalarındaki dönüşümlerin ülkedeki kentleşme ve yapılaşma durumunu etkileyebileceğini düşündürmektedir. Dışarıdan alınan göçler, ekonomik durum, kooperatifleşme adına çıkarılan kanunların getirdiği düzenlemeler etkilerini bu dönemde oldukça göstermiştir. 1940’larda İkinci Dünya Savaşı’nın çıkması ve etkilerinin yıllarca devam etmesi, kaynakların kısıtlı olması ve idareli kullanımıyla sonuçlanmış, devletin desteği yetersiz kalmış ve dolayısıyla bu durum yapı sektörünün de durgun bir dönem geçirmesine neden olmuştur. 1950’ler, 1960’lar, 1970’ler ve sonrasındaki süreçte ise

kentleşme hızlanmış, kaynaklara ulaşılabilirlik artmıştır. Bu sebeple inşaa faaliyetleri de hız kazanmıştır. Başlarda tekil kooperatif faaliyetleri ön planda iken 1970'lerin sonunda kooperatifler bir birlik adı altında (Antkoop) arsa satın alarak aynı anda birden çok kooperatif inşaa edilir hale gelmiştir.

Kooperatiflerin kurucuları incelendiğinde ise başlarda kuruluştta görev alan kişiler daha az sayıda iken sonraki dönemde kurucularda artış olduğu görölmektedir. İlk kooperatif örneklerine bakıldığında kentin önde gelenleri kuruluştta aktif iken, 1950 ve 1960'larda kooperatifte görev alan isimler halkın farklı kesimlerinden kişiler olmuştur. Bu sebeple yerel yönetimin halkla ilişkilerinin kuvvetlendiğı ve kooperatifçilik adına bir güven ortamı inşaa edildiğı anlaşılmaktadır. Kooperatifçiliğe karşı duyulan güven sayesinde yapı kooperatifinden ev sahibi olmak için halkın daha büyük çaplı bir katılım gösterdiği görölmektedir.

Öncül kooperatif yapıları, özellikle o dönem mevcut şehir sınırlarının dışında inşaa edilmiştir. Kısmen tarıma dayalı olan, ulaşım hatlarının erişmediğı, banliyö alanlarında kurulan bu kooperatifler süreç içerisinde aldığı hizmetler ile şehrin içinde kalmıştır. Dolayısıyla öncelikle kentin dışında kalan, ulaşımın erişmediğı bölgeler, sonrasında kentin kısmen dışında kalan, ulaşımın erişebildiğı bölgeler ve sonrasında ise kentin iç bölgeleri de kooperatifleşme sürecini yaşamıştır. Özellikle 1950'lerde kentleşmenin hızlanması ile öncesinde şehrin dışında kalan alan olarak ifade edilen bölgeler kent merkezi içinde kalmıştır.

Kooperatiflerin üye profillerine bakıldığında başlarda meslek olarak bir sınırlama söz konusu değilkken, 1950'ler ile birlikte memur kesime yönelik kooperatiflerin ön plana çıktığı görölmektedir. Bu durum dönem itibariyle devletin memur kesime yönelik oluşturduğu sosyal konut politikalarıyla verdiği desteğin arttığını kanıtlamaktadır. Aynı dönemlerde sadece memurlar değil işçi ve diğer farklı meslek gruplarının kooperatif kurduğu gözlenmektedir. Dolayısıyla meslek grupları arası iş birliğindeki kuvvetlenme, meslek gruplarına yönelik kooperatif kurulmasının temel sebeplerinden kabul edilebilir.

Antalya'daki ilk yapı kooperatifi örneklerinde (1940 ve 1950'ler) çoğunlukla tek katlı konutlar inşaa edildiğı anlaşılmaktadır. Sonraki süreçte daha yüksek katlı konut inşaa edilmesi, kentteki yapılaşma sisteminin değiştiğini, ihtiyaçlara yönelik yüksek katlı ve büyük çaplı konut yapılarının ön plana çıktığını kanıtlamaktadır. Bununla birlikte yakın bölgelerde benzer tipolojide yapıların tercih edilmesi de farklı bölgelerde ve dönemlerde, o yere uygun farklı kent planlama stratejilerinin hakim olduğunu kanıtlamaktadır.

1940'lardan 1980'li yıllara uzanan bu değerlendirme neticesinde ülkedeki kentleşme alanında yaşanan gelişmelerin sosyal konut amaçlı girişimlerle ciddi oranda ilişkili olduğunu göstermektedir. Yaşanan siyasi, toplumsal ve ekonomik değişimler, konut yerleşimlerini ve tipolojilerini etkilemiştir. Dolayısıyla kentteki her kooperatif farklı niteliklere sahip olsa da bölgesel anlamda bulunduğu yere katkı sağlamaktadır. Geçmiş dönem kooperatif yapılarındaki yerelle uyumun günümüz yapılarına da örnek olması gerektiğı düşünülmektedir.

Çizelge 4.3. Antalya Kooperatifler Tablosu

Dönem	Kooperatif/Kooperatif Birliği İsmi	Kuruluş/Kuruluş İzni Tarihi	Kuruluşta Görev Alanlar (Bilinen)	Bölge	Ada/Parsele(Mevcutta Olan)	Kat	Tip Sayısı	Kooperatif Üyeleri
1940'lar	Antalya Bahçelievler Yapı Kooperatifi	27.01.1944	Tahsin Sezen, Hüseyin Ülgen, Hasan Göksay, Murat Adsız, Ahmet Gürel, Sükrü Başarğan ve Adnan Seçlekler	Muratpaşa, Bahçelievler Mah. (Şehir Dışı Bölge)	Veriye Ulaşılamamıştır.	1 ve 2	4	Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil
	Antalya Bahçeli Memur Evleri Yapı Kooperatifi	27.04.1949	Hasan Demiray, Hatem Atamer, Orhan Yeşilbük, Baha Devrim, Veysel Güldeş, Lütfü Yıldırım, Ömer Mazlumoglu ve Kutlu Tüsisiz	Veriye Ulaşılamamıştır.	Veriye Ulaşılamamıştır.	V.U.	V.U.	Memur
1950'ler	Yeşil Antalya Memur Evleri Yapı Kooperatifi	1.02.1952	Ramiz Coşkun, Kemal Yurtseven, Nazım Çıkla, Mehmet Öztürk, Remzi Erten, Şevket Taşkan, Tayyar Gönen, Fahri Gökkan, Mustafa Çakıralp, Kemal Başaran, Veysel Güldeş ve Kemal Akdemir	Veriye Ulaşılamamıştır.	Veriye Ulaşılamamıştır.	V.U.	V.U.	Memur
	Antalya Öğretmen Evleri Yapı Kooperatifi	18.01.1954	Burhanettin Katlıandır, Refik Tuncer, Vahap Arkan, Ali Sahip Sengünler, Avni Sungur, Osman Hatipoğlu, Erdoğan Altay	Veriye Ulaşılamamıştır.	Veriye Ulaşılamamıştır.	V.U.	V.U.	Öğretmen
	Günmük ve Tekel Vekâletiyile Çalışma Vekâleti Antalya Teşekkülleri Memur ve İlgilileri Ev Yapı Kooperatifi	10.04.1954	Emin Erginay, Cemalettin Gürakanus, Burhanettin Cöncekoğlu, Ali Rıza Arkan, Fazıl Süer, Hulusi İyigün, Esat Yeşim, Hüseyin Tandoğmuş, Ratibe Akan ve Ali Kutlay	Veriye Ulaşılamamıştır.	Veriye Ulaşılamamıştır.	V.U.	V.U.	Memur
	Antalya İşçi Evleri Yapma Kooperatifi	25.04.1954	Veriye Ulaşılamamıştır.	Veriye Ulaşılamamıştır.	Veriye Ulaşılamamıştır.	V.U.	V.U.	İşçi
	Antalya Şoför Evleri Yapı Kooperatifi	25.04.1954	Şahap Kervancıoğlu, Mehmet Boyacı, Bekir Okur, Hamdi Bora, Cemil Moralı, Torun Teruılar ve Mehmet Yağcı	Veriye Ulaşılamamıştır.	Veriye Ulaşılamamıştır.	V.U.	V.U.	Şoför
	Antalya Güzel Evler Yapı Kooperatifi	11.02.1955	Veriye Ulaşılamamıştır.	Veriye Ulaşılamamıştır.	Veriye Ulaşılamamıştır.	V.U.	V.U.	Veriye Ulaşılamamıştır.
	Antalya Şirin Evler Yapı Kooperatifi	7.02.1956	Veriye Ulaşılamamıştır.	Veriye Ulaşılamamıştır.	Veriye Ulaşılamamıştır.	V.U.	V.U.	Veriye Ulaşılamamıştır.
	Antalya Adalet Evleri Yapı Kooperatifi	7.04.1956	Veriye Ulaşılamamıştır.	Veriye Ulaşılamamıştır.	Veriye Ulaşılamamıştır.	V.U.	V.U.	Hukuk Çalışanları Olduğu Düşünülmektedir.
	Antalya Barnak Yapı Kooperatifi	7.04.1956	Emin Erginay, Cemalettin Gürakanus, Sakkı Talashoğlu, Tahir Dağyar, Burhaneddin Katlıandır, Talip Küner, Fatih Seçlekler, Ali Kütlay, Fazıl Süer, Fethi Yakıt, İzzettin Doğan, Haydar Som	Muratpaşa, Lara-Çağlayan Mah. (Şehir Dışı Bölge)	665/11, 664/5 662/1, 663/5 664/10, 663/1	1	3	Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil
	Antalya Sucular Yapı Kooperatifi	1957	Abdürrahim Erdem	Muratpaşa, Sinan Mah., Fener Cad.	Yalı Apartmanı (1964)-1261/1	Zemin Üstü 5 Kat	1	DSİ Çalışanları
1960'lar	Antalya Tekstil İşçileri Yapı Kooperatifi	31.12.1961	Abdurrahman Ayan, Mustafa Bozkaya, Ergün Temoçin, Besim Yüksel, Asım Barsahoğlu, Ali İhsan Ak ve Mustafa Balta	Muratpaşa, Anafartalar Cad.	Güç Apartmanı -1009/1	Zemin Üstü 5 Kat	1	İşçi (Tekstil Çalışanları)
	YSE İşçileri Mesken Kooperatifi	V.U.	Yol, Su, Elektrik (YSE) işçileri	V.U.	Veriye Ulaşılamamıştır.	V.U.	V.U.	İşçi (YSE Çalışanları)
	Elbirlik Yapı Kooperatifi	V.U.	Antalya Dokuma Fabrikası'nda Çalışan İşçiler	Muratpaşa, Bahçelievler Mah., Pamir Cad.	Elbirlik Apartmanı (1968)-73/7	9	1	Antalya Dokuma Fabrikası'nda Çalışan İşçiler
1970'ler	Sosyal Sigortalı Yalı Yapı Kooperatifi	V.U.	SSK Çalışanları Olduğu Düşünülmektedir.	Muratpaşa, Bahçelievler Mah., Konyaaltı Cad.	870/3	9	1	SSK Çalışanları Olduğu Düşünülmektedir.
	Saklıkent Kooperatif	1972	Hüseyin Öğütçen, Özcan Kırımzoğlu	Konyaaltı, Doyran Köyü (Şehir Dışı Bölge)	Veriye Ulaşılamamıştır.	2	V.U.	Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil
	Antkoop	1979	Antalya Belediyesi	Muratpaşa, Meltem Mah.	3425/1, 3424/1, 3421/1, 3414/1, 3416/1, 3412/1	Zemin Üstü 8 Kat	4	Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil
				Kepez, Zafer Mah., Sanayi Üstü Bölge	3198, 3200, 3203, 3204 Adalar ve 883/1		V.U.	
				Masa Dağı Bölgesi	7323/1, 7324/1, 7327/1, 7330/1, 7354/1, 7372/1, 7373/1, 7384/3	Zemin Üstü 7 Kat	2	
				Serik, Karadağ Mah., Antkoop Çiftlik Evleri	Veriye Ulaşılamamıştır.	2	4	

* V.U.-Veriye Ulaşılamamıştır.

5. SONUÇLAR

Cumhuriyetin ilk yıllarında coğrafi konumu nedeniyle Antalya, modernleşme çabalarını daha geç başlatmış ve bu nedenle ülke genelindeki mimari gelişmelerde önde gelen şehirler arasında yer almamıştır. Bu durum, apartmanlaşma ve konut mimarisi alanındaki gelişmelerin hem şehrin önemine hem de merkezden uzaklığına bağlı olarak daha geç ve daha sınırlı bir ölçekte gerçekleşmesine yol açmıştır.

Bu nedenle mimarlık tarihi literatüründe, modern mimarlık alanında öncü olan İstanbul, Ankara ve İzmir gibi şehirlere daha fazla vurgu yapılırken, Antalya gibi çeperde yer alan şehirlerin, merkezdeki gelişmeleri kendi özgün yerel koşullarına nasıl uyarladığına dair yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Türkiye’de modern mimarlığın tarihi üzerine yapılan çalışmalar genellikle daha nitelikli ve dikkat çekici örneklerin bulunduğu Ankara, İstanbul, Bursa ve İzmir gibi büyük şehirlere yoğunlaşmıştır. Bu kentlerin tarihsel olarak hem ekonomik hem kültürel bağlamda daha gelişmiş olması bu kentlerdeki mimarlığı diğer kentlere göre hem nitelikli hem de belgeleme anlamında daha kolay ulaşılabilir kılmıştır. Bu da erken Cumhuriyet dönemi mimarlığı hakkındaki çalışmaların daha çok bu kentlere yoğunlaşmasına neden olmuştur. Ancak bu merkez kentlerin dışındaki kentlerin de Cumhuriyetin modern ideallerini kent mekanı ve yapılı çevreye yansıtma biçimleri, yerel koşullarına bağlı olarak oluşturdukları özgün yorumlar sebebiyle dikkat çekicidir. Bunlardan biri olan Antalya hakkında ise Cumhuriyet sonrası yaşanan toplumsal, ekonomik ve siyasi değişimleri konu alan çalışmalar literatürde mevcut olmakla birlikte Cumhuriyet Dönemi Antalya mimarisiyle ilgili çok az sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu az sayıdaki çalışma arasında ise konut tipolojisi üzerine nispeten daha az çalışma olduğu görülmüştür. Oysaki incelenen yapılarıdaki malzeme seçimlerinin, Antalya iklimi dikkate alınarak tasarım yapılmasının, 20. yüzyılın ortaları adına umut vadecici bir bakış açısı sunmakta olduğu söylenebilir.

Bu tez çalışması kapsamında elde edilen bulgular, literatürde nispeten daha az incelenmiş kentlerden biri olan Antalya’nın yapı kooperatiflerinin, inşa edildikleri dönemin özgün teknik ve estetik değerlerini yansıttığını ortaya koymuştur. Antalya’nın yapı kooperatifleri, sadece mimari açıdan değil, aynı zamanda kentsel gelişmeye yön vererek kentin sosyo-ekonomik ve kültürel gelişimine de önemli katkılarda bulunmuş, kent dokusuna kendi karakteristik özellikleriyle şekil vermiştir.

Bu yapılar, öncelikle dönemin modernleşme süreçleriyle uyumlu olarak, yapıldıkları zamanın teknolojik gelişmelerini ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılayan yenilikçi çözümler sunmuşlardır. Bunu yaparken de yere özgü değerler olan coğrafi ve iklimsel özelliklere duyarlı çözümler üretmişlerdir. Ne yazık ki bu duyarlılık zaman içerisinde azalmış, ileriki dönem kooperatiflerde göz ardı edilmeye başlanmıştır.

Diğer yandan Antalya’nın kentleşme dinamikleri göz önünde bulundurulduğunda, yapı kooperatiflerinin şehrin hızlı büyüme ve modernleşme süreçlerinde önemli rol oynadığı anlaşılmaktadır. Bu yapılar, 1980 sonrası dönemde yoğun göç baskısı altındaki kentte yalnızca konut ihtiyacını karşılamakla kalmamış, aynı zamanda kent sakinlerine modern yaşam koşullarını sunan, estetik ve fonksiyonel açıdan nitelikli kentsel büyüme örnekleri oluşturmuştur. Dolayısıyla, Antalya’daki yapı kooperatifleri, kentin mimari mirasının korunması ve değerlendirilmesi açısından da büyük bir öneme sahiptir.

Çalışmanın ortaya koyduğu veriler, Antalya'nın yapı kooperatiflerinin tarihsel ve mimari değerini daha geniş bir çerçevede ele alarak, kent kimliğinin şekillenmesinde ve mimarlık tarihindeki yerinin belirlenmesinde önemli bir katkı sunmaktadır.

Bu bağlamda, Antalya'nın ilk konut kooperatifi olan Antalya Bahçelievler Yapı Kooperatifi, kentteki bir kooperatif çatısı altında ve modern yaşam standartlarını karşılamaya yönelik olarak ortaya koyduğu büyük ölçekteki ilk modern sivil mimarlık ürünlerinden biridir. Eğrisel formlarla desteklenen villa tipi konutlar, bahçe içinde modern konut kullanımını yaygınlaştırmayı hedeflemiştir. Projede aynı zamanda yerleşke bazında bazı modern planlama kavramlarının da uygulanmaya çalışıldığı görülür. Bu kapsamda Bahçelievler'in tasarım kararları arasında, ön sırada yer alan konutların önündeki alanlara yapı inşa edilmemesi şartıyla ön sıra konut sahiplerine tahsis edilmesi ve arka sıradaki konutların öndekilerden bir kat daha fazla yapılarak manzara ve rüzgar hakimiyetinin kesilmemesi, bölgeye ve kullanıcıya olan hassasiyeti ifade etmektedir.

Antalya'da modern konutlar inşa etmeye yönelik bir başka önemli örnek Antalya Barınak Yapı Kooperatifi'dir. Bu kooperatifteki mekan kullanımlarında da esneklik ve kullanıcı odaklı bir yaklaşım benimsenmiştir. L şeklindeki salon, kanatlı kapılar aracılığıyla farklı şekillerde kullanılabilirken, holün mekanlardan kopuk olmayıp onlarla iç içe tasarlanması, kullanıcıya mekanları ihtiyaçlarına göre şekillendirme olanağı sunmuştur. Barınaklar Kooperatifi'nin malzeme kullanımına bakıldığında, uzun ömürlü ve dayanıklı malzemelerin tercih edildiği dikkat çekmektedir. Kooperatifin hedef kitlesi, daha çok orta sınıf bir ekonomik grubu temsil ettiğinden, mimari tasarımda sade ve mütevazı kütle formları öne çıkmaktadır. Ancak bu sadeliğe rağmen, malzeme seçiminde kalıcılık ve dayanıklılık ön planda tutulmuş, yapılar uzun süre ayakta kalabilecek nitelikte malzemelerle inşa edilmiştir.

Antalya kooperatiflerinin bir diğer Barınaklar Kooperatifi'nin yerel değerlere ve coğrafyaya gösterdiği saygı, Türkiye'deki öncü kooperatif örneklerine benzer nitelikler taşıdığını göstermektedir. Özellikle, Antalya'nın su kanallarından (arık) yararlanma imkanı ve nemli iklimine bağlı olarak alternatif bina havalandırma sistemlerinin tercih edilmesi bu yaklaşımın somut örnekleridir. Kooperatif projelerinde, yapının altına yerleştirilen havalandırma tünelleri ile odalar ve temel arasındaki nemin giderilmesi sağlanarak, yapı genelinde hava sirkülasyonu yaratılmıştır. Bu sistem, Antalya gibi sıcak ve nemli iklime sahip bir kent için önemli bir yenilikçi çözümdür.

Benzer tasarım kaygıları, Antalya Sucular Yapı Kooperatifi tarafından inşa edilen Yalı Apartmanı ve Anafartalar Caddesi'ndeki Özgür Apartmanı'nda da görülmektedir. Her iki yapıda da kütlelerin pilotis sistemi ile zeminden ayrılması, hem doğal havalandırmayı kolaylaştırmakta hem de zemin kotunda gölgeli ve ferah alanlar oluşturmaktadır. Bu düzenleme, sıcak ve nemli bir kentte hava sirkülasyonu sağlayarak, yapıların bulunduğu çevre ile uyumlu olmasını amaçlamaktadır.

Elbirlik Apartmanı, yerel değerlere saygı gösteren ve bulunduğu alana uyum sağlayan bir diğer örnek olarak öne çıkmaktadır. Döneminin yenilikçi tasarım anlayışını yansıtan bu yapı, tüm dairelerin rüzgar ve güneş ışığından eşit şekilde faydalanmasına olanak sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Mimar Özcan Kırmızıoğlu'nun eseri olan Elbirlik Apartmanı'nda, iç mekan yerleşimleri de yapının konumuna uygun işlevsel özellikler taşımaktadır. İç bahçe kurgusu ile hava sirkülasyonu sağlanırken, cephedeki

hareketlilik tüm dairelerin manzaradan eşit şekilde yararlanmasına imkan vermektedir. Bu unsurlar, yapının hem çevresel faktörlere duyarlılığını hem de kullanıcı odaklı tasarım anlayışını göstermektedir.

Antalya'daki mesken probleminden kaynaklanan apartmanlaşma ve konut kooperatiflerinin gelişimi incelendiğinde dikkat çeken ikinci durum da, belli bir dönemden sonra kooperatifleşmenin daha kapsamlı bir ölçekte modern kentleşmenin araçlarından biri haline gelmesidir. Tez kapsamında yapılan çalışmada kentin farklı dönemlerde ekonomik olarak oldukça zor dönemlerden geçtiği görülmüştür. Ekonomik zorlukların yanında farklı dönemlerde artan göç olgusu da yarattığı nüfus baskısı altında kentin yapılaşmasını kontrol altına almayı gerektirmiştir. Antalya'da kooperatif olgusu incelendiğinde, nüfus baskısının artmasıyla kooperatifleşmenin de kendi mimari tasarımlarını yapacak özelleşmiş birimleri olan daha uzman sistemlere dönüşmeye başladığı gözlenir. Bu kapsamda yapı kooperatiflerinin Antkoop'a dönüşümü de dikkat çekicidir. Yerel yönetimin kentte güçlü bir aktör olarak öne çıktığı, büyük şehirleşmeye doğru giden bu süreçte yerel yönetim önderliğinde kurulan Antkoop'un kuruluşuyla Meltem bölgesinin planlı bir yapılaşma doğrultusunda kente kazandırılması, düzensiz göçü ve düzensiz kent yapılaşmasını kontrol altına alabilmeyi hedeflenmiştir.

Antalya'da kooperatifleşme sürecinin ilk dönemlerde belirli bir hedef kitlesi olmamakla birlikte, zamanla memur, işçi, öğretmen vb. meslek gruplarının, mesken sorunlarına çözüm bulmak üzere kendilerinin kooperatif kurduğu gözlenmektedir. Özellikle 1950 ve 1960'lı yıllarda belirli meslek gruplarına yönelik kooperatifler artış göstermiştir. Antalya Mahdut Mes'uliyetli Gümrükcüler Yapı Kooperatifi, Antalya Öğretmenler Evleri Yapı Kooperatifi, Mahdut Mesuliyetli Antalya Tekstil İşçileri Yapı Kooperatifi, Mahdut Mes'uliyetli Şöför Evleri Kooperatifi, Yeşil Antalya Memur Evleri Yapı Kooperatifi gibi işçi, memur ve belirli bir alanda iş yapan kişileri ev sahibi yapmayı hedefleyen kooperatifler dönemin öne çıkan kooperatiflerinden olmuştur. 1960'lı yılların ortalarında apartman kültürünün yaygınlaşmasıyla kooperatifler yine çeşitli meslek grupları tarafından kurulmaya devam etmiştir. Antalya Tekstil İşçileri Yapı Kooperatifi tarafından yapılan Güç Apartmanı, aynı dönemde yakın bölgede YSE İşçileri Mesken Kooperatifi ve Karayolları çalışanlarının kurduğu bir kooperatif tarafından benzer tipolojide apartmanlar yaptırılması, o döneme ait işleyen bir tipoloji olduğunu kanıtlamaktadır. Belirli bir meslek grubuna yönelik kooperatif yapılaşmalarının elde edilen kurucu bilgilerine bakıldığında, meslek grubu içinde daha yüksek mevkide biri ve bu alanda çalışanların kooperatifi birlikte kurduğu görülmüştür. 1970'li yıllarla birlikte ise meslek ayrımı ortadan kalkmış, farklı meslek gruplarından kişiler bir araya gelerek konut kooperatifi kurmaya başlamıştır. Ve, zaman içerisinde dar gelirli kesimi ev sahibi yapmayı hedefleyen sistem, zamanla gelir düzeyi yüksek kesime yönelik konut alternatifleri de sunmaya başlamıştır.

Antalya'nın kooperatifçilik anlamında apartmanlaşma yoluna gittiği ve kentte bu anlamda önemli yer tutan Antkoop'un başlıca çalışmaları incelendiğinde de başlangıçta hitap ettiği kitlenin dar gelirli olduğu fakat zamanla bu misyonun toplumdaki ekonomik yetersizlikler dolayısıyla ortadan kalktığı görülür. Süreç içerisinde artan kooperatif aidatları dar gelirli oldukça zorlar hale gelmiştir. Meltem Mahallesi ile Sanayi bölgesinde başlayan kooperatifleşme adımları, Ankara'da uygulanmış projelerin Antalya özeline uyarlanması ile hayata geçmiş, fakat Antalya Barınak Yapı Kooperatifi'nde olduğu üzere hem modern mekan kullanımlarını yapıya adapte etmeye

çalışan, hem de yerel değerleri kendi bünyesine dahil eden bir proje olamamıştır. Antkoop yapıları sahip olduğu sosyal alanlar, park alanları gibi donatı alanlarıyla sosyal ihtiyaçlara da hitap eden konutlar olarak, tam anlamıyla siteleşememiş geçmiş dönem yapı kooperatiflerinden sıyrılma da, yere özgü bir mimari ortaya koyamamıştır.

Antkoop çalışmaları içerisinde yer alan Masadağı projesi de, Meltem’de bulunan Antkoop projelerinde olduğu gibi Antalya’ya özgün bir değer ortaya koymamaktadır. Fakat dar gelirli ev sahibi yapabilme misyonu ile Antalya’nın öncül kooperatiflerinden ayrılmaktadır. Bununla birlikte Serik’te bulunan Çiftlik Evleri, önceki dönem Antkoop kooperatiflerinden farklı olarak dar gelirliye değil, gelir düzeyi yüksek kesime hitap etmektedir. Arsa seçenekleriyle kullanıcıya seçim özgürlüğü tanıyan kooperatif, kooperatifçilik kavramının temelinde yatan yardımlaşma, sorunlara birlikte çözümler bulabilme gibi amaçları barındırmamaktadır.

Antkoop sonrası dönemde öne çıkan kooperatif yapılaşmalarından biri de Mimar Bayram Nihat Güner’e ait bir proje olan, Antalya’nın kış sporlarıyla öne çıkan Saklıkent bölgesindeki konut kooperatifi projesidir. Yine bir meslek grubunu hedeflemeyen kooperatif kentin dışında, eğimli araziden maksimum derecede faydalanarak bu alanda bir köy kurmuş, bu sayede bölgede bir canlılık yaratılmasını sağlamıştır. Farklı tipolojilerde konutların bulunduğu bölgede arazinin eğimi, konut yerleşimlerinde doğal bir düzen kurgulanmasını sağlamıştır. Bulunduğu bölge ile uyum içinde olan yapılar, beton, taş, ahşap gibi malzemelerin bir arada estetik kullanımıyla ve bölge iklimine yönelik çatı sistemi çözümleriyle alana duyarlı tasarımlara iyi bir örnek oluşturmaktadır.

Görüldüğü gibi, Bahçelievler Yapı Kooperatifi ile başlayan Antalya’da kooperatifleşme süreci Türkiye’deki ilk kooperatiflerle benzer nitelikler taşısa da, başlangıçta mesken sıkıntısına çözüm bulmak üzere belirli bir kesimi konut sahibi yapabilmek amacıyla başlatılmamış ama zamanla o yöne evrilmiştir. Antkoop özelinde ise tam tersine bu durum başlangıçta dar gelirli ev sahibi yapabilmek hedeflenmiş olsa da ekonomik şartlar, bu hedefin gerçekleştirilmesinin önünde engel teşkil etmiştir. Sonraki süreçte Antkoop’un ve kentin kooperatifçilik kavramına lüks konut da dahil olarak amaç dar gelirliyi konut sahibi yapmaktan, nitelikli mimariye sahip üst sınıf konut üretmeye evrilmiştir.

Bu çalışma ile birlikte Antalya’nın apartmanlaşma süreci ile öncül yapı kooperatiflerinin inşa edilmesinde atılan adımlar ve etkileri incelenmiş, kooperatiflerin kentin mimarlık tarihi açısından önemi vurgulanmıştır. Gelenekselden modern döneme geçiş sürecinin öncül örneklerinin minimum imkanlarla maksimum verimin alındığı nitelikli örnekler olarak sonraki dönem yapılarına örnek teşkil edebileceği ve etmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu sebeple gelecekteki inşa edilecek konutlarda geçmişten gelen değer, teknik çözümler ve pratik getirilerden, günümüz kullanıcı konforundan ödün vermeden faydalanılabileceği ve yapı inşa edilecek alana duyarlı tasarımlar ortaya koymanın ne kadar önemli olduğu hususunun dikkate alınması beklenmektedir.

6. KAYNAKLAR

- Adam, M. 1978. Toplu Konut Sanayii ve Az Gelişmişlik. *Mimarlık Dergisi*, 16(3): 28-31.
- Aktüre, S. 2006. 19. Yüzyılda Muğla. Tarih İçinde Muğla içinde, (Der.) İlhan Tekeli, Muğla Belediyesi Yayınları, Muğla, ss. 34-113.
- Alsaç, Ü. 1973. Türk Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Devrindeki Evrimi. *Mimarlık Dergisi*, 11(11-12):12-25.
- Altın, E. 2003. Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığında "Öteki" Sorunu (1923-1950). Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 100 s.
- Anonim 1: <https://ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/kooperatifler-hakkinda-bilgiler/tarihce> [Son erişim tarihi: 28.01.2024].
- Anonim 2: <https://ihuam.ankara.edu.tr/insan-haklari-evrensel-beyannamesi/> [Son erişim tarihi: 28.01.2024].
- Anonim 3: <https://ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/kooperatifler-hakkinda-bilgiler/kooperatif-nedir> [Son erişim tarihi: 29.02.2024].
- Anonim 4: <https://izmir.csb.gov.tr/kooperatif-ve-kooperatifciligin-tanimi-i-1529> [Son erişim tarihi: 29.02.2024].
- Anonim 5: <https://sozluk.gov.tr/> [Son erişim tarihi: 29.02.2024].
- Anonim 6: <https://csb.gov.tr/ss/yapi-kooperatifleri#> [Son erişim tarihi: 12.03.2024].
- Anonim 7: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Antalya> [Son erişim tarihi: 30.05.2024].
- Anonim 8: <https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/> [Son erişim tarihi: 27.08.2024].
- Anonim9: https://www.mimarizm.com/haberler/prof-bayram-nihat-guner-i-kaybettik_117931 [Son erişim tarihi: 29.08.2024].
- Anonim 10: <https://saklikentim.com/> [Son erişim tarihi: 31.08.2024].
- Antalya Adalet Evleri Yapı Kooperatifi Başkanlığından, İleri Gazetesi, 12 Eylül 1958, Işık Basımevi, Antalya.
- Antalya Mahdut Mes'uliyetli Gümrükcüler Yapı Kooperatifinden, İleri Gazetesi, 10 Aralık 1958, Işık Basımevi, Antalya.
- Antalya Mahdut Mes'uliyetli Gümrükcüler Yapı Kooperatifinden, İleri Gazetesi, 11 Aralık 1958, Işık Basımevi, Antalya.
- Antalya Mahdut Mes'uliyetli Gümrükcüler Yapı Kooperatifinden, İleri Gazetesi, 12 Aralık 1958, Işık Basımevi, Antalya.
- Antalya Öğretmenler Evleri Yapı Kooperatifi Bşk.dan, İleri Gazetesi, 26 Kasım 1958, Işık Basımevi, Antalya.
- Antalya Sucular Yapı Kooperatifi, Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi, 12 Aralık 1957, Ankara, <https://www.ticareticil.gov.tr/index.php> [Son erişim tarihi: 02.08.2024].
- Antalya Şirin Evler Yapı Kooperatifinden, İleri Gazetesi, 16 Eylül 1958, Işık Basımevi, Antalya.

- Antalya Ticaret ve Sanayi Odası (ATSO), 2015. Antalya’da Sanayinin Doğduğu Yer Dokuma. *Vizyon Dergisi*, ATSO AR-GE Müdürlüğü, 28(299):22-26.
- Artıkoğlu, P. 2006. 1950–1970 Arası Süreçte Sosyal Yaşam ve İç Mekânın Değişenleri. *Sanatta Yeterlik Tezi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul, 186 s.
- Asiliskender, B. ve Özsoy, A. 2010. Cumhuriyet Sonrası Kayseri’de Modernleşme: Mekansal ve Toplumsal Değişim. *İTÜ Dergisi/A*, 9(1): 31-42.
- Aydın, S., Emiroğlu, K., Türkoğlu, Ö., Özsoy, E. D. 2005. Küçük Asya’nın Bin yüzü: Ankara. Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 719 s.
- Babacan Güngör, E.E. 2018. Muğla Kentinde Erken Cumhuriyet Dönemi Modernleşme Sürecinin Kent Ve Mimarlık Ölçeğinde Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 132 s.
- Bahçeli Evler Kooperatifi, 21 Mart 1944. Antalya Gazetesi, Antalya Matbaası, Antalya.
- Bahçeli Evler Kooperatifi, 14 Nisan 1944. Antalya Gazetesi, Antalya Matbaası, Antalya.
- Bakır Doğru, H. 2020. Cumhuriyet Dönemi Konut Mimarisinde İdeal Bir Mekân (Okuması) Örneği: Yapı Kooperatifleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(71): 359-366.
- Barbaros Akay, E. 2020. Antalya’da Sanayileşme Süreci ve Mekânsal Etkileri: Antalya Dokuma Fabrikası Yerleşkesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 225 s.
- Batur, A. 1978. Toplu Konutun Tarihsel Gelişimi ve İki Örnek. *Mimarlık Dergisi*, 16(3):22-24.
- Batur, A. 2007. Modern Olmak: Bir Cumhuriyet Mimarlığı Arayışı. Modern Türk Mimarlığı içinde, R. Holod, A. Evin ve S. Özkan (Ed.), TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, Ankara, ss. 69-96.
- Bilgin, İ. 1997. Toplu Konut Maddesi. Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, cilt:3, İstanbul, ss. 1803- 1808.
- Bilgin, İ. 1998. Modernleşmenin ve Toplumsal Hareketliliğin Yörüngesinde Cumhuriyet’in İmarı. 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık içinde, (Ed.) Sey, Y., Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 255-272.
- Bingöl, Ö. 2001. Modernleşme ve Konut Mimarisi: Endüstri Devriminden Sonra Barınma Kültürünün Değişimi. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul, 183 s.
- Bozdoğan, S. 2002. Modernizm ve Ulusun İnşası Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Mimari Kültür. Metis Yayınları, İstanbul, 408 s.
- Bölükbaş Dayı, E., Alyanak Kaya, F. 2024. Modernin Üretiminde Kolektif Bir Yaklaşım: Antalya Yalı Apartmanı. Eksen Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi, 5(1):1-19.
- Büyükyıldırım, G. 2017. 20. Yüzyılda Su İşleri ve Antalya, DSİ, Antalya, 430s.
- Cengizkan, A. 2000. Türkiye’de Fabrika ve İşçi Konutları: İstanbul Silahtarağa Elektrik Santrali. METU Journal of the Faculty of Architecture, 20(1-2): 29-56.

- Ceyhan, G. 2002. Türkiye’de Konut İç Mekânları ve Donatılarında Değişim ve Süreklilik. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, 191 s.
- Chitty, A. 1947. Mesken İnşaatı. *Arkitekt Dergisi*, (185-186):131-134.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.18.1.2/104.9.21.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.18.1.2/119.34.1.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.18.1.2/128.8.16.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.18.1.2/134.106.2.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.18.1.2/135.37.13.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.18.1.2/135.43.12.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.18.1.2/135.43.10.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.18.1.2/138.120.16.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.18.1.2/142.10.17.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.18.1.2/142.33.1.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.18.1.2/142.33.6.
- Çıkın, A. T. 2016. Rochdale Haksever Öncüleri. <https://blog.milliyet.com.tr/rochdale-haksever-unculeri/Blog/?BlogNo=548555> [Son erişim tarihi: 14.03.2024]
- Çimrin, H., 2012a. Bir Zamanlar Antalya Tarih, Gözlem ve Anılar. Cilt 1, ATSO Kültür Yayını, Antalya, 640 s.
- Çimrin, H., 2012b. Bir Zamanlar Antalya Tarih, Gözlem ve Anılar. Cilt 2, ATSO Kültür Yayını, Antalya, 640 s.
- Çimrin, H. 2014. Bahçelievler Sementi Nasıl Kuruldu? <https://www.sabah.com.tr/akdeniz/2014/12/15/bahcelievler-semti-nasil-kuruldu> [Son erişim tarihi: 11.06.2024]
- Dağaltı, A. 2010. Modern Konut Mimarlığında Mekan Anlayışı, Avrupa ve Türkiye İlk Dönem Örnekleri. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, 159 s.
- Dayar, E. 2017. Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Antalya. *Toplumsal Tarih Dergisi*, 2017(285): 44-54.

- Dayar, E. 2021. 20. Yüzyılın İlk Yarısında Antalya'nın Kentsel Gelişimi (1908-1950). *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 17(33): 125- 160.
- Dinç, G. ve Bakırcılar, N. A. 2012. Geçmişten Günümüze Antalya Ticaret ve Sanayi Odası. Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayını, Antalya, 247 s.
- Edik, Y. 1990. 1163 Sayılı Kooperatifler Yasasındaki Son Değişikliklerin Genel Değerlendirmesi ve Değişikliklere Göre Kooperatiflerde Yönetim Sorumluluğu. Türk Kooperatifçilik Kurumu (TKK) Yayınları, Ankara, sayı: 90, ss. 5-26.
- Erçin, F. 2002. Türk Hukukunda Kooperatif Tüzel Kişiliğinin Ayırıcı Özellikleri. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 228 s.
- Erçin, F. 2004. Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Kooperatifçiliği. Derin Yayınları, İstanbul, 146 s.
- Ertaş, N. 2024. Haşim İşcan ve Antalya Valiliği Dönemindeki İmar Faaliyetleri (1940-1945). Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 155 s.
- Evsiz Antalyalılar İçin Bir Kooperatif Kuruluyor, İleri Gazetesi, 25 Temmuz 1958, Işık Basımevi, Antalya.
- Fidan, A. 2002. Cumhuriyet Sonrası Türk Mimarlığı ve Yabancı Mimarların Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 153 s.
- Google Earth. 2024a. Yalı Apartmanı (Hava Fotoğrafı), Yalı Apartmanı Cephe Düzeni (Street View). <https://earth.google.com/web/> [Son erişim tarihi: 10.07.2024].
- Google Earth. 2024b. Anafartalar Caddesi ve Güç Apartmanı (Hava Fotoğrafı), Güç Apartmanı Ön ve Arka Cepheler (Street View). <https://earth.google.com/web/> [Son erişim tarihi: 11.07.2024].
- Google Earth. 2024c. Elbirlik Apartmanı (Hava Fotoğrafı), Elbirlik Apartmanı Doğu Cephesi (Street View). <https://earth.google.com/web/> [Son erişim tarihi: 27.08.2024].
- Google Earth. 2024ç. Saklıkent'te Bulunan Kooperatif Yerleşkesi, Saklıkent Dağ Oteli ve Kooperatif Konutları. <https://earth.google.com/web/> [Son erişim tarihi: 28.08.2024].
- Google Earth. 2024d. Özgür Apartmanı Kuzey Cephesi (Street View), Özgür Apartmanı Doğu Cephesi (Street View). <https://earth.google.com/web/> [Son erişim tarihi: 29.08.2024].
- Google Earth. 2024e. Yalı Apartmanı Güney Cephesi Görünüş (Street View), Yalı Apartmanı Güneybatı Görünüş (Street View). <https://earth.google.com/web/> [Son erişim tarihi: 30.08.2024].
- Google Earth. 2024f. Antalya Bahçelievler Yapı Kooperatifi Yerleşim Alanı. <https://earth.google.com/web/> [Son erişim tarihi: 01.09.2024].
- Google Earth. 2024g. Zafer Mahallesi, Antkoop Kooperatifleri (Street View). <https://earth.google.com/web/> [Son erişim tarihi: 04.09.2024].
- Google Earth. 2024ğ. Antkoop Çiftlik Evleri. <https://earth.google.com/web/> [Son erişim tarihi: 04.09.2024].

- Gönüllü, A. R. 2008. Demokrat Parti Dönemi'nde Antalya (1950-1960). Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 365 s.
- Gülmez Ünsal, N. 2008. Metropolde Çeşitlenen Hanehalkları ve Konut. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, 357 s.
- Güvenç, Ö. F. 2014. XIX. Yüzyıl Mardin Barınma Kültürü 1837–1866. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, 119 s.
- Harvey, D. 2013. Paris Modernitenin Başkenti. (Çev.) Kılınçer, B., Sel Yayıncılık, İstanbul, 480 s.
- Kaprol, T. 2002. Cumhuriyet Sonrası 1930-1950 Yılları Arasında Bursa'da Mimari Gelişim. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 7(1): 171-184.
- Kara Yüksel, M. A. 2020. Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları XVI. Poster Sunuşları Bildiri Özetleri Kitabı, 25-26 Aralık, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Kayserili, A. ve Kocaman, S. 2014. Türkiye'de Modern Konut Kültürü. İçinde Kent Çalışmaları I Kentsel Mekân, Sosyal Dışlanma, Kentsel Yoksulluk, Marka Kentler, Kentsel Peyzaj, (Ed.) Keçeli, A. ve Çelikoğlu Ş., Detay Yayıncılık, ss. 253-274.
- Keleş, R. 1967. Kooperatifçilik İlkeleri ve Sosyal Konut Politikası Açısından Türkiye'de Konut Kooperatifleri. Gürsoy Basımevi, Ankara, 304 s.
- Keleş, R. 1979. Devlet ve Konut Kooperatifçiliği. TMMOB III. Yapı Üretim Kongresi, 22-23 Aralık, İzmir, ss. 31-40.
- Keleş, R. 1982. Türkiye'de Konut Kooperatifçiliği. Konut Kooperatifçiliği Semineri 1, ss. 22-33, 13-24 Eylül, Kent-Koop Yayınları: 22, Yorum Matbaacılık, Ankara.
- Keleş, R. 2004. Kentleşme Politikası. İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 752 s.
- Kıray, M. B. 1998. Kentleşme Yazıları. Bağlam Yayınları, İstanbul, 192 s.
- Koç, H. 1981. İzmir'de Cumhuriyet Döneminde Toplu Konut Uygulamaları -Bornova'da Bir Toplu Konut Alanı Tasarımı-. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir, 242 s.
- Koç, H. 1989. Kentsel Konut Sunumunda Konut Kooperatiflerinin Etkinlikleri Üzerine Bir Araştırma -İzmir Örneği-. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 460 s.
- Koç, H. 2022. Kentsel Konut Sunumunda Giderek Unutulan Bir Organizasyon: Konut Yapı Kooperatifleri. *İdealkent Dergisi*, 13(37): 202-206.
- Kozan, Z. 2004. Konuk Ailesi: Yaşa Koca Gazi Paşa, Çok Yaşa. *Antalyalılar Dergisi*, (8):14-19.
- Köne, A. Ç. 2023. Kooperatif Hareketinin Tarihi. <https://sosyalekonomi.org/kooperatif-hareketinin-tarihi/> [Son erişim tarihi: 30.01.2024].
- Le Corbusier 1991. Yeni Bir Mimarlığa Doğru Beş Nokta. İçinde 20.Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar, Conrads U. (Der.), Yavuz S. (Çev.), Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, ss. 83-84.

- Mahdut Mesuliyetli Antalya Tekstil İşçileri Yapı Kooperatifi, Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi, 19 Aralık 1961, Ankara, <https://www.ticaretsicil.gov.tr/index.php> [Son erişim tarihi: 02.08.2024]
- Mahdut Mesuliyetli Barınak Yapı Kooperatifinden, İleri Gazetesi, 24 Aralık 1958a, Işık Basımevi, Antalya.
- Mahdut Mes'uliyetli Barınak Yapı Kooperatifinden, İleri Gazetesi, 24 Aralık 1958b, Işık Basımevi, Antalya.
- Mahdut Mesuliyetli Barınak Yapı Kooperatifinden, İleri Gazetesi, 25 Aralık 1958, Işık Basımevi, Antalya.
- Mahdut Mesuliyetli Barınak Yapı Kooperatifinden, İleri Gazetesi, 26 Aralık 1958, Işık Basımevi, Antalya.
- Mahdut Mes'uliyetli Şöför Evleri Kooperatifinden, İleri Gazetesi, 27 Aralık 1958, Işık Basımevi, Antalya.
- Mahdut Mes'uliyetli Şöför Evleri Kooperatifinden, İleri Gazetesi, 30 Aralık 1958, Işık Basımevi, Antalya.
- Manavoğlu, E. 2009. Antalya Kenti'nin Geçmişten Günümüze Mekânsal Gelişimi ve Planlama Çalışmalarının Değerlendirilmesi. *Planlama Dergisi*, 2(46): 19-30.
- Manavoğlu, E. ve Kutlu, Ö. N. 2010. Tarih III Cumhuriyet Dönemi, Düünden Bugüne Antalya içinde, Antalya Valiliği Yayınları, Antalya, ss. 187-232.
- Milli İktisat ve Tasarrufa Doğru Mühim Teşebbüsler, 20 Aralık 1929. Resmi Antalya Gazetesi, Antalya Matbaası, Antalya.
- Mimarlar Derneği, 1927. Nejat Ersin Arşivi, Perihan Ersin ve Üç Kişi Bir Faytonun Önünde. <https://nejatersin.md1927.org.tr/> [Son erişim tarihi: 01.09.2024].
- Mortaş, A. 1943. Ankara Tasarruf Evleri Kooperatifi. *Arkitekt Dergisi*, (135-136):76-79.
- Mortaş, A. 1944. Az Para ile Ev Yapmak ve Bizde Kooperatifçilik. *Arkitekt Dergisi*, (147-148): 90-92.
- Mortaş, A. 1948. Ankara Tasarruf Evleri. *Arkitekt Dergisi*, (193-194):10-15.
- Mutdoğan, A. S. 2014. Türkiye'de Çok Katlı Konut Oluşum Sürecinin İstanbul Örneği Üzerinden İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*, ss. 1-27.
- Mülayim, Z.G. 1967. Tarımsal Kooperatifçilik. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara, 230 s.
- Mülayim, Z.G. 2006. Kooperatifçi Atatürk ve Kooperatifçilik. Yetkin Yayınları, Ankara, 328 s.
- Orhan, H. 2019. Apartmanlaşma Süreci ve Gündelik Hayatta Yeni Sosyallikler: Antalya İli Yenidoğan ve Ahatlı Mahalleleri Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 147 s.
- Önal, M. 2006. 1930'lu Yıllarda Genç Cumhuriyet'in Başlattığı Önemli Bir Girişim: Afyon-Antalya Demiryolu Projesi. Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu, 18-19 Aralık 2003, Antalya, s.275-297.

- Özakbaş, D. 2014. Cumhuriyet Dönemi Mimarlığının Siyasal, Ekonomik ve Sosyal Gelişmeler Paralelinde Modernleşme Süreci 1950–2000. Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul, 922 s.
- Özkan, S. 2011. Ankara'da Kentleşme Sürecinde Konut Sorunu. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 218 s.
- Özorhon, G. 2009. 1950-60 Dönemi İstanbul Konut Mimarlığının 21.Yy Konutu Çerçevesinde Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 131 s.
- Öztürk, C. 1969. Dünya'da ve Türkiye'de Devletle Kooperatif Münasebetleri. Şafak Matbaası, Ankara, 73 s.
- Pala Azsöz, G. 2022. Kırklareli Merkez Burhanettin ve Mustafa İnci Evi İncelemesi: Cumhuriyet Dönemi Konut Mimarisi. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 3(1): 50-75.
- Pekin Çelik, A. 1978. Yirmilerde Toplu Konut Hareketlerine Bir Bakış. *Mimarlık Dergisi*, 16(3):25-28.
- Rapoport, A. 1969. House Form and Culture. Prentice-Hall, New Jersey, 146 s.
- Saegert, S., 1985. The Role of Housing in the Experience of Dwelling. In Home Environments, (Eds.) Altman, I., Werner, M. C, Plenum Press, New York, London, pp.287-307.
- Sağlam, H. 1995. Cumhuriyet Dönemi Mimarlık-Politika İlişkisi: Turizm Konaklama Yapıları Aracılığı İle İrdelenmesi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 295 s.
- Saka, A. 2021. Cumhuriyet Dönemi Modern Mimarlık Pratiklerinin Antakya'da Konut Üzerinden Okunması (1950-1970). Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 225 s.
- Salbacak, S. ve Demirkan, Ö. 2018. Cumhuriyet'in Üretici Birlikleri ve Mekânsal Gelişim Örneği; Giresun Fiskobirlik Yerleşkesi İşçi Konutları. *The Journal Of Academic Social Science*, 6(79):62-70.
- Saraçoğlu, H. 1989. Akdeniz, MEB Yayınları, Ankara, 730 s.
- Sayar, Z. 1939. Buhran ve Bina İnşa Etmek Mecburiyeti. *Arkitekt Dergisi*, (105-106): 224-227.
- Sayar, Z. 1946. Mesken Davası. *Arkitekt Dergisi*, (171-172): 49-50.
- Sayar, 1948. Mesken Buhranı ve Bina Yapımı Teşvik Kanunu. *Arkitekt Dergisi*, (199-200): 147-171.
- Sayar, Z. 1956. Şu Mesken Dâvamız!. *Arkitekt Dergisi*, (283): 3-4.
- Sey, Y. 1998. Cumhuriyet Döneminde Konut. Y.Sey ve D. Özkan (Ed.) 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık içinde, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Türk Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul, ss. 273-300.
- Sökmensüer, Y. 2014. Bahçelievler ve Emek Mahallesi: Adresini, Sokağını Yitiren Semtin Tarihi. *İdealkent Dergisi*, 5(11):178-192.

- Sönmez, F. 2012. Kayseri Barınma Kültüründe Değişim: 1930-1970. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 309 s.
- Sözen, M. (1984). Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı. Ankara: Kültür Yayınları İş-Türk Limited Şirketi, 378 s.
- Şanlı, İrem. 2020. Antalya Modernleşme Sürecinin Mimar Birey Üzerinden Değerlendirilmesi: Özcan Kırmızıoğlu Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 156 s.
- Şengün, H. 2017. Türkiye’de Konut Kooperatifçiliğinin Dünü, Bugünü ve Yarını. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1: 1-17.
- Şenyapılı, T. 1985. Ankara Kentinde Gecekondu Gelişimi (1923-1960). Kent-Koop Yayınları, Ankara, 320 s.
- Şimşek, G. 2015. Aydın’da Mimarlık Mirası Olarak Cumhuriyet Dönemi Konutları. *Megaron Dergisi*, 10(1): 43-56.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), 1979. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 711 s.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), 1985. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 224 s.
- T.C. Ticaret Bakanlığı (TB), 2013. Gelişmiş Ülkelerde Kooperatifçilik Uygulamaları. Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 56 s.
- Tutan, H. 1995. Türkiye’de Gecekondu Sorunu. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 132 s.
- Türker, E.A. ve Tapan, A.M. 2022. 20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı’nın Ulusal ve Uluslararası Düzeydeki Politik Değişimler Bağlamında İncelenmesi. *Disiplinlerarası Yenilik Araştırmaları Dergisi*, 2(2): 95-113.
- Ungan, F. 1962. Şehirlerde Mesken Problemleri. İmar ve İskân Bakanlığı Yayınları Komisyon Raporları No:1, Ankara, 46 s.
- Uysal, Y. Y. 2013. Tarihin İktidarının Yok Saydıkları: Yapılar ve Mimarlar / Kooperatif Evleri. Bellek ve Kültür Sempozyumu, 5-7 Eylül, Bilkent Üniversitesi, Ankara.
- Üner, N. 1992. Kooperatif İşletmeciliği. Doğruluk Matbaacılık, İzmir, 239 s.
- Wagner, B. 1956a. Türkiyede Mesken Meselesi I. *Arkitekt Dergisi*, (284): 78-80.
- Wagner, B. 1956b. Türkiyede Mesken Meselesi II. *Arkitekt Dergisi*, (285): 119-139.
- Yaroğlu, Y.S. 2006. Konut Yapı Kooperatiflerine Tanınan Teşviklerin Konut Yapı Kooperatiflerinin Gelişimine Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 138 s.
- Yasa, İ. 1972. Kibbutz'un Toplumsal İdeolojisi ve Yapısı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 27(04):9-15.
- Yeşil Antalya Memur Evleri İlkokul Yaşatma Derneği Nizamnamesi, İleri Gazetesi, 28 Ağustos 1958, Işık Basımevi, Antalya.
- Yeşil Antalya Memur Evleri İlkokul Yaşatma Derneği Nizamnamesi, İleri Gazetesi, 29 Ağustos 1958, Işık Basımevi, Antalya.

Zeylan, P. K. 2009. 19. Yüzyıl Sonrası Türkiye’de Toplumsal Değişimlerin Konut Mekanına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul, 167 s

7.EKLER

EK-1. Antalya bahçelievler yapı kooperatifi

<u>KOOPERATİF</u> Antalya Bahçelievler Yapı Kooperatifi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> TİP I: Fiyatı yaklaşık 7.000 lira, 1 katlı, bodrum kat yok, plan yerleşimi salon, mutfak, misafir odası, yatak odası, yemek salonu, abdesthane, ıslak hacimden oluşmakta. TİP II: Fiyatı yaklaşık 8.000 lira, 1 katlı, yarım bodrum var, plan yerleşimi salon, mutfak, yatak odası, yemek salonu, ıslak hacim, ofisten oluşmakta. TİP III: Fiyatı yaklaşık 11.500 lira, 1 katlı, bodrum kat yok, plan yerleşimi salon, mutfak, misafir odası, oturma odası, yatak odası, yemek salonu, ıslak hacim, ofisten oluşmakta. TİP IV: Fiyatı yaklaşık 8.500 lira, 2 katlı, yarım bodrum var, plan yerleşimi mutfak, misafir odası, oturma odası, yatak odası, yemek salonu, oturma odasına açılan iki ilave oda, balkon, çamaşırlık, odun deposundan oluşmakta.
<u>TARİH</u> 27.01.1944	
<u>KONUM</u> Antalya Bahçelievler Yapı Kooperatifi Yerleşim Alanı (Google Earth 2024f) Konyaaltı İlçesi, Bahçelievler Mahallesi,Konyaaltı Caddesi'nin Batısı	
<u>KURUCULAR</u> Tahsin Sezen, Hüseyin Ülgen, Hasan Göksoy, Murat Adsız, Ahmet Gürel, Şükrü Başargan ve Adnan Selekler	<u>BELGELER</u> Kaynak: Antalya 21 Mart 1944 Kaynak: Mimarlar Derneği 1927, Nejat Ersin Arşivi
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 1ve 2 4	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-2. Antalya bahçeli memur evleri yapı kooperatifi

<u>KOOPERATİF</u> Antalya Bahçeli Memur Evleri Yapı Kooperatifi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Kooperatifin hedeflediği konut sayısını tamamlayabilmesi adına üyelerin belirli bir süre zarfı boyunca aidat ödemesi kararlaştırılmıştır. Bu süre on beş yıl olarak belirlenmiş ve ev sahibi olabilmek için minimum sermaye tutarının yüz kırk Türk Lirası olması gerektiği ifade edilmiştir. Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı'nın 18.04.1949 tarih ve 6-2263/9047 sayılı yazısı ile gönderilmiş olan ilişik ana sözleşme, Bakanlar Kurulu tarafından 27.04.1949 tarihinde incelenmiştir. Bu kapsamda kooperatif kurulması adına gerekli onay alınmış olup, konut inşasına başlanmıştır. Bakanlar Kurulu'ndan alınan iznin, Ticaret Kanunu'nun 480. Maddesi gereğince verildiği karar yazısında belirtilmektedir.
<u>TARİH</u> 27.04.1949	<u>BELGELER</u> Yukarıda kooperatife dair verilen kuruluş izni bilgileri, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı belgelerinden elde edilmiştir.
<u>KONUM</u> Veriye ulaşılamamıştır.	
<u>KURUCULAR</u> Hasan Demiray, Hatem Atamer, Orhan Yeşilbük, Baha Devrim, Veysel Güldes, Lütfü Yıldırım, Ömer Mazlumoglu ve Kutsi Tüsüz	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> Veriye ulaşılamamıştır.	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-3. Yeşil antalya memur evleri yapı kooperatifi

<u>KOOPERATİF</u> Yeşil Antalya Memur Evleri Yapı Kooperatifi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Konutların temel atma çalışmalarına 1 Mart 1953 tarihinde halkın önünde başlanmıştır. Aynı gazetenin 20 Ocak 1954 tarihli haberinde kooperatifteki konutların müteahhit Nadir Berksoy ve İsmail Küçük tarafından inşa edildiği belirtilmiştir. Kooperatif 76 konuttan oluşmaktadır.
<u>TARİH</u> 01.02.1952	<u>BELGELER</u> Kaynak: İleri 28 Ağustos 1958
<u>KONUM</u> Veriye ulaşılamamıştır.	
<u>KURUCULAR</u> Ramiz Coşkun, Kemal Yurtseven, Nazım Çıkla, Mehmet Öztürk, Remzi Erten, Şevket Taşkan, Tayyar Gönen, Fahri Gürkan, Mustafa Çakıralp, Kemal Başaran, Veysel Güldez ve İsmail Akdemir	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> Veriye ulaşılamamıştır.	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Memur	

EK-4. Antalya öğretmen evleri yapı kooperatifi

<u>KOOPERATİF</u> Antalya Öğretmen Evleri Yapı Kooperatifi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Kooperatif bünyesinde ev sahibi olabilmek için yirmi yıllık bir süre dahilinde iki yüz Türk Lirası olacak şekilde bir sermaye bedeli belirlenmiştir. Antalya'nın yerel gazetelerinden biri olan İleri Gazetesi'nin 27 Şubat 1954 tarihli haberinde kooperatifin alacağı 600 m²'ye sahip arsalarda üyelerini 5228 sayılı bina yapımı ile ilgili teşvik kanununun sağladığı olanaklardan faydalandırarak ev sahibi yapmayı hedeflediği belirtilmiştir.
<u>TARİH</u> 18.01.1954	
<u>KONUM</u> Veriye ulaşılamamıştır.	
<u>KURUCULAR</u> Burhanettin Katlandur, Refik Tuncer, Vahap Arıkan, Ali Sahip Şengünler, Avni Sungur, Osman Hatipoğlu ve Erdoğan Altay	<u>BELGELER</u> Kaynak: İleri 26 Kasım 1958
<u>KAT ADEDİ/ TİPOLOJİ</u> Veriye ulaşılamamıştır.	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Öğretmen	

EK-5. Gümrük ve tekel vekâletiyle çalışma vekâleti antalya teşekkülleri memur ve ilgilileri ev yapı kooperatifi

<u>KOOPERATİF</u> Gümrük ve Tekel Vekâletiyle Çalışma Vekâleti Antalya Teşekkülleri Memur ve İlgilileri Ev Yapı Kooperatifi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Antalya’da 1954 yılında kurulan bir diğer yapı kooperatifi “Gümrük ve Tekel Vekâletiyle Çalışma Vekâleti Antalya Teşekkülleri Memur ve İlgilileri Ev Yapı Kooperatifi”dir. Yirmi yıl süre aidat ödeyerek ev sahibi olabilme bedeli ise bu kooperatif için minimum beş yüz Türk Lirası olacak şekilde belirlenmiştir. Günümüzdeki Ticaret Bakanlığı’nın o dönemki ifade şekliyle İktisat ve Ticaret Vekâleti’nin 30.03.1954 tarihli ve 6/3175-20526 sayılı yazısı ile gönderilmiş olan ana sözleşme, İcra Vekilleri Heyeti tarafından 10.04.1954 tarihinde incelenmiştir. Belirtilen tarihli ve sayılı karar ve Ticaret Kanunu’nun 480. Maddesi gereğince Gümrük ve Tekel Vekâletiyle Çalışma Vekâleti Antalya Teşekkülleri Memur ve İlgilileri Ev Yapı Kooperatifi’nin kurulması izni verilmiştir.
<u>TARİH</u> 10.04.1954	
<u>KONUM</u> Veriye ulaşılamamıştır.	
<u>KURUCULAR</u> Emin Erginay, Cemalettin Gürakanus, Burhanettin Cönkeroğlu, Ali Rıza Arkan, Fazıl Süer, Hulisi İyigün, Esat Yeşim, Hüseyin Tandoğmuş, Ratibe Akan ve Ali Kutlay	
<u>KAT ADEDİ/ TİPOLOJİ</u> Veriye ulaşılamamıştır.	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Memur	<u>BELGELER</u> Kaynak: İleri 10 Aralık 1958

EK-6. Antalya işçi evleri yapma kooperatifi

<u>KOOPERATİF</u> Antalya İşçi Evleri Yapma Kooperatifi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Antalya'da genellikle memur kesimi konut sahibi yapmaya yönelik kooperatifler olsa da işçileri de konut sahibi yapabilmek amacıyla kooperatifler kurulmuştur. Bunlardan biri "Antalya İşçi Evleri Yapma Kooperatifi"dir. Yeşil Antalya Memur Evleri Yapı Kooperatifi ve Antalya Öğretmen Evleri Yapı Kooperatifi'nde olduğu gibi yirmi yıl süre aidat ödenmesi ve minimum sermaye bedelinin iki yüz Türk Lirası olması kararlaştırılmıştır. İktisat ve Ticaret Vekâleti'nin 17.04.1954 tarihli ve 6/3960/23860 sayılı yazısı ile gönderilmiş olan ana sözleşme, İcra Vekilleri Heyeti tarafından 25.04.1954 tarihinde incelenmiştir. Belirtilen tarihli ve sayılı karar ve Ticaret Kanunu'nun 480. Maddesi gereğince Antalya İşçi Evleri Yapma Kooperatifi'nin kurulması izni verilmiştir.
<u>TARİH</u> 25.04.1954	
<u>KONUM</u> Veriye ulaşılamamıştır.	
<u>KURUCULAR</u> Veriye ulaşılamamıştır.	
<u>KAT ADEDİ/ TİPOLOJİ</u> Veriye ulaşılamamıştır.	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> İşçi	<u>BELGELER</u> Yukarıda kooperatife dair verilen kuruluş izni bilgileri, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı belgelerinden elde edilmiştir.

EK-7. Antalya şoför evleri yapı kooperatifi

<u>KOOPERATİF</u> Antalya Şoför Evleri Yapı Kooperatifi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Antalya Şoför Evleri Yapı Kooperatifi, yirmi yıl süre ve minimum iki yüz Türk Lirası'yla kurulması kararlaştırılan kooperatiflerden biridir. İktisat ve Ticaret Vekâleti'nin 15.04.1954 tarihli ve 6/3865/23532 sayılı yazısı ile gönderilmiş olan ana sözleşme, İcra Vekilleri Heyeti tarafından 25.04.1954 tarihinde incelenmiştir. Belirtilen tarihli ve sayılı karar ve Ticaret Kanunu'nun 480. Maddesi gereğince Antalya Şoför Evleri Yapı Kooperatifi'nin kurulması izni verilmiştir. Kooperatife girerken en az dört hisse almak ve bunun dörtte birini peşin, kalanını ise Yönetim Kurulu tarafından belirlenecek olan tarih ve ödeme şekliyle kendisine bildirildiği tarihten itibaren bir ay içinde ödemek durumundadır. Yüz hisseden fazla alım yapılamayacağı da sözleşmede belirtilmiştir.
<u>TARİH</u> 25.04.1954	<u>BELGELER</u> Kaynak: İleri 27 Aralık 1958
<u>KONUM</u> Veriye ulaşılamamıştır.	
<u>KURUCULAR</u> Şahap Kervancıoğlu, Mehmet Boyacı, Bekir Okur, Hamdi Boru, Cemil Moralı, Torun Torunlar ve Mehmet Yağcı	
<u>KAT ADEDİ/ TİPOLOJİ</u> Veriye ulaşılamamıştır.	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Şoförler	

EK-8. Antalya güzel evler yapı kooperatifi

<u>KOOPERATİF</u> Antalya Güzel Evler Yapı Kooperatifi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Kooperatif aracılığıyla konut sahibi olabilmek adına yirmi beş yıl süre aidat ödenmesi kararlaştırılmıştır. Ödenecek aidat için minimum sermaye bedeli ise üç bin beş yüz Türk Lirası olarak belirlenmiştir. İktisat ve Ticaret Vekâleti'nin 02.02.1955 tarihli 6/784/8403 sayılı yazısı ile gönderilmiş olan ana sözleşme, İcra Vekilleri Heyeti tarafından 11.02.1955 tarihinde incelenmiştir. Belirtilen tarihli ve sayılı karar ve Ticaret Kanunu'nun 480. Maddesi gereğince Antalya Güzel Evler Yapı Kooperatifi'nin kurulması izni verilmiştir.
<u>TARİH</u> 11.02.1955	<u>BELGELER</u> Yukarıda kooperatife dair verilen kuruluş izni bilgileri, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı belgelerinden elde edilmiştir.
<u>KONUM</u> Veriye ulaşılamamıştır.	
<u>KURUCULAR</u> Veriye ulaşılamamıştır.	
<u>KAT ADEDİ/ TİPOLOJİ</u> Veriye ulaşılamamıştır.	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Veriye ulaşılamamıştır.	

EK-9. Antalya şirin evler yapı kooperatifi

<u>KOOPERATİF</u> Antalya Şirin Evler Yapı Kooperatifi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Kooperatif, 1956 yılının ilk aylarında gerekli izinleri tamamlayarak kurulmuş ve Antalya'da inşai faaliyetlerine başlamıştır. Bu kooperatif de önceki örnek kooperatiflerde belirtildiği gibi üyesi olanlara ev sahibi olabilme avantajı sunmaktadır. Bu kapsamda belirlenen süre ise yirmi yıl ve minimum sermaye tutarı da beş yüz Türk Lirası'dır. İktisat ve Ticaret Vekâleti'nin 13.01.1956 tarihli ve 6/382 sayılı yazısı ile gönderilmiş olan ana sözleşme, İcra Vekilleri Heyeti tarafından 07.02.1956 tarihinde incelenmiştir. Belirtilen tarihli ve sayılı karar ve 865 sayılı Kanunun 480. Maddesi gereğince Antalya Şirin Evler Yapı Kooperatifi'nin kurulması izni verilmiştir.
<u>TARİH</u> 07.02.1956	
<u>KONUM</u> Veriye ulaşılamamıştır.	
<u>KURUCULAR</u> Veriye ulaşılamamıştır.	
<u>KAT ADEDİ/ TİPOLOJİ</u> Veriye ulaşılamamıştır.	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Veriye ulaşılamamıştır.	<u>BELGELER</u> İ L A N Antalya Şirin Evler Yapı Kooperatifinden Kooperatifimiz Genel Kurul toplantısı 4-Ekim- 1958 Cumartesi günü saat 15 de Antalya iskelesinde gümrük binası karşısındaki Barınak 'Yapı kooperatifi idarhanesinde yapılacaktır. Mezkur gün ve saatte üçte bir iş tirak olmadığı taktirde 11 Ekim-1958 cumartesi günü aynı yer ve saatte toplanılacaktır. Üyelerin teğrifleri rica olunur. : : G ü n d e m 1 - Yıllık hesapların tespiki 2 - Yeni İdare Heyeti ve Murakıpların seçimi 3 - Arsa alımı işlerinin görüşülmesi, karar ittihazi Kaynak: İleri 16 Eylül 1958

EK-10. Antalya adalet evleri yapı kooperatifi

<u>KOOPERATİF</u> Antalya Adalet Evleri Yapı Kooperatifi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Antalya Adalet Evleri Yapı Kooperatifi, yirmi yıl süre ve iki yüz Türk Lirası ile kurulması kararlaştırılan yapı kooperatiflerinden biri olmuştur. İktisat ve Ticaret Vekâleti'nin 27.03.1956 tarihli ve 6/2955 sayılı yazısı ile gönderilmiş olan ana sözleşme, İcra Vekilleri Heyeti tarafından 07.04.1956 tarihinde incelenmiştir. Belirtilen tarihli ve sayılı karar ve 865 sayılı Kanunun 480. Maddesi gereğince Antalya Adalet Evleri Yapı Kooperatifi'nin kurulması izni verilmiştir.
<u>TARİH</u> 07.04.1956	<u>BELGELER</u> İLAN Antalya adalet evleri Yapı Kooperatifi Başkanlığından Kooperatifimiz Genel kurul toplantısı 14 Eylül-1958 pazar günü saat 15 de Baroda yapılacağından sayın üyelerin teşrifleri rica olunur. Gündem 1 - Açılış 2 - Kongra başkanlığının divan seçimi 3 - İdare heyeti raporunun okunması 4 - Mürakip raporunun okunması 5 - İdare heyetinin ibrası 6 - Yeni idare heyeti ve murakipların seçimi ve kapanış. Kaynak: İleri 12 Eylül 1958
<u>KONUM</u> Veriye ulaşılamamıştır.	
<u>KURUCULAR</u> Veriye ulaşılamamıştır.	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> Veriye ulaşılamamıştır.	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> İsmi dolayısıyla hukuk alanında çalışanlara yönelik kurulduğu düşünülmektedir.	

EK-11. Antalya barınak yapı kooperatifi

<u>KOOPERATİF</u> Antalya Barınak Yapı Kooperatifi-TİP 1	<u>KONUTA DAİR KISA BİLGİ</u> TİP 1: Kooperatifin en küçük konut tipi olan 664 ada/5 parselde bulunan konut, yenileme işlemine uğramış ve orijinal detaylarının birçoğu değiştirilmiştir. Konut sahibine ulaşılamamıştır.
<u>TARİH</u> 07.04.1956	<u>BELGELER</u> Kaynak: Anonim 8 Kaynak: İleri 24 Aralık 1958b Kaynak: Yazar kişisel arşividir.
<u>KONUM</u> Kaynak: Mesut Cenci Kişisel Arşivi Antalya, Muratpaşa, Çağlayan Mahallesi, 2047 ve 2002 Sokak Kesişimi	
<u>KURUCULAR</u> Emin Erginay, Cemalettin Gürakanus, Sadık Talaslıoğlu, Tahir Dağyar, Burhaneddin Katlandur, Talip Küner, Fatih Selekler, Ali Kütlay, Fazıl Süer, Fethi Yakıt, İzzettin Doğan, Haydar Som	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 1 3	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

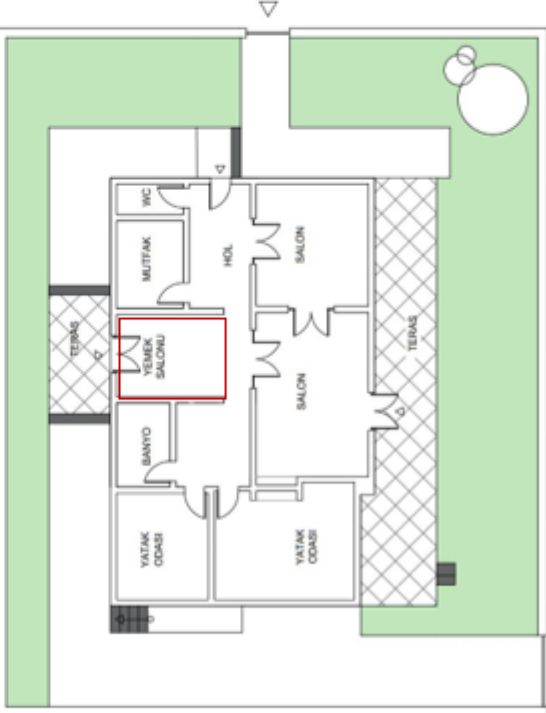
EK-11.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antalya Barınak Yapı Kooperatifi	<u>KONUTA DAİR KISA BİLGİ</u> 664 ada/10 parselde bulunan metruk konut günümüzde yapı sahipleri tarafından aktif olarak kullanılmamakla birlikte kooperatif sakinleri tarafından yapıyı evsiz kimselerin kullandığı belirtilmiştir. Ayakta kalan diğer konutlardan farklı olan konut TİP 1 ile aynı tapu alanına sahiptir. 365,50 m² tapu alanlı (Anonim 8) konutun, TİP 1 konutun yenileme işlemleri görmesi dolayısıyla orijinalinde aynı plan tipine sahip olabilecekleri düşünülmektedir.
<u>TARİH</u> 07.04.1956	<u>BELGELER</u> Kaynak: Mesut Cenci Kişisel Arşivi Antalya, Muratpaşa, Çağlayan Mahallesi, 2048 ve 2003 Sokak Kesişimi <u>KURUCULAR</u> Emin Erginay, Cemalettin Gürakanus, Sadık Talışlıoğlu, Tahir Dağyar, Burhaneddin Katlandur, Talip Küner, Fatih Selekler, Ali Kütlay, Fazıl Süer, Fethi Yakıt, İzzettin Doğan, Haydar Som
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 1 3	 Kaynak: Anonim 8 Kaynak: Yazar kişisel arşividir.
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-11.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antalya Barınak Yapı Kooperatifi-TİP 2	<u>KONUTA DAİR KISA BİLGİ</u> 3 odalı olarak kooperatif bünyesindeki en büyük ev tipi örneği olan bu evin girişinde hemen sağda bir alafranga tuvalet, sonrasında koridor devamında solda salon ve sağda mutfak, salonla karşılıklı olarak mutfağa ikinci bir bağlantısı olan yemek odası ve koridor sonunda ise iki yatak odası ve banyo bulunmaktadır. Dışarıdan da bodrum kata erişim bulunmaktadır. Konutun tapu alanı 310,50 m²'dir.
<u>TARİH</u> 07.04.1956	<u>BELGELER</u>
<u>KONUM</u> Kaynak: Mesut Cenci Kişisel Arşivi Antalya, Muratpaşa, Çağlayan Mah., Lara Cad. ve 2048 Sokak Kesişimi	Kaynak: Anonim 8 Kaynak: Yazar kişisel arşividir.
<u>KURUCULAR</u> Emin Erginay, Cemalettin Gürakanus, Sadık Talaslıoğlu, Tahir Dağyar, Burhaneddin Katlandur, Talip Küner, Fatih Selekler, Ali Kütlay, Fazıl Süer, Fethi Yakıt, İzzettin Doğan, Haydar Som	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 1 3	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

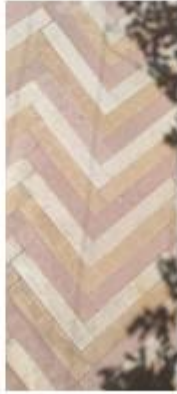
EK-11.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antalya Barınak Yapı Kooperatifi-TİP 2	<u>KONUTA DAİR KISA BİLGİ</u> Yemek salonu olarak kullanılmakta olan mekan, farklı dönemlerde oturma alanı olarak da kullanılırken, kırmızı çerçeve ile gösterilen mekan yemek salonu olarak kullanılmıştır. Yandaki salon ile arasında bulunan kapı bağlantısının da kaldırılmış olması dolayısıyla bu durum 1950'lerde öne çıkan "salon salomanje" örneğini oluşturmaktadır.
<u>TARİH</u> 07.04.1956	<u>BELGELER</u> Kaynak: Yazar kişisel arşividir.
<u>KONUM</u> Kaynak: Mesut Cenci Kişisel Arşivi Antalya, Muratpaşa, Çağlayan Mah., Lara Cad. ve 2048 Sokak Kesişimi	
<u>KURUCULAR</u> Emin Erginay, Cemalettin Gürakanus, Sadık Talaslıoğlu, Tahir Dağyar, Burhaneddin Katlandur, Talip Küner, Fatih Selekler, Ali Kütlay, Fazıl Süer, Fethi Yakıt, İzzettin Doğan, Haydar Som	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 1 3	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-11.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antalya Barınak Yapı Kooperatifi-TİP 2	<u>KONUTA DAİR KISA BİLGİ</u> Aşağıdaki ilk görselde ayrı bir oda olarak da kullanılabilen, isteğe bağlı olarak salonun bir parçası haline dönüştürülebilen ve ev sahipleri tarafından yemek odası olarak kullanılan mahal yer almaktadır. Bu mahal aynı zamanda Antalya iklim koşullarına bağlı olarak fırtına vb. yaşandığında rüzgar almayan korunaklı bir alan işlevi de görmüştür. İkinci görselde ise evin girişinde solda kalan ve eskiden sahip olduğu çok kanatlı kapı özelliği sayesinde diğer mahallerle bağlantı kurarak esnek bir kullanım sunan salon yer almaktadır. 1950'lerde yaygın olarak kullanılan bu L salon sistemi, mekanların kullanımıyla ilgili kullanıcıya ayrıca bir özgürlük tanımaktadır.
<u>TARİH</u> 07.04.1956	<u>BELGELER</u>
<u>KONUM</u> Kaynak: Mesut Cenci Kişisel Arşivi Antalya, Muratpaşa, Çağlayan Mah., Lara Cad. ve 2048 Sokak Kesişimi	Kaynak: Yazar kişisel arşividir.
<u>KURUCULAR</u> Emin Erginay, Cemalettin Gürakanus, Sadık Talaslıoğlu, Tahir Dağyar, Burhaneddin Katlandur, Talip Küner, Fatih Selekler, Ali Kütlay, Fazıl Süer, Fethi Yakıt, İzzettin Doğan, Haydar Som	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 1 3	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-11.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antalya Barınak Yapı Kooperatifi-TİP 2	<u>KONUTA DAİR KISA BİLGİ</u> Görsellerde yer alan teras, giriş ve banyo karoları ilk haliyle korunmuştur. Binanın girişinde ev sahibi tarafından Yahudi Seramiği Modeli olarak bilindiği belirtilen karolar kullanılmıştır. Bununla birlikte yine olduğu gibi korunan bahçe duvarı ve bina cephe sıvalarında çakıllı sıva sistemi uygulanmıştır.
<u>TARİH</u> 07.04.1956	<u>BELGELER</u> Kaynak: Yazar kişisel arşividir.
<u>KONUM</u> Kaynak: Mesut Cenci Kişisel Arşivi Antalya, Muratpaşa, Çağlayan Mah., Lara Cad. ve 2048 Sokak Kesişimi	
<u>KURUCULAR</u> Emin Erginay, Cemalettin Gürakanus, Sadık Talışlıoğlu, Tahir Dağyar, Burhaneddin Katlandur, Talip Küner, Fatih Selekler, Ali Kütlay, Fazıl Süer, Fethi Yakıt, İzzettin Doğan, Haydar Som	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 1 3	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-11.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antalya Barmak Yapı Kooperatifi-TİP 3	<u>KONUTA DAİR KISA BİLGİ</u> Kooperatif bünyesinde ayakta kalan yapılardan bir diğeri ise 665 ada/11 parselde bulunan konuttur. Yapı, 663 ada/1 parselde bulunan konuttan bir oda eksik olacak şekilde tasarlanan konut tipine örnektir ve bodrum katı mevcuttur. Yatak odalarından biri sonradan eklenmiş ve kooperatifteki 3 odalı konut tiplerinden biri haline dönüştürülmüştür.
<u>TARİH</u> 07.04.1956	<u>BELGELER</u>
<u>KONUM</u> Kaynak: Mesut Cenci Kişisel Arşivi Antalya, Muratpaşa, Çağlayan Mahallesi, 2003 Sokak	Kaynak: Anonim 8 Kaynak: Yazar kişisel arşividir.
<u>KURUCULAR</u> Emin Erginay, Cemalettin Gürakanus, Sadık Talaslıoğlu, Tahir Dağyar, Burhaneddin Katlandur, Talip Küner, Fatih Selekler, Ali Kütlay, Fazıl Süer, Fethi Yakıt, İzzettin Doğan, Haydar Som	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 1 3	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-11.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antalya Barmak Yapı Kooperatifi-TİP 3	<u>KONUTA DAİR KISA BİLGİ</u> Kırmızı ile çerçevelenen oda, eve sonradan eklenmiş olan odayı ifade etmektedir. Kooperatifin diğer evlerinde ise kırmızı ile çerçevelenen oda, yapının orijinal halinde cephede çıkma yapılmadan, cephe düz devam edecek şekilde yer almaktadır. Çevre düzenlemelerinde farklılıklar olmakla birlikte üç evde de planda benzer iç yerleşim düzeni bulunmaktadır. Çift kanat ile gösterilen bölümler ise eskiden kanatlı kapının olduğu alanlardır. İki salon ve yemek salonu birlikte L salon mantığını oluşturmaktadır.
<u>TARİH</u> 07.04.1956	<u>BELGELER</u>
<u>KONUM</u> Kaynak: Mesut Cenci Kişisel Arşivi Antalya, Muratpaşa, Çağlayan Mahallesi, 2003 Sokak	Kaynak: Yazar kişisel arşividir.
<u>KURUCULAR</u> Emin Erginay, Cemalettin Gürakanus, Sadık Talaslıoğlu, Tahir Dağyar, Burhaneddin Katlandur, Talip Küner, Fatih Selekler, Ali Kütlay, Fazıl Süer, Fethi Yakıt, İzzettin Doğan, Haydar Som	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 1 3	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-11.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antalya Barınak Yapı Kooperatifi-TİP 3	<u>KONUTA DAİR KISA BİLGİ</u> Evin bir dönem pansiyon olarak öğrencilere ve yabancı turistlere kiralanması ve sonra tekrar ev olarak yapı sahipleri tarafından kullanılması dolayısıyla, odaları birleştiren ve ayıran elemanlarda değişikliğe gidilmek durumunda kalmıştır. Evde birçok detayın orijinallliğini koruduğu görülmüştür. Kanatlı kapılar hariç iç ve dış kapılar, pencereler ilk haliyle kullanılmaktadır. Kanatlı kapı ile ayrılan ve art arda konumlanan odalar arasındaki kapı kaldırılarak o alan kapatılmıştır. Aynı şekilde yemek odasına bakan kanatlı kapının da kaldırıldığı görülmektedir.
<u>TARİH</u> 07.04.1956	
<u>KONUM</u> Kaynak: Mesut Cenci Kişisel Arşivi Antalya, Muratpaşa, Çağlayan Mahallesi, 2003 Sokak	<u>BELGELER</u> Kaynak: Yazar kişisel arşividir.
<u>KURUCULAR</u> Emin Erginay, Cemalettin Gürakanus, Sadık Talışoğlu, Tahir Dağyar, Burhaneddin Katlandur, Talip Küner, Fatih Selekler, Ali Kütlay, Fazıl Süer, Fethi Yakıt, İzzettin Doğan, Haydar Som	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 1 3	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

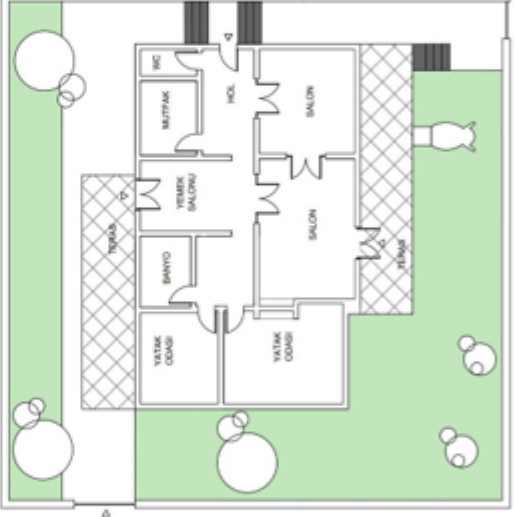
EK-11.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antalya Barmak Yapı Kooperatifi-TİP 3	<u>KONUTA DAİR KISA BİLGİ</u> Kooperatif bünyesindeki evlerin havalandırma sisteminde bölgenin iklimine yönelik kaygılar güdüldüğü görülmüştür. Dışarıdan bir boru aracılığıyla bina bağlantısı kurulan sistemde odaların zemininde bir kapak yer aldığı ve temelin üzerinde kalan bir boşluk olduğu tespit edilmiştir. Kooperatif yapılarında tavan beton döküm, duvarlar çimento harçlı briketten yapılmıştır.
<u>TARİH</u> 07.04.1956	<u>BELGELER</u> 663 Ada/1 Parsel'de çekilen Havalandırma Çıkışı Çimento Harçlı Briket
<u>KONUM</u> Kaynak: Mesut Cenci Kişisel Arşivi Antalya, Muratpaşa, Çağlayan Mahallesi, 2003 Sokak	 Yer altı Havalandırma Bağlantısı Kaynak: Yazar kişisel arşividir.
<u>KURUCULAR</u> Emin Erginay, Cemalettin Gürakanus, Sadık Talaslıoğlu, Tahir Dağyar, Burhaneddin Katlandur, Talip Küner, Fatih Selekler, Ali Kütlay, Fazıl Süer, Fethi Yakıt, İzzettin Doğan, Haydar Som	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 1 3	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-11.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antalya Barınak Yapı Kooperatifi-TİP 2	<u>KONUTA DAİR KISA BİLGİ</u> Ayakta kalan yapılardan bir diğeri 663 Ada/5 Parsel'de bulunan konuttur. Bu yapı da Tip 2 örneği olmakla birlikte aynı zamanda tapu alanı en büyük olandır. Tapu alanı 436.50 m²'dir (Anonim 8).
<u>TARİH</u> 07.04.1956	<u>BELGELER</u> Kaynak: Anonim 8
<u>KONUM</u> Kaynak: Mesut Cenci Kişisel Arşivi Antalya, Muratpaşa, Çağlayan Mahallesi, Lara Cad. ve 2047 Sokak	 Kaynak: Yazar kişisel arşividir.
<u>KURUCULAR</u> Emin Erginay, Cemalettin Gürakanus, Sadık Talashoğlu, Tahir Dağyar, Burhaneddin Katlandur, Talip Küner, Fatih Selekler, Ali Kütlay, Fazıl Süer, Fethi Yakıt, İzzettin Doğan, Haydar Som	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 1 3	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

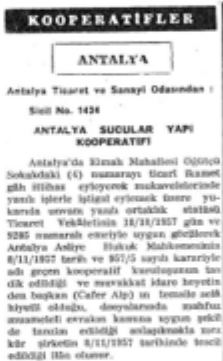
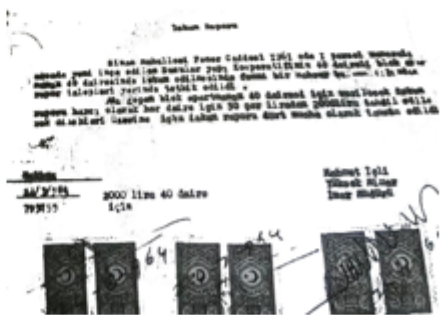
EK-11.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antalya Barınak Yapı Kooperatifi-TİP 2	<u>KONUTA DAİR KISA BİLGİ</u> L salonun bir parçası olup, plan üzerinde art arda iki odayı ayıran kanatlı kapı ve aynı zamanda art arda olan bu iki odanın koridora bakan kanatlı kapıları da diğer konutlarda olduğu gibi kaldırılmıştır. Konut, 665 Ada/11 Parsel'de olduğu gibi bir dönem pansiyon olarak kullanılmıştır.
<u>TARİH</u> 07.04.1956	<u>BELGELER</u>
<u>KONUM</u> Kaynak: Mesut Cenci Kişisel Arşivi Antalya, Muratpaşa, Çağlayan Mahallesi, Lara Cad. ve 2047 Sokak	 Kaynak: Yazar kişisel arşividir.
<u>KURUCULAR</u> Emin Erginay, Cemalettin Gürakanus, Sadık Talışoğlu, Tahir Dağyar, Burhaneddin Katlandur, Talip Küner, Fatih Selekler, Ali Kütlay, Fazıl Süer, Fethi Yakıt, İzzettin Doğan, Haydar Som	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 1 3	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-12. Antalya sular yapı kooperatifi

<u>KOOPERATİF</u> Sucular Yapı Kooperatifi (Yalı Apartmanı)	<u>KONUTA DAİR KISA BİLGİ</u> Antalya'daki ilk apartman ise halk arasında "Kırk Daireler" olarak da bilinen "Yalı Apartmanı"dır. Bir kooperatif yapısı olan Yalı Apartmanı, o yıllarda Devlet Su İşleri (DSİ)'de Bölge Müdürlüğü görevinde olan Abdürrahim Erdem'in 1957'de kurmuş olduğu "Sucular Yapı Kooperatifi" bünyesinde hayata geçirilen bir projedir.
<u>TARİH</u> 1957	<u>BELGELER</u> Kaynak: Google Earth 2024a.
<u>KONUM</u> Kaynak: Google Earth 2024a Antalya İli, Muratpaşa İlçesi, Sinan Mahallesi, Fener Caddesi, 1261 Ada/1 Parsel	
<u>KURUCULAR</u> Devlet Su İşleri (DSİ)'de Bölge Müdürlüğü Görevinde Olan Abdürrahim Erdem	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> Zemin Üzeri 5 -	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> DSİ Çalışanları	

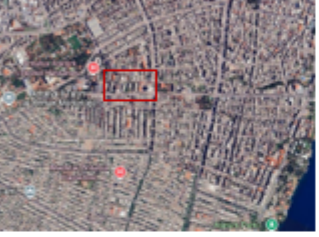
EK-12.'nin devamı

KOOPERATİF Sucular Yapı Kooperatifi (Yalı Apartmanı) TARİH 1957 KONUM Kaynak: Google Earth 2024a Antalya İli, Muratpaşa İlçesi, Sinan Mahallesi, Fener Caddesi, 1261 Ada/1 Parsel KURUCULAR Devlet Su İşleri (DSİ)'de Bölge Müdürlüğü Görevinde Olan Abdürrahim Erdem KAT ADEDİ/TİPOLOJİ Zemin Üzeri 5 - KOOP. ÜYELERİ DSİ Çalışanları	KONUTA DAİR KISA BİLGİ 24 Mart 1964'te iskan raporu düzenlenen apartman için daire başı 50 liradan 40 dairede toplam 2000 lira olmak üzere iskan raporu harç tutarı belirlenmiştir. İskan raporunda İmar Müdürü Yüksek Mimar Mahmut İçli'nin imzası bulunmakta ve yapının müteahhiti Nevzat Feyzioğlu'dur. BELGELER Kaynak: Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi 12 Aralık 1957 Kaynak: Bülent Baykal kişisel arşivi (Bölükbaş Dayı, Alyanak Kaya 2024), yazar tarafından düzenlenmiştir.
---	--

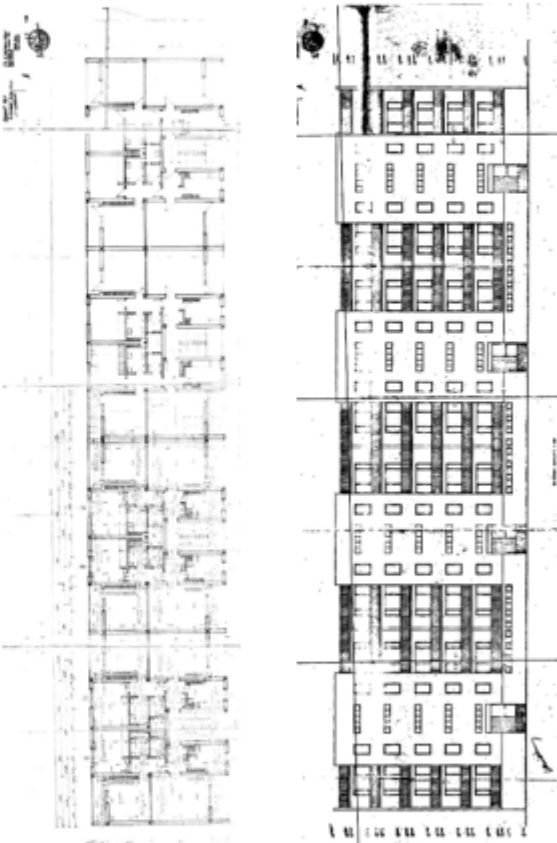
EK-13. Antalya tekstil işçileri yapı kooperatifi

<u>KOOPERATİF</u> Antalya Tekstil İşçileri Yapı Kooperatifi (Güç Apartmanı)	<u>KONUTA DAİR KISA BİLGİ</u> Antalya Tekstil İşçileri Yapı Kooperatifi 31 Aralık 1961'de Antalya'da kurulmuş bir yapı kooperatifidir. Tekstil fabrikası çalışanları için kurulmuş olan kooperatif işçileri konut sahibi yapmayı hedeflemiştir.
<u>TARİH</u> 31 Aralık 1961	<u>BELGELER</u> Kaynak: Google Earth 2024b
<u>KONUM</u> Kaynak: Google Earth 2024b Antalya İli, Muratpaşa İlçesi, Halk Arasında Güllük Caddesi Olarak Da Bilinen Anafartalar Caddesi Üzeri, 1009 Ada, 1 Parsel	<u>KURUCULAR</u> Abdurrahman Ayan, Mustafa Bozkaya, Ergün Temoçin, Besim Yüksel, Asım Bursalıoğlu, Ali İhsan Ak ve Mustafa Balta <u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> Zemin Üzeri 5 - <u>KOOP. ÜYELERİ</u> Tekstil İşçileri
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> Zemin Üzeri 5 - <u>KOOP. ÜYELERİ</u> Tekstil İşçileri	Kaynak: Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi 19 Aralık 1961

EK-13.'ün devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antalya Tekstil İşçileri Yapı Kooperatifi (Güç Apartmanı)	<u>KONUTA DAİR KISA BİLGİ</u> Binanın bodrum kat planında otuz sekiz mahal kömürlük olarak kullanılmaktadır. Dört bölüm çöp toplama alanı olarak kullanılırken, bodrum katta iki adet de dükkan yer almaktadır. Bununla birlikte katta toplam kırk aile için çocuk arabası ve bisiklet konulacak alan ve yine kırk aileyi alabilecek kadar sığınak tasarlanmıştır.
<u>TARİH</u> 31 Aralık 1961	<u>BELGELER</u> Bodrum Kat Planı Zemin Kat Planı Kaynak: Hilal Tuğba Örmecioğlu kişisel arşivi (Yazar tarafından düzenlenmiştir.)
<u>KONUM</u> Kaynak: Google Earth 2024b Antalya İli, Muratpaşa İlçesi, Halk Arasında Güllük Caddesi Olarak Da Bilinen Anafartalar Caddesi Üzeri, 1009 Ada, 1 Parsel	
<u>KURUCULAR</u> Abdurrahman Ayan, Mustafa Bozkaya, Ergün Temoçin, Besim Yüksel, Asım Bursalıoğlu, Ali İhsan Ak ve Mustafa Balta	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> Zemin Üzeri 5 -	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Tekstil İşçileri	

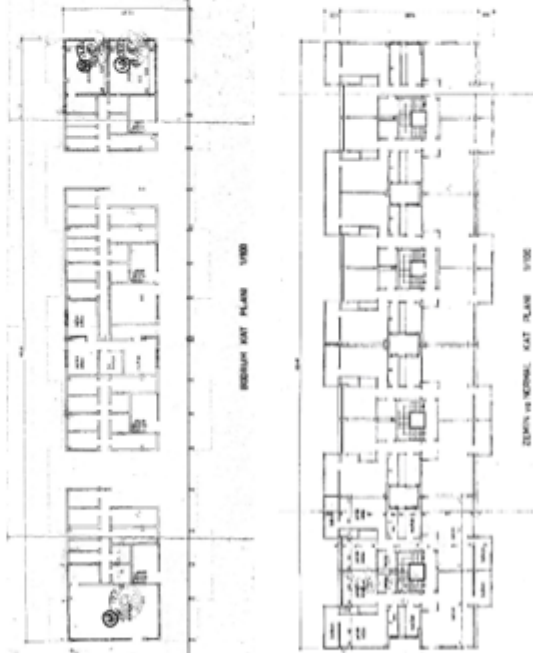
EK-13.'ün devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antalya Tekstil İşçileri Yapı Kooperatifi (Güç Apartmanı)	<u>KONUTA DAİR KISA BİLGİ</u> Zemin ve diğer katlarda sekizer daire yer almaktadır. Bu daireler 2+1 plan düzenine sahiptir. Dairelerde bir salon, ebeveyn yatak odası, çocuk odası, mutfak, WC ve banyo yer almaktadır. Her dairenin ebeveyn yatak odasında ve salonunda 3.96 m² balkon bulunmaktadır.
<u>TARİH</u> 31 Aralık 1961	<u>BELGELER</u> Beşinci Ve Normal Katlar Planı Batı Cephesi Kaynak: Hilal Tuğba Örmecioğlu kişisel arşivi (Yazar tarafından düzenlenmiştir.)
<u>KONUM</u> Kaynak: Google Earth 2024b Antalya İli, Muratpaşa İlçesi, Halk Arasında Güllük Caddesi Olarak Da Bilinen Anafartalar Caddesi Üzeri, 1009 Ada, 1 Parsel	
<u>KURUCULAR</u> Abdurrahman Ayan, Mustafa Bozkaya, Ergün Temoçin, Besim Yüksel, Asım Bursalıoğlu, Ali İhsan Ak ve Mustafa Balta	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> Zemin Üzeri 5 -	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Tekstil İşçileri	

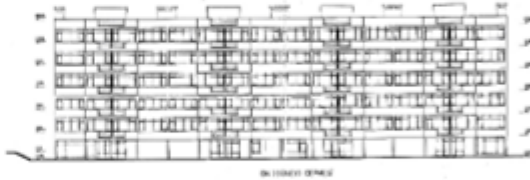
EK-14. YSE işçileri veya karayolları çalışanları tarafından kurulan bir kooperatif (Özgür Apartmanı)

<u>KOOPERATİF</u> YSE İşçileri veya Karayolları Çalışanları Tarafından Kurulan Bir Kooperatif (Özgür Apartmanı)	<u>KONUTA DAİR KISA BİLGİ</u> YSE İşçileri Mesken Kooperatifi ve Karayolları'nda çalışanların kurduğu kooperatifler Güç Apartmanı'nın yakınında benzer apartmanlar inşa etmiştir. Bu apartmanlardan biri Özgür Apartmanı'dır.
<u>TARİH</u> Veriye ulaşılamamıştır.	<u>BELGELER</u> Kaynak: Google Earth 2024b Kaynak: Google Earth 2024d
<u>KONUM</u> Kaynak: Google Earth 2024b Antalya İli, Muratpaşa İlçesi, Halk Arasında Güllük Caddesi Olarak Da Bilinen Anafartalar Caddesi Üzeri, 1008 Ada, 1 Parsel	
<u>KURUCULAR</u> YSE İşçileri veya Karayolları Çalışanları	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> Zemin Üzeri 5 -	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> YSE İşçileri veya Karayolları Çalışanları	

EK-14.'ün devamı

<u>KOOPERATİF</u> YSE İşçileri veya Karayolları Çalışanları Tarafından Kurulan Bir Kooperatif (Özgür Apartmanı)	<u>KONUTA DAİR KISA BİLGİ</u> Özgür Apartmanı bodrum kat planına bakıldığında Güç Apartmanı'ndan farklı olarak yatak odası, wc-banyo, mutfak gibi mahallerin yer aldığı görülmektedir. Güç Apartmanı'nda ise bodrum kat mahallerinin neredeyse tamamı kömürlük olarak ifade edilmiştir. Dolayısıyla teknik çizim verileri incelendiğinde Özgür Apartmanı'nda daire mahallerinin bodrum katta da bulunması, bu katta bir kapıcı dairesi bulunduğunu düşündürmektedir.
<u>TARİH</u> Veriye ulaşılamamıştır.	
<u>KONUM</u> Kaynak: Google Earth 2024b Antalya İli, Muratpaşa İlçesi, Halk Arasında Güllük Caddesi Olarak Da Bilinen Anafartalar Caddesi Üzeri, 1008 Ada, 1 Parsel	<u>BELGELER</u> Bodrum Kat Planı Zemin ve Normal Kat Planı Kaynak: Hilal Tuğba Örmecioğlu kişisel arşivi (Yazar tarafından düzenlenmiştir.)
<u>KURUCULAR</u> YSE İşçileri veya Karayolları Çalışanları	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> Zemin Üzeri 5 -	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> YSE İşçileri veya Karayolları Çalışanları	

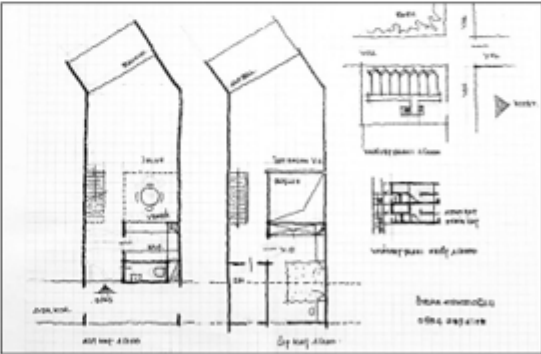
EK-14.'ün devamı

<u>KOOPERATİF</u> YSE İşçileri veya Karayolları Çalışanları Tarafından Kurulan Bir Kooperatif (Özgür Apartmanı)	<u>KONUTA DAİR KISA BİLGİ</u> Her katta toplamda sekiz daire bulunmaktadır. Bu daireler 2+1 plan düzenine sahiptir. Bir blokta toplam dört merdiven bulunmaktadır. Merdivenlerden katlara çıkıldığında karşılıklı iki daire yer almakta ve daireler bir salon, iki yatak odası, mutfak, WC ve banyo ile iki adet balkondan oluşmaktadır. Balkonların birine yatak odalarının birinden ulaşılırken, diğer balkona salondan ulaşılmaktadır. Teras kotunda apartman sakinleri için bir ortak alan tasarlanmıştır. Binanın tüm güney cephesi boyunca devam eden, kütlenin pilotiler üzerinde yükseltilmesiyle ortaya çıkarılan alan, zeminde kullanılabilir yarı açık mekanı göstermektedir.
<u>TARİH</u> Veriye ulaşılamamıştır.	<u>BELGELER</u> Güney Cephesi Doğu Cephesi Kaynak: Hilal Tuğba Örmecioğlu kişisel arşivi (Yazar tarafından düzenlenmiştir.)
<u>KONUM</u> Kaynak: Google Earth 2024b Antalya İli, Muratpaşa İlçesi, Halk Arasında Güllük Caddesi Olarak Da Bilinen Anafartalar Caddesi Üzeri, 1008 Ada, 1 Parsel	
<u>KURUCULAR</u> YSE İşçileri veya Karayolları Çalışanları	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> Zemin Üzeri 5 -	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> YSE İşçileri veya Karayolları Çalışanları	

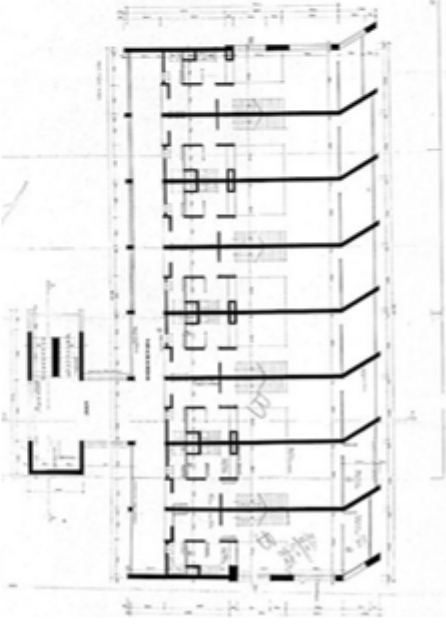
EK-15. Elbirlik kooperatifi

<u>KOOPERATİF</u> Elbirlik Kooperatifi	<u>KONUTA DAİR KISA BİLGİ</u> Elbirlik Kooperatifi, Antalya’da işçilere yönelik kurulan kooperatiflerden biridir. Antalya Dokuma Fabrikası’nda çalışan işçiler tarafından kurulmuştur. Yapı toplamda dokuz kattan oluşmakta ve betonarmedir.
<u>TARİH</u> 1968	<u>BELGELER</u> Kaynak: Anonim 8 Kaynak: Google Earth 2024c
<u>KONUM</u> Kaynak: Google Earth 2024c Antalya İli, Muratpaşa İlçesi, Bahçelievler Mahallesi, Pamir Caddesi, 73 Ada/7 Parsel	
<u>KURUCULAR</u> Antalya Dokuma Fabrikası İşçileri	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 9 -	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Antalya Dokuma Fabrikası İşçileri	

EK-15.'in devamı

KOOPERATİF Elbirlik Kooperatifi	KONUTA DAİR KISA BİLGİ Yapının bulunduğu arsaya giriş Pamir Caddesi ile sağlanmaktadır. Yapıda meskenler ve düşey sirkülasyon alanları bağımsız hacimler olarak düşünülmüş ve yarı açık köprülerle birimler arası bağlantı kurulmuştur. Köprü ile daireler arasında ortak kullanım alanları tasarlanmıştır. Batı cephesinde kütlenin taşıyıcı aksları ile balkon yerleşim yönlerinin farklı doğrultularda oluşu cephede hareketlilik yaratmıştır. Balkonların 60 derece açı ile güneybatı yönüne döndürülmesi dairelerin manzaradan ve rüzgardan daha iyi faydalanabilmesini sağlamaktadır. Katlardaki dubleks daireler bir modül etkisi oluşturarak, iç mekanın cephe özelliklerinde kendini göstermesini sağlamaktadır.
TARİH 1968	
KONUM Kaynak: Google Earth 2024c Antalya İli, Muratpaşa İlçesi, Bahçelievler Mahallesi, Pamir Caddesi, 73 Ada/7 Parsel	
KURUCULAR Antalya Dokuma Fabrikası İşçileri	
KAT ADEDİ/TİPOLOJİ 9 -	
KOOP. ÜYELERİ Antalya Dokuma Fabrikası İşçileri	BELGELER Özcan Kırmızıoğlu'nun Elbirlik Apartmanı eskizi Kaynak: Hilal Tuğba Örmecioğlu kişisel arşivi

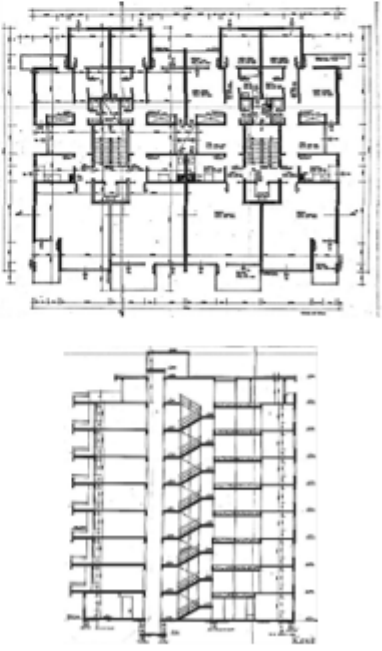
EK-15.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Elbirlik Kooperatifi	<u>KONUTA DAİR KISA BİLGİ</u> Merkez konuma çekirdek ile ıslak hacimleri yerleştirilirken, cephelere diğer yaşam birimlerini yerleştirilmiştir. Bu yerleşim sisteminde ön kısımlar salonlara ayrılırken orta kısımlar mutfaklara, arka kısımlar ise yatak odalarına ayrılmaktadır. Yapı, 1200 m² alana sahip parselde yaklaşık olarak 500 m²'lik alana yerleştirilmiştir. Apartmanda otuz dört daire bulunmakta ve tüm daireler dublektir. Üst katın doğusunda banyo ve yatak odası mahalleri yer almakta ve yatak odası alt katta bulunan ve kütleleri bağlayan köprünün dairelere ulaşmasını sağlayan açık koridorun üzerinde bir konsol görevi görmektedir.
<u>TARİH</u> 1968	<u>BELGELER</u> Kaynak: Şanlı 2020
<u>KONUM</u> Kaynak: Google Earth 2024c Antalya İli, Muratpaşa İlçesi, Bahçelievler Mahallesi, Pamir Caddesi, 73 Ada/7 Parsel	
<u>KURUCULAR</u> Antalya Dokuma Fabrikası İşçileri	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 9 -	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Antalya Dokuma Fabrikası İşçileri	

EK-16. Sosyal sigortalar yalı yapı kooperatifi

<u>KOOPERATİF</u> Sosyal Sigortalar Yalı Yapı Kooperatifi	<u>KONUTA DAİR KISA BİLGİ</u> Konyaaltı Caddesi'nin kentleşme sürecinde bir kooperatif yapısı olarak inşa edilen apartmanlardan biri Sosyal Sigortalar Yalı Yapı Kooperatifi tarafından inşa edilen Yalı Apartmanı'dır. Konum olarak Muratpaşa İlçesi, Bahçelievler Mahallesi, Konyaaltı Caddesi, 870 ada, 3 parselde bulunan ve projesini Muğlalı Mimar Özcan Kırmızıoğlu'nun hazırladığı yapı, Kırmızıoğlu'nun Mimarlar Odası temsilciliğinden ayrılması sonrası 1972'de tasarlanmıştır.
<u>TARİH</u> 1972	
<u>KONUM</u> Kaynak: Google Earth 2024c Antalya İli, Muratpaşa İlçesi, Bahçelievler Mahallesi, Konyaaltı Caddesi, 870 Ada/3 Parsel	<u>BELGELER</u> Kaynak: Anonim 8 Kaynak: Google Earth 2024e
<u>KURUCULAR</u> SSK Çalışanları	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 9 -	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> SSK Çalışanları	

EK-16.'nın devamı

<u>KOOPERATİF</u> Sosyal Sigortalar Yalı Yapı Kooperatifi	<u>KONUTA DAİR KISA BİLGİ</u> Yalı Apartmanı, bitişik nizam ve ikiz blok olarak tasarlanan betonarme, düz çatılı bir yapıdır. Apartmanda her bloğun merkezine konumlandırılan çekirdek, etrafındaki iki daireye ulaşım sağlamaktadır. Dolayısıyla bir katta toplamda dört daire mevcuttur. Projede merdiven boşluklarının dış ortamla bağına sağlamak ve ışık alamayan mekanlara aydınlatma sağlaması amacıyla birçok yerde tavan ışıklıkları kullanılmıştır. Güney cephesindeki kesintisiz balkon etkisine karşılık kuzey cephede balkonlar, kapalı çıkmalar dolayısıyla kesintisiz değildir. Dolayısıyla ön cephedeki yatay etki arka cephede görülmemektedir.
<u>TARİH</u> 1972	<u>BELGELER</u> Kaynak: Şanlı 2020
<u>KONUM</u> Kaynak: Google Earth 2024c Antalya İli, Muratpaşa İlçesi, Bahçelievler Mahallesi, Konyaaltı Caddesi, 870 Ada/3 Parsel	
<u>KURUCULAR</u> SSK Çalışanları	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 9 -	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> SSK Çalışanları	

EK-17. Saklıkent kooperatif

<u>KOOPERATİF</u> Saklıkent Kooperatif	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Proje kapsamında bölgede beş yüz adet konuttan oluşacak bir “dağ köyü” kurmak istenmiştir. Proje İTÜ mezunu Profesör Yüksek Mimar Bayram Nihat Güner’e aittir. Antalya Saklıkent bölgesinde bulunan Saklıkent Kış Sporları Tatil Kenti isimli proje kapsamındaki 1974 tarihli kooperatif konutları da Antalya’da gerçekleştirdiği önemli projelerden biridir Bölgedeki Tümeektepe Döner Gazino’nun inşaatına 1973’te başlansa da sonraki on yıllık süreçte kullanıma açılmamıştır. 29 Ekim 1983 tarihinde bölgede Saklıkent Kooperatif kapsamında tasarlanan konutların da inşası tamamlanarak Kenan Evren ile açılış gerçekleştirilmiştir.
<u>TARİH</u> 1972	<u>BELGELER</u> Kaynak: Anonim 10
<u>KONUM</u> Kaynak: Google Earth 2024ç Antalya İli, Konyaaltı İlçesi, Doyran Köyü	
<u>KURUCULAR</u> Hüseyin Öğütçen, Özcan Kırmızıoğlu	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 2 ve 3 Katlı Oldukları Tahmin Edilmektedir	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-18. Antkoop

<u>KOOPERATİF</u> Antkoop-Meltem Mahallesi Özlem Sitesi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Antkoop tarafından 12 kooperatif olarak hazırlanan projenin 6'sı günümüz Meltem Mahallesi sınırları içinde yer almakta ve kooperatif faaliyetleri tamamlandığından bu yana site olarak kullanımına devam edilmektedir. Bu sitelerden biri 3425 ada/1 parselde yer alan Özlem Sitesi'dir. Proje detaylarına ulaşamayan sitede, hava fotoğraflarından elde edilen veriler doğrultusunda 3 tipoloji olduğu görülmektedir. Diğer Meltem bölgesi Antkoop sitelerinden farklı olarak sitede sosyal işlevli alanlardan sinema da yer almaktadır.
<u>TARİH</u> 1979-Antkoop Kuruluş 1984-Proje Başlangıç 1987- İnşaat Başlangıç	<u>BELGELER</u> Kaynak: Anonim 8
<u>KONUM</u> Kaynak: Google Earth 2024a Antalya İli, Muratpaşa İlçesi, 3425 Ada/1 Parsel	 Kaynak: Yazar kişisel arşividir.
<u>KURUCULAR</u> Veriye Ulaşılamamıştır.	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 9 3	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-18.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antkoop-Meltem Mahallesi Özgün Sitesi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Bir diğer Antkoop kooperatifi, 3414 ada/1 parselde yer alan Özgün Sitesi'dir. Proje detaylarına ulaşılamayan sitede, hava fotoğraflarından elde edilen veriler doğrultusunda 3 tipoloji olduğu görülmektedir. Cephede pencere üstü detay ve girintili, çıkıntılı kütle organizasyonu ön plana çıkmaktadır. Özlem Sitesi'nde olduğu gibi cephe boyunca devam eden, iç mekanın aydınlatılmasına katkı sağlayan dikey pencereler görülmektedir.
<u>TARİH</u> 1979-Antkoop Kuruluş 1984-Proje Başlangıç 1987- İnşaat Başlangıç	<u>BELGELER</u> Kaynak: Anonim 8 Kaynak: Yazar kişisel arşividir.
<u>KONUM</u> Kaynak: Google Earth 2024a Antalya İli, Muratpaşa İlçesi, 3414 Ada/1 Parsel	
<u>KURUCULAR</u> Veriye Ulaşılamamıştır.	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 9 3	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-18.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antkoop-Meltem Mahallesi Palmiye Sitesi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Bir diğer Antkoop kooperatifi, 3424 ada/1 parselde yer alan Palmiye Sitesi'dir. Proje detaylarına ulaşamayan sitede, hava fotoğraflarından elde edilen veriler doğrultusunda 3 tipoloji olduğu görülmektedir. Cephede diğer sitelerde olduğu gibi girintili, çıkıntılı kütle organizasyonu ön plana çıkmakta ve iç mekanın aydınlatılmasına katkı sağlayan dikey pencereler görülmektedir.
<u>TARİH</u> 1979-Antkoop Kuruluş 1984-Proje Başlangıç 1987- İnşaat Başlangıç	<u>BELGELER</u> Kaynak: Anonim 8 Kaynak: Yazar kişisel arşividir.
<u>KONUM</u> Kaynak: Google Earth 2024a Antalya İli, Muratpaşa İlçesi, 3424 Ada/1 Parsel	
<u>KURUCULAR</u> Veriye Ulaşılamamıştır.	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 9 3	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-18.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antkoop-Meltem Mahallesi Onur Sitesi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Bir diğer Antkoop kooperatifi, 3421 ada/1 parselde yer alan Onur Sitesi'dir. Proje detaylarına ulaşılamayan sitede, hava fotoğraflarından elde edilen veriler doğrultusunda 3 tipoloji olduğu görülmektedir. Belgelerde sitedeki farklı apartmanların cephelerinde uyguladığı farklı uygulamalar görülmektedir.
<u>TARİH</u> 1979-Antkoop Kuruluş 1984-Proje Başlangıç 1987- İnşaat Başlangıç	<u>BELGELER</u> Kaynak: Anonim 8 Kaynak: Yazar kişisel arşividir.
<u>KONUM</u> Kaynak: Google Earth 2024a Antalya İli, Muratpaşa İlçesi, 3421 Ada/1 Parsel	
<u>KURUCULAR</u> Veriye Ulaşılamamıştır.	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 9 3	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

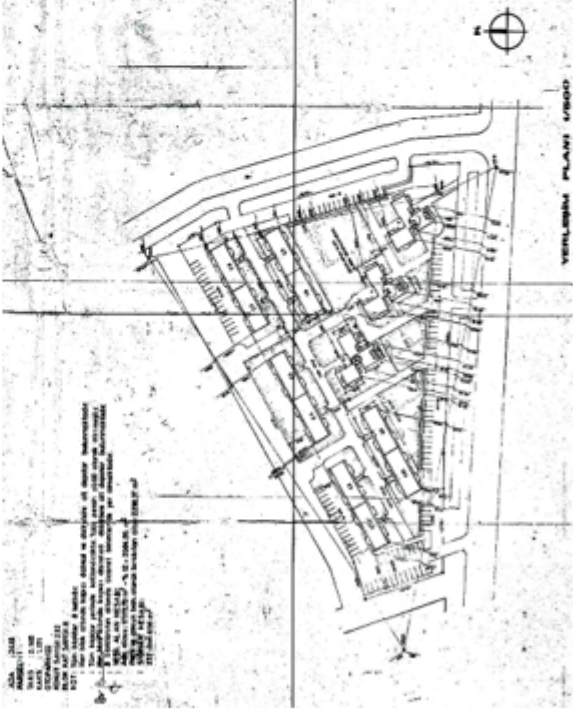
EK-18.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antkoop-Meltem Mahallesi Şahin Sitesi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Bir diğer Antkoop kooperatifi, 3412 ada/1 parselde yer alan Şahin Sitesi'dir. Proje detaylarına ulaşamayan sitede, hava fotoğraflarından elde edilen veriler doğrultusunda 2 tipoloji olduğu görülmektedir. Görselde sitede bulunan sosyal alan (çocuk parkı) yer almaktadır.
<u>TARİH</u> 1979-Antkoop Kuruluş 1984-Proje Başlangıç 1987- İnşaat Başlangıç	<u>BELGELER</u> Kaynak: Anonim 8 Kaynak: Yazar kişisel arşividir.
<u>KONUM</u> Kaynak: Google Earth 2024a Antalya İli, Muratpaşa İlçesi, 3412 Ada/1 Parsel	
<u>KURUCULAR</u> Veriye Ulaşılamamıştır.	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 9 2	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

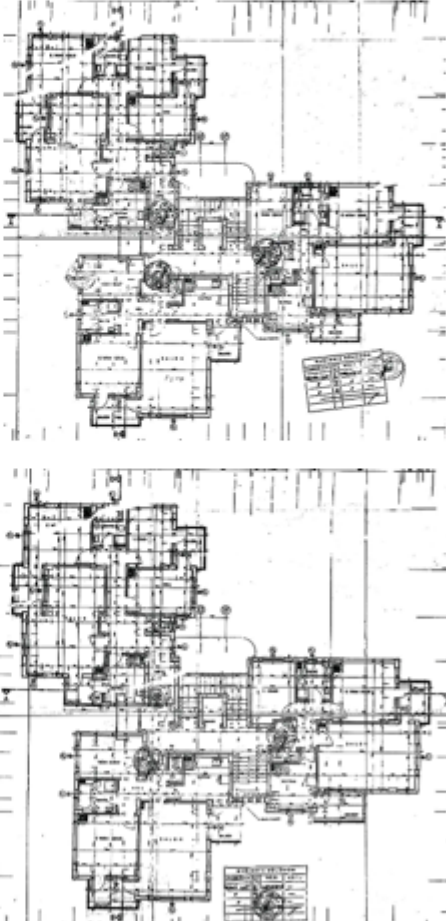
EK-18.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antkoop-Meltem Mahallesi Anıl Sitesi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Bir diğer Antkoop kooperatifi, 3416 ada/1 parselde yer alan Anıl Sitesi'dir. Proje detaylarına ulaşamayan sitede, hava fotoğraflarından elde edilen veriler doğrultusunda 2 tipoloji olduğu görülmektedir. Sitede 2 farklı blok tipi yer almakta, bunlardan 3 adeti B blok, 10 adeti ise C blok şeklindedir. Ulaşılan teknik çizimlerin paftası üzerinde projenin 30 Ekim 1991 tarihinde imar planına ve yönetmeliğe uygun olduğu belirtilmiş ve proje ruhsatını almıştır.
<u>TARİH</u> 1979-Antkoop Kuruluş 1984-Proje Başlangıç 1987- İnşaat Başlangıç	<u>BELGELER</u> Kaynak: Anonim 8
<u>KONUM</u> Kaynak: Google Earth 2024a Antalya İli, Muratpaşa İlçesi, 3416 Ada/1 Parsel	 Kaynak: Yazar kişisel arşividir.
<u>KURUCULAR</u> Veriye Ulaşılamamıştır.	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 9 2	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-18.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antkoop-Meltem Mahallesi Anıl Sitesi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Anıl Sitesi'nde 232 konut bulunmaktadır. Her blok bodrum harici 8 kattan oluşmaktadır. Bodrum kat planında kapıcı dairesi, odunluk, sığınak, depolar, dükkan, hidrafor odası ve genel tuvalet bulunmaktadır. Ticari birimlere C bloklardan farklı olarak B blokların altında yer verilmiştir. Her bloğa ikişer ana giriş tasarlanmıştır. B blokta her katta 3 daire olması dolayısıyla, 8 katta toplamda kapıcı dairesi hariç 24 daire bulunmaktadır.
<u>TARİH</u> 1979-Antkoop Kuruluş 1984-Proje Başlangıç 1987- İnşaat Başlangıç	<u>BELGELER</u> Kaynak: Anıl Sitesi yönetimi arşivi
<u>KONUM</u> Kaynak: Google Earth 2024a Antalya İli, Muratpaşa İlçesi, 3416 Ada/1 Parsel	
<u>KURUCULAR</u> Veriye Ulaşılamamıştır.	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 9 2	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

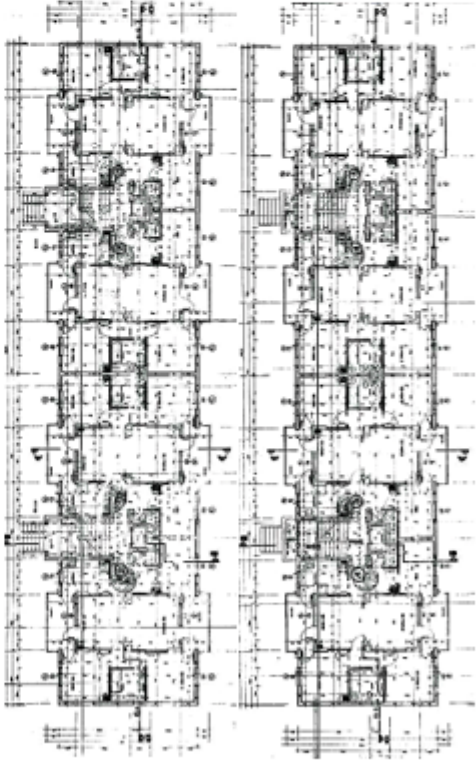
EK-18.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antkoop-Meltem Mahallesi Anıl Sitesi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Zemin kat planına bakıldığında bu dairelerden 2'si 2+1 iken 1'inin 3+1 şeklinde olduğu görülmektedir. Diğer mesken bulunan kat planlarında da daire dağılımı aynı şekilde devam ettirilmiştir.
<u>TARİH</u> 1979-Antkoop Kuruluş 1984-Proje Başlangıç 1987- İnşaat Başlangıç	<u>BELGELER</u> Kaynak: Anıl Sitesi yönetimi arşivi (Yazar tarafından düzenlenmiştir.)
<u>KONUM</u> Kaynak: Google Earth 2024a Antalya İli, Muratpaşa İlçesi, 3416 Ada/1 Parsel	
<u>KURUCULAR</u> Veriye Ulaşılamamıştır.	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 9 2	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-18.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antkoop-Meltem Mahallesi Anıl Sitesi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> B blok cephelerine bakıldığında oldukça fazla pencere yer aldığı görülmektedir. Mekanların aydınlatılmasında önemli rol oynayan pencerelerin yanında balkonlar, girintili, çıkıntılı forma sahip yapıda ritmik bir düzen sağlayacak şekilde yerleştirilmiştir.
<u>TARİH</u> 1979-Antkoop Kuruluş 1984-Proje Başlangıç 1987- İnşaat Başlangıç	<u>BELGELER</u> Kaynak: Anıl Sitesi yönetimi arşivi (Yazar tarafından düzenlenmiştir.)
<u>KONUM</u> Kaynak: Google Earth 2024a Antalya İli, Muratpaşa İlçesi, 3416 Ada/1 Parsel	
<u>KURUCULAR</u> Veriye Ulaşılamamıştır.	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 9 2	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-18.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antkoop-Meltem Mahallesi Anıl Sitesi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Anıl Sitesi C blok bodrum katında B bloktan farklı olarak ticari birime yer verilmemiştir. Bodrum katta sığınak, depolar, su depoları, hidrafor, genel tuvalet ve kapıcı dairesi bulunmaktadır. C bloklar C1-C2, C3-C4, C5-C6, C7-C8, C9-C10 olarak bitişik tasarlanmıştır. Her bir C blok kütlesinde, katlarda 2+2 daire olmak üzere ve kapıcı dairesi hariç toplamda 32 daire yer almaktadır.
<u>TARİH</u> 1979-Antkoop Kuruluş 1984-Proje Başlangıç 1987- İnşaat Başlangıç	<u>BELGELER</u> Kaynak: Anıl Sitesi yönetimi arşivi (Yazar tarafından düzenlenmiştir.)
<u>KONUM</u> Kaynak: Google Earth 2024a Antalya İli, Muratpaşa İlçesi, 3416 Ada/1 Parsel	<u>KURUCULAR</u> Veriye Ulaşılamamıştır.
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 9 2	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-18.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antkoop-Meltem Mahallesi Anıl Sitesi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Anıl Sitesi C blok ön ve arka cephelere masif kütlerde pencereler ile boşluklar açılarak ve balkon çıkmaları ile hareket kazandırılmıştır. Sağ yan ve sol yan cepheler ise ön ve arka cephelere göre daha sade tasarlanmıştır.
<u>TARİH</u> 1979-Antkoop Kuruluş 1984-Proje Başlangıç 1987- İnşaat Başlangıç	<u>BELGELER</u> Kaynak: Anıl Sitesi yönetimi arşivi (Yazar tarafından düzenlenmiştir.)
<u>KONUM</u> Kaynak: Google Earth 2024a Antalya İli, Muratpaşa İlçesi, 3416 Ada/1 Parsel	
<u>KURUCULAR</u> Veriye Ulaşılamamıştır.	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 9 2	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-18.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antkoop-Zafer Mahallesi-Sanayi Üstü Bölge	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Proje kapsamında 2088 konut inşa edilmiştir. İnşaat ve çevre düzenlemesi için ortalama 35-40 milyon TL üye ödentisi ve 18-23 milyon TL Toplu Konut Kredisi kullanılmıştır. Müze arkası bölge ile birlikte konut sayısı 3632'ye ulaşmıştır.
<u>TARİH</u> 1979-Antkoop Kuruluş 1984-Proje Başlangıç 1987- İnşaat Başlangıç	<u>BELGELER</u> *ZAFER MAHALLESİ'NDEN BİR GÖRÜNÜŞ
<u>KONUM</u> Kaynak: Google Earth 2024g Antalya İli, Kepez İlçesi, Zafer Mahallesi, 3198, 3200, 3203, 3204 Adalar ve 883/1	Kaynak: Antkoop Arşivi (Bölgenin hava fotoğrafları incelendiğinde müze arkası bölgeyle benzer formda yapıların 883/1, 7771/1, 7772/1, 7773/1 ve 7774/1 ada parsellerde bulunduğu görülmüştür. Dolayısıyla bu alanların Antkoop tarafından inşa edilen bölgedeki güncel ada/parseller olduğu düşünülmektedir.)
<u>KURUCULAR</u> Veriye Ulaşılamamıştır.	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 9 -	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-18.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antkoop-Masadağı Bölgesi-Defne Sitesi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Antkoop'un Meltem Mahallesi dışında gerçekleştirdiği bir başka proje Masadağı projesidir. 1078 konuttan oluşan proje 8 adadan oluşmaktadır. Masadağı'nda imara açılan 2500 dönüm alan içinde bulunan bu 8 ada, Antkoop tarafından satın alınmıştır. Bütün adalarda birer tane olmak üzere zemin katında dükkanların yer aldığı, üst katında ise çok maksatlı salon, lavabo, mutfak ve balkon bulunan birimler düşünülmüştür.
<u>TARİH</u> 1979-Antkoop Kuruluş 1994-Proje Başlangıç	<u>BELGELER</u> 7330 Ada/1 Parsel Vaziyet Planı (12 Blok, 168 Daire) Kaynak: Antkoop arşivi
<u>KONUM</u> Kaynak: Antkoop arşivi Antalya İli, Masadağı Bölgesi, 7323/1, 7324/1, 7327/1, 7330/1, 7354/1, 7372/1, 7373/1, 7384/3	
<u>KURUCULAR</u> Veriye Ulaşılamamıştır.	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 8 2	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-18.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antkoop-Masadağı Bölgesi-Defne Sitesi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> 7330 adada diğer adalarda yer alan konutlardan farklı bir plan şeması uygulanmıştır. Fakat her iki plan tipinde de her katta 2 adet 3+1 plan düzenine sahip daireler yer almaktadır. Zemin katta odunluk, sığınak ve kapıcı dairesi bulunmaktadır. Tek asansörlü olan bu binalarda her katta 2 daireden, 7 katta toplam 14 daire tasarlanmıştır. Bununla birlikte bütün adalarda birer tane olmak üzere zemin katında dükkanların yer aldığı, üst katında ise çok maksatlı salon, lavabo, mutfak ve balkon bulunan birimler düşünülmüştür. 7330 adada bulunan kooperatifte 140 konut bulunmakta ve konutlarda brüt alan 106.60 m², net alan ise balkon dahil olmak üzere 87.24 m²'dir.
<u>TARİH</u> 1979-Antkoop Kuruluş 1994-Proje Başlangıç	<u>BELGELER</u> 7330 Ada/1 Parsel Kat Planı Kaynak: Antkoop arşivi
<u>KONUM</u> Kaynak: Antkoop arşivi Antalya İli, Masadağı Bölgesi, 7323/1, 7324/1, 7327/1, 7330/1, 7354/1, 7372/1, 7373/1, 7384/3	<u>KURUCULAR</u> Veriye Ulaşılamamıştır.
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 8 2	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

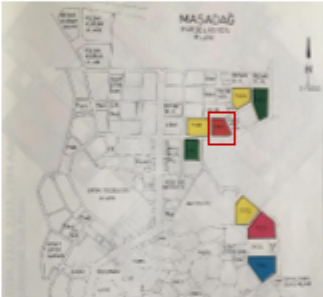
EK-18.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antkoop-Masadağı Bölgesi-Mazı Sitesi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> 7330 ada haricinde toplamda 910 konut bulunmakta ve konut brüt alanı 104.56 m², konut net alanı balkon dahil olmak üzere 89.52 m²'dir.
<u>TARİH</u> 1979-Antkoop Kuruluş 1994-Proje Başlangıç	<u>BELGELER</u> 7323 Ada/1 Parsel Vaziyet Planı (9 Blok, 126 Daire) Kaynak: Antkoop arşivi
<u>KONUM</u> Kaynak: Antkoop arşivi Antalya İli, Masadağı Bölgesi, 7323/1, 7324/1, 7327/1, 7330/1, 7354/1, 7372/1, 7373/1, 7384/3	
<u>KURUCULAR</u> Veriye Ulaşılamamıştır.	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 8 2	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-18.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antkoop-Masadağı Bölgesi-Barış Sitesi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Sitelerin içinde konutların yanı sıra çocuk oyun alanları, sosyal tesisler, yeşil alanlar ve otopark alanları bulunmaktadır. Yerleşim yerinin yakın çevresinde ise spor tesisleri, kütüphane, kültür merkezi, hastane, okullar, pazar yerleri, parklar ve resmi kurumlar gibi birimler yer almaktadır.
<u>TARİH</u> 1979-Antkoop Kuruluş 1994-Proje Başlangıç	<u>BELGELER</u> 7324 Ada/1 Parsel Vaziyet Planı (8 Blok, 112 Daire) Kaynak: Antkoop arşivi
<u>KONUM</u> Kaynak: Antkoop arşivi Antalya İli, Masadağı Bölgesi, 7323/1, 7324/1, 7327/1, 7330/1, 7354/1, 7372/1, 7373/1, 7384/3	
<u>KURUCULAR</u> Veriye Ulaşılamamıştır.	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 8 2	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-18.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antkoop-Masadağı Bölgesi-Deniz Sitesi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Kooperatif üye kitlesine bakıldığında, 8 kooperatifte toplu konut kredisinden faydalanacak olan 1078 kooperatif ortağının % 28 oranla 308 kişisi işçi, % 25 oranla 279 kişisi memur, % 18 oranla 187 kişisi öğretmen, % 16 oranla 171 kişisi serbest meslek alanında çalışan, % 8 oranla 87 kişisi küçük esnaf ve % 4 oranla 46 kişisi emeklidir. Kooperatif genel olarak dar gelirli ve sabit aylık gelirli kişilerden oluşmaktadır.
<u>TARİH</u> 1979-Antkoop Kuruluş 1994-Proje Başlangıç	<u>BELGELER</u> 7327 Ada/1 Parsel Vaziyet Planı (8 Blok, 112 Daire) Kaynak: Antkoop arşivi
<u>KONUM</u> Kaynak: Antkoop arşivi Antalya İli, Masadağı Bölgesi, 7323/1, 7324/1, 7327/1, 7330/1, 7354/1, 7372/1, 7373/1, 7384/3	
<u>KURUCULAR</u> Veriye Ulaşılamamıştır.	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 8 2	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-18.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antkoop-Masadağı Bölgesi-Çağdaş Sitesi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Her katta 2 adet 3+1 plan düzenine sahip daireler yer almaktadır. Zemin katta odunluk, sığınak ve kapıcı dairesi bulunmaktadır. Tek asansörlü olan bu binalarda her katta 2 daireden, 7 katta toplam 14 daire tasarlanmıştır.
<u>TARİH</u> 1979-Antkoop Kuruluş 1994-Proje Başlangıç	<u>BELGELER</u> 7354 Ada/1 Parsel Vaziyet Planı (9 Blok, 126 Daire) Kaynak: Antkoop arşivi
<u>KONUM</u> Kaynak: Antkoop arşivi Antalya İli, Masadağı Bölgesi, 7323/1, 7324/1, 7327/1, 7330/1, 7354/1, 7372/1, 7373/1, 7384/3	
<u>KURUCULAR</u> Veriye Ulaşılamamıştır.	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 8 2	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-18.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antkoop-Masadağı Bölgesi-Çankaya Sitesi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Her katta 2 adet 3+1 plan düzenine sahip daireler yer almaktadır. Zemin katta odunluk, sığınak ve kapıcı dairesi bulunmaktadır. Tek asansörlü olan bu binalarda her katta 2 daireden, 7 katta toplam 14 daire tasarlanmıştır.
<u>TARİH</u> 1979-Antkoop Kuruluş 1994-Proje Başlangıç	<u>BELGELER</u> 7372 Ada/1 Parsel Vaziyet Planı (11 Blok, 154 Daire) Kaynak: Antkoop arşivi
<u>KONUM</u> Kaynak: Antkoop arşivi Antalya İli, Masadağı Bölgesi, 7323/1, 7324/1, 7327/1, 7330/1, 7354/1, 7372/1, 7373/1, 7384/3	
<u>KURUCULAR</u> Veriye Ulaşılamamıştır.	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 8 2	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-18.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antkoop-Masadağı Bölgesi-Özgür Sitesi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Her katta 2 adet 3+1 plan düzenine sahip daireler yer almaktadır. Zemin katta odunluk, sığınak ve kapıcı dairesi bulunmaktadır. Tek asansörlü olan bu binalarda her katta 2 daireden, 7 katta toplam 14 daire tasarlanmıştır.
<u>TARİH</u> 1979-Antkoop Kuruluş 1994-Proje Başlangıç	<u>BELGELER</u> 7373 Ada/1 Parsel Vaziyet Planı (13 Blok, 182 Daire) Kaynak: Antkoop arşivi
<u>KONUM</u> Kaynak: Antkoop arşivi Antalya İli, Masadağı Bölgesi, 7323/1, 7324/1, 7327/1, 7330/1, 7354/1, 7372/1, 7373/1, 7384/3	
<u>KURUCULAR</u> Veriye Ulaşılamamıştır.	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 8 2	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-18.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antkoop-Masadağı Bölgesi-Akdeniz Sitesi	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Her katta 2 adet 3+1 plan düzenine sahip daireler yer almaktadır. Zemin katta odunluk, sığınak ve kapıcı dairesi bulunmaktadır. Tek asansörlü olan bu binalarda her katta 2 daireden, 7 katta toplam 14 daire tasarlanmıştır.
<u>TARİH</u> 1979-Antkoop Kuruluş 1994-Proje Başlangıç	<u>BELGELER</u> 7384 Ada/3 Parsel Vaziyet Planı (9 Blok, 126 Daire) Kaynak: Antkoop arşivi
<u>KONUM</u> Kaynak: Antkoop arşivi Antalya İli, Masadağı Bölgesi, 7323/1, 7324/1, 7327/1, 7330/1, 7354/1, 7372/1, 7373/1, 7384/3	
<u>KURUCULAR</u> Veriye Ulaşılamamıştır.	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 8 2	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

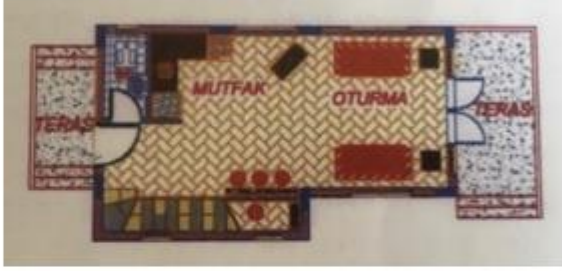
EK-18.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antkoop Çiftlik Evleri- Tip B	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Zemin kat salon, mutfak, WC ve iki terastan oluşmaktadır. Üst katta ise ebeveyn yatak odası, çocuk odası, banyo/wc ve iki balkon bulunmaktadır.
<u>TARİH</u> Veriye Ulaşılamamıştır.	<u>BELGELER</u> Antkoop Çiftlik Evleri Konut Tipleri Antkoop Çiftlik Evleri B Tipi Konutlar Zemin Kat Planı Antkoop Çiftlik Evleri B Tipi Konutlar Üst Kat Planı Kaynak: Antkoop arşivi
<u>KONUM</u> Kaynak: Google Earth 2024ğ Antalya İli, Serik İlçesi, Karadayı Mahallesi	
<u>KURUCULAR</u> Veriye Ulaşılamamıştır.	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 2-3 4	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-18.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antkoop Çiftlik Evleri- Tip C	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Zemin katta oturma alanı, mutfak, WC ve iki teras bulunmaktadır. Üst katta ise ebeveyn yatak odası, çocuk odası, sofa, banyo ve bir balkon yer almaktadır.
<u>TARİH</u> Veriye Ulaşılamamıştır.	<u>BELGELER</u> Antkoop Çiftlik Evleri C Tipi Konutlar Zemin Kat Planı Antkoop Çiftlik Evleri C Tipi Konutlar Üst Kat Planı Kaynak: Antkoop arşivi
<u>KONUM</u> Kaynak: Google Earth 2024ğ Antalya İli, Serik İlçesi, Karadayı Mahallesi	
<u>KURUCULAR</u> Veriye Ulaşılamamıştır.	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 2-3 4	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

EK-18.'in devamı

<u>KOOPERATİF</u> Antkoop Çiftlik Evleri- Tip D	<u>KOOPERATİFE DAİR KISA BİLGİ</u> Zemin katta oturma alanı, mutfak, WC ve iki teras bulunmaktadır. Üst katta ise ebeveyn yatak odası, çocuk odası, banyo ve iki teras yer almaktadır.
<u>TARİH</u> Veriye Ulaşılamamıştır.	<u>BELGELER</u> Antkoop Çiftlik Evleri D Tipi Konutlar Zemin Kat Planı Antkoop Çiftlik Evleri D Tipi Konutlar Üst Kat Planı Kaynak: Antkoop arşivi
<u>KONUM</u> Kaynak: Google Earth 2024ğ Antalya İli, Serik İlçesi, Karadayı Mahallesi	
<u>KURUCULAR</u> Veriye Ulaşılamamıştır.	
<u>KAT ADEDİ/TİPOLOJİ</u> 2-3 4	
<u>KOOP. ÜYELERİ</u> Belirli Bir Meslek Grubuna Yönelik Değil	

ÖZGEÇMİŞ

SERAY COŞKUN

ÖĞRENİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans 2022-2024	Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Antalya
Lisans 2016-2020	Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Antalya

MESLEKİ VE İDARİ GÖREVLER

2021-2022	LA İNŞAAT LTD.
2024- (Devam Ediyor)	Muğla Büyükşehir Belediyesi, İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı, Yapı Ruhsatı ve Kontrol Şube Müdürlüğü

ESERLER

Uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makaleler

- 1- Coşkun, S., Karakök Çelebi, M. E., (2023). Investigation of Traditional Features' Effect on Modernist Designs in the Framework of Environmental Sustainability. Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi, 8(1), 188-199, Doi: 10.30785/mbud.1278674.

